

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

MAHMUT SADIK'IN *TEKÂMÜL* ROMANINDA
GARPÇILIK VE SOSYAL DARWİNİZM

Ahmet TUGAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ömer SOLAK

KONYA 2013

ÖNSÖZ

Türk edebiyatının en büyük kırılma noktalarından birini Tanzimat oluşturur. Gülhane Parkı'nda okunan ferman, Osmanlı Devleti'nin yönünü Batı'ya çevirdiğinin de siyasi nişanı olur. Bu tarihten sonra Osmanlı yenileşmesi, yeni bir ivme kazanacak; sadece sosyokültürel hayat değil politik ve ideolojik iklim de bu tesirden müstağni kalamayacaktır. Bu fermanın nişanesinde gelişen Tanzimat devri edebiyatı da dönemin iklimini Şinasi, Namık Kemal, Abdülhakhamit ya da Recaizade Ekrem gibi şahıslar eliyle edebi metinlere yansıtacak ve bu birikim I. ve II. Meşrutiyet senelerinde edebiyatın temel belirleyicilerinden biri olacaktır.

İşte bu çalışma, Tanzimatla başlayan ancak II. Abdülhamit senelerinde inkıta uğrayan batılı fikirlerin ve ideolojilerin Osmanlı ülkesindeki tesirine odaklanmıştır. II. Meşrutiyet'le fiilen biten Abdülhamit yönetimi, Batılı fikirlerin matbuatta serbestçe ifade bulduğu bir devrin de başlangıcı olur. Ardından başlayan çok partili siyasal hayat da buna katkı da bulunur. Özellikle dönemin önemli basın adamları eliyle yeni fikirlerin gazete ve mecmua sayfalarında kendini ifade imkânı bulduğu görülür. Kalemle bu fikirleri ifade eden önemli isimlerden biri de bugün adı unutulmuş olsa da devrinde matbuat cemiyeti başkanlığı yapacak derece de önemli bir isim olan 'şeyhü'l-muharrirîn' unvanlı Mahmut Sadık'tır.

Gazeteci kişiliği kadar edipliğiyle de maruf olan Mahmut Sadık'ın 1910 yılında yazdığı *Tekâmül* adlı romanında, yukarıda zikredilen yeni fikirlerden biri olan sosyal Darwinizm'in ve bu fikre bir zemin oluşturan Batıcı zihniyetin ortaya konulmasına çalışılmıştır. 1980'lerden sonra Amerika'da önemli bir kuramsal yaklaşım olarak gelişen Yeni Tarihseleçiliğin teorik zemininde bu çalışmanın metinsel çözümlemesi yapılmıştır. Bu sebeple çalışmanın **Giriş** bölümünde söz konusu kuram ve bu kuramdan gelişen metodik yaklaşımlara yer verilmiştir.

Romanının tezinin ve kurgusal yapısının anlaşılması açısından **Birinci Bölümde** dönemin edebi, kültürel ve siyasi ortamı içinde Garpcı zihniyete ve bu ortamda şekillenmiş sosyal Darwinist görüşlere değinilmiş; ardından ulaşılan kaynaklar nispetinde Mahmut Sadık'ın gazeteciliği ve edipliği etrafında şekillenen bir biyografisi oluşturulmaya çalışılmıştır.

İkinci Bölüm ise ilk bölümde anılan Garpçı ve Darwinist görüşlerin romandaki izlerinin ortaya konulduğu bölüm olmuştur. Bu bölümde önce Garpçı fikirlerin, ardından da Darwinist görüşlerin romanın karakterizasyon, olay örgüsü, zaman ve mekâna dair tasarruflarını nasıl etkilediği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sonuçta eserin söz konusu fikirleri edebi bir düzlemde dile getiren, ancak bir manifesto düzeyine düşmeyen bir eser olduğu hususu detaylandırılmıştır. Çalışmanın **Kaynakça** bölümünü takip eden **Ekler** bölümünde ise yazarı ve dönemini daha iyi ortaya koymak amacıyla o yılların matbuatından alınmış bir takım fotoğraf ve çizimlere ve anılan romanın Osmanlı harfli nüshasıyla beraber Latin harfli transkripsiyonuna (ilk defa tarımızdan yapılan) yer verilmiştir.

Son olarak uzunca bir döneme yayılan bu çalışmayı tamamen erdirmemde bilimsel rehberliğini gördüğüm hocam, Yrd. Doç. Dr. Ömer Solak’a teşekkür ederim.

Konya, Ocak 2013

ÖNSÖZ

KISALTMALAR

GİRİŞ: YENİ TARİHSELÇİ METİN İNCELEMESİ	1
Yeni Tarihselci Kuram	2
Çalışmanın Yeni Tarihselci Yöntemi.....	5

BÖLÜM I: İKİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE GARPÇILIK VE MAHMUT

SADIK.....	9
1. Dönemin Sosyal ve Politik Ortamında Garpcılık ve Sosyal Darwinizm.....	10
1.1. Garpcılık	11
1.1.1. Garpcılığın Fikri ve Felsefi Dayanakları.....	11
1.1.2. Garpcılığın Edebiyattaki Aksi.....	15
1.1.3. Garpcıların Sosyopolitik Teklifleri.....	16
1.2. Garpcı Bir Sosyopolitik Teklif Olarak Sosyal Darwinizm	18
1.2.1. Sosyal Darwinizm'in Batıdaki Kaynakları.....	18
1.2.2. Sosyal Darwinizm'in Türkiye'deki Tesirleri.....	20
1.2.3. Garpcılara Göre Darwinizm ve Sosyal Hayat.....	24
2. Mahmut Sadık	25
2.1. Hayatının İlk Yılları.....	25
2.2. II. Abdülhamit Yılları.....	25
2.3. II. Meşrutiyet Yılları.....	27
2.4. Mütareke Yılları.....	31
2.5. Cumhuriyet Yılları.....	32

BÖLÜM II: TEKÂMÜL ROMANINDA GARPÇILIK VE SOSYAL

DARWINİZM.....	35
1. Batıcı Fikirler	36
1.1. Batıcı Fikirlerin Romandaki Temsili.....	38
1.1.1. Toplumsal Hayatın Avrupalılaşması.....	38
1.1.2. Doğu-Batı Karşıtlığının Halledilmesi.....	40
1.1.3. Kadının Toplumdaki Konumu.....	42
2. Darwinist Tesirler.....	43
3. Garpcılık, Sosyal Darwinizm ve Kurgusal Kişiler	47
3.1. Bir Batıcı Olarak Şefik.....	47
3.2. Jessy ve Diğer Batılılar Üzerinden Garpcı Fikirlerin ve Darwiniz'min Temsili.....	50
SONUÇ	54
KAYNAÇA	56
DİZİN.....	65
ÖZGEÇMİŞ.....	67

EKLER

EK 1. Fotoğraflar ve Çizimler.....	62
EK 2. Tekâmül Romanı (Eski Yazıyla).....	68
EK.3 Tekâmül Romanı (Yeni Yazıyla).....	69

ÖZET

Bu çalışmada Mahmut Sadık'ın 1910 yılında yayımlanmış *Tekâmül* romanı, ideolojik arka planı ve içerdiği ideoloji bağlamında incelenmiştir. Tanzimat yıllarından II. Meşrutiyet'e, oradan da Cumhuriyet dönemine uzanan çizgide Türk basının en önemli isimlerinden biri olmuş Mahmut Sadık'ın bu romanında II. Meşrutiyet yıllarında etkili olmuş bir dünya görüşü olan Garpçılığın ve modernist bir toplum projesi olan Sosyal Darwinizm düşüncesinin izi sürülmüştür. Romanda Doğu-Batı karşıtlığına bir sentez olarak sunulan Garpçılığın ve evrimsel pozitivizmin hangi kurgusal bileşenlerle ele alındığı, yazarın hayatı ve döneme ait diğer metinlerin ışığında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Metnin çözümlenmesinde Stefan Greenblatt'ın metinleri belli bir tarihsellik ve sosyal bağlam ilişkisiyle değerlendiren Yeni Tarihselci yönteminden yararlanılmıştır.

Bu bağlamda romanın döneminin toplumsal ve siyasal yapısının en derin ikilemlerinden biri olan Doğu-Batı karşıtlığına yazarının siyasal konumunun gerektirdiği perspektiften baktığı söylenebilir. Karakterizasyon, zaman, mekan, anlatım teknikleri ve üslup gibi estetik araçlar, iletiyi sezdirebilmek için başarılı bir şekilde kullanılmış; ancak eser estetik deneyimi öncelemeyen bir tavırla politik açıdan angaje bir ideolojik metin düzeyine de indirgenmemiştir.

SUMMARY

In this paper, Mahmut Sadık's 1910 novel "Tekamül" is analyzed in the perspective of ideological frame and context. Mahmut Sadık, who was one of the important figures during Tanzimat, the Second Constitutional Era, and the Republic Period, follows the paths of Occidentalism and Social Darwinism (a modernist social project) in his novel "Tekamül". This ideology and this theory were influential among the political and intellectual elite during the Second Constitutional Era. In this study, it is evaluated in consideration of the writer's other texts, which presented Occidentalism as a "West-East Contrast" made into a synthesis, which dealt with fictional components. In this text analysis, we benefit from the "new historicist text analysis" method of Stefan Greenblatt, which analyzes texts in the context of society and historicism.

Mahmut Sadık maintained this point of view in his analysis of events, whether in his political attitudes or in one of the deepest problems of the era: the "West-East Contrast." Sadık effectively conveys his political ideology without sacrificing literary techniques such as characterization, conceptions of time, place, narrative techniques, and style.

KISALTMALAR LİSTESİ

YLT	Yüksek Lisans Tezi
Bk.	Bakınız
s.	Sayfa
ss.	Sayfaları arası
S.	Sayı
C.	Cilt
KBY	Kültür Bakanlığı Yayınları
Yay.	Yayınları
Mat.	Matbaası
YLT	Yüksek Lisans Tezi

GİRİŞ: YENİ TARİHSELÇİ METİN İNCELEMESİ

Yeni Tarihselci Kuram

Yeni tarihselci kuram, edebiyata yönelik bir 19. yüzyıl bakış açısı olan *Tarihselcilikten* ismi dışında pek çok yönden ayrılır. 1980’lerde Catherine Gallagher ve İngiliz filologu Stephen Greenblatt önderliğinde çıkarılan *Representation* dergisi etrafındaki kuramsal sorgulamalardan doğmuş bir inceleme yöntemi olan Yeni Tarihselcilik, edebiyatı kültür bilime yaklaştırmaya çalışır (Veenstra, 1995: 174-198). “İlk planda Amerikan Yeni Eleştiri’sine tahammül edememek, kurulu kuralları ve yordamları tedirgin etmek, uyumsuz ve huzursuz bir merakın karışımı” olarak ortaya çıkan bu yaklaşım, metni kendi sosyal bağlamı içinde diğer metinlerle ilişkili (transaction) bir doku olarak görür (Gallagher ve Greenblatt 2008: 21). Zamanının edebiyatı kültür bilime yaklaştıran kuramlarıyla da örtüşen bu tavır, 1990’larda diğer metinler arası kuramlarla birlikte akademik bir popülerlik kazanır.

Kimlik problemleri ve kimliğin inşası, ırk, sınıf ve cinsiyet gibi değişken kategoriler, ideolojik temsiller Yeni Tarihselciliğin başat konularındandır.

Metni Baktinci bir tavrıla çoksesli bir yapı olarak tanımlayan Greenblatt’ın görüşleri, toplumsal statü ve hiyerarşi dayatmalarını ve ben-öteki kutuplaşmalarını reddettiği için demokratik çoğulculuk adına akademik çevrelerin dışında da etkili olur (Aytaç, 1999: 132). Yeni Tarihselciliğe göre her edebi metin üretildiği dönemin güç ilişkilerinin, sınıfsallığının ve zihniyetinin bir ürünüdür. Dolayısıyla onları ait oldukları kültürel bağlam içinde değerlendirmek için tarih ve edebiyat arasındaki sınırları kaldırmak ve dönemsel bağlamlara ait her çeşit metinden yararlanmak gerekir (Çavuş, 2002: 122). Eleştirmene düşen ise, tıpkı ışığın prizmadan geçişi gibi kendisine ulaşırken birkaç kez kırılan gerçeğin izini sürmektir.

Yeni Tarihselcilikte tarihin kırılması fikrine özel bir önem verilir. Buna göre “birinci elden tarihî belgeyi yazan kişi, ne kadar objektif olmaya çalışsa da aynı zamanda nesnelliğe ilk zararı veren kişi, o belgeyi inceleyerek dönem hakkında hükümler yürüten tarihçiler ise kısmî kurgulamayı ikinci defa değiştirerek simülasyona uğratan kişiler olmaktadırlar. Çünkü incelenen herhangi bir dönem hakkında önlerindeki sayısız malzemedan ideoloji ve beklentileri doğrultusunda

seçmeler yapar ve bunları bir yazar gibi birbirine bağlayarak bir öykü ortaya koyarlar. Böylece geleneksel tarihçilerin iddia ettiklerinin aksine tarihî belgelerin bilimselliği daha belgenin oluşum aşamasında zarar görür.” (Yeşilyurt, 2009: 1992).

The Literary History of England’a göre Yeni Tarihselci araştırmalar, sadece edebi metin çözümlemelerini değil; edebiyat tarihi, biyografi, metnin sosyokültürel etkisi, medya çalışmaları gibi geniş bir alanı kapsar (1959). Bunun için de gayet eklektik olan eleştirel yöntemini ortaya koyarken oldukça geniş bir kuramsal perspektiften yararlanır. Yapısalcılık gibi modern; Yapı sökümcülük, Postyapısalcılık ve gibi Postmodern yaklaşımlar, Göstergibilim (dil göstergelerinin “bağlam”ı), Yeni Eleştiri, Alımlama Estetiği gibi edebiyat kuramları, Eleştirel Teori ve Kültürel Çalışmalar ekolü gibi disiplinler arası çalışma alanları, Neo-Marksizm gibi ideolojiler, tarih ve antropoloji gibi bilim dalları bu perspektiflerden bazılarıdır. Freud’un bastırılmış bilinçaltının ortaya çıkışı görüşlerinden, feminist ve postkolonyalist kuramlardan da yararlandığı belirtilmelidir.

Greenblatt, klasik Marksizm’den “**yanlış bilinç**” kavramını alsa da onun basit altyapı-üstyapı karşıtlığını reddederek Althusserci Neo-Marksizm’in ideoloji ve güç ilişkilerinin sosyoekonomikliğine dair görüşlerine yaklaşan bir tavır geliştirir. Althusserci “**üstbelirlenim**”i (overdeterminaton) anahtar bir kavram olarak kullanan Postyapısalcı teoriler de bu yaklaşımın portföyünde yer alır. Yapısökümcü teorinin “*her türlü gerçekliğin metinler aracılığıyla üretilebileceği düşüncesi*”nden yararlanan Yeni Tarihselci yaklaşım, özellikle Foucault’ın tarihsel bakışa karşı ortaya koyduğu “tarihsel süreksizlik” görüşlerinden ve iktidar odaklı söylem çözümlemelerinden de çokça istifade eder.

Tarih ve edebiyatın arakesitinde konumlandırılabilir bir kuram olan Yeni Tarihselcilik, kendine çıkış noktası olarak klasik tarihçiliğin tarihsel gerçeklerin objektif bir anlatımı olarak gören tavrını değil; onu toplumun iktidar ilişkilerine göre kurgulanmış metinsel bir yeniden inşa süreci olarak gören “yeni tarih anlayışı”nı alır. Bütünüyle kuşatıcı ve tarafsız bir tarihsellik de yoktur iddiasıyla, eserin üretildiği ve tüketildiği/okunduğu tarihsel bağlamları mukayeseli bir şekilde ortaya koymak ister. Yeni Tarihselciliğe göre her metinde tarihsel izler mutlaka vardır. “*Tarihin metinselliği/kurgulanabilir bir disiplin oluşu, onun sadece dil içerisinde gerçekleşebileceği kabulü, kaydedilmiş gerçeklerin bile tarihçi tarafından yeniden*

yorumlanarak ortaya çıkartılması süreci ‘tarih’ kavramının geleneksel anlamını temelden sarsmış ve tarihe yeni bir anlam kazandırmıştır” (Dilek-Yalçın, 2005: 25).

Esasında postmodern bir vurgu olan tarihin çoğu zaman bilim kılığına sokulmuş bir ideoloji gibi çalışabileceği iddiası, Yeni Tarihselciliğin daha çok Postmodern metinlerin çözümlenmesinde kullandığı bir yaklaşımıdır (Dilek-Yalçın, 2005). Bütünlüklü bir biçimsellik ve mantıksal bir dizge takip etmeyen Postmodern metinlerin parçalanmış yapısını çözümlmek için bu yöntem, tarihî gerçek ile kurgusal gerçeği birbirine karıştırarak tarihin çoklu okumalarının mümkün olabileceğini gösterir.

Alımlama kuramının artzamanlı işleyen “**okur kuralları**” da Yeni Tarihselci yönetime katkı sunar (e.t. 11.10.2012). Yeni Tarihselcilik kültürel bir alan olarak gördüğü edebiyatın okur, metin ve tarih nasıl kesiştiğini incelerken; edebiyatla ve iktidar ilişkileri arasındaki bağıntıyı ve metnin tarihsel bağlamları bünyesinde nasıl somutlaştırdığını önemser. Alımlama estetiğinin yaklaşımlarıyla eserin okunma/alımlanma zamanını da işin içine katarak inceleyen örnekler de vardır. Yeni Tarihselciliğin alımlama kuramına özel ilgisi, onun tarih kavrayışı ile ilgilidir. Olayların objektif bir tespiti değil, bir yorum faaliyeti olarak görülen tarih, çoğu zaman ideolojik bir niyetin inşası için olayları yeniden kurgulayan bir yazar gibi; onu öğrenenler ise tüm bu inşa edilmiş yapıyı bir kez de kendi yorumlarını katarak ve önceki bilgileriyle kıyaslayarak zihninde yeniden inşa ederek okuyan kişidir. Dolayısıyla yazardan okura uzanan bu süreç, tarihsel bağlam, yazma zamanı ve okuma zamanını içeren üç katmanlı bir kurgu ya da bir “**simülasyon**” olmaktadır (Greenblatt, 1990: 10).

Bilinenin aksine Yeni Tarihselci teori, sadece metni tarihsel bir bağlama oturtmakla ilgilenmez; eleştirel dikkatini içindeki kültürel olgu ve süreçlere de yöneltir (Yeşilyurt, 2009: 1989). Kültür, ideoloji, söylem, kendilik ve tarih kavramlarıyla kuşatılmış bir metin tanımı yapar. Greenblatt’a göre davranış ve dil kalıpları, jestler, ritüeller, ortak deneyimler gibi kolektiviteler metne bir *sosyal enerji* olarak nüfuz eder; okura düşense onu özümseyerek sosyalleşmektir. Metin, eylem halindeki bir kültür olarak yapay ve dikey hareket eden dinamik sosyokültürel dokuların bir parçasıdır.

İngiliz üniversitelerinde 1980’lerde başlayan *Kültürel Maddeci Kuramı* da (Cultural Materialist theory) Yeni Tarihselciliğe dâhil etmek mümkündür. Kültürel Çalışmalar ekolü de Yeni Tarihselciliğe katkı yapan bir başka kuramsal alandır. Özellikle “edebi değer”i önemsememesi ve anlatısallığı ve birer dilsel değiştim olan üslûbu bir edebilik ölçütü olarak almaması en önemli katkısıdır.

Yeni Tarihselci çözümlemenin metne yaklaşımına katkı sunan bir başka kuram da Yeni Eleştiri’dir. Bu kuramın yakın okuma yöntemini çözümlemelerinde sıklıkla kullandığı görülür.

Tüm bu eklektizmine rağmen Yeni Tarihselcilik, gerek metne yaklaşımındaki çok yönlülükle, gerekse estetik zevki umursamayıp sanatı sosyoekonomik bir ürün düzeyine indirgemesiyle eleştirilir. Edebiyatı “*politik, toplumsal, dinsel ve kültürel güç ilişkilerinin etkileşimi bağlamında ortaya çıkan bir ürün*” olarak görmesi ve (Çavuş, 2002: 122) edebi yapıları yorumlarken herhangi bir estetik bilgidenden değil, tarihsellikten hareket etmesi de bir başka tenkit sebebidir.

Olguların sunumunda denemeci bir üslup kullanımı, tarihi ve edebiyatı postmodernist ideolojilerin bir alanı haline getirmesi, edebi metnin estetik değerini umursamaması, semiyotik gösterge sistemlerinin birbirine bağlı olduğu kabulü, ve makro yapıları ihmal eden mikro tanımlamalarının spekülâtif genellemeleri sıklıkla başta ortaya çıktığı Amerika olmak üzere pek çok kuramcı tarafından tenkit edilmiştir.

Çalışmanın Yeni Tarihselci Yöntemi

Edebi metinleri, edebi olmayan metinlerin ışığı altında açıklamaya çalışmasıyla kendinden önceki tarihselci yöntemlerle benzeşse de Yeni Tarihselcilik, diğer postyapısalcı yöntemler gibi net bir yöntem seti olarak ortaya konamamıştır. Yeni bir yorumlama standardı ve yorumlama yöntemi arayışı içinde olmaktan ziyade; Geç Marksist ve Feminist yaklaşımlarla benzer bir şekilde, Yeni Eleştirel ve Yapısalcı yorumlarla egemen “kuralcı” ideolojilere meydan okuyan bir politik çalışmalar demetidir daha çok. Yöntem ilk iş olarak metnin tarihsel bağlamını belirler. Tarihsel bağlama yerleştirilen olay ve kişileri çözümlemede “**empati**” kavramına anahtar bir işlev yüklenir (Thomas, 1991: 68). Zamana ait maddi manevi tüm sosyokültürel öğeler, “*onları üreten toplumun yaratıcı ve ideolojik yapılarının karmaşık, simgesel ve somut ifadeleri olarak ilgilenirler*” (Greenblatt 2003, 748). Özellikle tarihsel

kurgularda bazen iki uçlu bir bağlamsal yapı içinde tarih, hâl ile birlikte sunulur. Kurgusal çatışmanın taraflarının gerçek dünyanın hangi sosyal ve tarihsel bağlamına oturduğu, yazarın bunlardan hangisine meylettiği ve haklılığını hangi retorik stratejilerle inşa etmeye çalıştığı da önemsenir (Yeşilyurt, 2009: 1993).

Metni besleyen kaynakları ve eserin kültürel arka planını ortaya koymak için zengin bir arşiv araştırmasına girilmelidir. Buna “eş zamanlı tekst korpus oluşturma” denir. Dönemin, edebiyat, felsefe, siyaset, din, tıp, hukuk alanlarının başyapıtlarının bir listesi, popüler metinler, yazışmalar, mektuplar, günlükler, gazete kupürleri de bu işlemlerde gereklidir. İnanırlılığı sağlamak için metinler arası yöntemle iç içe geçen prolog tekniğinden nasıl faydalandığına odaklanır.

Tarihselci eleştirmen, yazarın gerçek dünyanın malzemesini nasıl işlediği ve yine nasıl bir seçme ve kurgulama ameliyesinden geçirerek eserini oluşturduğu, bu seçme ve inşa etme sürecinde nelerin ve neden belirleyici olduğuyla ilgilenir. Eleştirmen, eserlerde parçalanmış halde bulunan tarihî vakaları, tema, tarih, kişi ve mekân ekseninde parçadan bütüne tıpkı bir yapbozun parçaları gibi birleştirir. Birtakım çatışmalar üzerine inşa edilen tarihsel “gerçekliğin” hangi stratejilerle temellendirilerek romanda gerçeklik duygusunun yaratıldığını inceler.

Greenblatt’ın kuramına tarihten sonra en çok hizmet eden bir diğer disiplin de antropolojinin insanın bir kültür ürünü olduğu fikridir. Araştırmalarında klasik tarihsel anlatı yöntemini değil, Antropolog Geertz’in sosybilimlerde giderek popüler olan “**yoğun tasvir**” (thick description) dediği sunuş biçimini kullanarak karşılıklı kültür ilişkilerinin dokusunu araştırır. Özellikle Greenblatt’ın her dönemin kendine özgü sosyokültürel enerjileri olduğu ve edebi eserlerin her türlü sanat eseri gibi de bu enerjilerin “sirkülasyon”uyla olduğu görüşünden istifade eder.¹Greenblatt’a göre kültürle ayrılmaz bir bütün olan sanat eseri, görsel, işitsel sözel kültürel malzemelerin yeniden düzenlenmiş halidir. O halde bir edebi eseri anlamak, yazıldığı dönemin tüm kültürel dokusunu tanımakla, yani eşzamanlı bir *text*

---

¹ Greenblatt’ın **sirkülasyon** teriminde sosyal enerjilerin bir merkez etrafında dönmesi kastedilir. Edebi eserler de bu enerjilerle daima dinamik bir etkileşim içindedir. Ticaret, para, mal sirkülasyonu ya da değiş tokuşu aslında Klasik Markizmin katı altyapı-üstyapı karşıtlığını değiştirir. Fransız yapısökümcülüğü etkisi altında toplumsal merkez-çevre ilişkilerindeki etkileşimlerin karşılıklı olduğu ve çevrenin edilgen olmadığını öne sürer. Kültürel mübadele daha sonra Eagleton ve çevresinin Kültürel Materyalist yaklaşımını da etkileyecek olan bu sosyal enerjilerin sirkülasyonu anlayışı G Simmel’in 20. yüzyıl başında modern toplumsal enerjilerin sirkülasyonu olarak kullanılmıştır (Aytaç, 2005: 42).

korpus oluşturarak sosyal enerjisine nüfuz etmekle mümkündür. Ancak Greenblatt'ın *kültür poetiği* dediği bu yaklaşım, metni, dönemin siyasal panoraması içinde değil, bir çeşit dokümanter yöntemle reklam metinleri veya anılar gibi küçük şeylerin şanslı havası eşliğinde incelemektir (Aytaç, 2005: 48). Zira sosyal enerjiye ancak bu yolla nüfuz edilebilir.

Greenblatt'ın görüşlerini en iyi yorumlayan ve bir metoda dönüştüren Louis Montrose'a göre Yeni Tarihselcilik "*metinlerin tarihselliğine ve tarihin metinselliği yönelik değiş-tokuşa dayalın bir ilgi*"dir (Montrose, 1986: 8). Sosyal tarih yerine *kültür poetiği* terimiyle metni dış dünyaya ve tarihselliğe kapalı, *ahistoric* bir yapı olarak görmeyi reddeder.

Yeni Tarihselci önermeleri aşağıda görüldüğü gibi kavramlaştırarak çalışmalarında kullanan bir başka isim L. Tyson'dır. Ona göre Yeni Tarihselciliğin metne bakışı klasik pozitivist tarihselcilikten şu noktalarda farklılaşır:

Yeni tarihselcilik eski tarihselciliğin yanlış önermelerini nasıl belirler	Olaylar, zamanının ruhunu açığa vurma potansiyeline sahiptir.	Tarih, nedensel ilişkilerin düz bir çizgisidir. (282)	Tarih yazımı nesnel analize dayanmalıdır. (282-3)	Tarih ilerlemeci insan memnuniyeti, özgürlüğü ve bilgisi açısından "ilerlemeci"dir. (279)	Tarih, hükümetleri ve sosyal kurumları kontrol eden "büyük adamlar"ın hayatı dolayımından iyi anlaşılır.
Yeni Tarihselci Kabuller	Kültürler kendileriyle ilgili çok sayıda mit de geliştirir; ancak bunlardan tek bir mitos onları açıklar.	İnsanlar sürekli "olayları şekillendirir veya onlar tarafından şekillendirilir." (284)	Nesnel analizin imkânsızlığı tarih yazımını bir anlatsallığa dönüştürür. (283-4)	Tarih "amaçsız"dır ancak tarihçiler ona kendi kültürel ajandaları doğrultusunda bazı hedefler katarlar.	Bizim kaydetmek ve kitleler içindeki sıradan insanların hayatından daha fazlasını öğrenmek gibi zorunluluklarımız vardır.

Şekil 1. Tyson'ın Yeni Tarihselciliğe dair kavram tablosu (2006)

Öte yandan Yeni Tarihselci kuramın edebi metin incelmelerinde bir yaklaşım olarak Türkiye'de özellikle 2000'li yıllardan sonra kullanılmaya başlandığı belirtilmelidir. Özellikle edebi metin çözümlemelerde bu yaklaşımdan yararlanan pek

çok çalışma yapılmıştır (Yalçın, 2005; Çavuş, 2002; Yeşilyurt, 2009; Öztürk, 2001; Doğan 2005).

Son olarak bu çalışmada Yeni Tarihselciliğe yönelik Tyson'un yaklaşımından hareket edilerek bir çözümleme yapıldığını eklemek gerekir.

**BÖLÜM 1: İKİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE GARPÇILIK VE
MAHMUT SADIK**

1. Dönemin Sosyal ve Politik Ortamında Garpcılık ve Sosyal Darwinizm

19. yüzyılın son senelerine yaklaşılrken aydınlar arasında hâkim görüşün Osmanlıcılıkmış olduğu düşünülse de; yüzyılın sonlarına doğru başka fikirlerin de yaygınlık kazanmaya başladığı söylenebilir. Özellikle İmparatorluğun uzak şehirlerinde sürgün bulunanlar arasında Türkçülük, yavaş yavaş öne çıkan bu görüşlerden biridir. Akçuraoğlu Yusuf, 1904'te Mısır'da çıkan *Türk* gazetesinde yayımladığı “Üç Tarz-ı Siyaset” adlı meşhur makalesinde Osmanlıcılığın, Panislâmizmin ve Turancılığın iyi ve kötü taraflarını tartışırken Türk birliği fikrine yakın görünür.

Birkaç yıl sonra yaşanan II. Meşrutiyet (1908) ile bu fikirler teorik olmaktan çıkacak, yaşanan kısmi özgürlük ortamında hemen hepsi şu veya bu şekilde kendini ifade edecek birer zemin bulacaktır. İktidardaki İttihat ve Terakki Fırkası, hükümet etmenin gereklerinden biri olarak Osmanlıcılık, eylemleri ve tüm kurumsal alt yapısı ile Türkçü, Rumeli taşrası kökenli kurucu kadrosu nedeniyle de imparatorluğun diğer kesimlerine göre kısmen de olsa Garpcı bir parti olarak tanımlanabilir. Ancak 31 Mart Vakası'ndan sonra Osmanlıcılık fikrinin zayıflamaya başlaması, II. Abdülhamid'in Almanların etkisiyle canlandırdığı İslâm birliği tezinin eski itibarını kaybetmeye başlaması ve diğer siyasal gelişmeler, Türkçülüğün önünü giderek açacaktır.²

Bu siyasal atmosferde Batıcılık, temel bir ideolojiden çok; hemen her ideolojik yönelimin içinde yer eden bir tercih ve sosyokültürel bir tavır olarak tanımlanabilir. Hafiye teşkilatının ortadan kalkmasıyla başlayan görece hürriyet havasının matbuata yansması ve muhtelif fikirlerin ifade bulduğu canlı atmosfer, Garpcıların daha rahat ifade-i fikir etmelerine sebep olmuştur.

Tüm bu siyasal iklimde, Garpcıların içinde bulunduğu bir siyasal hareketten söz edilmezse de onların İttihatçıların karşısındaki muhalefetin başını çeken *Hürriyet ve İtilaf Fırkası*, *Osmanlı Ahrâr Fırkası*, *Fedakâran-ı Millet Cemiyeti*, *İttihâd-ı Muhammedî Fırkası* ve *Osmanlı Demokrat Fırkası* gibi farklı hareket ve partilerin içinde yer aldıklarını söylemek yanlış olmaz (Burak, 2003: 392-397).

² Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Bosna Hersek'in kaybedilmesi, Girit'in Yunanistan'ın eline geçmesi bu gelişmeler arasında sayılabilir.

Ne var ki 1914'te girilen I. Dünya Savaşı ile İttihatçılar, Türkçü görüşlerini artık daha açıkça dile getirirken, mecliste ve matbuatta diğer fikirlere karşı çok daha baskıcı bir tavır takınırlar. Ancak iktidar iddiası olan bir politik grup olmaktan ziyade bir yaşam algısı ve kültür tavrı olarak ortaya çıkan Garpcılar, bu baskı ortamından kısmen müstağni olacaklardır.

1.1. Garpcılık

1.1.1. Garpcılığın Fikrî ve Felsefî Dayanakları

Garpcılık politik bir hareket değil, kültürel bir tavidir. Tanzimat'tan beri görülen keskin doğu-batı karşıtlığında meylini batıdan yana koyanları tanımlayan "Garpcı" kelimesi, şu ve ya bu şekilde toplumda bir kitleyi tanımlar. Bu kitlenin içinde edebi ürün verenlerin de bulunduğu belirtilirse, bu tavrı benimseyenlerin ekserisini batılı kurumlardan eğitim almış veya Avrupa'da tahsil yapmışların oluşturduğu söylenebilir.

Bu yazarların eserlerinde, bir ideal olarak gördükleri Garba karşı daimi bir olumlama ile yaklaşılır. Bu eserlerde genel bir hayranlık hali hâkimdir.

Akım başlangıçta belli başlı çevrelerde gelişir. Bunlardan biri, *Servet-i Fünûn* dergisi ve çevresidir. 1894'te çıkmaya başlayan ve başlangıçta müspet bilimleri tanıtan yayınlar yapan bir dergi olmasının da etkisiyle kısmen Garpcı fikirleri ve Garpcı bir yaşamı savunur. Avrupa'nın daha çok konforunu, maddi ileriliğini ve bireysel özgürlüklerini isteyen; sürekli böylesi bir Batı tablosu idealize eden dergi, kısa zamanda kendine uygun bir okur kitlesi oluşturmakta da sıkıntı çekmeyecektir. Öyle ki Akgün'e göre Balzac, Flaubert, Zola'nın eserlerini sınıf eşitsizlikleri, yoksulluk, kömür işçileri gibi konuları işleyerek bu tabloyu çirkinleştirdikleri için okumaktan zevk almayan bir kitledir bu (1988: 130). Keza derginin en önemli kalemlerinden biri olan Tevfik Fikret'i de Garpcı fikirleri dillendiren bir kalem olarak anmak mümkündür. İstibdat döneminde yazdığı "Tarih-i Kadim" şiirinde Fikret, insanın baskı rejimlerinde ikiyüzlülük ve kölelik ruhuyla nasıl yozlaştırıldığını anlatırken; batı demokrasilerini dolaylı olarak olumlayışı ve tarihi tekâmülcü bir çizgide ele alışı ile Osmanlıcı, İslamcı ve Türkçü fikirlerden uzaklaşan bir profil çizer.

Devrin bir diğ er Garpçı çevresi ise Prens Sabahattin ve etrafındakilerin oluşturdu ğ u harekettir. Abdülaziz zamanının *Genç Osmanlıların* ardından gelen ikinci kuş ak *Jön Türkler*'in, 1890 ile 1908 arasında sürdürdü ğ ü sert siyasal muhalefet, *İ ttihat ve Terakki Cemiyeti* adı altında teş kilatlanırken iç lerinde pek çok önder yetişmiştir. Bunların en önemlilerini Ahmet Rıza (1859-1930) ve de Prens Sabahattin oluşturur. Birincisi Auguste Comte'un nazariyelerine ve pozitivizme yaklaşırken, ikincisi zamanla Le Play okulunun takipçisi Edmond Demolins'in *sciences sociales* fikirlerini "ilm-i iç tima" adıyla formülleştiren bir sosyolojik görüş e kayacaktır. Prens Sabahattin'e göre İngiltere ile ABD gibi Anglosakson ve İ skandinav ülkelerinde eğitim sistemi bireysel yetenekleri geliştirmeye yönelik oldu ğ u için fertler giriş imcidir. Öte yandan genel hayatın özel hayata hâkim oldu ğ u sistemler, siyasî baskı ve sosyal sefalet mahkûmdur. Merkeziyetçi Do ğ u toplumlarında da, fertler cemaat baskısı nedeniyle ezildikleri için, toplum kullaş ır ve geliş emez. Bireyin özgürlük ve giriş im ruhu köreltildi ğ i için sermaye birikimi olanaksızlaş ır. Osmanlılar bu yüzden sosyal ve siyasal alanda "teş ebbüs-i şahsi"ye (kişisel giriş imcilik) ve bireyci yapıya geçmelidirler. Toplum Anglosakson modeline uygun bir eğitim sistemi ile yavaş yavaş değ iş tirilmelidir.

İ smi Garpçılıkla anılan bir diğ er etki alanı da Abdullah Cevdet ve onun *İ ctihat* dergisinin oluşturdu ğ u çevredir. İ TC'nin beş kurucusu ve Garpçı, materyalist ve laik görüşlerin en tutkulu savunucusu olan Dr. Abdullah Cevdet, Cenevre'de yayınlamaya başladığı (1904) *İ ctihâd*'daki yazılarında, Garp medeniyetini her yönüyle benimsemek ve ona katılmak gerektiğini vurgular. Gülü ve dikeniyile topyekûn örnek alınması gereken bir bütün olan Garp uygarlığına dahil olmak, tek hedef olmalıdır. Düşünce tarihimizde materyalist fikirleriyle tanınan çok sayıdaki Garplı mütefekkirin yazıları ilk kez *İ ctihâd*'da yayınlanır (Akgün 1988: 142-143).

Başlangıçta totaliter ideolojilerin ve "kitle psikolojisinin babası" Gustave Le Bon'un popüler pozitivizmi ve bilimciliğinden etkilenen Abdullah Cevdet, onun kitlelere güvenmeyen ve otoriter yönetimlere meyleden tavrını beğenir. Özellikle Le Bon'un (1997) "melezleşme" teorisinin tesirinde kalarak, Türklerin, "şahsiyetini oluşturmuş milletlerle" etkileşime girmesi gerekliliğ i düşüncesini ortaya atar. Darwin'in milletlerin ırki karakteristiklerine yaptığı vurgunun da tesiri ile melezleşme yoluyla zayıf ırkların güçlenebileceğ i tezini savunur.

Ancak zamanla Abdullah Cevdet, Almanya aleyhtarlığı ve İngiltere taraftarlığı gibi konularda *adem-i merkeziyet, teşebbüs-i şahsi*, çocukların Amerikalı düşünür Samuel Smiles'in kendine yardım (self help) düşüncesi doğrultusunda yetiştirilmesi gibi fikirlerde Prens Sabahaddin'in düşüncelerine yaklaşır.

Kitaplarını tercüme ettiği Alman materyalist Ludwig Büchner'den esinlenerek "*Avamın ilmi dindir, havâsın dini ilimdir*" diyen yazarın toplumsal hayata dair diğer görüşleri ise şunlardır: Yazar 1926'da ölümüne dek kanunların laikleşmesi, Latin alfabesinin kabulü, kadınların hürriyeti gibi konulardaki fikirlerini devrin matbuatında okurla paylaşacaktır.

Garpçı fikirlerin öncelendiği bir başka çevre de Ahmed Şuayb, Dr. Rıza Tevfik ve iktisatçı Mehmed Cavid Bey'in 1908 yılında çıkardığı liberal ve tekâmülcü *Ulûm-ı İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası*'dır. Bedi Nuri ve Sâtı kardeşler, Asaf Nefi, Faik Nüzhet, Edhem Nejad, Dr. Refik Nevzad ve Suphi Edhem gibi pozitivist gençlerin de katıldığı bu geniş kadro, radikal Garpçıdır.

İktisadi sorunlar yanında felsefi konuları da işleyen dergide Ahmed Şuayb, sosyal Darwinist bir anlayışla, Rousseau'yu ve Fransız Devrimi'ni yoğun olarak eleştirir. Rousseau'nun, insanın doğuştan iyi olduğu, daha sonra toplumsal yaşamın onu bozduğu fikirlerine karşı çıkar. Ahmet Şuayb, Hippolyte Taine ve diğer pozitivist filozoflara dayanarak ırk-zaman-an üçlüsünün edebi eserlerdeki etkisini tartışır. Dergide ayrıca Salih Zeki ve Halide Salih, Comte'u ve Le Play'ı tanıtırırken; Rıza Tevfik de, J. Stuart Mill (1806-1873) ve İngiliz Herbert Spencer'in felsefeleriyle ilgili makaleler yazar (Mardin, 1992: 196-197). Zamanla Spencer'in agnostisizmine (bilinemezlik) ve evrimciliğine (evolutionisme) kayan ve dinsizliğini ilan eden yazar, bu dönemde önemli bir kalem olur. Bu ciddi ve devamlı dergi ile bu yıllarda Spencer'in Schaeffl ve R. Worms'un biyolojik sosyoloji fikirleri Türk düşünce hayatında etkili olmuştur (Ülken 1963: 28).

Dönemin pozitivistlerinden biri olan Rıza Tevfik, bu derginin yanında *İçtihat*, *Edebiyat-ı Umumiye* ve *Düşünce* gibi dergilerde de yazar. Sait Halim Paşa'nın kütüphane memurluğunu yapmış olan Tevfik'in *Felsefe Dersleri* adlı bir eseri de vardır (Rıza Tevfik, 1330). Bu eserinde kaderci anlayışımızı değiştirmeden Batılılaşamayacağımızı savunan Rıza Tevfik, örf ve âdetlere toptan karşı gelerek

sosyal dengeyi bozmaya da karşı çıkar. Yapılacak olan ıslahata çocuk ve kadınların eğitiminden başlamaktır.

Edhem Nejad, Manastır Darülmuaallimîni'nde müdür iken, okulun yayın organı olarak *Yeni Fikir* adlı önemli bir eğitim dergisi çıkarır. Dergide tarıma dayanan ve köyleri kalkındırmayı amaçlayan bir öğretmen yetiştirme politikası öneren Nejad, “Mesut Köy” ismini verdiği bir proje de geliştirir.

II. Meşrutiyet'in bir başka pozitivist de Baha Tevfik'tir. Metafizikçi tamamen dışlayan ve dinin yerini felsefenin alması gerektiğini savunan Baha Tevfik, “Teceddüd-i İlmî ve Felsefî Kütüphanesi”ni kurarak burada ardı ardına felsefi eserler yayımlar (Büchner, 1332). Baha Tevfik'in pozitivismi Şehbenderzade Ahmed Hilmi ile olan tartışmasında da görülür: Şinasi ile Ahmed Cevdet Paşa'nın başlattıkları Garpçı-İslâmcı tartışmasını bilgi felsefesi üzerine çalışan ve bilimin kesinliğine inanmanın yanlışlığını dile getiren Ahmed Hilmi ile sürdürür (Güzel, 2002: 65-70). Ahmed Hilmi'nin materyalizme karşı tavrı ve kurtuluşun ancak İslâmiyet ile Garp düsturlarını bağdaştırmakla mümkün olacağı görüşlerine karşı çıkar (Çıkla, 2003: 64-70).

Teceddüd-i İlmî ve Felsefî Kütüphanesi, *Yirminci Asırda Zekâ* (1913) mecmuasının (Akgün, 1988: 149-150) yayımına harp nedeniyle ara verirken; harbin sonunda onun yerine, *Felsefe Mecmuası*'nı neşretmeye başlanır. Bu mecmuada Suphi Erdem, Darwinizmi ve Lamarckizmi tanıtır (Çetinkaya, 2002: 70-75). *Piyano*, *Yirminci Asırda Zekâ* ve *Felsefe Mecmuası* da materyalist ideolojinin yaygınlık kazanmasında etkili olur. Bu mecmualarda adı görülen Memduh Süleyman, daha sonra Hartman'ın (1842-1906) *Darwinizm* adlı eserini de Türkçeye çevirip neşreder (Çubukçu, 1986: 63). Yazar, *Ribat* mecmuasındaki makalelerinde de tekâmülcü fikirlerini sürdürür (Akgün 1988: 311-312).

Bu yazarlardan başka, Garpçılığı sadece edebi eserlerinde bir karşıtlık olarak savunan yazarlar da vardır. Eserlerinde Garp adab-ı muaşeret ve yaşam tarzını öneren bu yazarların hepsi de düşünsel olarak Garpçı olarak nitelenmekten ziyade, ideolojik olarak Türkçü, sosyalist veya Osmanlıcılardır. Celal Nuri, Kılıçzade Hakkı, Tevfik Fikret, Mustafa Asım, Mahmut Sadık gibi yazarlara göre gerileme, Garpçı uygarlığından kopuk kalmaktan kaynaklanmaktadır. Bu kopukluğun başlıca nedeni, İslam dininin 1500 yıldır yapılagelen mistik ve kaderci yorumudur. Hayatın

fosilleştiğini düşünen Garpçılara göre durum “ya Garplılaşırız ya mahvoluruz” derecesinde kritiktir.

1.1.2. Garpçılığın Edebiyattaki Aksı

Serveti Fünun’un Halid Ziya’dan sonraki en önemli anlatı ustası olan Mehmet Rauf’un ilk romanı *Ferda-i Garam* (1897), Garpçı fikirlerin şu veya bu şekilde ifade imkânı bulduğu ilk kurgulardan biridir. Romanın asli karakterleri Macid ve Sermed konaklarda yaşayan kibar sınıftan birer delikanlı olarak kendi ebeveynleri ile kıyaslanamayacak başka türden bir gelenek ve kültür dünyasında yaşamaktadırlar. Onlardaki bu zevk ve kültür değişmesinin nedeni biraz terbiyesinde yetiştikleri Garpçı mürebbiyeler, biraz da devrin İstanbul’unda artık iyiden iyiye hâkim olmuş olan zevk değişmesidir.

Dönemin bir başka Garpçı romanı ise, Galatasaray Sultanisi’nden mezun olduktan sonra Paris’te hukuk okuyan *Reji İdaresi* yöneticilerinden İzzet Melih [Devrim] tarafından yazılır. Yazarın *Tezat* adlı (1915) bu ilk romanında asli karakter, Naşit, bir görev için bulunduğu Tiflis’te içinde yaşadığı gayrimüslim çevre ile kendi geleneksel konak hayatı arasında büyük bir tezat yaşar. Batı kültürü ile yetişmiş bir genç olan Naşit, zaten İstanbul’da Beyoğlu ve çevresindeki Levantenlerdendir. Romanda yazar, onun üzerinden Müslüman/Türk medeniyetine ve onun dünya algısına ince ve dikkatli tenkitler yöneltir.

Zehrabe-i Kin ise yazarı Moralızade Nazmi Fuad’ın Garplı fikirlerinin dile getirildiği bir eserdir. Roman, “*Fransızlar, inkılâpta sanayi-i nefisede, terakkide bütün milletlerin peyrevidirler*” sözleriyle Osmanlı yenileşmesinde Garbı, özellikle de Fransa’yı, adres olarak göstermesi ile öne çıkar. Romanın asli karakteri Nihat, siyasi huzursuzluklar sebebi ile önce Fransa’ya, ardından da İngiltere’ye gider ve nihayet oradan II. Meşrutiyet’in ilanı ile döner. Artık onun yegâne gayesi, memleketine Garpta gördüğü yenilikleri tanıtmaktır. Fransa, zengin kütüphaneleri, temiz ve gösterişli binaları ve bakımlı kadınlarıyla bir medeniyet diyarıdır. Kendinden emin ve mağrur kadınlar, toplum içinde kişilikli ve özgür bir hayat yaşarlar.

Dönemin Garpçı yazarları ve eserlerinden diğer bazıları da şu şekilde sıralanabilir: Adil Nami, *Nurhayat*; Bekir Fahri, *Jönler*; Mahmut Sadık, *Tekâmül*;

Safveti Ziya, *Salon Köşelerinde*, Halit Ziya, *Aşk-ı Memnu*; Safvet Nezihi'nin *Kadın Kalbi*, *Teehhül Âleminde*.

1.1.3. Garpçılarının Sosyopolitik Teklifleri

Osmanlı fikir dünyası, Osmanlıcılıktan ulusçuluğa kayarken, İslamcılık, Garpçılık, evrenselcilik ve hümanizm gibi birtakım arayışlar da sırasıyla denenir. Tabiatıyla bu arayışlar, edebi eserlere de yansiyacaktır (Van Het Hof, 2010: 97)³

Yenileşmenin anlamını Garba benzemek olarak gören Garpçılar, Garp medeniyetinin sosyal, hukuki, ekonomik, ilmi, teknolojik, sanayi ve kültürel gelişmelerinin Osmanlı'da da uygulanmasını esas alırlar. Hilmi Z. Ülken, bu akımı dört kümede ele alır: 1) Tanzimat medeniyetçileri, 2) Kabahati toplum yapımızda bulan ve buradan Anglo-Sakson bir toplumsal sisteme varmak isteyenler (Prens Sabahattin ve diğer *teşebbüs-i şahsi*'ciler) 3) *Servet-i Fünûn*, *Ulûm-ı İktisadiye* ve *İctimaiye* dergileri çevresinde toplanan pozitivistler, 4) Garba hayran diğer köktenci Garpçılar. Öte yandan gerek İslamcılar ve gerekse Türkçülerin belirli oranlarda Garpçı oldukları, Garp kültür ve medeniyetini benimsemek gerektiği düşüncesinde oldukları öteden beri değinilen bir yargıdır.

Garpçılar içinde Avrupa'da bulunmuş olanlar önemli bir yekûn tutar. Orada gösteriş ve görkemle parlayan ve farklı zevklerle dolu bir dünya gören bu yazarların, bu parlak dünyanın ışıkları karşısında gözleri kamaşır. Garbın cezbisine kapılan yazarlar, medeniyeti yapan derinlerdeki amilleri anlayamadan yüzeydeki birtakım uygulamaları, bu medeniyetin esası sanırlar. Onun adab-ı muaşeretini uygulamanın, meseleleri çözeceğine inanırlar. Garpçılık, ilkin bu çevrelerde toplumsal yaşantının “Şarklılıktan kurtarılması” veya Tanzimat'tan beri tartışıl原因lanan kadının toplumsal konumunun iyileştirilmesi gibi fikirler şeklinde ortaya çıkar. Kadının erkeklerle beraber iş hayatına katılması, münevver ailelerde, kaçgöçün veya görücü usulü ile evlenmenin ve çok eşliliğin kalkması önerdikleri çözümlerden olur. Kaldı ki bu

---

³ Söz konusu yazarların metinleri böylesi bir dikkatle incelendiğinde bu durum daha iyi anlaşılır. Kimi yazarların kişisel çizgisinde bile bu geçişin izlerini takip etmek mümkündür. Örneğin Hüseyin Rahmi'nin ilk romanlarındaki tutumu, zamanla –özellikle azınlıklara bakış üzerinden- ulusçuluğu vurgulayan öğelere yönelir.

öneriler şu veya bu düzeyde diğer düşünsel hareketlerde de ileri sürülmektedir. Bu çözümün sunulduğu romanlar ideal bir kişilik olarak kurguladıkları asli karakterleri çerçevesinde yazarın “ilerici” fikirlerini dile getiren birer ses konumundadırlar. Garpcı yazarların, Garptan ne anladıkları, hangi Garp ülkesinin ne oranda örnek alınacağı konusunda da bir fikir birliği içerisinde oldukları söylenemez.

Dönemin Garpcıları, kadın ve kadına dair problemleri önemserler. Garpta özellikle de Fransa’da çeşitli sebeplerle bulunmuş olanlar, toplumun her alanında Osmanlı kadını ile Fransız kadını mukayese etmekten kendilerini alamazlar. Dönemin gazeteciliğinin önemli isimlerinden biri olan Mahmut Sadık ve Hüseyin Cahit *Tanin*’de; Abdullah Cevdet *İctihat*’ta “kadını uyandırmak” için makaleler yayımlarlar. Kız çocuklarının okula gitmesi, kadınların sosyal hayatın değişik alanlarında daha çok varlığını hissettirmesi, üzerinde en çok durulan konulardandır. Nitekim bu tartışmalar, İttihat ve Terakki’nin iktidara gelmesiyle pratik neticeler de vermeye başlar. I. Dünya Savaşı’nın baş göstermesiyle kadınların *Hilal-i Ahmer* hastanelerinde çalışması bunlardan biridir. Bu başarılı örnek, onların başka mesleklerde de çalışabileceğini göstermiştir. Mahmut Sadık da bu konuda koşulları zorlamaya başlayan kadınlara destek verenler arasındadır. Denilebilir ki Garpcılar, kadının toplumsal konumu hakkında en iddialı olanlardır. Müslüman kadınların karşılaştıkları problemlerin İslam’ın doğru yaşanması ile mümkün olabileceğini, kadının idadi seviyesini aşan tahsilinin ev ve analık görevlerini etkileyeceğini düşünürler. İslam kadınlarının Garplı kadınları taklit etmesinin tehlikeli olduğunu savunan İslamcılardan farklı olarak onlar, kadınların toplumsal konumundaki gerilikten rahatsızdırlar. Örtünme, görücü usulüyle evlenme, boşanma hukuku, genç kızların eğitimi gibi meseleler, özellikle üzerinde durduğu konulardır. Rıza Tevfik, Celal Nuri, Süleyman Nazif, Ahmed Şuayb gibi *İctihad* yazarları, bu konuları dile getiren diğer isimlerdir.

Dönemin Türkçü aydınları ise kadının konumundan memnun olamamakla beraber, çözüme dair görüşlerde farklılaşırlar. Türk geleneklerinin Garplı görgü ile sentezlenmesi genel olarak üzerinde durdukları öneridir.

1.2. Garpçı Bir Sosyopolitik Teklif Olarak Sosyal Darwinizm

1.2.1. Sosyal Darwinizm'in Batıdaki Kaynakları

19. yüzyıl sonlarında Avrupa'da en yaygın düşünce akımlarından biri olan Sosyal Darwinizm,⁴ Charles Darwin tarafından 1859'da yayınlanan *The Origin of the Species* adlı kitapta ileri sürülen “doğal seçilim” ilkesine dayanır. Zayıf özelliklere sahip olan canlıların doğanın tabii kuvvetlerince elendiği görüşünün toplumlar için de geçerli olduğunu savunan bir düşünce biçimi, her ne kadar Darwin'in adını taşısa da esas olarak kuramı ilk geliştirenler Herbert Spencer, Thomas Malthus, Francis Galton gibi İngiliz düşünür ve doğa bilimcilerdir.

Kıta Avrupasında milliyetçilik, emperyalizm, Öjenik gibi düşüncelerle ilişkili olarak entelektüel çevrelerde oldukça derin tesirler bırakan bu akım, insanların doğayı örnek almaları gerektiğini savunur. Sonradan beyaz Avrupalı ırkların diğerlerine tahakkümünü onaylayan, savaşları güçlü ve fit olanları belirlediği için “hak eşittir kuvvet” ilkesiyle savunan görüşlerce de istismar edilecek olan Darwinizm, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yavaş yavaş terk edilmeye başlanır.

Modern Türkiye'yi kuran kuşağın yetiştiği II. Meşrutiyet ve öncesinde Avrupa'da oldukça yaygın olan bu düşünceler, ilk önce tıbbiyeliler üzerinde etkili olur. Ludwig Büchner, özellikle etkilendikleri bir batılı düşünürdür. Büchner, Darwinizm'in biyolojik evrim teorisiyle bütün bir kâinatı açıklamakta ve yeni bir felsefe kurmakta yararlanır. Onun *Madde ve Kuvvet* (Kraft und Stoff) isimli Darwinizmi popülerleştiren eseri, II. Meşrutiyetle başlayan göreceli özgürlük ortamında felsefi açıdan oldukça etkili olur. İnsanın bütün fiziksel ve ruhsal özelliklerini evrimin bir sonucu olarak gören Büchner, insanın “cibilli” (doğuştan gelen) özelliklerinin dünyaya geldikten sonra içinde bulunduğu şartlara göre şekillendiğini iddia eder (Büchner, 1332: 523-575). Dolayısıyla insandaki iyilik, güzellik, hayır, ahlâk gibi özellikler, ona Allah tarafından verilmiş değildir.

Osmanlı aydınlarının bir kısmı, onun bu fikirlerinin o güne kadarki pek çok bilinmezi bilinir hale getirdiğini ve pek çok toplumsal meseleyi açıkladığını düşünür. Onlara göre bu “tekâmül felsefesi”, Osmanlı devletinin içinde bulunduğu siyasi ve sosyal sorunlara da cevap olacaktır. O kadar ki Hilmi Ziya, Baha Tevfik'in

⁴ Terim, daha çok onu eleştirenler tarafından kullanılır (Bannister, 1988).

Büchner'den yaptığı bu çevirinin “*O yıllarda İstanbul, hatta Türkiye fikir çevresinde derin akis bıraktığı*”nı söyler.(Ülken 1994: 245). Bu durum, yani evrim teorisinin Büchner'in eseri ile vülgarize edilmesi, köklü bir felsefi düşünce geleneği olmayan Osmanlı aydınlarını da etkiler ve artık onlar için dinin temel bir referans olma özelliğini ortadan kaldırır. Onlara göre dine ve geçmişe dair her türlü inanış ve peşin kabul, terk edilmelidir. Büchner'in “yaşamak için mücadele” şeklinde formüle ettiği fikirler etrafında yeni bir anlayış kurmak gerekir. Ancak ciddi bir düşünce geleneği olmayan Osmanlı aydınları için belli ve bütüncül bir ideolojik sistem kurmak oldukça zor görünmektedir.

Osmanlı aydınlarının fikir dünyasını etkileyen bir diğer eser de Haeckel'in *Vahdet-i Mevcut* adıyla çevrilen eseridir. Onun geniş kitlelerce okunan ve Darwinizmi bir monizm felsefesi ile birleştirerek anlatan eseri (Büchner'in eserinden önce) *Bir Tabiat Âliminin Dini* adıyla Baha Tevfik ve Ahmet Nebil tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Kitabın iddiasına göre bütün tabiat, tek ve esaslı bir kanuna dayalı olarak yavaş yavaş tekâmül etmektedir. Tüm mevcudat, silsile halinde bir birini takip ederek geliştiği ve değiştiği için insanlar ve hayvanlar arasında kesin hudutlar çizmek mümkün olmadığı gibi, insan ruhu ve psikolojisine ait tüm bilinenler, hayvanlardan aşkın bir alan olarak görülmemelidir. Aksine psikoloji, maddeye ait bilgilerin sadece bir “şube”si olarak tanımlanmalıdır (Haeckel, 1911: 8-10). Öyle ki Abdullah Cevdet'in “din avamın ilmidir, ilim havasın dinidir” görüşü de Haeckel'in düşüncelerine referans gösterilerek açıklanır. Abdullah Cevdet'in ilimden kastettiği biyolojik materyalizmdir. Ona göre bilim, doğal bir gelişim halinde zamanla dinin yerini alacaktır (Abdullah Cevdet, 1329: 1257). Gerçekten de Haeckel'e göre dinler, “insanı Allah'a benzer ve doğrudan doğruya ondan ayrılmış bir varlık olarak gördükleri için kendilerine diğer varlıklardan ayrı bir mevki vermişler ve bu düşünce ‘gaye-i hilkat insandır’ (antroposantrizm) felsefesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur” (akt. Doğan, 2006: 259).

Dönemin aydınları üzerinde etkili olan bir başka filozof da kuşkusuz Friedrich Nietzsche'dir. Baha Tevfik, Memduh Süleyman ve Ahmet Nebil'in kaleme aldıkları *Nietzsche: Hayatı ve Felsefesi* adlı eser, aydınlar üzerinde felsefi açıdan belirleyici olur. Filozof'un Hristiyanlığı hastaların ahlâkı olarak gören ve asillerin değer yargılarını öne çıkararak insanlığın “üst insan”a ulaşacağını ileri süren görüşleri

kitabın yayımlandığı dönemde oldukça tesirli olur. Nietzsche, doğruluk, iyilik gibi erdemlerin Hristiyanî yorumlarına karşı savaş açarken, pagan dönemlerinin cesareti, menfaati, kuvveti ve galibiyeti yücelten ahlâkının yerini Hristiyanlıkla beraber “esir ahlâkı”nın aldığını savunur. Bir nevi zayıfların ahlâkı olan esir ahlâkı, Hristiyanlığın özünde yer alır. Bu sebeple bu din, kötümserliği, nihilizmi, merhameti ve alçakgönüllülüğü salık verir. Hâlbuki bu “sözde erdemler”, tekâmülün doğasındaki “zayıfların ayıklanması süreci”ne engel olmaktadır. Bu da sürekli, insanlığın acılarının ve hastalıklarının gelecek kuşaklara aktarılmasına sebep olur (Baha Tevfik vd., -tarihsiz:-102-103).

Ne var ki Nietzsche’nin kadın ve erkeği fizyonomik olarak eşit olmadıkları için müsavi görmeyen ve feminizme karşı çıkan görüşleri, Dönemin Garpçı aydınlarınca aynı oranda kabul görmez. Öyle ki onun hakkında kitap yazan Ahmet Nebil ve Baha Tevfik bu fikirlere katılmadıklarını bizzat kendi tercümelerinde belirtirler.

Osmanlı aydınlarının tekâmül fikrinin kökenlerinin bir kısmı da Fransız düşünür Jean-Baptiste Lamarck’a dayanır. Lamarckçı düşünceye göre evrim, daha çok çevreye uyumdur. Ahmed Mithat’ın fikirlerini de etkileyen Lamarck’a göre çevrenin iyileştirilmesi, insanların iyileştirileceği anlamına gelir (Doğan, 2006: s. 155).

Sosyal Darwinizme yakın duran bir başka Fransız düşünür olan Gustave Le Bon da Osmanlı aydınlarının fikir dünyasında tesirli olur. Tıp eğitimi aldığı halde teknolojik buluşları halka tanıtmayı amaçlayan bir gazeteciliği seçen Le Bon, *Hayat* adlı kitabında insan ırkının bitmeyen mücadelesinin hayvanlarınkine benzer bir paralellik arz ettiğini öne sürer. Üstün ırklar da doğada gelişmiş özellikleri ile ayakta kalan hayvanlar gibi zamanla kendilerini yetkinleştirmişlerdir (Le Bon, 1881). Bu nedenle doğasında aristokratik bir ruh olan tabiat, vahşi ve medeni ırkların savaşı tabii bir durum hakimdir. Zira bu mücadelede ortaya çıkan acılar ve zaferin utkuları, bu ayıklanmanın belirleyici güdüleridir. Mücadele gevşediği zaman ilerlemenin yerini gerileme alacaktır. İnsanlık tarihi de askeri güç olarak milletlerin diğerlerinin önüne geçmelerinin tarihinden başka bir şey değildir (akt. Hawkins, 1997: 18).

1.2.2. Garpçılığın Türkiye’deki Tesirleri

Sosyal Darwinizm, 1870’lerden itibaren, Osmanlı aydınlarının da dikkatini çekmeye başlar. Tanzimatın pozitif bilim öğreten okullarından yetişmiş genç kuşak,

tek tanrılı dinlerin yaratılış ilkesi ile çelişen (tüm türlerin tek bir atadan türediği, doğal seçilimle bir kısmının ortadan kalktığı ve insanoğlunun da bu türlerin dallarından biri olduğu) görüşünü ülkede tanıtmaya başlar.⁵ 18. yüzyıldan sonra devletin Avrupa'daki "beka" sorunu ile hemen her savaşta hayati bir şekilde yüzleşmek zorunda kalan Osmanlı ırcılığı de, bu görüşe kısmen ilgi duyar. Kafası "devleti nasıl kurtarabiliriz" sorusuyla meşgul olan devlet adamları ve aydınlar için, sosyal Darwinizmin "ancak güçlü olanlar ayakta kalır" savı, Avrupalılardan merhamet dilenmeksizin ayakta kalmanın bir çaresi olarak ilginç bulunur (Ünder, 2002: 430-440).

İslamcılar, Türkçüler veya Batıcılar, Darwinizmin "hayat mücadeledir" önermesini açık bir ampirik hakikat olarak onaylarlar. "Biz" tanımı (İslamcılara göre tüm Müslümanlar, Türkçülere göre dünya Türklüğü, Batıcı ve Osmanlıcılara göre de tüm Osmanlı tebaası) içine giren unsurun bekası için uluslara arası güç mücadelesinde insafa yer olmadığı görüşü sık sık dile getirilir. Bu yüzden devamlı güçlü ve uyanık olmak lazım gelir.

II. Meşrutiyet döneminin *Ulum-ı İktisadiyye ve İctimaiyye Mecmuası*,⁶ *Musavver Muhit*⁷ *Şehbal* gibi neredeyse bütün Garpçı dergilerinde sosyal Darwinizm

---

⁵ Adnan Adıvar'a (1980, 368) göre, ilk kez 1872-3'de Ahmet Mithat Efendi, Lamarckçı evrim görüşünden bahseder. Demir ve Yurtoglu'na göre (2001), Şemsettin Sami, 1879'da, İnsan adlı eserinde evrim görüşünden söz eder. Başhoca İshak Efendi de, Tarih-i Tekvin yahut Hilkat adlı eserinde, evrim düşüncesini tanıtır. Baha Tevfik ile Ahmet Nebil, sosyal Darwinist Haeckel'i eserlerini 1908'den itibaren Osmanlıca'ya çevirirler (Haeckel'in sosyal darwinist düşünceleri için bkz., Weikart 1993 ; Hawkins 1997, 132-145; Haeckel'den yapılmış çeviriler için bkz., Demir ve Yurtoglu 2001,176). Fakat Adıvar'a göre, insanın maymundan geldiği görüşü İngiltere'dekine benzer bir tepki uyandırınca, Mithat Efendi, bu görüşü Kuran ile bağdaştırmaya çalışsa da, zamanın hükümeti, "bundan böyle Mithat Efendi'nin maymunlarına" ilişkin basına nesne yazdırılmaması şeklinde bir emir verilmiş ve evrim kuralından yakın zamanlara kadar söz edilmemiştir. Jöntürkler de Darwin'in teorisinin teoloji karşıtı içermelerini benimserler. (Nitekim İttihat ve Terakki'nin kurucularından İbrahim Temo (1932), Darwin'in 50. ölüm yıl dönümü dolayısıyla yazdığı bir yazıda, Mekteb-i Tıbbiye'de arkadaşlarına "Darwin'in ve sair büyük adamların eserleri" teoloji karşıtı yönü dolayısıyla okutmağa çalışırlar.)

⁶ Ayda bir yayınlanan derginin kurucuları Ahmed Şuayb, Rıza Tevfik, Mehmed Cavid; belli başlı yazarları ise Satı bey, Bedii Nuri, Asaf Nafi, Dr Ethem Faik Nüzhet gibi isimlerdir.

⁷ Haftalık olan bu mecmuanın kurucuları Faik Sabri ve Ubeydullah Esad, başyazarı, Faik Sabri, Safvet Nezih, Celal Sahir gibi isimlerdir.

bir vakıa olarak onaylanır. Ancak tekâmûlden ne anlaşıldığı noktasında önemli farklılaşmalar vardır. Kimi Osmanlı aydını için “tekâmül” Darwinist anlamlarından uzak, sadece “terakki”, “istihale” gibi değişim anlatan bir kelimedir.

Örneğin Ali Rıza Seyfi’ye göre tekâmülün aslında değişim ve ilerleme ortak paydası dışında Darwinci evrim anlayışı ile hiçbir ilgisi yoktur. Ona göre *conative meliorism* felsefesi insanın ilim, irfan ve iradesi ile eski dünya ile kıyaslanmayacak kadar daha yaşanır bir dünya kurabileceğini ortaya koyar. Artık iş olacağına varır anlayışı bitmiş, gayret ve çaba öne çıkmıştır.

Osman Nuri’ye göre tekâmül gelişme demektir. İçinde bulunulan medeniyet çağında yapılması gereken, eski fikirlerin terk edilmesi ve maddi fenlere ve tecrübelerle dayalı bilimlere kulak vermektir (Osman Nuri, 1324: 231-233).

Ancak çok daha önemli sayıda Osmanlı aydını kelimenin içerdiği anlamların farkındadır. Örneğin Ethem Necdet’e göre tüm tabiatın özünde tekâmül vardır. Avrupa’nın asıl ilerlemesi de doğada esas olanın istikrar değil, tekâmül olduğunu kavramış olmakla gerçekleşmiştir. Bu kavrayışla birlikte cehalete, taassuba ve istikrarı savunanlara karşı şiddetli savaşlar verilmiştir. Terbiyenin temelini daha iyi yaşamak yollarını öğretmek olduğunu söylerken sözü Darwinizme getiren yazar, insanın bulunduğu çevre ve iklime uyum sağladığı nispette ihtiyaçlarını karşılayıp hayatta kalabileceğini belirtir. Bunun da ilk şartı, toplumsal hayatın gelenek ve kurallarına uyum sağlamaktır (Ethem Necdet, 1325: 518-520).

Bedii Nuri ise Comte’a atıfta bulunarak ılımlı bir tekâmül fikrini savunan bir başka aydın olur. Yazar, “On Dokuzuncu Asır” başlıklı makalesinde determinizm ilkesinden hareketle dünyadaki farklı kuvvetlerin birbiri ile mücadele ederek evrimleştiğini savunur. Ona göre insan sadece ampirik bilgiye dayanarak elde ettiği bilgilerin dışında hiçbir referans kabul etmemelidir (Bedii Nuri, 1325: 444-451).

Tekâmül ilkesini toplumsal hayata uyarlamak noktasında kafası oldukça karışık olanlardan biri de Türkçü ideolog Ziya Gökalp’tır. Siyasi bir inkılâptan sonra asıl yapılması gerekenin toplumsal bir inkılâp olduğunu ileri süren yazar, bunun “uzvî bir tekâmül”le meydana geleceği için oldukça zor olduğunu da farkındadır. Zira asırların gelenek ve inanışlarını değiştirmek, “*eski hayatı beğenmeyerek yeni bir hayat ibda etmek*”, “*iktisadi, ailevi, bedii, felsefi, ahlaki, hukuki, siyasi*” bir inkılâp yapmakla mümkün olur (Gökalp, 1981: 40-46). Ancak Avrupalıların medeni

hayatının Müslüman Osmanlıya uymayacağını, bu yüzden onun kendisine uygun yeni bir hayat kurmak için gerekli özü kendi ruhunda araması gerektiğini savunur. Zira Türk zekâsı, Avrupalılarınki gibi çürmemiş ve tefessühe uğramamış başka hassasiyetler gibi kadınlaşmamıştır. Zaten Nietzsche'nin hayal ettiği “fevk al beşerler” Türklerdir.

Niyazi Berkes'e göre cihan harbi öncesinde Gökalp'ın etkisi altında kaldığı batılı kaynaklar arasında Comte, Spencer, Faouille, Worms, Le Bon ve Tarde yanında Darwin de vardır (Berkes, 1936: 244).

Ancak Osmanlı aydınlarının hem doğal ayıklanmayı savunan Darwin'in hem de çevreye uyumu savunan Lamarck'ın görüşlerini kabul etmeleri onlara bir hareket serbestisi kazandırmakla birlikte; bir belirsizliği de beraberinde getirmiştir. Çünkü onlar, hem doğal ayıklanmayı inkâr edilemez bilimsel bir gerçek ve tekâmülün en önemli yöntemi olarak görürler. Hem de bunun tam karşıtı olan birlik, beraberlik, dayanışma ve kardeşlik gibi yerleşik düşünme ikliminin terimlerinden kopamazlar. Zira söz konusu değerler, dağılma sürecindeki İmparatorluğun ayakta kalabilmesi için son derece önemlidir (Doğan, 2006. 285).

Bu kafa karışıklığının izlerini Cenap Şebabetin, Hakkı Behiç, Asaf Nafi, Rıza Tefvik, Ahmet Şuayp, Bedii Nuri ve Ethem Necdet'in fikirlerinde de görmek mümkündür.

II. Meşrutiyet'in önce Türkçü sonra İştirakçi eğitimcilerden Ethem Nejad'ın yazıları da “hayat mücadeledir” teması ile doludur. Darwin'i “büyük bir bilim adamı” olarak gören Celal Nuri de; *Mezopotamya-Sümerler: II. Babil İmparatorluğu* (1934) adlı kitabının girişinde Darwinizm'den bahseden Şemsettin Günaltay da bu görüşe yaklaşan diğer aydınlardır.

Keza Mehmet Akif de, “Avrupa bir hak tanır ki: kuvvettir” derken, dönemin Darwinci fikir iklimine bilinçsizce bir göndermede bulunur (Ersoy, 1991: 239).

Osmanlı batıcılarının Darwinizme şu veya bu şekilde dayanan görüşlere belirli oranlarda ve farklı gerekçelerle karşı çıkanları da vardır. Bunlardan biri olan Celal Nuri, Baha Tevfik ve Abdullah Cevdet'in aksine Hz. Muhammed ve İslamiyeti savunur. Fakat onun savunduğu İslamiyet, mucizeleri ve ilahi vahyi olmayan evrimleşme sonucunda insan aklının ortaya çıkardığı seküler bir İslamiyet'tir. *Hatem'ül Enbiya* adlı eseri, bu fikirlerinin ifade imkânı bulduğu bir yerdir (Celal

Nuri, 1332). Ona göre büyük bir reformist olan Hz. Muhammed'in getirdikleri, tekâmül kanununa uygun olarak Musevilik ve Hıristiyanlığın zamanın ihtiyaçlarına göre reformize edilmiş halidir.

Yusuf Akçura da 1902'de yayımladığı meşhur makalesinde sosyal Darwinizmin ilkelerine atıf yaparak, Türklerin ayakta kalmak için güçlü olması gerektiği tezini işler. Nitekim Mehmet Emin Yurdakul da 1909'da yazdığı “Yaşamak Kavgası” adlı şiirinde Darwinist göndermelerle karamsar doğu felsefeleri arasında gezinir (Yurdakul, 1989: 79).

Görülür ki sadece batıcılar değil hemen her çevreden Osmanlı aydını, II. Meşrutiyet'in ilk senelerinde başlayan Darwin çevirilerden ve oluşan düşünce ikliminden şu veya bu şekilde etkilenmiştir. Ancak kitaplar çevirerek veya bizzat telif kitaplar yazarak bu düşüncelerin yerleşmesine gayret edenler batıcılardır.

1.2.3. Garpcılara Göre Darwinizm ve Sosyal Hayat

Bu başlık altında önce dönemin Garpcılarının tekâmülden ne anladıkları ve Darwin'in tekâmül kuramının sosyal hayata uyarlanması demek olan Sosyal Darwinizm'e dair görüşlerine yer verilecektir.

Dönemin Batıcılarının Sosyal Darwinist ilkelerin toplumsal hayata uygulanmasına dair perspektifleri şöyle özetlenebilir: Büyük bir kısmı pozitivist olan batıcı yazarlar, eserlerinde açık veya örtük bir şekilde batılı pozitivist düşünürlerin görüşlerini dile getirirler. Artık onlar için din temel bir referans olma özelliğini yitirmiştir.

- Kimi Osmanlı aydını için “tekâmül” Darwinist anlamlarından uzak, sadece “terakki”, “istihale” gibi değişim anlatan bir kelimedir. Örneğin Ali Rıza Seyfi ve Osman Nuri gibileri için tekâmül, sadece tarihsel gelişmeyi ve evrilmeyi anlatan kültürel bir terimdir. “*Avamın ilmi dindir, havâsın dini ilimdir*” diyen Abdullah Cevdet'in ve pozitivist Baha Tevfik'in İslâmiyet ile Batı düsturlarını bağdaştırmayı öneren sentezci tutumlara karşı çıkan köktenci ve toptancı Batıcılığına karşı Celal Nuri, Kılıçzade Hakkı, Tevfik Fikret, Mustafa Asım, Mahmut Sadık gibi isimler, İslam dininin 1500 yıldır yapılagelen mistik ve kaderci yorumunu reforme etmeyi önerirler.

•Ancak çok daha önemli sayıda Osmanlı aydını kelimeyi bilinen anlamında kullanır ve savunur. Abdullah Cevdet ve çevresinin Gustave Le Bon'un popüler pozitivizmi ve bilimciliği etkisiyle ileri sürdüğü melezleşme yoluyla zayıf ırkların güçlenebileceği tezi bunların başında gelir.

2. Mahmut Sadık (1864-1930)

2.1 Hayatının İlk Yılları

Yazar, 1864 tarihinde İstanbul'da doğdu. Mülkiye Mektebini bitirdi (1885). Mahmut Sadık'ın bu yıllarına dair malumat oldukça azdır. Bu sınırlı bilgilerden biri de yakın arkadaşı Nabizade Nazım'ın *Yadigârlarım* (1886) adlı eserinde verilir. Nazım, ona babasının içki tiryakisi ve ruh sağlığı yerinde olmayan bir adam olduğunu kendisini sık sık dövüp evden kovduğunu ve Rumelihisarı mezarlığında yatmak zorunda kaldığını anlatır. Kitapta onunla ilgili bir diğer temas da Nazım'ın evliliğinin yine onun vasıta olması sayesinde gerçekleştiği bilgisidir (Nabizade Nazım, 1886).

Tarım öğrenimi için Almanya'ya gitmiştir. Mülkiye idadisini pekiyi derece ile bitirmiş, Berlin'de bir yıl tarım öğrenimi görmüş (Asna, 2002), sonra İstanbul'a dönerek 1885'de Mülkiye yüksek kısmından diploma almıştır. Bir yıl *Bab-ı Ali* tercüme odasında çalıştıktan sonra gazetecilik yapmaya başlamıştır.

2.2 II. Abdülhamit Yılları

Mülkiye'de öğrenciyken *Mir'at-ı Âlem* dergisinde yazıları çıkan Mahmut Sadık'ın çalıştığı ilk gazetelerden biri *Sabah*'tır. 1876'da Papadopoulos adlı bir gayrimüslim tarafından kurulan gazete, Şemsettin Sami'nin başyazarlığında ve Mihran Efendi adlı Kayserili bir Rum'un müdürlüğünde uzun yıllar yayın hayatını sürdürür. Gazete 1882'de Mihran Efendi tarafından satın alındığında Diran Kelekyan, Ahmet Rasim ve Mahmut Sadık gibi üç başyazara (diğer yazarlardan bazıları ise Selanikli Tevfik ve Halit) sahiptir (İnuğur, 2005: 275). Mihran Efendi'nin idari yönetimine ve Şemseddin Sami'nin başyazarlığına geçince etkili bir yayın haline gelmiştir. Mahmut Sadık için dönemin basının en merkezi gazetelerinden olan *Sabah*, adeta bir okul olacaktır. Öyle ki yazı işleri müdürlüğünü de Ebussüreyya Sami ve Hasan Bedrettin Beylerin yaptığı ve sonradan Hüseyin Cahit, Adnan

[Adivar], Ata Bey, Hamit Vehbi, Ahmet Emin [Yalman], Arif Cemal, Enis Tahsin [Til] gibi isimlerin de çalışacağı gazete, önemli bir sosyal ve politik güç olarak Mütareke yıllarına kadar etkinliğini sürdürecektir (Topuz, 2003: 67,68).

Ancak Mahmut Sadık imzası, dönemin bir başka etkili gazetesi olan *İkdam*'da da görülür. 1894'te Ahmet Cevdet tarafından çıkarılmaya başlayan gazete, *Sabah*'la rekabete başlar. Mülkiye'yi bitirdikten sonra *Sabah*'ta ve Ahmet Mithat'ın *Tecüman-ı Hakikat*'inde çeviriler yapmaya başlayan Ahmet Cevdet, 34 yaşında gazete kurarak, dönemin sönük basın camiasına bir hareketlilik getirir. Onun gazetesi *Tarik* ve *Saadet* ile birlikte dönem matbuatının en önemli gazeteleri arasında yer alır. II. Abdülhamit'in basın üzerindeki yoğun sansürüne rağmen sahibinin sarayla kurduğu yakın ilişki sayesinde daha kolay çalışan gazete, Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi, Necip Asım, Teodor Kasap gibi dönemin en önemli kalemelerini kısa zamanda bünyesine toplamayı başarmıştır. Daha sonra gazeteye Mahmut Sadık'la birlikte Abdullah Zühdü, Hüseyin Cahit, Maliyeci Cavit Bey, Ali Reşat, Mahmut Ata, Veled Çelebi, Adnan Adivar gibi kalemlere rastlanır. Sonradan Yakup Kadri ve Falih Rıfkı ile iyice güçlenir (Topuz, 2003: 69).

Ancak onun çalıştığı gazeteler bunlarla sınırlı değildir. Abdülhamit yıllarının neredeyse tüm önemli gazetelerinde yazmış olan Mahmut Sadık, *Saadet* gazetesinde de yazacaktır. 1885'te yayın hayatına başlayan gazete de II. Abdülhamid'in yardım ettiği yayınlardan biridir (Dikme, 2012: 38). Burada gazete için çeşitli tercümeler de yapmaya başlayan yazar, 1889 yılında Emile Gaboriau'dan *Mösyö Lökök* ve *Mösyö Lökök'un Kızı*'nı çevirir (Gaboriau, 1889; Cahabrilat, 1889). Ardından 1890 yılında Charles Wesley'den yapılan *Biçare Kız* (1890), François Coppée'den *Hanriyet* (1890), Georges Ohnet'ten *Cihansız Kız* (1890) ve *Kontes Sara* (1890), Octave Feuillet'ten *Müteveffiyeye* (1890), Hector Malot'tan *Gölge* (1890), 1991'de My Dagon'dan *Grandok Cinayetleri* (1891).

Saadetten sonra 1892'de *Tarik* gazetesi başyazarı olan yazar, *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde de çalışır. Buralardaki yazılarında “Osman Galib”, “Serazat” ve “Mırnav” imzalarını da kullanmıştır. Yazarın bu dönemde *Tercüman-ı Hakikat*'te ve günlüğünden bölümler yayımladığı *Mecmua-yı Ebuzziya*'da ismi görülür (Hancıoğlu, 2006: 7).

Abdülhamit yıllarında basın üzerindeki sansür ve ağır denetimden nasibini alan yazar, 1898 yılında *Sabah* başyazarı iken hakkında verilen bir jurnal üzerine Kudüs tahrirat müdürlüğü görevi ile İstanbul'dan uzaklaştırılır. Yerine ise Abdullah Zühtü geçecektir. Burada beş yıl kalmış ve ancak 1903'te İstanbul'a dönebilmiştir. Döndükten sonra son derece ölçülü bir dille ve apolitik konularda yazan Mahmut Sadık, Ahmet Cevdet'in *İkdam*'ında yeniden kalem oynatmaya başlar.⁸ Gazetenin tirajını arttırmak için okura verdiği *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* veya *Muhit'ül Maarif* gibi önemli kültür eserlerinin yayına hazırlanmasında önemli katkıları olur.

Bu dönemde çeviri faaliyetine de yeniden başlayan Sadık, 1905'te Abel Hermant'tan *Edi ile Pedi*'yi "Osman Galib" müstearı ile (Hermant, 1905); 1909'da Wilkie Collins'ten *Matmazel İris'in Kısmeti*'ni (1909) ve 1910'da Katherine Grin'den *Milyoner Çocuk*'u (1910) çevirir.

Ali Canip, o yıllara ait hatıralarında bu dönemi şöyle anlatmaktadır: "Selanik'te Meşrutiyetten önce Methi Bey, *Çocuk Bahçesi* isiminde bir mecmua neşrine başlamıştı. Abdülhamid'in son devirlerinde artık İstanbul'da mecmua olarak bir şey intişar etmiyordu. Bir zaman edip ve şairleri sinesinde toplayan *Servet-i Fünûn*, hemen hemen Mahmud Sadık'ın eline bırakılmıştı. Mecmuayı o dolduruyor, zirai, fenni makaleler yazıyordu. Edebiyat-ı Cedide muharrirleri tamimiyle susmuşlardı." (Yücel, 1989: 196).

Bu yıllarda üniversite hocalığı da yapan yazar, Mülkiye Mektebinde 1908'de bir süre Usûl-i Maliye dersleri de verir.

2.3. II. Meşrutiyet Yılları

Meşrutiyet ilan edildikten sonra, istibdat devrinden beri yayına devam eden *Tercüman-ı Hakikat*, *İkdam* ve *Sabah* gibi gazetelere, yenileri eklenir. Abdullah Zühdü'nün *İkdam*'dan ayrılarak Mahmut Sadık'ın da katılımıyla 1908'de kurduğu *Yeni Gazete* (2 Eylül 1324), *Tanin* ve *Mizan* ile birlikte bunların en önemlilerindendir (Şapolyo, 1971: 174). Sadrazam Kamil Paşa'nın sözcülüğünü yapan bu gazete,

⁸ *İkdam* gazetesi, gerek *Sabah*'la olan rekabetinden, gerekse amacına yönelik iyi haberciliğinden dolayı geniş kitlelere yayılmıştır. Devrinin en iyi, kuvvetli kadrosunu bu sebeplerle de kadrosuna dâhil etmiştir. Bu kıymetli yazar kadrosunu sayacak olursak: Mahmut Sadık, Abdullah Zühtü, Hüseyin Cahit, Maliyeci Cavit Bey, Ali Reşit, Mahmut Ata, Veled Çelebi, Dr. Adnan Adıvar, Baba Süleyman Tevfik, Konseletçi Esat, Ekrem Reşat, Gözlükçü Amca Kazım, Babanzade İsmail Hakkı, Ahmet Rasim, Ahmet Refik, Ali Kemal, başyazar Ahmet Cevdet gibi büyük yazarlardır.

Meşrutiyet'in ilanından birkaç gün sonra *Gazete* adıyla yayımlanmış, 20. sayıdan sonra adını *Yeni Gazete* olarak değiştirmiştir. Gazetenin çıkarılması için gerekli sermayenin büyük bir kısmı Kamil Paşa'nın oğlu Sait Paşa tarafından sağlanmıştır (İnuğur, 2005: 3010). Dönemin tanınmış bir yazarı olarak Mahmut Sadık'ın burada "Takvimden Bir Yaprak" genel başlığını taşıyan köşe yazıları önemli bir ilgi toplamıştır.⁹

Daha sonra kadroya imzasız başyazılarıyla Ahmet Emin'in, ardından da Hakkı Behiç ve Nazım [Poroy]'un katıldıkları görülür.

F.S. Oral'ın verdiği bilgiye göre II. Meşrutiyet, halk ve aydınlar üzerinde büyük bir şaşkınlık yaratmıştır. Birkaç gün olayların neticesini bekleyen halk, hızla yeni atmosfere intibak etmiş, başta İstanbul olmak üzere bütün vilayetlerde günlerce davullu zurnalı hürriyet nümayişleri yapılmıştır. Mahmut Sadık da bu ortamda en yakın arkadaşları Hüseyin Cahit, Ahmet Cevdet ve Abdullah Zühtü'ye koşarak yeni gelişmeleri değerlendiren görüşmeler yapar. Arkadaşlarıyla beraber Mahmut Sadık'ın Meşrutiyet taraftarı bir çizgide yazılar kaleme aldığı görülür. Bu dönemde arada sırada yazı yazdığı *Sabah*'ta artık sansür korkusu olmadan yazacaktır. Zira bu yeni dönemde sansür gibi bir uygulamanın olmayacağını yayınlanmış olan *Kanun-ı Esasi* garanti etmektedir (Oral, 1967: 160).

Mahmut Sadık'ın II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte günlük olarak yayımlamaya başlayan *Servet-i Fünûn*'a başyazar olduğu görülür. *Şura-yı Ümmet* ve *Yeni Gazete*'de de yazılarına devam eden yazarın bu yılları oldukça verimli geçirir. O kadar ki o, bu dönemde bir gazete veya derginin birçok sütununu tek başına doldurabilecek güçte bir yazar olduğunu ispatlayacaktır. Politik, sosyal makaleden, bilim, fen, eleştiri konularına kadar telif, tercüme istenilen her yazıyı, istenen uzunlukta yazıp verebilecek bir kalem olarak tanınır.

Mahmut Sadık'ın hayatında en önemli görevlerden biri de yine bu yıllarda yaşanacaktır. II. Meşrutiyetin ilanının ilk günlerinde 17 Temmuz 1324/30 Temmuz 1908'de (Tokgöz, 1993: 154). Sirkeci'de bir gazinoda kurulan *Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye* adlı basın örgütünün ilk kurucuları arasında yer alır. Ancak burada bir

---

⁹ Sadrazam Kamil Paşa'yı destekleyen ve bu yüzden sermayesinin paşanın oğlu Said (paşa) tarafından verildiği öne sürülen gazete, ittihatçıların Babiâli baskını sonucu tam iktidara gelmeleriyle yayını durdurdu. Sonra yeniden çıktı ve 1918'e kadar yaşadı.

seçilen kurucu komisyon, beklendiği gibi faaliyet gösteremediği için, bu ilk basın kurumu kısa zamanda adeta doğmadan ölecektir. O sıralarda *Servet-i Fünûn*'un başyazarı¹⁰ olan Mahmut Sadık da bu komisyonda yer alır.

Çok sayıda gazetenin birbiri ardına yayın hayatına atıldığı bu dönemde sansür de hafiflemiş ve basın henüz padişah, *İttihat ve Terakki* ya da *Hürriyet ve İtilaf* gibi farklı siyasal eksenleri destekleyen kamplara bölünmemiştir.

Keza bu çalışmanın konusu olan *Tekâmül* romanı da anılan yılların bir ürünüdür (Mahmut Sadık, 1328/1910).

Ardından Mahmut Sadık'ın 1911'de patlak veren I. Balkan Savaşı esnasında Viyana'ya savaş muhabiri olarak gittiği görülür. Yazarın ilk telif eseri olan *Takvimden Yapraklar* da yine bu sırada yayımlanır (1912). Bu kısa fıkralar, Türk basınında fıkraçılığın hemen ilk ustası olduğunu gösterir. Mahmut Sadık'ın Ahmet Rasim'le birlikte Türk edebiyatında fıkra türünün ilk ve en önemli isimlerinden biri olduğunun ispatı olan bu eser, politik olmayan içerikleri ve günlük hayata dair farklı gözlemleri içeren hikâyeli anlatımıyla döneminde geniş bir ilgi toplamıştır:

“Mahmut Sadık'ın arkadaşı Ahmed Rasim'e benzer yanları az değildi. O da geçimini kalemiyle sağlamış ve yazarlığın bütün çilelerini çekmişti. O da Rasim gibi akşamcılığa ömür boyu bağlı kalmış ve olgun bir rinddi. Onun da zamanlarının İngiliz politikacıları hatırlatan, uçları sarkık bıyıkları vardı. Farklı yanları Rasim'in şairlik, bestecilik, tarihçilik gibi çok geniş bir çalışma alanı olması ve gazete fıkraları humour- mizah yanının ağır basmasıydı.” (Giz, 1994: 220).

Yazar yine bu yıllarda ilk Osmanlı kadın dergisi olan *Demet*'te de yazıları yayımlar. Örneğin “Gücüme Gitti” başlıklı yazısında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i işgal etmesiyle ilgili Osmanlı kadınlarının protestolarını dile getiren mektup ve telgraflarını görmediği için üzüntüsünü ifade eden bir yazısı çıkar (Mahmut Sadık, 1909: 8).

---

¹⁰ İkinci Meşrûtiyet'in ilânının ikinci ayında kurulan bu cemiyet, basın tarihindeki ilk meslek derneğidir. Bu cemiyetin kurucuları **İkdâm** gazetesi sahibi Ahmed Cevdet Bey, **Tanin** gazetesi sahibi İsmâil Hakkı Bey, **Pozantıyon** gazetesi sahibi Pozant Efendi, **Sabah** gazetesi muharriri Selânikli Tevfik Efendi, **Servet-i Fünûn** muharriri Cenab Şehâbeddîn, **Tanin** gazetesi başyazarı Hüseyin Câhid Bey (Yalçın), **İttifak** gazetesi başyazarı Semih Bey, **Yeni Gazete** sahibi Abdullah Zühdü Bey, **Servet-i Fünûn** gazetesi başyazarı Mahmûd Sâdık Bey, **Mizân** gazetesi sahibi Murâd Bey, **Sabah** gazetesi sahibi Mihran, **Konstantinopolis** gazetesi sahibi Nikolaidis gibi kimselerdi.

Mahmut Sadık'ın gazeteciliği ve romancılığının yanında bir başka cephesi de çizerliktir. II. Meşrutiyet senelerinde başta *Kalem* olmak üzere dönemin önemli mizah dergilerinde karikatürler çizer (Bkz. Ek 1). Yazar bu yıllarda Ali Fuad Bey'in çıkardığı *Karagöz* adlı mizah gazetesinde, Ahmed Rasim'le birlikte "Mim-Sad-Dayı" rumuzuyla (adının ilk harflerinin okunuşu) ile halkın anlayabileceği fıkralar yazar.

İkinci Meşrutiyet'in ilk yıllarında yazarın birbiri ardına romanlar yayımladığı görülür. Bunlar sırayla, *Rüşvet*, *Sevda*, *Kalb-i Şeyda*, *Tekâmül*'dür (1910).

Yazarın saygın bir kalem olarak devrin pek çok gazete ve mecmuasında ismi görülür. Kendisine gelen hemen bütün yazı taleplerini geri çevirmez. Ancak bu dönemde bilinçli olarak politik içerikli yazılar yazmamaya özen gösterdiği görülür. Öyle ki hırçın bir üslupla ve Garpçı bir tavırla yayın hayatını sürdüren *İctihad*'da yazdığı yazılar bile daha çok devrin tanınmış isimlerinin biyografileridir (Mahmut Sadık, 1913).

Mahmut Sadık, apolitik ve ciddi tavrıyla o dönemde hemen herkesin üslûbunu tanıdığı bir kalemdir. Çok okumuş ve kültürlü bir isim olan Mahmut Sadık, yazılarında ciddi ve sırası düştükçe bilimsel bir yol tutturmuştur.

1917'de ise Mahmut Sadık'ın *İstanbul Matbuat Cemiyeti*'ne ilk başkan ve zamanının en yaşlı gazetecisi olarak *Şeyh-ül Muharririn* seçildiği bilgisiyle karşılaşılır. Yunus Nadi'nin ikinci başkanlığında ve Ahmet Emin Yalman'ın genel sekreterliğinde *Osmanlı Matbuat Cemiyeti* adıyla kurulan Türk basının bu ilk meslek kuruluşu, ilk kongresini 15 Şubat 1917 tarihinde gerçekleştirir.

Gerçekten de 1908'de akim kalan basın cemiyeti fikri, bu yıl Osmanlı devletinin müttefiki Almanya'nın daveti ile gerçekleşir. Bir basın örgütünün var olduğunu sanarak üyeleri Almanya'ya davet edilince gazeteciler bu tür çağrılara karşılık verebilmek için hemen örgütlenerek zamanın en yaşlı gazetecisi Mahmut Sadık'ın başkanlığında ve Yunus Nadi'nin ikinci başkanlığı ve Ahmet Emin Yalman'ın da genel sekreterliğinde geçici bir yönetim kurulu oluştururlar (Topuz, 2003: 357).

Alman Matbuat Cemiyeti'nin¹¹ Türk gündelik gazetelerinin başyazarlarından bazılarını Almanya'ya davet etmek istemesi üzerine cemiyet, *Osmanlı Matbuat Cemiyeti* adıyla Mahmut Sadık Bey'in başkanlığında yeniden örgütlenecektir (İskit, 1943: 294-295). Türk basınının kurucu isimlerinden Ahmet Mithat'tan sonra bu unvanın Mahmut Sadık'a verilmesi onun matbuatımızdaki önemini işaret eden en önemli hususlardan biridir.

İlk kongresini Beyoğlu'nda Galatasaraylılar Yurdu'nda yapan cemiyet, sonradan ilk kongresini Halit Ziya'nın başkanlığında ve Hüseyin Ragıp'ı [Baydur], İsmail Suphi'nin [Soysallıoğlu], sekreterliklerinde yapar.

Cemiyetin başkanı ise Hüseyin Cahit; genel sekreter Ahmet Emin Yalman; üyeler Yunus Nadi, Mahmut Sadık, Muhittin, Celal Nuri, Ahmet Ağaoğlu, Hüseyin Ragıp, Enis Tahsin, Kazım Şinasi [Dersan], İsmail Müştak [Mayokan], Hüseyin Tosun, David Fresko, Keçevan ve Margaritis idi. Gerek savaş yıllarında gerekse mütareke yıllarında her yıl kongresini toplamış olan cemiyet etkili bir basın örgütü olmuştur. 1920'de adı Türk Matbuat Cemiyeti, 1923'te ise *Matbuat Cemiyeti* 1930'da İstanbul Matbuat Cemiyeti ve 1935'te de adı Atatürk'ün isteği ile *Basın Kurumu*'a dönüşür (Topuz, 2003: 357).

2.4. Mütareke Yılları

Mütareke yıllarında İttihat ve Terakki baskısının hafiflemesiyle birlikte Türk basın hayatı çeşitli eğilimlerde gazetelerle tekrar canlanır. Bunlardan *İleri*, *Yeni Gün*, *Akşam* ve *Vakit* gazeteleri yeni yeni kıvılcımlanan milli mücadeleyi desteklemektedir. *Tasvir-i Efkâr*, *Tevhid-i Efkâr*, *İstiklâl*, *İkdam* ve *Tercüman-ı Hakikat* de bu harekete sempatiyle bakmaktadır. Öte yandan Mihran Efendi'nin *Peyam-ı Sabah*'ı, *Alemdar*, *Türkçe İstanbul* gazeteleri ise harekete karşı eğilimdedirler. Bunun yanında 1922'de tekrar çıkmaya başlayan *Tanin*'in yine

¹¹ Osmanlı Matbûât Cemiyeti: İttihâd ve Terakkî hâkimiyetinin son senesinde Birinci Dünyâ Harbi'nin devam ettiği 1917 yılında kuruldu. Kurucuları; reîs Mahmûd Sâdık Bey, üyeleri; Yûnus Nâdi, Muhittin Birgen, Ağaoğlu Ahmed, Abdullah Zühdi, Ahmed Emin (Yalman) beylerdi. İlk kongresi 15 Şubat 1918'de yapıldı ve yönetim kuruluna, **Tanin** gazetesi başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın, Yûnus Nâdi, Ahmed Emin Yalman beyler seçildi. 1918 yılında bu cemiyette toplanan pek çok gazeteci, Mondros Mütârekesi'nden sonra çeşitli cephelere ayrıldılar. Bir kısmı Müdâfaa-i Hukuk ve Cumhuriyet cephesinde, bir kısmı ise, muhalif cephede yer aldı. Muhalif cephede kalanlar istiklâl mahkemelerinde yargıldılar.

İttihatçıları koruyan çizgisini sürdürdüğü görülür. İslamcılar *Sebilürreşat*, komünistler de *Aydınlık* etrafında toplanmışlardır (Topuz, 2003: 98).

Mütareke yıllarında Türk basınını ilgilendiren en önemli gelişme ise üyelerinin çoğunu basın mensuplarının oluşturduğu *Wilson Prensipleri Cemiyeti*'nin (4 Aralık 1918) kuruluşudur. Halide Edip, Dr. Celal Muhtar, Ali Kemal, Refik Halit [Karay], Celal Nuri (*Âti*), Necmettin Sadak (*Akşam*), Velid Ebuzziya (*Tasvir-i Efkâr*), Cevat (*Zaman*), Ahmet Emin [Yalman] (Vakit), Yunus Nadi (*Yeni Gün*) ile birlikte bu isimlerin arasında Mahmut Sadık'ı (*Yeni Gazete*) da görürüz.¹² Cemiyet kurucuları ABD Başkanı Wilson'a bir mektup göndererek amaçlarının dünyada yeni bir devrin müjdecisi olan ABD'nin mandası altına nihai bağımsızlığımızı elde edene dek, yani sınırlı bir sürede girmek olduğunu belirtirler (Sümer, 1965: 237). “*Türkiye’de yapılacak olan reformlara Amerika’nın tek başına rehberlik etmesi, Türkiye’yi en az aydınlatması, eğitmesi ve koruması öneriliyordu.*” (Topuz, 2003: 99). Bu döneme ait bir başka not da Mahmut Sadık'ın *Büyük Mecmua*'da Wilson prensiplerinin Türkiye’de uygulanıp uygulanamayacağına ilişkin olarak açılan bir soruşturmaya verdiği olumlu yanıtıdır (Karal, 1967).

Mahmut Sadık İmparatorluğun son, Cumhuriyetin bu ilk yıllarında Babıali Yokuşu'nun Ahmet Rasim ve “Beybaba” diye anılan Hasan Bedrettin’le birlikte sayılan ve sevilen üç eski ve tecrübeli yazarından biridir.

2.5. Cumhuriyet Yılları

Cumhuriyet yıllarında da Mahmut Sadık'ın gazeteciliğe ara vermediği görülür. Bab-ı Ali yokuşunun aranılan bir siması olarak 1920’lerde de pek çok dergi ve gazetede yazmaya devam eder. Geçimini kalemiyle sağladığı için bu bir çeşit mecburiyettir de. Yazar, II. Meşrutiyet yıllarında yazmaya başladığı *Servet-i Fünûn*'a bu yıllarda da yazmaya devam edecek, hatta belli fasılalarla ölümüne dek bu yayının devamlı yazarlarından biri olacaktır. Çevresindekilere çok sert davranmasıyla maruf olan dergi sahibi Ahmed İhsan'ın [Tokgöz] çekindiği bir isim olarak kalacaktır. Öyle

---

¹² 14 Ocak 1919’da kurulan cemiyetin kurucuları: Halide Edip Hanım, Celalettin Muhtar Bey, Ali Kemal Bey, Hüseyin Hulusi Bey, Refik Halid Bey, Ragıp Nurettin Bey, Celal Nuri Bey, Necmettin Sadık Bey, Cevat Bey, Mahmut Sadık Bey, Ahmet Emin Bey, Yunus Nadi Bey

ki 1925'te bu derginin yazı işleri müdürlüğüne getirilen Halid Fahri, 17 yıl beraber çalıştığı Mahmud Sadık hakkında şu bilgileri verir:

“Onu herkes sever, sayardı. Fazla çizgili ve yorgun intibai veren biraz uzunca bir yüzü vardı ve derin, zeki bakışları. Sanki bunun üzerindeki kelebek gözlüğü ve elindeki küçük parmağı kadar ufacık kurşun kalemi ile doğmuştu. Bu kalemi yeleğinin cebinden çıkarırdı ve ne bu kaleminden, ne o gözlükten onu ayıramazdınız. Ahmed Mithat Efendi'ye ayaklı kütüphane derler, Mahmud Sadık belki ondan da üstündü. Ansiklopedik bilgilerde onun gibisini görmüş değilim”

Mahmut Sadık, 1928'de *Güzel Sanatlar Birliği*'nin edebiyat şubesini oluşturmak için Alayköşkü'nde yapılan bir toplantıya katılır. Birliğin edebiyat şubesi üyeleri arasında yer alır.

Mahmut Sadık'ın ömrünün son yıllarına hakim olan bir özellik de, parasızlıktır. Onun gibi geçimini kalemiyle sağlayan Ahmed Rasim, ömrünün son yıllarında milletvekili seçtirilmiş, para bakımından biraz rahatlamışsa da Mahmud Sadık, dostları sayesinde getirildiği ve büyük bölümünü kendi hazırladığı *Devlet Demiryolları Dergisi*'nin başında para cihetinden rahatlayamaz. Öyle ki Halid Fahri'ye göre ömrünün son senelerinde borç içindedir:

“Bir taraftan yaşlılık, bir taraftan yoksulluk onu harap ediyor, günden güne zayıfladığını, kuvvetten düştüğünü hüüzünle görüyordum. Felaket bu kadarla bitmiyordu. İçkiye olan düşkünlüğü büsbütün artmıştı. Dergiden aldığı aylığın üçte ikisi borca kesiliyordu. O tarihte Kızıltoprak'ta oturuyordu. Onun da Kızıltoprak istasyonu karşısında, çok harap bir evde, kızlarından birisiyle oturduğunu işitiyordum. Geçimleri çok daralmıştı. Aradan çok geçmeden hastalandığını duydum. Evinde ziyaret ettiğim gün duyduğum acıyı hiç unutamam hemen bomboş bir odada, bir iki iskemleyi gözümün önüne getirebiliyorum. Bir de yatağında yatan Mahmud Sadık'ı! Altmış şu kadar yıl Babıali Yokuşu'nda hiç durmadan yazan, fikir dağıtan, kültür dağıtan bu adamının talihi bu mu olmalıydı? Odanın tahta döşemesi delik deşikti. Birçok yerlerini gazete kâğıtlarıyla kapatmışlardı. Ben facianın bu kadar dehşetli olduğunu bilmiyordum. Tepemden vurulmuştum. İşte gazeteciliğimizin bir piri, bir büyük üstadı, bir zamanlar iyi yaşamış, güngörmüş, nice acemi gençlere bu meslekte hocalık etmiş, fakat kara bir alın yazısıyla böyle sefalet içinde ölmüştü.

Bunda kendisi kadar, matbaalarında ömür harcadığı Yokuşun da günahı vardı.”
(Giz, 1994).

Bu hatıranın da tanıklık ettiği üzere yaşamının son dönemi ciddi sıkıntılar içinde geçen Mahmut Sadık, 28 Temmuz 1930’da ölür. Adnan Giz’e göre yazar ölümüyle sonuçlanan hastalığında Atatürk’ün yakın ilgisi ile karşılaşır (Giz, 1994).

**BÖLÜM II: *TEKÂMÜL* ROMANINDA GARPÇILIK VE SOSYAL
DARWINİZM**

1. *Tekâmül* Romanında Batıcı Fikirler

Tekâmül romanında batıcı fikirlerin nasıl şekil bulduğuna geçmeden önce, bu bölümün daha iyi anlaşılması için roman vakasının kısaca özetlenmesi gerekir:

Romanın Özeti: İstanbullu Şefik, bir Şam yolculuğu akabinde, Beyrut'ta ecnebilerin konakladığı “Basul” oteline iner. Akşam yemeğini otelin Avrupalı müşterileriyle beraber yer. Çabucak samimi olduğu “geveze” Fransız mühendis Mösyö Palmötiye'den hemen yanında oturan “*garip kadın*”ın Amerikalı bir turist olduğunu ve onun da kendisi gibi ertesi gün vapurla İskenderiye'ye gideceğini öğrenir.

Vapurda geçen uzun deniz yolculuğu esnasında Fransız mühendisle, güngörmüş Alman seyyah Her Şröder'le ve adının Jessy Clifford olduğunu öğrendiği Amerikalı turistle Doğu ve Batı medeniyetleri, buralarda kadınların konumu, Avrupa, Amerika'da kadına verilen değer gibi meselelerde derin sohbetler eder.

Yafa önlerinde vapurun fırtına nedeniyle demir atarak bir süre beklemek zorunda kalması, bir süreliğine Port Said'e uğranılması ve burada yapılan şehir gezisi hem samimiyeti hem de fikir alışverişini derinleştirecektir. Vapur, İskenderiye'ye doğru ilerlerken Şefik, Madam Clifford'un bir iş adamı olan kocasını Londra'da bırakıp Doğu'yu ve Doğu insanını yakından tanımak için birkaç aylık bir geziye çıktığını Şefik'le de bu sebeple tanışıklığı ilerletmek istediğini öğrenir. Şefik yakınlığın bu tetkik amacını taşıdığını daha başlarda anlasa da kendini ondan uzaklaştıramayacaktır.

Vapur, İskenderiye'ye varınca şehre Şröder'le birlikte inen Şefik, Clifford'la aceleyle vedalaşır. İskenderiye'den Kahire'ye geçtikten ve orada genellikle Mısırlıların tercih ettiği Hidivial oteline yerleştikten sonra ilk işi, iki ahababını görmektir. Ne var ki birkaç gün sonra sokakta tesadüf ettiği ve kendisiyle aynı otelde kaldığını öğrendiği Madam Clifford, hayatını tekrar tesiri altına alır. Beraberce şehri gezerlerken aralarındaki “teklifsizlik” iyice artmış; el ele dolaşır olmuşlardır. Muhatabının isteğiyle gündüzleri antik Ehramları, Arap gazinolarını veya İslâm mimarisinin güzel örnekleri olan büyük câmi ve türbeleri gezerler; akşamlarını da Mısır'daki ecnebi muhitinin gözde mekânlarından olan Shepherd otelinde geçirirler.

Bu arada arkadaşının zevk ve ilgilerine iyice vakıf olan Şefik, ona elverdiğince egzotik bir doğu tatili yaşatmaya çalışır. Bir akşam İskenderiye’den aldığı Şark manzaralarını ihtiva eden resimleri göstermek bahanesiyle Madam Clifford’un odasına giden Şefik, onunla geçirdiği geceyi takip eden on beş gün boyunca da tam bir saadet dönemi yaşar. Ne var ki bir gün aniden otelden ayrılan kadın, onunla tüm irtibatı koparır. Onun ilkin kendisini “*pek zengin görerek istifadede bulunmak yani muhabbetinin zevkini pek pahalıya satmak fikrine düşmüş bir kibar ve serseri aşüfte olduğu*”nu düşünse de sokaklarda onu aramaktan da vazgeçemez. Birkaç gün sonra Beyrut’ta tanıştığı Fransız mühendisten, onun hala Kahire’de olduğunu öğrenir. Nitekim birkaç gün sonra otelde tekrar karşılaştığı Clifford’dan ani ayrılışının sebebini öğrenir. Clifford, kendisini ve ailesinin mevkiini bilenlere karşı temkinli olmak için aralarına mesafe koymuştur. “*Hatıranız bende daima saklı kalacaktır*” sözleriyle muhatabı ondan tekrar ayrılınca Şefik, kendi his yoğunluğunu onda bulamamamın hayal kırıklığını yaşar.

Bir süre sonra Kafe Angle adında bir ecnebi mekânında bir Amerikalı aileyle birlikte otururken ona tekrar rastlar. Şaşılacak şekilde yakın davranan ve özürler dileyen Madam Clifford, ilişkilerinin kaldığı yerden devam etmesini istemektedir. Ne var ki bir on beş gün kadar sonra temelli ortadan kaybolur. Bir süre bütün şehirde onu arayan Şefik, tam umudu kestiği anda. Mösyö Pitibon adlı bir Amerikalıdan onun bir gün Marsilya’ya gidecek bir vapura binmek üzere İskenderiye’ye gittiğini öğrenir. Geriye ise kendisine verilmek üzere bir mektup bırakmıştır.

Hemen o gece trenle İskenderiye’ye giden Şefik, uykusuz bir gecenin sabahında sevgilisine ulaşır. Tutkuyla aşkını ilan eden Şefik, Amerikalı sevgilisine kendisini bırakmaması için yalvarır. Ne var ki muhatabının ona yaklaşmaktaki amacı bambaşkadır. Doğulular, sağlam bir bedene ve kıvrak bir hayale sahiptir. Bunlar, Garplılarda fazla bulunmayan özelliklerdir. O da bu özelliklere sahip bir çocuk dünyaya getirmek maksadıyla kendisiyle beraber olmuştur.

Romanın sonunda Şefik, hem büyük bir şaşkınlık hem de bir aşk kırgınlığı ile yıkılırken; muhatabı, amacına ulaşmanın memnuniyetiyle ülkesine doğru yol almaktadır.

1.1. Batıcı Fikirlerin Romandaki Temsili

1.1.1. Toplumsal Hayatın Avrupalılaşması

Bu başlık altında önce II. Meşrutiyet dönemi batıcılarının toplumsal hayatın “asrileşmesine” –bundan kasıt Avrupalılaşmaktır- dair görüşlerinin romana ne oranda aksettiği sorusuna yanıt aranacaktır. Öte yandan Batıcı aydınlar, toplumsal hayatın Avrupalılaşmasına dair farklı görüşlere sahiplerse de bunların müşterek olanlarını şu maddeler altında toplamak mümkündür:

- Prens Sabahattin ve çevresinin merkeziyetçi Doğu toplumlarının devletten ve dinden gelen kullatıcı etkilere karşı çıkışı, “adem-i merkeziyet” ve “teşebbüs-i şahsi”yi önceler.

- Abdullah Cevdet, batı medeniyetini her yönüyle benimsemek ve ona katılmak gerektiğini savunurken kanunların laikleşmesi ve Latin alfabesinin kabulünü savunur.

- Batıcıların kalkınmaya dair görüşleri de çok farklıdır. Bazıları sadece adabı muaşeret ve görünüşte bir batıcılığı yeterli görürken, Ethem Nejad gibi batıcılar topyekûn ve çok köklü bir batılılaşmayı savunurlar. Onlara göre batılılaşma köylerin kalkınmasından başlayacaktır.

- Batıcıların bir başka müşteregi de kadınların toplumsal konumuna dair görüşleridir. Abdullah Cevdet’in kadınların hürriyetini savunan tutumu; Rıza Tevfik’in batılı bir hayatın kadın ve çocukların eğitimi ile sağlanabileceği görüşü ve diğer batıcıların kadının erkeklerle beraber iş hayatına katılması, kaçgöçün, görücü usulü ile evlenmenin ve çok eşliliğin kalkması, örtünme, boşanma hukuku, genç kızların eğitime dair görüşleri bu meyandadır.

Toplumsal hayatın Avrupalılaşmasına dair romana yansıyan görüşler ise şöyle sıralanabilir:

Genelde Batılı değerlerin, özelde ise Anglo-Sakson değerlerinin bir numunesi gibi idealize edilmiş bir kişilik olan Jessy’nin ağzından yapılan Doğu eleştirilerine karşı sürekli edilgen bir tavır takınan Şefik, romanda dominant bir unsur değildir. Jessy, bir Garplı gözü ile uzaktan ve “tarafsız” bir bakışla Doğu medeniyetini ve dolayısıyla Osmanlı toplumunu eleştirir. Doğu’nun karmaşası ve keşmekeşini,

medeni hayatı kolaylaştıracak ve tabii ihtiyaçları karşılayacak vasıtaların yokluğunu sık sık alaylı bir şekilde tenkit eder.

Öte yandan bu tenkitlerini hafifletmek için karmaşıklığın zaman zaman Doğu memleketlerine kendine özgü bir güzellik kattığını da ilave etmeyi unutmaz. Ona göre bu rastgele ve laubali hâl, Doğu'nun asıl letafetidir. “*Söz Kahire’ye intikal etti. Şehri pek beğendiğini söylüyordu. Yalnız şehir içinde vesait-i nakliyenin noksan bulunmasını, muntazam tramvaylar yapılmamış olmasını -o zaman yok idi- bir kusur olarak gösteriyordu. Bu kusuru da Şarka mahsus letafete bağışlıyordu.*” (Mahmut Sadık, 1910: 48).

“*Medeniyet-i haziranın bütün tevaidini tasdik etmekle beraber Şarkın laubaliyane, lâkayd-ane hayat ve maişetine de hayran ol*”an Jessy, tenkitleriyle de takdirleriyle de sürekli Şefik’in hayranlığını celp eder (Mahmut Sadık, 1910: 49). Jessy’nin doğuya bakışında bir batılının bildik oryantalist bakışı hakimdir. Öyle ki oryantalizm, romandaki tüm batılıların doğuya bakışlarında hakim olan kültürel tavidir denilebilir.

Romanda Doğu Akdeniz’in kozmopolit liman şehirlerinin mekân olarak kullanılması da bu amaca hizmet eder. Öyle ki *Batılılar* ehamları, geleneksel müzik icra edilen gazinoları, tarihi camileri dolaşır, yerel müzik ve dansların icra edildiği gazinolara gider, yeknesak bir müzik eşliğinde sanatını icra eden kıvrak dansçı kızları seyrederler. Doğu, onlara göre ressamalara arayıp da bulamayacakları manzaralar sunan romantik ve egzotik bir mekândır.

Aydınlanma çağı sonrası Batılının Doğu hakları ve kültürüne yönelik düşünce kalıplarını ve imgelerini tanımlayan bir kavram olan Oryantalizm, sanatın pek çok dalında olduğu kadar bilimsel araştırmalarda da etkili olur. Özellikle bilimsel çalışmalarda dışarıdan, ötekileştirici, değilleyici ve önyargı dolu yorumları da içeren kavram, “*jeopolitik bir duyarlılığın estetik, akademik, ekonomik, sosyolojik ve tarihsel metinlere dağıtılması*”dır (Atalay, 2007: 3). Konu hakkında yeni açıklamalar geliştiren Edward Said’e göre; Doğu’nun yozlaşmışlığı, eşitsizliği gibi kavramlarla desteklenen “Doğu’nun geriliği” tezi, Cuvier, Gobineau, Knox gibi bilim adamları tarafından ortaya atılan “insan soyu” tezlerinin içinde yer alır (Said, 1979: 24). Öyle ki doğu Said’e göre “*Avrupa’nın sadece komsusu değildir; Avrupa’nın en büyük, en zengin, en eski sömürgelerinin mekânı, uygarlıkları ile dillerinin kaynağı, kültürel*

rakibi, en derin, en sık yinelenen Öteki imgelerinden biridir. Ayrıca, Şark, onun karşıt imgesi, düşüncesi, kimliği, deneyimi olarak Avrupa'nın maddi uygarlığı ile kültürünün bütünleyici bir parçasıdır” (akt. Atalay, 2007: 3).

Romanda, Osmanlı toplumsal hayatının Avrupalılaşmasına dair Jessy'nin ağzından dile gelen görüşler, Prens Sabahattin'in düşüncelerini yansıtır. Bu görüşlerin ifade edilmesinin romanı adeta siyasal bir manifesto düzeyine indirgediği söylenemezse de, söz konusu görüşlerle romanın alt tezleri arasındaki belirgin paralellik de dikkatlerden kaçmaz. Prens Sabahattin, Abdullah Cevdet, Celal Nuri, Rıza Tevfik gibi batıcıların kadının toplumsal konumun iyileştirilmesi ile ilgili görüşleri romanda sıklıkla Jessy'nin dolayımından şu veya bu şekilde ifade bulur.

“-Zevce mi Londra’da bırakarak benim tek ve تنها Suriye’de, Mısır’da seyahat etmem belki size garip görünür. Avrupa usul-u maişetine dair okuduğum eserlerle, bu usul-ü maişeti bu terbiyeyi bizzat müşahade ile anladım ki henüz hukuk-u nisvan buralarda o derece tekrarrür etmemiş hatta tasdik bile edilmemiştir. Akvam-ı Şarkıye ise nisvan hakkında, bu derece serbestliği asla reva görmezler, bunu da biliyorum. Fakat Amerikalılarca bu serbesti-i hareket bir faide-i maişet hükmüne geçmiştir. Biz Amerikalıların ahval-i etvarına isnad-ı garabet eylediğini de daima görüp işitiyoruz. İhtimal Fransız mühendisin sözlerini işiterek bunu da ima etmek istiyor. Bu da adem-i istinasdan ileri gelir. Bu yakınlarda Avrupa terakkiyat-ı nisvaniyeye dair bazı meyiller gösteriyor. Zannedersem Amerikalılar’a taklid-i hareket edecek... Kadınların da erkekler gibi terakkiyat-ı umumiyeye, tekâmülat-ı asriyeye hizmetini kabul eyleyecek...// Kadının erkeğe, erkeğin kadına rüçhanı bahisleriyle uğraşmayacak, arada fark u tefarütü kaldıracak...” (Mahmut Sadık, 1910: 21).

Jessy üzerinden Garpcı fikirlerin böylesine cesurca dile getirilmiş olması gerçekten de yazarın edebi vasıtaları belli bir ideolojiyi dile getirmek için kullanışını örnekler.

1.1.2. Doğu-Batı Karşıtlığının Halledilmesi

Doğu ve Batı medeniyetleri arasındaki çatışma, Türkiye’de iki farklı insan modeli çıkarmıştır. Bunlardan ilki, Batılılaşmayı bir hayat programı olarak benimser

ve kendi değerlerini inkâr ederken; öteki iki farklı dünyanın değerlerini bünyesinde uzlaştırmayı hedefler.

II. Meşrutiyet romanlarında da karakterlerin yazarın dünya görüşüne göre bu iki durumdan birine uygun bir şekilde inşa edildiği görülür. Batılılar, akılcılık ve disiplinli olmak gibi olumlu; içten pazarlıklı ve samimiyetsiz olmak gibi olumsuz karakteristiklere sahiptir. Türkler ise duygusal, iradesiz veya hayata karşı lakayt tavrıyla tüm Doğulu özellikleri bünyesinde taşır. *Tekâmül*'de Şefik'in kendi içinde bir denge arayışında olması da bu doğrultudadır.

Şefik adlı Türk gencinin Amerikalı sevgilisiyle Mısır'da yaşadığı bir aylık kaçamak, kısa zamanda bir Doğu-Batı çatışmasına dönüşür. Önceleri Amerikalı sevgiliyle din, milliyet ve kültürel değerler göz ardı edilerek başlanan bir ilişki, zamanla çatışma noktaları yine bu noktalarda berraklaşan bir ayrıma doğru sürüklenecektir. Önceleri ait olduğu medeniyetle bağı üzerinde hiç kafa yormayan ve Garba öykünerek hayatına devam etmeye çalışan Şefik, Jessy'nin kendisini bir birey değil, bir Doğulu olarak tanımlaması karşısında mesele hakkında bir farkındalık geliştirir. Nitekim ikisi arasındaki aşk, romanın ilerleyen kısımlarında belirgin bir kimlik savaşına döner. Zamanla bir etkileşime evrilen bu mücadelede Şefik, muhatabının iradesi, akılcılığı ve bilgisi karşısında daha edilgen bir konuma sürüklenir. Jessy Clifford tarafından kolayca tutku fanusunun içine alınan Şefik, istikameti yine bizzat onun tarafından belirlenen ilişkide egzotik ama edilgen ve “*hayâlata lüzûmundan fazla mağlubiyet göster*”en bir kişilik olarak çizilir (Mahmut Sadık, 1910: 35).

Duygularını hedeflerinin daima gerisinde tutan Jessy, aşk ilişkisinde bile hep kontrolüdür. Öyle ki amacına ulaşınca kocasına dönmekte bir an bile tereddüt etmez. Kısa süreli bu tatil aşkı, uğruna hayatını harcayacağı bir şey değil; Doğu seyahatine dair tatlı ve karlı bir hatıra olarak kalmalıdır onun için.

Karakterlerin bu şekilde konumlandırılması, romanın Garpçı tezleriyle açıklanabilir. Yazar, okurunu kendi tezine ikna etmek için görüşlerini anlatıcı veya karakterler dolayımından dile getirmek yerine örtük bir şekilde sunar. Birincisi daha çok siyasal açıdan angajmanı belirgin ve edebi değerden çok, politik görüşleri önemseyen eserler için söz konusudur. İkinci gruba giren bir eser olarak *Tekâmül*'de karakterlerin seçimi, olay örgüsü, zaman ve mekan gibi anlatı bileşenleri hep bu

örtük amaca hizmet eder. Olaylar gerçek yer, zaman ve nesnelerle öylesine kurgulanır ki okur; gerçekten de 1900'lerin başında Suriye ve Mısır'da böylesi bir aşkın yaşandığı zannına kapılır. Öyle ki anlatımda tercih edilen hatıra tekniği bile “*Bir refikin defter-i hatıratından istinsah edilmiştir*” cümlesiyle okura daha romanın başında bir yaşanmışlık karşısındaymış gibi hissettirir:

“*Şam'ın darb u sefasıyla sermest olmuş, fakat cebel-i şark ile cebel-i Lübnan'ı geçerek, Bekaa vadisinde, 'Eştüre'de bir gece kalarak o ne'şenin humarını biraz ta'dil etmiş idim. Böyle bir his ile Beyrut'a giriyordum.*” (Mahmut Sadık, 1910: 3).

1.1.3. Kadının Toplumdaki Konumu

Bu ilk yakınlaşmada Şefik, daha önce Suriye ve Şam'da gördüğü ve oraların “*siyah uzun kirpikler arasından âteşîn ve sevdâvî nazarlarla kırılan iri kara yahud elâ gözlü*” kadınlarıyla Jessy'nin “*mavi çakır*” gözlerini kıyaslar (Mahmut Sadık, 1910: 10).

Kadın, kocasının bir iş için üç aylığına Amerika'dan Londra'ya gelmesini fırsat bilerek Suriye, Filistin ve Nil mecrasını gezmek için yola çıkmış bir turisttir. Şefik'in onun hakkındaki ilk kanaati endişesiz bir surette gezdiği yerleri tanımaya çalışan ve yalnız oraların maddiyatıyla (iştigal eden bir kadın olduğu yönündedir (Mahmut Sadık, 1910: 19).

Madam Clifford, Şefik'le güvertedeki sohbetinde, evli bir kadın olduğu halde kocasını Londra'da bırakıp böyle tek başına tenhâ ve uzak memleketlere seyahate çıkmasını izaha çalışır. Burada Avrupa ve Amerika arasında bir karşılaştırma da yapar. Zira onda sarsılmaz bir millî gurûr vardır. Bunu her fırsatta dile getirir. “*Dünyada birinci millet olarak Amerikalıları, sonra İngilizleri say*”ar (Mahmut Sadık, 1910: 38).

“*Avrupa usûl-i mâişetine dair okuduğum eserlerle, usûl-i mâişeti, bu terbiyeyi bizzat müşâhede ile anladım ki henüz hukûk-ı nisvân buralarda o derece tekarriir etmemiş, hatta tasdik bile edilmemiştir. Akvâm-ı Şarkıyyede ise, nisvân hakkında bu derece serbestîyi asla reva görmezler, bunu da bilirim Amerikalılarca bu serbestî-i hareket bir kâide-i mâişet hükmüne geçmiştir. Biz Amerikalıların ahvâl ü etvârına isnâd-ı garâbet edildiğini de daima görüp işitiyoruz. Bu da adem-i istinâstan ileri geliyor. Bu yakınlarda Avrupa, terakkiyat-ı nisvâniyeye dair bazı meyiller gösteriyor.*”

Zannedersem taklîd-i hareket edecek (...) Kadınların da erkekler gibi terakkıyat-ı umûmiyeye, tekâmülât-ı asrîyeye hizmetini kabul eyleyecek.” (Mahmut Sadık, 1910: 21).

Romanda Doğu ve Batı’da kadının sosyal mevkii konusu, Şefik’le Alman seyyah Sroder arasında da söz konusu edilir. Şefik’in biraz da muhatabına hoş gözükme için “çocuklarına soyadı verme hakkı kadınlarda olmalıdır” şeklindeki görüşlerine Sroder “*Ben de sizin fikrinizdeyim. Ne çare ki, Avrupa’da bile daha bu dereceye gelinmedi*” diyerek alaylı bir cevap verir (Mahmut Sadık, 1910: 17).

2. Darwinist Tesirler

Bir Türk ile Amerikalı bir kadının Kahire’deki bir aylık beraberliğini konu alan eser, yazıldığı dönemin edebî zevkini aşmaktan uzaktır. Ancak ırsiyet konularını gündeme getirmesi ve Türk edebiyatında “yabancı” kavramına bakış açısı bakımından önemlidir.

Dönemin münekkidi Şebabettin Süleyman’a göre de konusu itibariyle “cazip” bir eser olan *Tekâmül*, yazıldığı dönemde Abdullah Cevdet ve başka Garpcı isimlerce gündeme getirildiği için popüler bir konu olan evrimi ele alır (Şebabettin Süleyman, 1329/1913: 216).

Romanın tekâmüle ve Sosyal Darwinizme dair temaslarına bakınca şöyle bir manzara ortaya çıktığı görülür: Öncelikle romanda evrim kavramına özel bir önem verildiği söylenmelidir. Kaldı ki bu kavram, bizzat romanın adı olmuştur. Öyle ki Şefik ve Jessy arasındaki tartışmalarda da “tekâmül”e sık sık değinilir:

“İnsanlar hayvanatın ıslah-ı nevine pek ziyade çalıştıkları ve tekâmmülata olabildikleri halde niçin kendileri için çalışmasınlar? İşte ben bu fikre de her hususta kanun-ı tekâmüle riayet etmek kararındaydım.” (M.Sadık, 1910: 103).

Romanın sonunda Amerikalı kadının sırf “kanûn-ı tekâmül”e uymak, sağlam ve gülbüz bir çocuk doğurmak için kendisinden hamile kalması ve taşıdığı bebekle ülkesine dönmek istemesi, Şefik’i duygusal anlamda çok etkiler.: “*Mahsûl-i hayatımın benden uçup gittiğini düşünüyorum, yalnız ben onu takalis ediyor, bu kadına da kanun-i tekâmülüne de lanet-han oluyordum*” sözleri ile tekâmül kanununa karşı bir nefret uyanır (M.Sadık, 1910: 105).

Hâlbuki bunda şaşılacak bir cihet yoktur. Jessy, tipik bir batılı, hatta ondan daha da ileri derece birtakım yenilikçi tavırlara sahip olan bir Amerikalı gibi pragmatik düşünmektedir. Amerika, pragmatizmin ve işlevselliğin ülkesidir. Duygu, aşk, hayal, bağlanma gibi kavramlar onların lügatinde yoktur. Hele fedakârlık, belirsiz bir geleceğe dair akıldan uzak hayallere kapılmayı hiç sevmezler. Onların tüm tavır ve davranışlarını rasyonalizmin ve pragmatizmin ilkeleri idare eder. Yaptıkları her şey muvakkat bir faydaya, kişisel, toplumsal bir menfaate müstenittir. Bu tavrı başlangıçta yeterince kavrayamayan doğuluları da önce şaşkınlıkla, sonra da anlayışla karşılarlar:

“—Affedersiniz bey, ben asla bir alüfte değilim. Hem de tanıdığımız Avrupa kadınların gibi maksatsız ve rezilane fuhşiyat içinde vücutlarını paymal edenlere de kıyas olunamam. Benim maksadım, sizin bir türlü havsalanıza sığmadı ve sığamadı... Size bir kaç defa mübahesatımız sırasında suret-i ciddiyede söyledim ki medeniler gittikçe zaaf-ı bünyeye uğramaktadırlar. Hele Amerikalılarda işrete inhimak ile mesai-i ifrat-kâraneyle cümle-i asabiye muvazenesini kaybetmiş ve bünye kuvvet-i dermandan ve akvam-ı Şarkıyyede görülen zirdegîden ve tam-ı sıhhaten ve metanet-i bedeniyeden mahrum kalmıştır: Amerika’da ırkın bu surette devamı...

O kadar baht ü hayret içinde kaldım ki bu garip kadının böyle dar bir zamanda Amerika ahval-i içtimayesine dair bir nutuk irade etmesine nasıl mukabele edeceğimi şaşırdım. Galiba o da benim hayretimi fark etti. Çünkü sözüne biraz fasıla verdi.

—Şefik Bey, bu mukaddematı anlayamadınız değil? ... Bakınız size anlatayım. İnsanlar hayvanatın ıslah-ı nev’ine pek ziyade çalıştıkları ve **tekâmülata** ..... olabildikleri halde niçin kendileri için çalışmasınlar? İşte ben bu fikre de her hususta kanun-ı tekâmüle riayet etmek kararındaydım.” (Mahmut Sadık, 1910: 103).

Jessy’nin yapmak istediği doğu ile batıyı biyolojik olarak meczetmektir. Böylece her ikisinin de iyi taraflarını bünyesinde toplamış, ıslah edilmiş bir insan çıkacaktır. Her bakımdan hem batılının zaaflarından hem de Doğulunun düşkünlüklerinden uzak olan bu yeni insan tipi, örnek bir insan tipolojisi olacaktır. Öyle ki bu sadece ırken değil, manevi anlamda da böyle olacaktır. Sosyal

ilişkilerinde zayıf, soğuk ve hatta fazla materyalist davranan batılı, teknolojinin ve kentleşmenin ve kapitalizmin getirdiği yabancılaşma ve insani değerlerden uzaklaşmayı; doğu ile birleşerek ıslah ve ikmal etmiş olacaktır.

Yabancılaşma teorisi, Hegel’le ve ardından Neo-Hegelyan bir düşünce olan Marksizm’le başlayan bir açıklamadır. Modern dönemlerde insanın üretimi sonucunda ortaya çıkan ürüne yabancılaşması, yaşadığı ortama yabancılaşması veya iletişimsizleşerek sosyal çevresine yabancılaşması gibi şekillerde ortaya çıkmıştır (Ofloğlu ve Büyükyılmaz; 2008. 116). İşte romanda batılı insanın yaşadığı bu yabancılaşma durumuna doğruyla sentez kurarak bir çözüm önerilmektedir.

Bunun dışında kelimenin gelişme, ilerleme anlamında da sıklıkla kullanıldığı görülür. Jessy, Avrupa’nın kadın hakları karşısında Amerikalılarda daha geri olduğunu ancak zamanla Amerika’nın düzeyine geleceğine inancını belirtirken kelimeyi ilerleme anlamında kullanır:

“Bu yakınlarda Avrupa terakkiyat-ı nisvaniyyeye dair bazı meyiller gösteriyor. Zannedersem Amerikalılara taklid-i hareket edecek... Kadınların da erkekler gibi terakkiyyat-ı umumiyyeye, tekâmûlat-ı asriyyeye hizmetini kabul eyleyecek...” (M. Sadık; 1910: 21).

Jessy’e göre Doğu toplumlarının pozitivist felsefe ışığında ilerlemiş Batı’dan ve onun gelişmeye açık bir duruşundan alması gereken çok şey vardır. Zira Doğu’da zaman da, fikirler de Ortaçağ’ın az ilerisinde bir yerlerde adeta donmuş kalmıştır. Buna karşın Batı’nın da Doğu’nun taşkın hülyasından, sıhhatli bünyesinden ve zaman zaman fanatizme varan tutkulu aşkıdan alacağı şeyler vardır. Jessy, tipik bir Amerikalı pragmatizmiyle Şefik’ten çocuk edinmek suretiyle bu alışverişi sağlamak ister:

“İnsanlar hayvanâtın ıslâh-ı nev’ine pek ziyade çalıştıkları ve tekâmülâta vasıta olabildikleri halde niçin kendileri için çalışmasınlar? İşte ben bu hususta kânun-ı tekâmüle riayet etmek kâdında idim. (...) sen muhabbetimizden birçok şey gaib etmedin. Ben çok şey kazandım... Şimdi anladınsa anladın. Ben aşüfte değilim, kanun-ı tekâmüle riayet etmeğe çalışan bir kadınum, bir Amerikalıyım..(Mahmut Sadık, 1910: 103-104).

Hayata daima pozitif bilimlerin adesesinden bakan Jessy, aşkla ilgili bahislerde bile, evrimsel açıklamalar getirir:

“Artık beşeriyetin nasıl bir kanun-ı tabîi ve içtimaî ile vahşetten çıktığı ne surette silsile-i hayvanattan mevki-i muhteremini ifraz ettiği ne yolda terakki ve tekâmül gösterdiği hemen katiyen malumdur. Bu gün hep birlikte yaşayan insanların yahut içinden birinin hareketini tanzim edecek olan düsturlar meydandadır. Bunları esas tutmalı da hayât-ı say-âne ve medenîyenin nasıl tiyatrolar, balolar bir safâ demi, bir lâzimesi ise hakikat içinde de hayâl öyle olmalı, yoksa hayâlât, üzerine bir tarz-ı mâişet tesis edemez.” (Mahmut Sadık, 1910: 35).

Şefik’in tabiatını pek şâirane ama bünyesini ve dimağını pek sağlam bulan Jessy, onun “sevdâvî mizâc”ına sebep olarak ise iklimi görür.

“Bütün tavr u hareketiniz hem vücudunuzun hem dimağınızın sıhhat-ı tarzını gösteriyor. Biraz hayâle inhimânız, sevdâvî mizâcınız, iklimin icâbıdır. Hem de pek hoştur” (Mahmut Sadık, 1910: 37).

Öyle ki Şefik tarafından Doğu’ya has bir duygusallık ve hayâl-perverlikle karşılanan bu ilişki, Jessy’e göre sadece tadında bırakılması gereken bir seyahat kaçamağıdır:

“–Azimim, niçin muhâkemenizde daima hisse tabi oluyorsunuz? Ailemi terk ederek sizinle fîrâr mı edeyim, beş on gün hevesâtınıza vasıta olduktan sonra ar ve hicabla meydanda mı kalayım? Bu sözleri söylemek istemem fakat Şarklıların hatta Avrupalıların fikr ü mülâhazasına bunlar daha mülayim olduğu için sizi ikna edebilmek ümidiyle böyle söylüyorum.” (Mahmut Sadık, 1910: 83).

Nitekim onun Şefik’le rıhtımdaki son konuşması kendisini “hissiyat ile meftun, bütün mevcûdiyetiyle muhabbete münhemîk, ufak bir kıvılcımla hemen parlamaya, yanmaya müsta’id bir zavallı” gibi gören Şefik’te de bir uyanışa vesile olacaktır (Mahmut Sadık, 1910: 74).

“Ben... tanıdığınız Avrupa kadınları gibi... rezîlane fuhşiyât içinde vücutlarını paymâl eden bir âlüfte değilim. Size birkaç defa mübâhesâtımız sırasında söyledim ki medenîler gittikçe za’f-ı bünyeye uğramaktadır. Hele Amerikalılarda işrete inhimâk ile, mesai-i ifratkârânî ile cümle asabiye muvazenesini gayib etmiş, ve bünye kuvvet ve dermândan ve akvâm-ı Şarkîye’de görülen zindegîden ve sıhhât-i tâmdan ve metânet-i bedenîyeden mahrûm kalmıştır. Amerika’da ırkın bu surette devamı (...) İnsanlar hayvanâtın ıslah-ı nev’ine pek ziyâde çalıştıkları ve tekâmülâtı vasıta olabildikleri hâlde niçin kendileri için çalışmasınlar? İşte ben bu fikirde her husûsta

kânun-ı tekâmüle riayet etmek kasdında idim... Size müsâdif oldum. Sıhât ve âfiyetinize, teşkilât-ı bedenîyenize, –hayâlpereştlikten münba'is za'f-ı tab'ınızdan kat'-ı nazar– kuvvet-i uzvîyenize, tenasüb ve melâhat-i vechiyenize hayrân oldum. “Ah evlâdımın pederi bu olsa...” dedim. Bu arzumun husûlü, Amerika nesli için tarîk-ı tekâmülde benim vâsıtamla bir küçük hatve atmak demek idi.” (Mahmut Sadık, 1910: 103-104).

Büyük bir dürüstlikle Şefik'e ilişkilerindeki gerçek niyetini anlatan Jessy, ilk münasebetin ardından Shepherd'a kaçmasını, istediğini elde ettiğine dair bedeninde gerekli işaretleri gördüğü şeklinde açıklar. Bir süre sonra yanıldığını anlayınca da münasebetini yenilemiş ve arzusuna ulaştığına emin olunca da ilişkisini bitirmiştir.

“Münasebetimizin kıymetli hatırâsını bedenimde saklayarak bu hatırâ-i zi-hayâtı mükemmel, kuvve bulunacağından bir Amerika çocuğundan daha güzel, daha fatîn bir azâde-i hayâlperver olacağından emîn olduğunu, o mini miniyi agûşumda karşımda göreceğim... Affet Şefik... Ben âşüfte değilim. Kânun-ı tekâmüle riayet etmeye çalışır bir Amerikalıyım.” (Mahmut Sadık, 1910: 105).

Esere ismini de veren tekâmül fikri, romanda bilinen anlamının dışında (ırkların evrimi); bir ırkın daha sağlıklı ırklar vasıtasıyla ıslahı mânâsında kullanılır. Nitekim Jessy, Mısır seyahatinde tanıştığı Şefik Bey'den içki gibi alışkanlıklarla bozulan kendi ırkına, sıhhatli bir aş yapmak maksadıyla hamile kalmıştır.

3. Garpçılık, Sosyal Darwinizm ve Kurgusal Kişiler

3.1. Bir Batıcı Olarak Şefik

Asli kişi Şefik'in bir batıcı profilini ne oranda yansıttığına geçmeden önce, II. Meşrutiyet döneminde kolektif bir kişilik olarak bir batıcının hangi karakteristiklere sahip olduğuna değinmek gerekir.

- Osmanlı toplumunu kültür, medeniyet ve hatta ırkça batı tipi bir toplum haline getirmek isteyen batıcılar, çoğunlukla devrin matbuatından veya yüksek münevverlerinden gelen bir toplumsal zümredirler.

- II. Meşrutiyet dönemi yazarlarının batıcı bir tavrı benimseyenleri arasında belli bir homojenlik görülmez. Bunların kimi batılı kurumlardan eğitim almış veya Avrupa'da tahsil yapmış olduğu için batıcıdır. Bu yüzden Batı'ya karşı daimi bir olumlama ve genel bir hayranlık hali hâkimdir.

•Kimi ise kültürel bir batıcılıktan çok öte inanç, düşünce ve felsefi düşünüş olarak da batılı düşünürlerin görüşlerini savunur.

•Batıcıların bir başka özelliği de belli bir ideolojiye angaje olmayıp II. Meşrutiyet döneminin Türkçülük, İştirakçilik, Osmanlıcılık veya İslamcılık gibi yaygın ideolojilerine şu veya bu oranda yakın olmalarıdır. Bir başka deyişle batıcılık onlarda ideolojik bir yönelim değil, sosyal ve kültürel bir tavidir. Dolayısıyla bu ideolojileri savunanların içinde batılı değerlere şu veya bu şekilde yaklaşmış veya ondan uzaklaşmış olanlar vardır.

•Yukarıdaki ideolojilere yakın olmayan batıcılar da vardır. Bunların temel düşünsel tavrı ise evrenselcilik ve hümanizmdir.

•Batıcıların hemen hepsinde ortak olan özellik ise batı tipi demokrasilerinin en iyi yönetim tarzı olduğuna inanmalarıdır. Ancak özellikle Prens Sabahattin ve Abdullah Cevdet, yönetsel olarak Batılı ülkeler arasında bir ayrıma giderek otoriter Alman sisteminin değil, Anglo-Sakson modelinin (toplumun bireysel yetenekleri geliştirmeye odaklanan bir eğitim sistemi ile yavaş yavaş değiştirilmesi) hâkim kılınmasını savunurlar. Abdullah Cevdet, Almanya aleyhtarlığını eğitimde Amerikalıların başını çektiği bireysel yeteneklerin geliştirilmesine dair (Self Help) görüşleri ile destekler.

Bir batıcı olarak Şefik'in romanda nasıl bir profil çizdiği ise şu şekilde tasvir edilebilir:

Roman, 26 yaşında bulunan ve araba ile Şam'dan Cebel-i Şarki yoluyla Beyrut'a giden aslı kişinin anlatımı ile başlar. Kafası bir gün önce Şam'da geçirdiği gecenin sarhoşluğu ile dolu olan Şefik, ağaçlı bir yoldan Beyrut'ta kaldığı Basul oteline varır.

“Sofradaki misafirler içinde Alman, Fransız, Belçikalı, İngiliz hasılı her milletten birer numune görülüyordu... Yanıma bir güzel Fransız düşmüş idi. Onun öbür tarafında genç bir kadın, daha ötede yeni gelin günü olduğu pek çabuk anlaşılan bir çift Alman... Hâsılı sofra halkı on beş, on altıyı buluyordu. Beyrutlu aşinalar beni Şam'da getirdiğim eyyamın hatıratında bahse davet ettiler. Fakat ben yanımdaki Fransız'ın komşusu olan kadını tetkikle meşgul olduğum için kısa bir cevapla iktiifa ettim. Zaten Şam ihtisasatını sofrada bu

kadınli erkekli beynelmilel bir cemiyette izaha kudret bulmak mümkün mü?...”
(Mahmut Sadık, 1910: 5).

Romanda Şefik’in eğitimini nerede veya nasıl bir tahsil yaptığına dair herhangi bir temas bulunmaz. Ancak Beyrut’ta ekseriyetle Avrupalıların tercih ettiği bir otelde kalması, tüm sosyal yaşantısında onlarla oturup kalkması, batılı adab-ı muaşerete hakkıyla vakıf olması ve yine onlarla İngilizce ve Fransızca olarak sohbet edebilmesi Onun Avrupa’da tahsil gördüğünü en azından Osmanlı devleti içinde batılı tahsil müfredatına sahip bir okulunda okuduğunu gösterir. Romanda Şefik’in mesleği belirtilmez. Önce Beyrut’ta ardından da Mısır’da ne sebeple bulunduğu dair herhangi bir atıf da yoktur.

Osmanlı Doğu Akdeniz’in Beyrut ve İskenderiye gibi liman şehirlerinde bir Türk’ün Amerikalı bir kadınla yaşadığı birkaç aya yayılan aşkı anlatan romana, baştan sona kahraman/anlatıcının bakış açısı ve dünya algısı hâkimdir. Şefik, herhangi bir batılı düşünürün görüşlerine veya doktrinlerine bağlanmış, herhangi bir fikri ve felsefi ekolü benimsemiş biri değildir. Onun batılılığı günlük hayatta Avrupalıların usulüne göre yaşamaktan ibarettir.

Onun II. Meşrutiyet döneminin hâkim ideolojilerinden birine şu veya bu şekilde yakınlığını ima eden herhangi bir temas da yoktur. Şefik, batılılara bakışında herhangi bir olumsuzluk bulunmayan, onların yaşantısı, görüş ve değerlerini dinlerken herhangi bir önyargıdan uzak, hatta aklına muvafık düşünleri kabul etmeye açık bir liberaldir. Buradan da onun dönemin jön Türkleri içinde Alman tipi merkezîyetçi bir devlet yapısını savunan Ahmet Rıza ekolünden değil; Anglo-Sakson tarzı bir liberalizmi ve adem-i merkezîyetçiliği savunan Prens Sabahattin’e yakın olduğu sonucu çıkarılabilir. Dönemin batıcıları arasında en yaygın siyasal düşünce tarzı olan böylesi bir liberalizm, asli karakterin ağzından romanda dile getirilmezse de yaşantısından çıkarılabilir.

Kaldı ki asli karakterin siyasal duruşu ile romanın yazarı Mahmut Sadık arasında belli bir paralellik olduğu da söylenebilir. Mahmut Sadık, 6 Şubat 1910’da kurulan **Osmanlı Demokrat Fırkası** adlı bir siyasal partinin kurucu heyetinde yer

alır.¹³ İttihat ve Terakki'den ayrılan iki ünlü Jöntürk, Abdullah Cevdet ve İbrahim Temo tarafından kurulan parti (Tökin, 1965: 45), parlamento içinde bir grup kuramadığı ve iktidar partisinin baskı ve ithamlarına karşı koyamadığı için 1911'de Prens Sabahattin'in desteklediği Hürriyet ve itilaf Fırkasına katılmıştır (Birinci, 1990: 40,19).

3.2. Jessy ve Diğer Batılılar Üzerinden Garpçı Fikirlerin ve Darwinizmin Temsili

Romanın iki aslî kişisinden biri olan Jessy Clifford, ilkin “Basul” otelinin yemek salonunda Şefik'i etkiler. *“Amerikalı kadının hâl ü tavrı ne bizim Şark terbiyesine ne de az çok görüp bilmek gayretinde bulunduğumuz Avrupa usûl-ı mâişetine”* uymamaktadır. İlk bakışta bu “garip” kadının insanda *“bir hiss-i sevdâ”*, *“bir hiss-i takdîr”* uyandıran tesirine lakayt kalamayan Şefik, onun *“mevzûn uzun boy”*unu, *“işvekârane edâ-yı levendâne”*sini ve *“hirâm-ı refâtârını”* uzun uzun süzmekten de kendini alamaz (Mahmut Sadık, 1910: 7-8).

“Yirmi beş yaşında görünüyor. Sarışın saçlarda perîşan zülüfler bırakılmış teller çekile çekile toplanmış, uzun saçlar bir kütle teşekkül etmiş idi. Uzunca bir çehre, saçların kaldırılmasıyla daha ziyâde açılmış bir alın, çakır gözler, ince dudaklar, küçük bir ağız, ağızla mütenâsip bir burun bu çehrede bir ahenk ve tenasüp, yek nazarda bir cazibe gösteremediği alâyim-i vechîyede, kalbde rakîk bir hissi tevlîd edecek, inhizâzât-ı sadakârâne hasıl eyleyecek hüsn ü ân görülmediği gayri kabil-i inkâr. Fakat, tam bir sahte delâletten o âteşin renk, o nazar-ı vakûrane, o hareket-i lâkâydane, bu Amerikalı kadının halinde bir azm ü risânet, bir ciddîyet izhâr ediyor... Ancak kurşunî şayaktan düz bir libâs, yandan sık düğmeli bir ceket de o vücûda câli bir nezâket, o tend çehreye sun'î bir letâfet verecek tarzda değil idi. Yan bakışla o kadının çehresinde, şahsında câlib-i nazar bir hâl olduğunu da fark ediyorum.” (Mahmut Sadık, 1910: 7-8).

Ertesi gün başlayan vapur yolculuğunda tanışıklıklarını ilerletir. Jessy, kocasının iş nedeniyle Londra'ya gitmesini fırsat bilerek uzun süredir hayalini

¹³ Dr. Rıza Abut, Pertev Tevfik, Yenişehirli Salih, Makinist Rıza, İbrahim Naci, Fuat Şükrü, Ahmet Rıfat, Bezmi Nusret, Seyfettin Arif, Ferruh Niyazi, Muhlis Sabahaddin, Mahmut Sadık, Şehabettin Süleyman'ın da mensubu bulunduğu bu fırkanın yayın organları İstanbul'da Türkiye, İzmir'de Feryat, Manastır'da Hukuk-ı İbad, Halep'te Ahali gazeteleri idi.

kurduğu Yakın Doğu seyahatine çıkmış bir Amerikalı turisttir. Suriye’den başlayıp Mısır’da sonlandıracağı bu gezide sadece basit bir turistik gezi olarak bakmaz; kültürel hayata ve insanlara dair ince bir dikkate de sahiptir.

Tekâmül’de vaka, iki uygarlığın çatışması üzerine kurulduğu için Amerikalı Jessy Clifford da bir Amerikalı temsilinden ziyade medeniyet temsilidir. Jessy, romanın başından sonuna kadar Doğu ile Batı’yı; bilhassa kendi ülkesi olan Amerika’yı mukayese eder. “Avrupalıları, bilhassa Amerikalıları medeniyetçe ve *tekâmülat-ı ilmîyyede akvâm-ı Şarkîye*”den üstün bulur (Mahmut Sadık, 1910: 68).

İngilizce ve Fransızca bilir, Doğulu Türk sevgilisi Şefik’le lüks gazinolarda dolaşp içki içmekten, müzik dinlemekten tiyatroya gitmekten hoşlanır, “Shepherd Oteli”, “Hıdivial Oteli”, “Kafe Angle”, “Özbekiye Bahçesi” gibi Kahire’nin lüks mekânlarına beraberce giderler. Gönül meselelerinde bile pragmatik ve “hayâlperestlik”ten uzak tavrını korur.

Çalgılı Arap kahvelerinde Jessy’nin Doğu’ya ve Doğuluya, bakışı dile gelir:

“Kahvede Arap çalgısının muhrik, sevdâvî nağmeleri kahvehanenin içine dolmuş erbâb-ı zevkin avâzeleri sokağa doğru saçılıyordu. Burası üstü başı temiz efendilerden kalın mavi keteden bir don gömlek giymiş Mısırlılara kadar her sınıf halkla mecmu olmuş idi. Hanende “Yevm’ül-va’id hubb’ül-cedid” bir şarkı tutturmuş. Udî, telleri bu nağme ile hem ahenk ediyor. Herkes gaşyolup gidiyordu.” (Mahmut Sadık, 1910: 55).

Jessy’nin kişiliğinde dikkati çeken ilk özellik, Doğu’ya karşı toptancı bir bakışa sahip olmasıdır. Ona göre Şarklı, Uzak Doğu’dan Ön Asya’ya kadar tüm kavimler, “Şarklı”dır. “*Dünyada birinci millet olarak Amerikalıları, sonra İngilizleri*” gören Jessy’e göre Doğuluların birinci özelliği “hayâlperest” oluşlarıdır. Ancak bu, büsbütün bir kusur da sayılmaz. İnsanlığa “Yunanistan”ın esatir devrinden kalmış olan bu zaaf, doğulularda hâlâ hâkimdir. Şefik de bir Doğulu olarak bu zaafa sahiptir:

–Sizin hayâlâta lüzûmundan fazla mağlûbiyet gösterdiğinizi anlatmak istemiş idim... Artık beşeriyetin nasıl bir kanun-ı tabîî ve ictimaî ile vahşetten çıktığı, ne surette silsile-i hayvanâttan mevki-i muhteremini ifrâz ettiği, ne yolda terakki ve tekâmül gösterdiği hemen katiyen malûmdur. Bugün hep birlikte yaşayan inanların yahut içlerinden birinin hareketini tanzim edecek olan düstûrlar meydandadır.

Bunları esas tutmalı da hayât-ı saiyâne ve medeniyetin nasıl tiyatrolar balolar bir muğaddîi, bir lâzimesi ise hakikat içinde de hayâl öyle olmalı, yoksa hayâlat üzerine bir tarz-ı maişet teessüs edemez.” (Mahmut Sadık, 1910: 35).

Onun, edebiyata karşı da büyük bir alâkası vardır. Tüm Fransız ve Amerikan edebiyatını bilir. Öyle ki, Şefik onun bahsettiği Batılı yazarların ve eserlerin isimlerini bilemeyerek mahcup olur. Jessy’yle ilgili bir başka dikkat de onun Kahire’de Shepherd oteli gibi batılı muhitlerinde değil de Şark’ı daha yakından tanıyabileceği Hıdivial gibi otellerde kalmayı tercih etmesi, Şefik’le *Cami ’ül-Ezher*’i ve başka cami ve türbeleri gezmesidir. Kahire’yi egzotik bir mekân olarak beğenen Jessy, nakil vasıtalarının noksanlığını da diğer güzelliklerinden dolayı affeder.

Onun üzerinde durduğu bir başka tekâmül örneği de medeniyetlerin tekâmülüdür. Öyle ki Eski Mısır medeniyeti de bugünkü Avrupa ve Amerika medeniyetleri üzerinde derin tesir bırakmış, onlar bu tesirle asırdan asıra “tekâmülü” göstererek bugünkü durumlarına gelmişlerdir (Mahmut Sadık, 1910: 49).

“Akvâm-ı Şarkıyye hakkındaki merâkı belki hars tetkîkinden ileri gelir. Avrupalı ve bâhusus Amerikalıları, medeniyette ve tekâmülat-ı ilmiyede akvâmı şarkıyyeye müteveffik bulduğu hâlde medeniyetin tedricen zayıf bünyeye dūçar olduğunu ve sıhhat ü zindegî, tamâm-ı uzviyet husûsunda noksana, intizâm-ı ef’al-i hayâtiyede adem-i kudrete uğradıklarını da teslim etmek istiyordu.” (Mahmut Sadık, 1910: 67).

Clifford yalnızca Doğu erkeklerini değil, “*Şark dilberlerindeki cazibe*”yi de beğenir (Mahmut Sadık, 1910: 73). Ona göre vücutça zindelikleri ve simâca câzibedâr Şarklıların tek kusuru “*sevdâvî ve hayâlperver*” olmalarıdır (Mahmut Sadık, 1910: 74).

Romanın Jessy dışındaki Batılıları da benzer özelliklere sahiptir. Nitekim Şefik’in Suriye’den Mısır’a uzanan yolculuğunda tanıdığı yabancılardan olan **Mösyö Palmötiye** de ilk bakışta sanıldığı gibi “Geveze bir Fransız” değil; “*nasiyyesinden zekâsı anlaşılır bir zat*”tır (Mahmut Sadık, 1910: 5). İlk tanışmalarındaki laubali tavrı karşısında, Şefik onu “*evvelce... bir başka yerde görüp görmediğini*” hatırlamaya çalışır. Evli iki çocuklu bu “mühendis” zevcesini Lyon’da bırakarak iş için Mısır’a gelmiştir (Mahmut Sadık, 1910: 6). İşi, Şam-Beyrut arasında yapılacak bir demiryolu projesiyle ilgilidir. Onun bir Osmanlı toprağı olan Lübnan’la Şefik’ten daha alâkalı

olması, “*Dünyanın en meşhur ve en münbit bir vadisi olan Bekâ sahrasının*” “*Balbek’i tutarak oradan cebel-i Şarkîye*” tırmanan ve “*bu civardaki meyve bahçelerinin mahsullerini nakle*” “*bir hattı müstahkemle*” geçilmesine dair tutkulu açıklamaları Şefik’i şaşırtır (Mahmut Sadık, 1910: 12-13).

Romanın bir başka Batılısı ise bir iş gezisinde bulunan **Şhroder**’dir. “*Mecra-ı Hartum’a kadar*” gitmek niyetiyle bu yolculuğa çıkmış olan “*gayet deryâ-dil, hoş meşrep, laubali mizaç*” Alman seyyah (Mahmut Sadık, 1910: 10), hemen her durum ve olaydan bir iş imkânı yaratmaya çalışır. Romandaki tüm Avrupalılar gibi daima “şen şatır görünen” Şhroder, geleceğe dair planları, gerçekleştirmek istediği fikirleriyle daima bir aksiyon içindedir (Mahmut Sadık, 1910: 80). Şefik’in “kâinatı çemberinden geçirmiş bir zat” dediği bu kişi, özellikle Antik Mısır tarihiyle ilgili malumatıyla muhatabını şaşırtır (Mahmut Sadık, 1910: 16). Şhroder’in romandaki bir diğer görevi de bir Batılı olarak Şefik’e, onun ilgi duyduğunu hissettiği Amerikalı kadın konusunda ikaz etmektir.

“*Amerikalı bu, aklına geleni yapar. Vapurda birkaç defa sizinle lakırdı ettiğini gördüm... Şark da seyahat ediyor, bir Şarklı ile görüşüp efkâr u mülâkâtını anlamak onun için kıymetlidir. Ruznâme-i seyâhatinde mutlak geçeceksiniz. Eğer bu seyahatname neşredilir de, hiç söylemediğimiz sözleri burada görürseniz hiç teaccüb olmayınız; Amerikalı güzelin hatırasına bağışlayınız.*” (Mahmut Sadık, 1910: 31).

Nitekim romanın sonunda, onun ne kadar haklı olduğu anlaşılabacaktır.

İhtiyar bir Amerikalı işadamlarının damadı olan **Mösyö Pitibon** ise romanın bir başka ecnebisidir. Şefik’le Fransızca konuşarak kısa zamanda ahabap olan bu kişi, Doğu’ya “Amerikalılara has tetkik merakıyla yaklaşır, bağlar (Mahmut Sadık, 1910: 89).

SONUÇ

II. Meşrutiyet romanlarında Doğu-Batı sorunu kurmaca kişiler üzerinden sıklıkla işlenir. Bu ilişki romancıların ideolojisine göre farklı cephelerden ele alınır. Ama hemen hepsinde ortak olan, bu olguyu önce mevcut durum ve olması gereken ikiliği içinde sunmalarıdır. Yazarlar önce Doğu-Batı ilişkisinde durumu olumsuz örnekler üzerinden sunarlar. Ardından da idealize edilmiş Osmanlı/Türk karakterle Doğu ve Batı arasındaki ilişkiyi kendi ideolojilerine uygun bir şekilde örneklendirirler. *Tekâmül*'de de bu şemaya uyulduğu görülür. Olumsuz durum, Şefik'in Amerikalı sevgilisine yaklaşımındaki aldanişta yatar. Onu tipik bir doğulu gibi tutkuyla sevmiş ve muhatabının da aşkına karşılık vermesini ummuştur. Halbuki Batı medeniyetinin her yönüyle numunesi olan Amerikalı Jessy, hemen her meselede olduğu gibi gönül meselesinde de tamamen pragmatik esaslara hareket eder. Romanın düşünsel arka planında bu gönül ilişkisi bağlamında Doğu-Batı karşıtlığına yönelik bir çözüm önerisinin de dile getirildiği görülür.

Bu öneri, Doğu'nun Batı medeniyetini, dünyayı hatta kendisini anlamada süre giden büyük yanılgısından kurtulması ve onlara yönelik yeni ve rasyonel bir anlayış geliştirip o şekilde muamele etmesi gerekmektedir, şeklinde formüle edilebilir.

Romanın bir başka özelliği ise asli kişi Şefik'in dönemin Türkçü, İslamcı ve Osmanlıcı yazarlardan farklı olarak Batılılaşmayı yanlış anlamış, şekilci ve eğlenceye düşkün bir tip olarak karikatürize edilmemesidir. Şefik, tıpkı romanın yazarı Mahmut Sadık gibi, dönemin ortalama Osmanlı münevverinden ziyade; Batıcı bir aydın örneğidir. Sevgilisine bir doğulu gibi değil de kibar bir Batılı gibi görünebilmek için elinden geleni yapar. Ancak onun gönül meselelerine Doğu'ya has bir duygusallıkla yaklaşması ve hayalperestliği sevgilisi tarafından “Şarklı” bir tavır olarak değerlendirilir.

Şefik, Amerikalı sevgilisi Jessy'den aşkına cevap alamayınca İskenderiye'de kendini öldürmeye niyetlenir. Aslında Doğu'nun Batı karşısındaki mağlubiyetinin alegorik bir temsili olan bu manzara, onda büyük bir kırılma ve farkındalığa da sebep olacaktır. Aslında birkaç ay süren bu Mısır tatili, Şefik'in kadının toplumsal konumunu, Doğu'nun ezeli “iptila”larını ve Batılılaşmayı yepyeni bir gözle

görmesini sağlamıştır. Batılı hatta ondan biraz daha “terakkice” ileri Amerikalı bir pragmatizmle bu meseleleri zihninde yeniden yerli yerine oturtmuştur.

Bu bakış, aslında Prens Sabahattin tarafından döneminin Osmanlı Türkiye'sine siyasal sistem bazında “adem-i merkezîyet” ve birey bazında “teşebbüs-i şahsî” sloganıyla formüle edilen Anglo-Sakson Liberalizminden başka bir şey değildir. John Locke gibi İngiliz ampirik filozoflarının öncülüğünde başlayan Sanayi Devrimi ile asıl istikametini bulan ve Thomas Jefferson gibi öncülerle Amerikan devlet geleneğine taşınan bu ideoloji, II. Meşrutîyet döneminde daha çok Garpcılar üzerinden Türkiye’de dillendirilir. Bu kadroya yakın bir isim olan Mahmut Sadık’ın romanında bu ideoloji, yazarın Kudüs menfası izlenimlerinin zenginliğiyle ele alınır.

Romanın düşünsel arka planını oluşturan bir başka konu da II. Meşrutîyet döneminde Abdullah Cevdet’in çıkardığı *İçtihat* mecmuası çevresinde dile getirilen Darwinist görüşlerdir.

Charles Darwin’in canlıların evrimi ile ilgili olarak geliştirdiği görüşlerin toplumsal yapıya uygulamasından ibaret olan sosyal Darwinizmin dönemin toplumu için oldukça sert gelen görüşlerinin romanda Amerikalı bir kadının ağzından dile getirildiği görülür. Suriye, Lübnan ve Mısır’ın mekân olarak kullanılması, Şefik’in dışında tamamen Batılılardan (Fransız, Alman ve Amerikalı) oluşan bir şahıs kadrosuyla bu görüşler, kurgusallaştırılır.

KAYNAKÇA

- “New Historicist and Cultural Criticism Concepts and Terms”, (e.t. 11.10.2012):
http://faculty.goucher.edu/eng215/new_historicist_and_cultural_criticism_terms.htm
- Abdullah Cevdet, (Mart 1329). “Şahzade Mecit Efendi Hazretleri ile Mülakat”
İctihad, S. 57.
- AKGÜN, Ahmet, (1988). *Materyalizmin Türkiye’ye Girişi ve İlk Etkileri*, Ankara: KBY.
- ASNA, M. Alaeddin (Kasım–Aralık 2002). “Türk Gazeteciliğinde Mülkiye’nin Yeri”, *Mülkiye Dergisi*, S.237.
- ATALAY, Sinem (2007). *Oryantalizm, Oryantalistler ve Arap Dili Çalışmaları*, Dicle Ün. Yayınlanmamış YLT, Diyarbakır
- AYTAÇ, Gürsel (1999). *Genel Edebiyat Bilimi*, İstanbul: Papirüs yay.
- Baha Tevfik, Ahmet Nebil, Memduh Süleyman, (-tarihsiz-) *Nietzsche: Hayatı ve Felsefesi*, Hayret Kitaphanesi
- BANNISTER, Robert C. (1988). *Sosyal Darwinizm: Anglo-Amerikan Sosyal Düşünce Bilim ve Mit*. 1979. Paperback ed, Philadelphia:. Temple University Press.
- Bedii Nuri (23 Temmuz 1325). “Ondokuzuncu Asır” *Musavver Muhit*, c. 2. S.16-38
- BERKES, Niyazi (Eylül 1936). “Sociology in Turkey”, *American Journal of Sociology*, C. 42, S. 2
- BİRİNCİ, Ali (1990). *Hürriyet ve İtilaf Fırkası II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakkîye Karşı Çıkanlar*. İstanbul: Dergâh Yay.
- BROOK, Thomas (1991). *The New Historicism: And Other Old-Fashioned Topics*, New Jersey: Princeton University Press.
- BURAK, D. Mehmet, “Osmanlı Devleti'nde Jön Türk Hareketinin Başlaması ve Etkileri”, *OTAM*, S. 14, Ankara, 2003, ss. 291–318
- BÜCHNER, Ludwig (1332). *Madde ve Kuvvet (Kraft und Stoff)*, çev. Baha Tevfik, Ahmet Nebil, İstanbul: İstanbul Müşterekü'l-Menfaa Osmanlı Şirketi
- Celal Nuri (1332). *Hatem’ül Enbiya*, İstanbul: Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi

- CHABRILLAT, William (1889). *Mösyö Lökök'un Kızı*, çev. H. Mahmut Sadık, İstanbul: Kaspar Mat.
- COLLINS, Wilkie (1909). *Matmazel İris'in Kısmeti*, çev. H. Mahmut Sadık, İstanbul: Mihran Mat.
- COPPÉE, François (1890). *Hanriyet*, çev. H. Mahmut Sadık, İstanbul: Kaspar Mat.
- ÇAVUŞ, Rümeysa (2002). “Edebiyat İncelemelerinde Tarihe Yeni Bir Dönüş”, *AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. 42,1-2 ss. 121-133
- ÇETİNKAYA, Bayram A. (2002). “Modern Türkiye’nin Felsefi Kökenleri”, *C.Ü.İ.F. Dergisi*, S.: 2, Sivas, ss. 65-91.
- ÇIKLA, Selçuk (Haziran 2003). “Baha Tevfik’in Hayatı, Yazarlığı, Mizacı ve Felsefeciliği Muhalif, Asi ve Sıra Dışı-I”, *Tarih ve Toplum*, S. 234, ss. 371-378
- ÇUBUKÇU, Ağâh (1986). *Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yay.
- DAGON, My (1891). *Grandok Cinayetleri*, çev. H. Mahmut Sadık, Ahter Mat. İstanbul. 166s.
- DEREN VAN HET HOF, Seçil (2010). “Erken Dönem Cumhuriyet Romanında Zenginler ve Zenginlik”, *Kültür ve İletişim*, S. 13, C. 2, ss. 81-106
- DİKME, Hüseyin (Kış 2012). “Tanzîmat Sonrası Türk Gazeteciliğinde “Halk” Kelimesinin Kullanımı ve Halka Yönelik Faaliyetler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.5 S.20, ss. 31-40
- DOĞAN, Atila, (2006). *Osmanlı Aydınları ve Sosyal Darwinizm*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yay.
- DOĞAN, Evrim (2005). “New Historicism and Renaissance Culture”, *AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* S. 45,1, ss. 77-95
- Dr. Ethem Necdet, (1 Ağustos 1325). “Terbiye-i Akliyede Usul-u Umumi”, *Ulum-u İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası*, S. 8
- Edisyon, (1959). *The Literary History of England*, ed by Albert C. Baugh., Richard Daniel Altick, Routledge
- ERSOY, Mehmet A. (1991). *Safahat*, haz. M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul: Biz Yay. s.239
- ERSÖZ, Kemal (2005). *Batıcılık*. Ankara: Bilgi Yay.

- FEUILLET, Octave (1890). *Müteveffîye*, çev. H. Mahmut Sadık, Kaspar Mat., İstanbul. 186s. 2. bs. Kaspar Mt. İstanbul 1991.
- GABORIAU, Emile, (1889). *Mösyö Lökok*, çev. Mahmut Sadık, İstanbul: Cemal Efendi Mat.
- GALLAGHER, Catherine; GREENBLATT, Stephen (2008). “Yeni Tarihseleçiliği Uygulamak”, *Kritik*, çev. Berat Açıl, S. 1, ss.20-35.
- GİZ, Adnan, (1994). “Mahmut Sadık Kızıltoprak’ta”, Bir Zamanlar Kadıköy: 3. bs, İstanbul: İletişim,
- GÖKALP, Ziya (1981). *Makaleler II*, (haz. Süleyman H. Bolay), Ankara: KBY.
- GREENBLATT, Stephen (Mayıs-Temmuz 2003). “Yeni Tarihseleçilik”, çev. Türkan Mignon, *Hece: Eleştiri Özel Sayısı*, S. 77-79, ss. 744-750.
- GREENBLATT, Stephen. (1990). *Shakespearean Negotiations*. Oxford: Clarendon Press.
- GRIN, Katerine (1910). *Milyoner Çocuk*, çev. H. Mahmut Sadık, İstanbul: Mihran Mat.
- GÜZEL, Cemal (2002). “Türkiye’de Maddecilik ve Maddecilik Karşıtı Görüşler”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi C.19*, S. 1., ss.63-81
- HAECKEL, Ernst (1911). *Vahdet-i Mevcut: Bir Tabiat Âliminin Dini* (çev. Baha Tevfik, Ahmet Nebil), Matbaa-i Kader,. s. 8-10
- Hakkı Behiç, (29 Teşrin-i Evvel 1324/11 Ocak 1909) "Ne Haldeyiz ve Nelere Muhtacız?", *Demet* S. 5
- HANCIOĞLU, Abdurrahman (2006). *Mecmua-yı Ebuzziya (1897-1912) 72-159. Sayılar: İnceleme Tahlili Fihrist, Seçilmiş Yazılar*, Basılmamış YLT, İstanbul.
- HAWKINS, Mike (1997). *Social Darwinism in European and American Thought (1860-1945)*, Cambridge University press,
- HERMANT, Abel (1905). *Edi ile Pedi*, çev. H. Mahmut Sadık, İstanbul: Ahmed İhsan Mat. 140s.
- İNUĞUR, M. Nuri (2005). *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul: Der yay., 5. bs.

- İSKİT, Server (1943). *Türkiye’de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Ankara: Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yay.*Kalem Mecmuası* (17 Kanun-i Evvel 1329/1913)
- KARAL, Enver Z. (1967). “Atatürk’ü Hatırlamak, Unutulmuş Belgeler (Kasım 1918”)- *Türk Dili*, S. 194
- LE BON, Gustave (1881). *L’Homme et Societes*, Paris: Rotchild, C. 2
 ----- (1997). *Kitleler Psikolojisi*, İstanbul: Ha-yat yay.
- Mahmud Sadık, "Gücüme Gitti". Demet S. 7
 ----- (1328/1912).*Tekâmül*, İstanbul: Matbaa-ı Hayriye ve Şürekâsı, 105 s.
 ----- (1912). *Takvimden Yapraklar*, İstanbul: Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, 160s.
 ----- (1910/1328), *Tekâmül*, İstanbul: Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, 105 s.
 ----- (1913). "Recaîzâde Mahmut Ekrem Bey", *İctihâd*, 4. C. 90,
- MALOT, Hector (1890). *Gölge*, çev. H. Mahmut Sadık, İstanbul: Kasbar Mat., 16 s.
- MARDİN, Şerif (1992) *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*, 3. bs., İstanbul: İletişim yay.
- MONTROSE, Louis. (1986) "Renaissance Literary Studies and the Subject of History." *ELR*, S. 16 (1), ss. 5-12.
- Nabizade Nazım, (1303/1886)*Yadigârlarım*, İstanbul: Kasbar Mat.
- OFLUOĞLU, Gökhan; BÜYÜKYILMAZ, Gökhan (2008). “Yabancılaşmanın Teorik Gelişimi ve Tarihsel Süreç İçinde Farklı Alanlarda Görünümleri”, *Kamu-İş*; S.1, C.10, ss. 113-144
- OHNET, Georges (1890). *Cihansız Kız*, çev. H. Mahmut Sadık, İstanbul: Kaspar Mat.
 ----- (1890). *Kontes Sara*, çev. H. Mahmut Sadık, İstanbul: Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Mat. 254s.
- ORAL, Fuat Süreyya (1967) *Türk Basın Tarihi*, Ankara: Yeni Adım Mat.
- Osman Nuri, (Şubat 1324). “Tekâmül-ü Tabiat-Teraki- Âlem”, *Musavver Muhit*, C. 1, S. 15, 5

- ÖZTÜRK, Serdar (Güz 2001). “Hamlet’e Yeni Tarihselci Bir Yaklaşım: Hamlet’te Politika ve Yönetim”, *Kuram ve Uygulamada EğitimYönetimi*, S.28, ss. 549-556
- Rıza Tevfik (1330). *Felsefe Dersleri*, İstanbul: Kader Mat.
- SAID, Edward (1979). *Orientalism*, Newyork: Vintage Books.
- SÜMER, Mine (1965). “Wilson Prensipleri Cerniyeti’nin Amerikan Cumhur Başkam Wilson'a Gönderdiği Bir Muhtıra" *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, C. 3, S. 4-5
- ŞAPOLYO, Enver B. (1971). *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın*, Ankara: Güven mat.
- Şebabettin Süleyman, (25 Nisan 1329 /1913) “Tekâmül”, *Rûbab mecmuası*, S. 57
- TOKGÖZ, A. İhsan (1993). *Matbuat Hatıralarım*, Alpay Kabacalı (Hz.), İstanbul: İletişim Yayını
- TOPUZ, Hıfzı (2003) *Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2. bs.
- TÖKİN, Füzulan H. (1965). *Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi*, İstanbul: Elif Yay.
- TYSON, L. (2006). *Critical Theory Today: A User-Friendly Guide*. London, Rutledge.
- ÜLKEN, Hilmi Z. (1963). “Türkiye’nin Modernleşmesi ve Bu Hareketin Öncüleri Olan Türk Düşünürleri”, *AÜİFD*, S. 27-30, C. XI, Ankara
- (1994). *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Ülken yay.
- ÜNDER, Hasan (2002). “Türkiye’de Sosyal Darwinizm Düşüncesi”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce IV: Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim Yay. ss. 427-437
- VEENSTRA, Jan R. (Kasım 1995). “The New Historicism of Stephen Greenblatt: On Poetics of Culture and the Interpretation of Shakespeare”, *History and Theory*, S. 34, C. 3, ss. 174-198
- WESLEY, Charles (1890). *Biçare Kız*, çev. H. Mahmut Sadık, İstanbul: Kaspar Mat. 31 s.
- YALÇIN-ÇELİK, Sıdıka D. (2005). *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*, Ankara: Akçağ yay.

- YEŞİLYURT, Sami (Kış 2009). “Nedim Gürsel’in Romanlarının Yeni Tarihselci Bağlamda Okunması”, *Turkish Studies*, S. 4 /1-II, , ss. 1989-2009
- Yirminci Asır* mecmuası (5 Ağustos 1954) S. 103. (e.t. 12.10.2012):
http://urun.gittigidiyor.com/20-ASIR-SAYI103-5AGUSTOS1954-MAHMUT-SADIK_W0QQidZZ34305924
- YURDAKUL, Mehmet E. (1989). *Mehmet Emin Yurdakul’un Eserleri I: Şiirler*, haz. Fevziye A. Tansel, Ankara: TTK Yay..
- YÜCEL, Hasan A. (1989), *Edebiyat Tarihimizden*, İstanbul: İletişim Yay.

EKLER

EK 1. Fotoğraflar ve Çizimler

Resim 1, 2, 3: Mahmut Sadık'ın karikatürist Cemil Cem'in kaleminden çizimi (Cem mecmuası, Aralık 1910 S.8, s.1)

Çizim 3. Dönemin matbuatından Mahmut Sadık'ı gösteren bir başka karikatür.

Resim 1. Mahmut Sadık'ın ömrünün son yıllarına ait bir fotoğrafı

DİZİN

(Ülken, 14, 20
 “sirkülasyon, 7
 Abdullah Cevdet, 13, 18, 21, 26, 27, 41, 42, 43, 47, 52, 54, 59, 60
 Adnan Adıvar’a, 22
 agnostisizmin (bilinemezlik, 14
 Ahmed İhsan’ın [Tokgöz, 36
 Ahmed Şuayb, 14, 19, 23
 Ahmet Emin, 28, 31, 33, 34, 35
 Ahmet Emin Yalman, 33
 Ahmet Mithat, 22, 28, 34
 Ahmet Nebil, 21, 22, 23, 60, 61, 63
 Ahmet Rasim, 28, 29, 32, 36
 Ahmet Rıza, 12, 53
 Akgün, 12, 13, 15
 Ali Canip, 30
 Alman, 14, 34, 39, 46, 52, 53, 57, 59
 Althusserci, 3
 Anglosakson, 13
 Auguste Comte, 12
 Avrupa, 12, 18, 19, 20, 22, 24, 25, 39, 43, 44, 46, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 56
 Avrupalı, 19, 39, 56
 Aydınlik, 35
 Aytaç, 2, 7
 Bab-ı Ali, 27, 36
 bağlam, 2
 Baha Tevfik, 15, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 60, 61, 63

 Baktinci, 2
 Balzac,, 12
 Bedi Nuri, 14
 Bedii Nuri, 23, 24, 25, 61
 Büchner, 14, 15, 20, 21
 Catherine, 2, 62
 Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye, 31
 Comte, 14, 24, 25
 conative meliorism, 24
 Darwin, 13, 19, 23, 25, 26, 59
 Diran Kelekyan, 28
 Dr. Refik, 14
 Edebiyat-ı Cedide, 30

 Edi ile Pedi, 30
 Edmond Demolins, 12
 Eleştirel, 3, 6
 Emile Gaboriau, 29
 empati, 6
 emperyalizm, 19
 Ethem Necdet, 24
 Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 29
 F.S. Oral’, 31
 Falih Rıfkı, 29
 feminist, 3
 Feminist, 6
 Ferda-i Garam, 16

filozoflar, 14
 Flaubert, 12
 Foucault’, 3
 Fransız Devrimi, 14
 Gallagher, 2
 Garpcılık, 10, 11, 17, 18, 51
 Genç Osmanlılar, 12
 Göstergibilim, 3
 Greenblatt, 2, 3, 5, 6, 7
 Hafiye teşkilatı, 11
 Halid Fahri, 37
 Halid Ziya, 16
 Hatem’ül Enbiya, 26, 61
 Herbert, 14, 19
 Hermant, 30
 Hippolyte Taine, 14
 Hürriyet ve İtilaf, 11, 32, 61
 Hüseyin Cahit, 18, 28, 29, 31, 34
 Hüseyin Ragıp, 34
 Hüseyin Rahmi, 17, 28
 Hz. Muhammed, 26
 I. Dünya Savaşı, 11, 18
 II. Abdülhamid, 11, 29
 II. Babil İmparatorluğu, 25
 II. Meşrutiyet, 10, 15, 17, 20, 23, 25, 26, 30, 31, 33, 36, 41, 44, 51, 52, 53, 58, 59, 61
 II. Meşrutiyet, 20
 ırk,, 2
 İçtihat,, 14
 ideoloji, 3, 4, 5, 59
 İkdâm, 28, 29, 30, 35
 İnuğur,, 28, 30
 İslamcı, 12, 58
 İsmail Suphi, 34
 İttihat ve Terakki, 10, 12, 18, 23, 32, 35, 54
 İttihat ve Terakki Cemiyeti, 12
 J. Stuart Mill, 14
 Jön Türkler, 12
 Kadim, 12
 Kalem, 33, 63
 Karagöz, 33
 Kılıçzade Hakkı, 16, 27

 klasik Marksizm 3
 klasik tarihçilik, 4
 Kraft und Stoff, 20, 61
 L. Tyson’dır, 7
 Lamarkçı, 22
 Le Play, 12, 14
 Ludwig Büchner, 14
 Mahmut Sadık, 16, 17, 18, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 42, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 65
 Margaritis, 34
 Marksist, 6
 Matbuat Cemiyeti, 34

materyalist, 13, 14, 15, 48
Mecmua-yı Ebuzziya'da, 29
Mehmed Cavid Bey, 14
Mehmet Akif, 25
Mehmet Emin Yurdakul, 26, 65
Mehmet Rauf'un, 16
Memduh Süleyman, 15, 21, 60
Mezopotamya-Sümerler, 25
Mihran Efendi, 28, 35
milliyetçilik, 19
Mösyö Lökök, 29
Mustafa Asım, 16, 27
Nabizade Nazım, 27
Necip Asım, 28
Neo-Marksizm, 3
Nevzad ve Suphi, 14
Nietzsche, 21, 22, 60
Niyazi Berkes, 25
Osman Nuri, 24
Osmanlı, 11, 12, 58
Osmanlılık, 11, 52
Öjenik, 19
Papadopoulos, 28
postkolonyalist, 3
Postmodern, 3, 4, 65
Postyapısalcılık, 3
pozitivist, 8, 14, 26, 27, 49
pozitivizmi, 13, 15, 27
Prens Sabahattin, 12, 17, 41, 43, 52, 53, 54, 59
R. Worms'un, 14
Representation, 2
Rıza Tevfik, 14, 19, 23, 42, 43, 64
Rousseau, 14
Sabah, 28, 29, 30, 31, 32, 35
Samuel Smiles, 13
Sâti kardeşler, 14
Serveti Fünun, 16

Sosyal Darwinizm, 10, 19, 22, 26, 51, 60, 65
Spencer, 14, 19, 25
Stephen Greenblatt, 2, 65
Süleyman Nazif, 19
Şark, 40, 43, 54, 56, 57
Şemsettin Sami, 22, 28
Şeyh-ül Muharririn, 33
Şinasi, 15, 34
Şura-yı Ümmet, 31
Takvimden Bir Yaprak, 30
Tanin, 18, 30, 32, 34, 35
Tanzimat, 11, 17, 18
Tarihselcilikten, 2
Tarik, 28, 29
Tecüman-ı Hakikat, 28
Tercüman-ı Hakikat, 30
Tevfik Fikret'i, 12
The Literary History of England, 3, 62
Thomas Malthus, 19
Türkçü, 11, 12, 16, 19, 24, 25, 58
Üç Tarz-ı Siyaset, 10
Vahdet-i Mevcut, 20, 63
ve Suphi Edhem, 14
Veled Çelebi, 28, 29
Wilson Prensipleri Cemiyeti, 35
Yadigârlarım, 27, 64
Yakup Kadri, 29
Yapısalcılık, 3
Yapısökümcü, 3
Yeni Eleştiri, 3
Yeni Gazete, 30, 31, 32, 35
Yeni tarihselci, 2
yoğun tasvir, 7
Yunus Nadi, 33, 34, 35
Yusuf Akçura, 26
Ziya Gökalp, 24
Zola, 12

ÖZGEÇMİŞ

Ahmet TUGAY, 1974 yılında Çankırı’da doğdu. İlköğrenimini Konya, Bozkır’da (1981-1986); orta öğrenimini Konya Merkez İmam Hatip Lisesi’nde (1986-1991) bitirdi. Yüksek öğrenimini ise Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümünde (1997) tamamladı. Aynı yıl MEB tarafından Muş, Varto’ya öğretmen olarak atandı. Vatani hizmetini de aynı ilde yedek subay öğretmen olarak (2000-2001) yapan Ahmet TUGAY, halen MEB Konya, Öztekinler Meslek Teknik ve Kız Meslek Lisesi’nde edebiyat öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

EK 2.

Tekâmül Romanı (Eski Yazıyla)

ایده‌ییلیدی . ارا به حی حیوانلری شدتله قامچیلا دی . بن قتالک کنارنده براواج التده اوطوران مائی جاری ایکی مصرلی فقیر قادینک قارشوسنده بافه قالمش ایدم ...

ایواه ! بن که تدقیقات و تدبیراته ابوتک قطعیت ریاضیه‌ایله اثباتنه قانع اولیه‌جق بر فکر حاصل ایتمش ایدم . بن که واپورده یول ارقداشم موسوشور و درله یور ییخی بوشمش ، فکری می مدافعه‌اتمش ، او حیات آشنا ذاتده فکری می تصدیق ایتد برمش ایدم . مدت حیاتمه امین ایدم و مدت حیاتمه امین اوله‌ییلیدم که بوقادینک وجودنده صاقلا دینی بو یوتدیککی مخلوق ذی حیات بن چو چغم ایدی .

محصول حیاتمک بندن اوچوب کیتدیککی دوشونبور ، یالکز بن انی تقدیس ایدیور ، بوقادینه‌ده ، قانون تکاملنه‌ده لغت خوان اولیوردم . بدبختغمی ، تعمیر قبول ایتمه‌ین وجهالت نوجوانیدن ایلروکان خطای نادمانه دوشونبور ، کندیمی بیله تلغین ایدیوردم ...

صوک

بدنیه‌کزه - خیالپور و لکدن منبعث ضعف طبعکزدن قطع نظر - قوت عضویه‌کزه ، تناسب و ملاحظت وجهیه‌کزه حیران اولدم .

« آه اولادیمک بدتری بو اولسه ... » دیدم . بو ارزومک حصولی آمریقا نسلی ایچون طریق تکاملده بن واسطه‌مله برکوک خطوه آتقی دیمک ایدی .

ایلک مناسبتیمزده بو آرزومک حصولی فرق ایدرکی اولدم . نسوالتک سینه‌سنده بر محصول عمری ، یعنی نتیجه وظیفه طبیعی سی بولندینی کویستون و معتاد اولان اشارت کچیکمش ، بنی الدامش ایدی . محصول حیاتی سینه‌مده صاندم ، الدانه‌وق سنکله رابطه‌نی کسدم . شپرده قاجدم .

ایشته کویورسک یا ! آیققدن آچیغه سویلیوردم . الداندینی کلانجه تکرار تأیید مناسبت ایتدم . بودفه ارزومک تمامی حصولندن امین ، مناسبت مشترکه‌مزنک قیمتی خاطره‌سینی بدتمده صاقلا به‌رق سندن ایریلیوردم . بر زمانده بو خاطره ذی حیاتی مکمل . قوی بولنه‌جغندن بر آمریقا چوجغندن دهها کوزل ، دهها فطاین ، بر آزده خیالپور اوله‌جغندن امین اولدیم اومینی مینی آنوشمده ، قارشومده کوره‌جکم ... غفوایت ، شغیق ! سن مجتهدن بر جوق شی غائب ایتمک . بن چوق شی قازاندیم ... . شمدی کلادکه کلادک . بن آشفته دیم . قانون تکامله رعایت ایتمک چالیش بر قادیم ، بر آمریقاییم ...

یالکز سکا شونی یایه‌ییلیم ... آدرسنی ویر . سنک بکامکتوب یازمامه‌ک شریطیه بن سکا ممکن اولورسه یازارم ، ممکن اولورسه چوجغمتک رسمی کوندیریم ... آرا به آتلادی ... وداع ایتدی ارا به حی به کال سرعته چکمه‌سی ایچون امرو بردی ، مرامنی افهام

آه! بوسوزم پک سرت دوشمش . بردن بره حدتی موجب

اولدی . ایانغه قالدی .

— عفو ایدر سکر بک بن اصلا برالته دکلم . همه طایفه تکلم
اورو پا قادیلری کی مقصد سوز ورنیلا نه فحشیات اینجده وجود لرخی
پایمال ایدلرده قیاس اولنه مم . بن مقصد سزک بردلو حوصله کزه
صیغدی وصیغه مازدی ... سزه برقاچ دفعه مباحثات صر سنده
صورت جدیدده سوبلیم که مدیلر کتدکجه ضعف بنیه اوغر مقدمه .
درلر . هله آمریقاییلر ده عشر ته انهماک ایله مساعی افراط کلار انهمایله
جمله عصیه ، موازنه سی غائب ایتمش و بنیه ، قوت و درماندن واقوام
شرقی ده کوریلین زندیکدن و تام صحتدن و متسانت بدنیه دن محروم
قالمشدر . آمریقاده عرقک بو صورتده دوا می .....
او قدر بهت حیرت اینجده قائده که بو غریب قادیلک بویله طار
بر زمانده آمریقا احوال اجتماعیه سنده اثر ایاقده برنطق ایراد ایتجه سنده
نصل مقابله ایده جکمی شاشیردم . غالباً اوده بن حیرتمی فرق ایتدی .
چونکه سوزینه برانز فاصله ویردی .
— شفیق بک ، بومقدمائی اکلایه مدیکیز دکلی ... باقکیز
سزه اکلایته . انسانلر حیواناتک اصلاح نوعنه پک زیاده
چالیشد قلمری و تکملاته واسطه اوله بیلدکلری حالده نیچون
کندیلری اینچون چالیشموسونلر ؛ اشته بن بوفکرده ، هر خصوصده
قانون تکامله رعایت ایتک قصدنده ایدم ...
قهوه خانه دن چیقدق . یاواش یاواش یوردو دک . اراهیچی به
اشارت ایتدک . آواه آرقه مزدن کلپوردی ... جمعی سوبیلوردی :
— ... سزه مصادف اولدم . صحت وعافیت کزه ، تشکلات

نیچون کندینی بوقدر مززعج و بدخو کو ستر و ب ذهنندن طساتلی
خاطر کی و تربیه لی شخصکی سلیمکه چالیشورسک ؟ ... بن سکا
بوسوزلری طرز دیکر ده سوبلیمش ایدم . نیچون بو طار وقده تکرار
ایتدیر یورسک ؟ ...

بو آراق ساعتی چیقاردی . باقدی . اراهه بکلپور ... واپورده
ایمانده حرکت حاضری بولپور . اوده زمانی حساب ایدپور .

— جهسی ! بن سندن عالیه کی ، زوجکی ترک ایتدک عمریمیزک
نهایته قدر برلکده زمان کچیرمه مزه راضی اوله کی ایستیم . یکانه
سعادتیم بودر ، بن بونی ، سنک مرتبه که وسعادتنه فدایه میچورم .
سکا محبت قدرده رعایت وارددر . بنمیکانه تسلیم واروزوم سندن محبتله
افراق ایتک ، بو محبتک برآز زمان اینچون محافظه سی حقدنه تأمینات
المق ، ایکی سطر اولسون آره صره مکتوبکی نیاز ایلیمک ایدی ...
متبهمانه بر صورتده :

— محبتیزک یادکاری عمریمک صوکنه قدر محافظه ایتک
ایسترم وایده جکم . دیدی .

بوسوزی پک جدی طورده سوبلدنکی حالده نیچون یوکا برده
یعنی ، یاخود پک معیندار برتبعی تردیف ایش اولدینگی بردلو
تفسیره قادر اوله مدم .

— مادامکه بویله در ، نیچون وداع ایتدندن قاجیورسک . نیچون
آره صره محبتیزه فاصله ویره دک هوا پرست ، خاش ، قلبسز بر
قادیلک حرکتکی ، عادتا بر آلفته نک طبیعتی تقلید ایدر کی
طاو رانیورسک .

چهره مده کورنش، پریشانی حالم شایان مرحمت بردرجه بی بولش ایدی. مادام قلیفورده قولدن طوئدی، بی توقیف ایتدی. برآز یان طرفه و بکا طوغری مین ایدرک یوزیه دقته باقدی.

— شفیق، نیچون بوقدر حسنه مغلوب اولوب، قالیورسک، موازنه حیاته کی اخلاص ایده جک درجه ده انفعالاته قالیورسک.

دیدی.

قوله کیردی ...

بو «سن» خطایی، بوعشوه کارانه معامله، بوجیهه بکا بتون اکدار قلیبه می اونوتدیرمغه، ینه قلبهده برشله امید بار لائمه کافی ایدی... بن هان احتیاساتی تشریح قالدشم. اوسوزیمی کسیدی. برآراهه چاغیردی. قال بویه قدر سر عتله چکمتی سوبلدی. بوراده کی قهوه خانه لردن برینک باغجه سنه کیردک. نهجاه برکوشه ده

اوطوردق. سوزه باشلادی:

— شفیق، بی دیکله بوقدر متأثر اوله نك سببی نه در؟ وقم پک آر. کسدریمه برسوزله آره مزده کی اختلافی حل ایدم... نعلسه برانسیست پیدا ایتدک. ینمزده برمناسبت، بررابطه وجود بولدی. برقاچ کونی ده استدی کک کی سودا کارانه، خیال و روانه وقت کیردک. بن عشق وسودا اوقه سنده دولانبیر برکنج قیز، باخود آشفته اولمیدیمی سکاسوبلدیم. عالمی، ملتبی، مرتبه می اکلاتدم. سیاحتک مقصدی، عودتک زمانتی تعیین ایتدم. یالکز سنک محبتکی ده کسر ایتک استدم. قدرتمک بتدی کی قدر ارزولرینه مماشات کوستدم. بوخالده بدنن مغیر اولغه، سم ایتک، باخصوص پیشمدن بورابه قدر قوشورق بی یزار ایلکه، عاداتا سر بستمه تعرضده بولمغه نیچون قیام ایدیورسک؟

ومناسبتمز بوسوزلر یکیزی هضم ایتمه وسیاه اوله ییلیر.

بن ده بردن بره تبدیل لسان ایتش، مسترحانه معاملاتی برطرفه بر اقدیم کی تدافعی حرکتی ده ترجیح ایتدیرک تجاوزه باشلامش ایدم.

سنلی بنلی خطابک آرتق قلیفورده اغصاب ایتکدن باشقه برشیه یارامیه جفتی تخمین ایتش، بن ده کندیسک اختیار ایتدی کی طرز کلامی ترجیح ایلش ایدم. بوتخمین و ترجیح اوزون اوزادی محاکات عقلیه نتیجه می اولمیدیمی ده اعترافه مجبورم. برحس شدید، برسائق بی بویولده حرکتی سوق ایلش ایدی...

جسمی قلیفورده احتمال بن نیازمندانه وعاشقانه سوزلری می دیکله مکدن بستیون یزار اولمیدیمی، فصل محبتی بردها ایتک ایتدی کی ایچون بکا قارشو بردن بره شدت استعمال ایلش ایدی. طور و حرکتیمک تبدیلی کورنجه، بدنن بوبله وقورانه برمقابله هدف اولنجه حدتی تشدید ایده جک یرده بردن بره حال طبیعیتی بولدی. نازکانه برصورته سوز سوز ایلکه، غلبه عاداتا عاید تجارتده اولمیدیمی کی. حسنز، روحسز فقط منفعت پرستانه محبت ایتک باشلادی.

مادام قلیفورده واپورده قارشوستده بی کوردکی خالده بردرلو راحت ایده میوردی. واپورک حرکتی ایکی ساعت قدر زمان وار ایدی. برلکده طیشاری به حقیقه مزه تکلیف ایتدی. تکلیفی رد ایتدم. ذاتا رد ایده جک، کندیلکمدن برشیه قرار ویریه جک بر اقتدارده دکل ایدم. واپورده نیچون کلدیکمی بیلوری می که نیچون حقیقیمی دوشونه می!

ریختمه یان یانه یوریمکه باشلادق. احتمال درونی اضطرابم

هایدی طلب ایدیم، اصرار کو سترهیم... یالکز حقدن، نظامدن بحث ایدن او یور کسز قادینه، او یکی دنیا غریبه سینه مرام اکلانن احتمال داتر سنده میدر؟... استرحامدن نیازدن، بر نتیجه حاصل اوله می جق... او حالده تهدید اده بولمقدن، کندی نی ولو که بش دقیقه قارشو قارشویه کله بیله جک بر زمانم اولسون بو قدر قیسه بر زمانده، شوراده بو قدر یو لجینک ایچنده رسوا ایتکدن باشقه نم ایچون یایه جق نه وار؟ بومعقول دکل. فقط معقولات داتر سنده حرکه جسم، باخصوص حس انتقام بنی اقدار ایدیم یور. اشته بود و دوشو نجه لر ایچنده اکیس قویو لاجورد ایپک بر قاش پوسه ره بور و غش اولان مادام قلیغوردی وایورک کو کر ته سنده بندن اوچ ادیم اوتده کوردیم... او قدر طلشم که وایوره کلدیکنه، کو کر ته چیقدیقنه بیله دقت ایدیمه مشم. آتی بکلپورم، آتی کور میورم... عادتا کندی به صاحب دکل.

نظر لریز بری برینه مصادف اولدی. یه شقاقلر مدن طوغری کله راک ایکی چکلریمی بری برینه عادتا کندلک ایچون جهد کوسترن تقاضاتک ناییری التده دودا قلیریمی صیقم. شو عذابی تخفیف ایچون کوزیا شلریمک جریانده میدان ویرمکدن باشقه چاره اولمدیقنی حالده ناثراتی ضبط ایچون بتون متانت فکریه و قلیه می صرف ایدیوردم.

جسمی بنی وایورک کو کر ته سنده بردن بره کور ورنجه تلاشدن کندی نی آلمدی. داتما طاعتق و قاریشق کورینن قاشلری حدت و تهورینی کوستره جک صورتده چاتلدی. پنه رنگی بر آنده زائل اولدی. صانکه اوزنکدر بردن بره کوزلرینک بیضا خنده طوبلانی

ویردی کوزلر قیزاردیقنی کی چهره می ابتدا بم بیاض کسلش ایدی. بو آنی تصادف جه سی ده بردن بره بر ناثیری، حشم و شدتله قاریشق بر هیجانی موجب اولدی آشکار ایدی...

اولدیغم بردن قالدیم. تبسم ایتکه چالشدم. تبسم او قدر آجی و مستهزیانه نم لالایانه، نم نازکانه صورتده ال اوزاتم او قدر محقرانه دوشمش که بم بیاض اولان چهره می رنگ اصلیسینی اکساب ایتک شویله طور سون عادتا یشیله جالار صاری بر رنگ آلمش ایدی. بو حالی بنی هریشی یایمغه مقدر کوردیکنه، بلکه کندی سنک پیشندن لوندوره می، تا امر یقایه قدر کیدرک دائمی بر بلا اوله جفعی تخمین ایلدیکنه اشارت مقامده ایدی.

شفیق بک، سزی دون قاهرده بر اقدیغم حالده بو کون بوراده کوردیکمه متحیرم. عفو ایدرسکیز، حیرت و مراقبی ضبط ایدیم، بوراده نیچون بولندیقن سزی سؤال ایده یلیر مییم؟

— سنک ایچون.

یه سودا و محبتدن بحث آچه جق، بویله بکا دائمی بر الفه کیز کی خطاب ایده جک ایسه کیز سزی شو آنده طایفه مقده مختارم. نزه قه قدر استره کیز آوقه مدن کلکیز. سزه بر کله سوبلیم. باشی جور ووب باقام. شاید ذره قدر تربیه عمومیه مخالف و بکا قارشی متجاوزانه بر معامله ده بولنه جق، اغن کیزدن برسوز قاجیره جق اولورسه کیز سزی لازم کللره شکایت ایتکده، تعقیب و تجاوز کیزدن کندی می صیانت الیمکده حقم بردن کو که قدر در.

— عفو ایدرسکیز مادام، محبت و مناسبتن زدن قطع نظر، بو قدر شدتلی طاوور ائمه بردن کو که قدر حق کیزی کوره میورم. ایچق محبت

عودت ایدن خدمتکار دوندن محترم مادامک قاهره سنی طوموش اولدینغی خبر ووردی .

پرهجان وتلاش - صانکه بن کچ قالشم کچی - ارايه اتلادم ، تکرار لیمانه کلدیم . واپوره کچدم . سالونلری دورا تیکه باشلامش ایدم . سالونده وکوکرتده خیلی یولجی وار ایدی ، بونلرک یورسعددن کلش اولملری محتمل ایدی... کوکرتده برکناره اتکا ایدرک برمدت لیمانه طوموش و باقدم . ساحلده انشا ایدلش اولان انتروپولر شهرک منظره عمومی سنی نظردن ستر ایدیوردی . یولجیلر واپوره کلکه باشلامش ایدی . برسمسارک ، براوتل قیوجیسک ، برقوق اجته سنک دلالتی ايله واپوره کلنرک وریلدیوردی ...

واپورک حرکت هئوز ایکی ساعت وار ایدی . بن هر حالده فرارینک بر آن اول کندی واپوره آتجغنی تخمین ایدیوردیم . انتظام حیاته فوق العاده الشقیق اولمقله ودقیقه یی حساب ایتک اعتیادی بولمقله برابر شرق سیاحتده دائما تمکین واحتیاط اوزره حرکت ایتک لازم کلدیکنی بالدفعات مادام قلیفورد تصدیق ایتش ایدی... بن هر حالده واپوره کله جکنی تخمین ایتکله برابر واپورک حرکتدن برچاریک ساعت اول کلدیکی تقدیرده نهسویه بیله جکمی ده نظر دقه آلوردیم... کندی کندهیه دوشونیوردیم :

بن بویه نیچون کلدیم؟ جهسی قارشومده بولینور ، نهدیه جکم؟ استرحامده بولنورق برقاج کوندها اسکندریه ده قاله سی ، بنله قاهره یه عودت ایدرک برقاج آی زمان کچیرمسنی ، یاخود زوجتی ، اوینی بارقنی ترک ایدرک ییقه درق بنله کلکسنی قاج هفت ، قاج آی ، قاج سنه ایسه بنم انا یشتکارانه هوس و محبتیه خدمت ایتمسنی می طلب ایده جکم؟

جکمی تعیین ایدمه رکه مغازه لرک اوکنده ، جامکانلرک ایچنده کی اشیایه کورمن برنظر عطف ایدرک سوزده وقت کچیر یوردیم . وقت کچیر مکمی؟ هر دقیقه ده برملاحظه الیه حاصل اولیور ، بتون فکر ومخاکمه انکله مشغول اولورق برایکی ساعت صوکره مصر طوبراغندن بردها بلکه ایاق اتماق ، نام ونشاتی بللی ایتهمک اوزره افتراق ایدمه جک اولان «قادرین» ی کاه محترم ، شایان تقدیس و محبت کور یور ، اوطانلی محبتک ، بو آجی افتراقک تأثیریه ایچین ایچین اغلامق استیوردیم . کاه انک قطعاً هوا و هوسنه مغلوب ، غرابت طبعنک ایجاباته تابع حسره ، وجدان سر بر آفته دن بشقه برشی اولدینغی کوز اوکنه کثیره رکه نفرت ایدیوردیم . اندن انتقام المی سوداسنه دوشیوردیم . ایشته او «قادرین» بوکون ذوقه واسطه قیلدینغی یارین قهر و تدمیر ایدیور ، اسکی مصلالرده سوبلنن وریکجه اغوش شهوتنده طوبدینغی دلنقانی یی ارتسی کونی قتل ایشدیرن ظالمه لری خاطره کثیره یور ایدی . صانکه مصر طوبراغنده قله نوپا تراکچی یا شامق ایسته یوردی . نه پایدینغی بیلمه رکه ، دوشونجه مه بر انتظام ویره مه رکه اسکندریه سسوقا قلیری سرسریانه کز یوردیم . . . احتیاضات ایچنده اولدینم ایچون بربرده اوطور مق بیله نیجه قابل اوله میوردی .

مسازری قومانیه سنک آجته سندن مادام قلیفوردک مارسیلیایه قدری بیلت آلوب آلدینغی تحقیق ایتک خاطر یه کلدی . شهنی دعوت ایتمک کندن ده قورقدیم . چانطه می بر اقدینم اوله کلدیم . بوراده بر خدمتکاره بوکون مارسیلیایه حرکت ایدمه جک اولان مادام قلیفورد اسمنده برقادینی تشیع ایلله جکمی ، آجته دن بونامه بری بیلت آلوب آلدینغی خبر المهنی تیه ایدیم . بش دقیقه کیمه دن حال مراق ایدیم . آجته دن

واپورده مادام قلفوردی بولورسم نه بولده معامله ایده جکم نه سوبله جکم . القویق ممکنه ؟ واپوردن چیمه ورق بیشندن کیتک قابلی ؟ ... بو حالده بورایه قدر نیچون کلدیم ، نیچون قوشدم ؛ والخاصل خط حرکتی کندیم اکلامقدن ، ایده بیلمکدن عاجز ایدم .

صباحه قدر جاکتیی بیه چقارمهدن او طه ایچنده کاه کزیه رکه کاه یأس وهیجاندن صاحلیری یولار جهسه چکدک ساعتلر کیردیم . بعضاً بر صندالیه اوزینه بیغلوب اون ، اون بش دقیقه قالدقدن صوکره بر هیجان عصی ایله یه یرمدن فیلامقده ، کزیمکه باشلامقده ایدم . صباحک ایدینگی صانکه بکا بر شعله امیدکی کلدی . بر ساعت قدر دها تحمل کوستردم . کندی می سواقه آتدم . هیکلک قارشوسه تصادف ایدن بر قهوه خانه نک اوکنه او طوردیم .

بوراده بر ساعت قدر قالدیم ، بعده آهسته آهسته ریخته طوغرو بورودم . مارسلایه حرکت ایده جک اولان مسازرینک سیند اسمنده کی جسم واپوری ایدی . بو قدر ایرکن واپوره کیتکده بر معنی اولمیدینگی دوشوندیم ...

ریخته بمرمت کز ندیم . واپورک هیتی ده یورکده آریجه بر تاثیر حصوله کتیرمیش ایدی . ظن ایدبوردم که بوشکل ، واپور صورتنده مثل اتمش اولان بر رقیب ایدی . سوکیلمی الی الابد بندن آیره جق . سینهنه الهرق اوزا قله سوق ایده جک ایدی ... واپور دن فقرت ایدرک کری دوندیم . تکرار اسکندریه نک بیوک میداننه ، ورته یرنده کی طوئج هیکل ایله دها محتشم کورینن ، محاکم مختطله داره سی کچی یوجه بنالره اطراف جورلش اولان میدان کلدیم . نطرفه کیدم .

وار ، بر خیر فلاکت اورتمده که بوده مادام قلفوردک دون اقشام اسکندریه متوجهاً حرکت ایتمیدر .

بوگون بازار ایرتسی ایدی . مستریتی یون صالی کونی صباحین مارسلایه حرکت ایده جک فرانسه پوسته واپورینه راکب اوله جغی سوبلمش ایدی ... نیجه بو خبر کافی ایدی .

سطحی بر تشکرله بورادن ایرلدم . طوغرو اولته کلدیم . اشیمی طولا مغه بیه لزوم کورمدم . بر کوچک ال چانطه سیله همان استاسیونه قوشدم ... قطاره آتلادم .

فکرم یریشان ، حالم پژمرده ، تکمیل وجودم رعشه دار اولدینی حالده واغونک برکوشه سنه صیغمش ایدم ...

اسکندریه کیچ وقت واصل اولش ایدم ... بیوک میدانه ناظر بر اولته ایدیم . چانطه می بر اقدیم . بو وقتدن صوکره افی آریوب بولق احتمالدن خارج ایدی ...

کندی می سواقه آتدم ... نازینوری دولاشدم . واپور اعلانلرینی مدت حیامده بو قدر دقتله او قودینگی ، بودرجه تلاشه تدقیق ایتدیکمی بیلمیورم .

قی الحقیقه ایرتسی کون تام وقت ظهر ده مارسلایه بر واپورک حرکتی اعلان ایدلش ایدی . سرسریانه شهر ایچنده گز ندیم . یارادی نازینوسنده کیچه الافرانغه ساعت اوچه قدر او طوردیم . بورادن قافه شانتالری دور باشلامش ایدم . کیوب جیق دینگی یرلده نه یایدینگی ، نه ایشلیدیکمی بیلمیوردم . اولته پک کیچ عودت ایتدم . بر خدتمکاره صاحبین ممکن اولدینی قدر ایرکن او یاندیر لمقلمی سوبلدم . فقط اویومغه قدرت بولق ممکنه ؟

ومزاجی اون بش کونده برتلون وتبدل ایدیور. عجیابونده حکمت وار؟ هرندن ایسه بودفمه امیدوار اوله رق اغبرار خالک کچمه سنه انتظار ایدیوردم.

برخی نیازلرم، رجالم موعده ملاقاته صوکه کونلرده کتیره بیلیمک ایچون تانیور کوستومهش ایدی.

بن ده کندیسنه قارشو وقار ذاتی محافظه قصدیه ایکی کون اولسون جسمی کورمه مک، اوتله اوغرامامق قراری ویردم... ایکی کون کجیدی. بربرده تصادف ائجده. اوزبیکده جزیره ده، کججملری قافه آغله اوکنده کنزدیکم کجی شپرد اوتلنک تراجسمی یقینندن بلالزوم بالدفعات کجدم. انی کورمک غیرقابل. تصادف ده اکا اونغون...

اوججی کونی صبر وتعلم الدن کتیدی. آرتق یابوسبتون بو حاله نهایت ویرمک، یاخود انک اغبرار وانقمانی تکرار ازالیه موفق اولوق امیدیه علی الصباح قهوه زمانی شپرده کتدم. مستر «یتی بون» - قهوه ده، جسمی نک یاننده تصادف ایتدیکم اختار آمریقالنک دامادی - سالونده ایدی. بی کورنجه برتهالکله کلدی. بندن استغای قصوره باشلادی. بولندیم اوتله کلک اوزره حاضر لندینی واکر بن کلمه یدم مطلق یازیم ساعت صکره اوزاده بوانه جغنی سویلیور ایدی.

بوسوزلری سویلیدی صرده جیندن برجزودان چقارمش، ایچنده برکاغد آرامقده بولنش ایدی.

ارادیغی کاغدی بولدی. کوچک، بیاض برظرف... بکا قیدسزلقله اوزاندی.

هیچ برکله تکلمنه مقدر اوله دمدم. صانکه بوکاغذک محتویاتی برقوة خارق العاده ایله کشف اتمش ایدم. بورکه الهام ایدلش ایدی. اللرم تیره برك کاغدی آلدیم. بوکاغذ بکا مادام قلیغوردردن... باشقه کیمدن کله ییلر؟

مستر پیتی بون دن مساعده بیه استمد، ظرفک اوستده کی یازی طانیدم. اوله سنده اومکتوب یازارکن، انک مساعده سیاه بن اوموزباشنه طوغری اتکا ایدرک صاجلری اوقشار، برسرعت منظمه ایله کاغذ اوزرنده حرکت ایدن ایخه اوزون پارمقلریله بورکده طانی طانی حییات اویندیره جق، تماشانه بی قاندرمه مه. جق برطرز لطیفه قلمی سوق ایلیان اللری اوزاقدن سور، کاه صبر ایدمه برك بیلکنی الله طوتار، خفیفه انی اویردم. یازی بی بوزدیم ایچون تعذیراته هدف اولوردیم. نه طانی تعذیرلر! حرکت ایتدیک ایچون کوروشمکه وقتی اولدینگی یازیور. بنم خاطرمه رعایت ایده جکنی، یعنی اونویتمه جغنی وعد ایدیور... فقط نبر آدرس ویریور، نه ده محتمزی، یاده الور... ایوا! بوآنده کندمدن کچشم...

پیتی بون تفصیلات ویریوردی. المدن کاغدی براقدم. برصندالیه اولوردیم.

لوندردن برمکتوب المش. مستر قلیغورد همان مکتوبی آلیز آلامز حرکت ایتمسی بیلدیرمش، لوندرده امور وخصوصاتی اکال ایدرک یالکز کندیسنک عودته منتظر اولدینگی یازمش. ناولش ایسه اولش. بنم پیتی بون دن الدینم بوتذکره ایله اکلا دینم برشی

- شفیق ، ینه سرزنشه باشلامه .
- حقم یوقی ؟
- ینه می حق یچی ؟ حقسنزسک ، حقسنزسک ...
- ییچون بکا اغبرار کوستردک ، یی رد وقهر ایتدک ، شمدی ینه اوطاتلی معامله که یی قاووشدیردک ؟ ... هیچ اولمازسه یونی سویله ... کاشکه بورایه کلیه ایدک . نه اولوردی .
- بورایه کله ییلمسک ایچون اویله یاپدم . اوراده قالسم مناسبتمز قیل و قاله سبب اوله جق ایدی . سنکله حسن مناسبتی عالمه قارشى جعلی برصورتده کوسترمک ، سنک قدر حس و خیاله مغلوب بر عاشقی اقناع وارضا ایتک قابل دکل ایدی .
- بوتدیبرلر یالکیز بورایه نقل ایدیه ییلمسک ایچون اویله می ؟
- اویله فرض ایت ...
- هایدی اویله فرض ایدیم ، فقط اوراده کی مساعده وفرصت ویرن موقع نرده ؟ بن اوراده ، او بوراده کپیره جکمز حیاتک ذوق وصفاسی نرده ؟ بن ده قانقوب بورایه کلیم ؟ انک قورقدینی قیل وقال اوزمان بتون شدتیه میدان آلامزی ؟ ...
- جهسی ، اوراده کی خصوصیتی فصل بوله جغیز ؟
- دردک یالکیز بوندن عبارت قالدیه اکاده چاره بولور ...
- کیندکجه بهت وحیره دوشیورم . بو قادینک اصلا بو قدر شو خانه ، بو قدر سر بازانه حرکت ایده جکمه . هله اوانفعالدن ، او جدیت پرورانه معامله ندن صوکره . اصلا احتمال ویرمیوردم ...
- طعام یک شطارتله کچدی . خدمتکارلر زنکین آمریق الیبرک مسافری اولان شرقی نی یعنی یی اکرام واعزازده چالشیورلردی ...

یکدن صکره سالونده بر کوچک بزم صحبت تشکیل ایتش ایدک . شه پرد سالونی نه قدر مکلف اولدینغی ایضاچه حاجت یوق ... بن شرفه اوله جق ، بوکون آمریق الیبر کوندوز اوقیوسنی فدا ایتشلردی ... اقسامه طوغرو آدابهلرله برکترتی اجرا ایتدک ... اقسام طعمانده یی اوتلده القویق استدیبر . راضی اولدم . مساعده ایستدم ایرلدم . ایرتسی صباح ایچون مادام قلیفوردد بندن سوز آلمش ایدی ...

اونش کون قدر بخیارانه بر حیات دها کچیردم . جهسی ايله ایلک دوره انستیمز عودت ایتش ایدی . فقط بوددغه اولکی قدر کلفتدن عاری اولدینغی ده اعترافه مجبورم .

اهرامه قدر بر قافا ايله برالکنجه ترتیب اولنش ایدی . بوکون یک خوش کچدی ... جهسی ايله باش باشه ، انظار اغباردن خالی تک وتنها وقت کپیره جک ، آمال سودا کارانه مزه جریان ویره جک شدت محبتمز یی بریزه تقریر ایلله جک بر حجره بولش ایدم ...

بو خصوصده قاهرده بولدیغ بر قاج رفیقکم نصیحتندن استفاده ایتش ایدم ...

جهسی ایلک کونلری بوراسنی نمونته قبول ایتش ایکن اون کون صکره بیک درلو محدودلری صایوب دوکمه ، نهایت بورادن متفر اولدینغی سویلمکه باشلامش ایدی ... ایواینه بو قادین ده بر محاببت ، بر توق اثری کورلمکه باشلامش ایدی . احتمال بندنینه قورتللق اسبیوردی . فقط بوددغه آیری آیری یرلرده بولمه مز ، بعضاً ایکی کونده بر تصادف ایتهمز اجتنابی تامیله کوسترمیوردی ، سیرک کورشمه مزله بوحالی ستر ایدیه بیلوردی ... بو قادینک طبع

غلان ایتدی. بتون محاکماتی شایرتدی. عجز و مسکنتله یانه کیتدم، بکا کوستردیکی صندالیله او طولوردم.

بو تخوله سبب نه؟ بردلو اکلایمق قابل اوله میور. بکا قارشو اوقدر ملتفت، معامله سی اودرجه سر بازاره که... ذره جه انتظار خاخی حساب ایتمه راک سوکیلسنه بیک درلو عشوله، جلوه لر کوسترن برآفته بیه بوندن دها ایلر ویه وارده مار.

مادام قلیفورک یوزینه هت و حیرت اینجمنده باقدیم کی اختیار فر نکندن ده چکینوردم. حالبوکه بو آدم برکله بیه فرانسه جه بیلیموردی. مادام قلیفورد ایسه فرانسه جه سویله راک بر طاقم نکسته لاله، ایسارله شوق و شطارت اینجمنده بری بریزک قوللری آره سنده غنی اولوب کیتدیکمز آنلری تخطیرایدور طاتی ضربه لاره بنی اوقشایوردی... اختیار آمرقایی بکا، بنی اکا تقدیم ایتمش ایدی. نه بن سویلیدیکی او، نه ده آنک سودیکنی بن اکلایه مامش ایدم.

بن ده تکلیف نرجه طاوراندیم:

— جه سی، عفو ایت. بو تخوله سبب نه؟ زرده او جدید طورک، زرده بوشوخ و شطارتک؟ ...

— نه قدر مشکلسندسک! سن بویه استیورسک دیه بویه حرکت ایدیورم. ینهمی توجه کی قازانه مدم.

— ایشیدر دینک سنی بنی خطابدن ده بنی محروم براقش ایدک... عجبا اودور سعادتم عودت ایتدیمی، امیدوار اوله می...؟

— دور سعادت دیدیکک بنه الفت وانسیتک دکلی؟ یالکیز سنک خیانتک بوکا فاصله ویرمش ایدی.

— اوتلندن فرار کنده خیالی؟

— بوکا مجبور ایدم. چونکه آشنارک و عااله دوستلرینک سوزلرینی رد ایدمه من ایدم.

بو آراتلی بر کنج آمریقایی ایه برده قالدین کلدی. یا نزه اولور دیرلر. اولجه مادام قلیفورک یاننده بولدیغ ذاتک قیزی ایه دامادی اولدیغی رسم تقدیمده اکلادم.

خوش بر صحنه طاتی بر زمان کلدی. اختیار آمریقاییلینک دامادی فرانسه جه بیلورایدی. هر نه دهنه بوصافدل آدم بکا ایلک نظرده بر میل کوستریوردی. شبهه سز اوده بر شرفلی نک تدقیق احوالنه مراقلی ایدی...

ایرتسی کونی بنی شه برده اکلک طعامنه دعوت ایتدیلر. پک چوق اصرارده بولندیلر. قبول ایتدم... مادام قلیفورد طعام و قندن اول کله می یاواشجه قولانمه سویلدی...

ایرتسی صباح شه پرد اوتلنه کیتدیکم زمان مادام قلیفوردی اوتلک اولک طرفنده کی تراچه اوزرنده بولدم... بر صندالیه آلدق. تراچه نک کنسارینه چکلدک. سوفا قدقه قالدیریم اوزرنده قلاخ چو جقلری قوشوشور، بعضلری برکوچک سبت اینجه بیونجی، تسبیح، رسم، بیک درلو خرده طولدریمش کلوب کچنلره اوزاتیوردی.

جه سی بی اقسام برایکی شیشه شامپانیه نک تاثیرینه مغلوب ظن ایتش ایدم. حالبوکه خطا ایتتم. کوندوز اقشامندن دها شاطر، دها بشوش ایدی. بن دیوردم که:

— سنک طبعکه عقل ایردیرمک ممکن دکل.

کبی - بردوزی به ذوقك تبدلی شخصك تبدلنده آراسون ؟...
 بو فکرلری بر طر قویوروم. اون بش کون پک یقندن کوردیکم،
 حیران اولدینگ طبع جدیت پرویری، اصابت فکری، نظر دور-
 بیئی... باخصوص ذوق وصفاده افراطدن توقیسی، اعتدال وانتظامه
 فرط رعایتی ده بر طر فدفه تجسم ایتدیریوروم. ایواکه او عادی فکرلری،
 بویاغی ملاحظه لری هیچ بونلره یاقشدیرمه میورم ...

برضربه مدهشه تأثراتی نهایت درجهیه واردیدری. شوراده
 بولندینگ محدود عالم ایچنده، اوتلك خدمتکارلریله بر قاج رفقایه قارشو
 بیله موازنه می محافظه ایده بیلمک. نم ایچون پک کوچ اولدی .

مادام قلیفورد بر صبح شه پرد اولتنده مسافر بولنان قادیلی
 ارككلی بش التی کشیدن عبارت اولان بر هیئتک زیارتی قبول ایتش،
 بر ساعت صکره بر لکده بولندینغمز اوتلك حسابی- نم یکانه امیدمه
 برابر - کسش اشیا سی شه پرده نقل ایتدیرمش ایدی ...

نم از عاجل آمدن قورتملق ایچون احتمال بوتدیری چاره یکانه
 اوله رق دوشونش ایدی ...

سرسریانه بر صورتده بش اون کون دها وقت کچدی. بومدته
 کندیسنه برایی دفعه تصادف ایتدم ... بر کونده اوزبکیه ده
 رفاقتهده باشلیجه بر قادی بولندینی حالده راست کادم. ملتفتانه سلامنی
 اسیر میور، بی بوسلامیه منادی ایدوری .

بر اقشام قافه انگاهنک اوکنده موسیقی هیئت ایچون ترتیب ایداش
 اولان سدنک یقینهده بر ماصه باشنده مادام (قلیفورد) اختارجه بر اركك
 ایله اوطور دمش ایدی . بو آدمک یالکنر ششقاقلرینک ایکی طرفه
 طوغر و قیرجه صفال باشلری اوزامش، آچیق قورشونی بر دینغوت،

بورنکنده بر یلك کیمش، باشنده سیاه بر سیلندیر شایقه کچیرمش،
 غراب وضع واداسی بر امر یقالی اولدینغه شبهه کومستره تمکده
 بولنش ایدی . یاشی اللی بش راده سنده ایدی . بورفاقنک قلیبده
 بر حس حسد او یاندیر مامسنه بویاشی کافی ایدی ...

بن کچوردم ... طانی برادا ایله امیدبخش بر صورتده مادام
 قلیفورد اسمی سویلدی ... بر قاج دفعه تکرار ایتکله برابر
 اولدینی بردن عادتاً آرقه مدن قوشمق ایچون حاضر لیرجه سنه میل
 کومستره دك الیه ده اشارت ایتدی ... بن شاشیردم. متیج، رعشه دار
 الارمله سلام ویردم. بکا غایت تکلیف سزجه بریر کومستردی. اوطوره جنم
 صندالیه بی الیه دوز لنددی . بر اردهه یانه چکدی ... بودعونی رد
 ایتک المدن گلدی. بوتبدله سب نه؛ بندن فرار ایدن، بی جدیت
 دعوت ایله بن، وقار و حیثیتی قورنارمق ایچون بندن تباعد ایتکدن
 بشقه چاره بوله میان بوقادین ایلك نزا کیتله، جاذبه و روانه التفاتیله،
 کلفنسز فقط سحرارانه طور و معاملیه سیله بی جذب و دعوت ایدوری ...

نم حساب آمدن، انک تمایلات ندندن و از کچدم. هیچ اولماز سه صورت
 حرکتی تفسیر و ایضاح ایده بیله ایدم ... بو کشمکش دن قور تیه
 ایدم ... قهوه نك اوکنده بر قاج دفعه اسمی چاغیردینی زمان غایت
 لاقیدانه و شطارتکارانه بر صورتده یانه کلمک برال ویردکدن صوکره
 قطعاً بر معدرت کومستره دك، بر موعده ملاقاته کیتدیکمی ایچقدن
 ایچغه- یورکنی ریجیده ایتک ایچون- سویلرک بورادن هان تباعد
 ایتک لازم ایدی ... عزت تقسمه بویولده طاور انغی دها موافق
 بویولردم. فقط ممکنکی؟ عقل و منطق قرائنی ویرنجیه، بن بوقراری
 حرفیا اجرا ایده بیله چک بر عزم و منانت کسب ایدنجیه قدر حسابم

غائب ايتوب حرکتک وخامتى حساب ايتسهيله بوحساب اوزره
حرکتک قادر اولورمى ؟

طبع بشر محبتدن بردن نفر ته کجه بيلمک استعدادى ده کوستر-
مشدر ، ديرلر . بويچيدک نه قدر صرپ ، عارضه لى ، ته لکه لى اولدينى
ايضاح ايتک پک مشکل !

جهسى دن فضله نه بکله بيلم ؟ لکن بويه پامال حقارت
اولورجه سنه زدايديلم ، بتون هويت شخصيه سنى ، نازکو چودى
برقاج کون اول بکاووقف ايتش اولان برقادين طرفدن شمدى ترک
اولانم بکا ، قلبه عزت نفسمه پک کران کليور ، اوقادينک طور
ومعامله سى يورکده - اصلا اويانديرمق استمدیکم - کين وغرض
حسلىرى بيله ايقات ايدور ، عادتاً بوقاديندن انتقامه بيله بى سوق
ايلوردى .

نصل انتقام ؟ مواستلرينه جان آتدينى اوروپالى ، امرىقالى
احباسى قارشوسنده کندينى تحقير ايتک ... بکا قارشو موجوديتى
فدا ايتسه بويه مى مقابله ده بولنه جغ ؟ .. اوف . بوده ممکن دکل .
بوکا جنايت ديرلر .

دوشونيورم که بوقدين کبار اولغله ، مکمل برتحصيل وتربيه
کورمکله برابر ينه عادى بر هوا پرست اولقشدن ، کين عصرلرده
فرانسه ده امثالى پک چوق کورلش اولان مشهور آفته لارکي ذوق
وصفا ايله عمر کچيرمکه حريص بولنقدن کندينى آله مامشدر . اوجديت
طبع ، اوعزم ومتانت ، بوحس شهوانى بى ابطال ايدمه مشدر . براينکي
ايدن عبارت برزمانى مصرده کچيره جک ، نيچون بکا حصر نفس
ايتسون ؟ آرزوى مشيه نه سنى تسکين ايجون نيچون - برطاق اراککلر

محبتى اونومتق ، قلبى ازملک ، بتون غلياتى تسکين ايتک ممکنى ؟
- باقکنز شقيق ، بجه سزک خاطره کنر دائماً معزز اوله جقدر .
آره مزده حاصل اولان رابطه لى اصلاً اونوميه جغى ده بيلملى سکنز .

- نه اولور ، بى بويه بردن مقهور ايتسه کده شمدى ده برآز
بوخاطر يه زعايت ايتسه ک ... آتى ايجون حال حاضر بکا خفيف
براميد اولسون ويرسه ...

طائى برتسم ايله مقابله ده بولندى :

- شکايکنزى حقسنر بوليورم ..

بتون قادينلارک محاکات فکريه سى اروزلرينه تابع اولدينى کي
مادام قلفورده ده علوم طبعيه ده وقوف تامى ، سائر شعبات عا
ومعرفته مکمل تدقيقى ايله برابر يه نسوانيتدن تجرد ايتشم کي
کوردييور ... شکايتده بى بردفمه حقسنر بولدى ، حقسنر بولوب
کيدبور ... حقسنر ايتشم والسلام .

محبتک مجراسنى دکشيدردى . بکا امرىقا معيشتدن بحث
ايتدى . معيشت مدنيه نك ايجاباتى کلاتق ، بونک محاسن ومحاذيرى
ايضاح ايتک استدى ... دیکله مدم .. يالکنز صدانک
آهنگيله جريجه دار قلم برقات دها متأثر اولدى ... مدهش قادين!
بى بوناثرات ايجنده برقادى . رسمى بر مساعدده استدى .
قالقدى ، کيتدى .

بوقاينه ربط قلب ايتک ، بوناثرات ايجنده يوراولوب کيتمک
نهايت الامر . بجه برياس وحرمانى بى موجب اوله جقدرى ... بونى
اکلايورم . فقط شدتلى برسودايه مبتلا اولان بر آدم عقل محاکه سنى

— یا کلاش فکرة دوشو رسكز دوستم. يا خود حال وموقعمزي لايقيله دوشونيمو رسكز. بن سزه قارشو دنياده الك بيوك فدا كارا لقندن چكسندم. هر حالده وقارو حيثيستي، موقع و تربيه مي محافظه اتمكده بنجه پاك مهم. بروظيفه در. بووظيفه مدن ذره قدر نكول ايدهم. بوراده بنی طائیانلر بولوندى. سياحلر آرسندده نوپوروقده ولوندردهد عالمه مزك موقعنى محترم كورنلر پاك چوق آدم وار. حتى بونلر بنم بوواتلده بولنهمي بيله روا كورميورلر. بونلره قارشى تمكين شرط دكيدر؟ آره مزده كي مناسبلك قيل و قالى بادی اولمه سنى هيچ بر زمان ايسته نم. بنی محترم كوريورسكز، تربيه واصالتكزدهد اعتماد ايدويورسكزده بونقطه لری نيچون دوشونيمو رسكز؟

بن مسترحم، او ايسه بنی تكدير وتعذيره مائل ...

— بنم نظرم او كنده بولنمغهده تحمل ايدهميورسك، بورادن ده آيرليق استويورسك.

— عزيزم، نيچون محاكمه كزده دائما حسه تابع اوليويورسكز؟ عالمه مي ترك ايدرك سركله فرارمي ايدهم، بش اون كون هوسانكزه واسطه اولدقدن صكره عار و حجابله ميدانده مي قالميم؟ بوسوزلری سويلمك ايستم. فقط شر قلیلرك، حتى اوروپايلرك فكر وملاحظه سنه بونلر دهاملایم اولدینی ايچون سزی اقناع ايدهم بيلمك اميديله بويله سويليورم.

— بن سزه برمشاه سياسيهدن، يا خود برمشاه اجتماعهدن بحث اتمدم. حسيات قليه مي، محبت مي... ذره قدر اهميت ويرمك استمديكك، عادی برميادن، مادی برلندن عبارت كورديكك محبتی سيلدرمكه چالشيورم. بونقطه ده محاكمه عقليه تابع اولمق، حسمى

شو تصادف بكا ايكي نقطه يي ايضاح ايتدی. برنجیسی: مادام قلیفورديك معتبر و كبار بر عالمه منسوب اولمسنده شك وشبهه آرتق محل يوق ایدی .. ايكنجیسی: اوكون، او اقسام مسامرده بولنديني خبر ويرمش ایدی، بونی ده طوغرو سويلمش ایدی. بومسامره اوزرينه جهسی نك حال وطورنده كي تبدل بوسيتون ظاهر اولدی.

او كنه طعامندن صوكره اوتاك سالوننده يالكز قالمش ايدك. مسترحمانه يانه كيتدم:

— آرتق بش دقيقه زمانكي بيله بدن اسيركيورسك.

— نه قدر حس و خيالكزه مغلوب اوليويورسكز.

«بن»، «سن» ديه خطاب ايدركن رتبدل: بر چوق كورنلر، مسعودانه دلمرده انك سن خطابني ايشتمش، بوتكليفنرك بكاك طائى كاش ایدی ... شمدي ينه انكايه جهنك نكته سنه، «سن» تعبير لطفندن محروم اولان شيوه سنه رعايه باشلامش ایدی.

— صافانه سوزدن خوشالانيرسك ... بنده اچقندن آحيغه سويليله چكم: جهسی، تحمل قالدی. نيچون بنی بو قدر رنجيده ايدويورسك؟ ايم، يكانه آرزوم شو آنده، بودنياده يالكز سنسك. حياتي سكاندر اتمكك، بذل اتمكك قدر وارديليم. بنی ابتدا لايق كورديكك عيتككدن، لطفكندن شمدي طرد اتمكك سبب نه؟ هيچ اولمازسه بونی سويله. يوركمي پاره ليان بومراقندن بنی قورتار.

تسم ايتدی. عاداتا رحمانه برنظره يوزيه باقدي. بونظر بكا «واه زواللي!» ديك استويوردي. فقط لساني بودرجهيه بيله كيتميوردي:

استفاده بولنق ، یعنی محبتی ، ذوقی يك بهالی به صامتی فکرینه دوشمش بر کار و سرسری آشفته اولمسی بیله خاطر به کلدی .
 بوملا حظه لری یننه کندم جرح ایدیورد . چونکه غرابت اخلاقی ایله برابر کندنده سفاهت و ذوق وصفالمرنده بویان اولوش و بوعالمک ایچنی تماماً اکلامش ، قاتمرلری اوکریش بر قادینده کوریله بیلن طور و معامله دن اثر یوق ایدی . وقوف و معلوماتی ، تدقیقاتی او قدر جدی و واسع که بودرجه تحصیل و تتبع کندیشی - ارکاک اولسه ایدی - فنی ، علمی انجمنلردن برینه اعضا اوله رق قبول ایتدیرمه که کافی ایدی . آمریقاده بلکه بوشرفی احراز ایچون نسوانیته مانع دکل ... خبر بوقادین عادی بر آشفته دکل و اوله ماز .
 یچون : ... بکا قارشو او قدر مساعده کارانه طاوراندقدن ، میل و محبت کوستردکدن صکره بویله آنی بر رجته سببه نه ؟ ... نم شکایتلریه ، تجاوزلریه مقابل صدقه ایله بی بر آز تلطیف ایتدکدن صکره ابرام و اصرارده هیچ بر حقم اولدینقی ، احتیسات قلییه مه سودامه ماشاء ایچون اعتیادینی ، عزم و رصافتی غائب اتمکه هیچ بر مجبوریتی بولندینقی کوسترمک استیور ... بن آندن یالکنر بر بر متروکیت مادیه و بدیه انتظار ایتدم . مادام که نم حس و خیاله مغلوب اولدینقی تقدیر ایتدی ، لطفی اکال ایچون بونی ده اوقشاملی دکل .
 عشقندن ، سوداسندن ، مجلوبیت و مجذوبیتدن ، دلشیداسندن بحث ایدن . نم کی بر زواللی بی بش اون کون او یالادلاقدن ، بختیارلنک لذتی کوستردکدن صوکره محروم و مقهور اتمک روا می ؟
 هانی اتمک اولکی رحم و تقدیری ، هانی شمیدیکی برودت طوری ..
 اه چالدره جیم ! بو تبدل ناکهانی بی اکلامقدن عاجزم ! بنده

بر قباحتی وار ؟ ... بی قسقلاندی ؟ بر حرکم کندینه خوش کورنمه رنک بردن بره بندن متفرمی اولدی ؟ بو اون بش کونلک و قوعانی ، بتون فقر عاتیله خاطر لیورم - اونونمق ممکن دکل که - اتی دلکیر ایده جک ، کندمدن متفرقه قله جق ، بهانه لره بندن فراره مجبور ایله جک درجه ده قصوری ، خطمی کورمه میورم . .
 اوت ، قسقلانچاق کوستردم ، بعض سرزنش لره بولندم . بو حالک شدتلی بر سودادن ، موازنه سز بر محبتدن تحصیل ایتدیکنی ، اتمک تقدیر و تخمین اتمه می ممکنه ؟ بو قدر جق بر خطادن مغیر دکل قطعاً نمون اولمسی حسیات نسوانیه به ده از یاده توافق ایتدیمیدی ؟
 بر کون کندیشی صباح و اقشام طعاملرنده هیچ کورمه دم . .
 ایرتسی کونی چیر نفیس ایدرک اضطرار باقی کتم اتمکه چالیشدم . لطفه امیز بر صورتده اعلان تحسیر ایتدم . آمریقا قونسلو - خانه سنده بر مسامریه مدعو اولدینقی سوبلدی . کجه کیچ وقت اوتله عودت ایش .
 ایرتسی کون ملول ، متفکر ، قوارسز اقشامک اک حزن آور بر زمانده اوز بیکه باغچه سنک بوللرنده سرسریانه دولاشیرکن وایور رفیقمز اولان فرانسه مهندس ته تصادف ایتدم ... بی ساعتلرجه اشغال ایتدی . آمریقا قونسلو سنک مسامره سنه مدعو بولندینقی ، آمریقایی دلبره بوراده مصادف اولدینقی اکلاتیوردی . او بزم صفنانک شعشه سسندن ، مادام قلیفورنک تربیه و نزا کتندن بحث ایدیور ، غریبدرکه وایورده بوقادین حقنده کی فکر و افاده سنه مخالف اوله رق مدح و ستایش ایچون لفظ ابدالنده اصلا امساک ایتیوردی . . بی خده تصحیح فکره دعوت ایلوردی . زواللی یچیر !

تأسیس ایدن شکل و صورتی، املم، محبوبم بونده بتون موجودیت
کندندن عبارت اولان جسمی اوزرنده غیر قابل تبدیل بر تأثیر
کوستور؛ بنده بختیار لغمی زیر و زبر ایدوردی...

بنده عقل و فکر بستیون پریشانلاشدی. محاکماتی نفس الامر
مطابق بر صورتده یور و تئک قدرتی بنده قالدی. مادام قلیغورد ایله
تصادفزدن بری کچن وقوعاتی منصفانه دوشونم هرشی،
مالکیتی، نسیوانیتی بکا فدا ایتدیکنی اعتراف ایتلیم... فقط انک
قلبی، دماغی، تربیهسی، هویتی بر قوه ساحرانله تبدیل و تغیر
ایتمک ده قطعاً غیر ممکن. بونی ده بیللمیم. جسمی بکا متأهل
اولدینگی، زوجنک کندیسنی لوندرده بکلدیکنی سوبلمه مشی
ایدی؟ بونی ده تأمل ایتلیم، خیر ایتلی ایدم.

اصل بنی شمدی دوشوندیرن بر نقطه: بکا قارشو ایا ناک تصادفزدن
بری کوستردیکی مساحهلری، دعوتلری نظر دقته آلیورم. حتی
بو اولته بیه بنم خاطرم ایچون کلدیکنی انا نیتکارانه بر صورتده فرض
و تخمینه قدر و ایدیورم. کوکلا متأهل اولدینغه اینایور. بکالایان
سوبلمش اولدینغه، سربست بولندینغه قانع اولمق ایستیورم... غالباً
جسمی نلک حتی وار. بز فراط درجهده خیالپوروز، خیالم بویله
اولمق یعنی انی سربست کورمک ایستیور. بنده انک برزواجی
بولندینغه شهله، تردد لرده دوشدم... حالبوکه انک محبتده حساب
و کتائی بنی دها زیاده یزار ایدوردی... بونی آمریکا تربیهسه
عطف ایدیورم. فقط بشر دکلیدر؛ طمار لرده جولان ایدن قان
حیات عضوی، سوق طبیعی ایچون حسیاته غلیان ویرمسون، نیچون
تأثیرات محبت فرقل اولسون... بو قادین، فرض ایدم که، بنی

سومش اولسون، محبتک سوقیله اوالفانلری بنی بذل ایش بولنسون.
نیچون او محبتک آثارنده تمامی متروکیت، تمامی صفوت کورده میورم؟
بنی سودیکنی سوبلدی. بو محبتک سوقه تبعیتدن کندینی
آله میهرق مرتبه مدنیهسنی اونوتدینگی، صداقت عالیهی پامسال
ایلدیکنی اعتراف ایتدی. اویله براعتراف که جدیتدن عاری طور یور،
یالکتر بنم ابرام اوزرینه، یالکتر بنم خاطرم ایچون سوبلمش کبی
کور یور یور.

بش اون کونلک حیامتزی، انظار اغیاردن مخفی طومتق ایرون
چالیشدق. ظواهر احواله رعایت ایتمک استدک، حتی بر لکده
کز یتیلر میله فاصله ویردک. اون، اون ایکی کون طالعاهل فورطنلر
ایچنده یوار لاندیم، طالی بر روایده ایشم کبی وقت کچیردم. بتون
کوندوزلر، اکثر کیچهلر ده سربست ایدم. قاهرده کی رفقا،
احبا ایله سوزده کلنجهلر ده، ساز و سوز ایچنده بولندیم. آن
موفقتی تعقیب ایدن زمانک اون درت، اون بشنجی کوننده بنم ایچون
دهشتلی بر اضطراب باشلادی. چونکه بو کونلر ده ارتق بندن
توقیه، بندن فراره، دیه بیلیم که بنی رد و تنکله آتک میل
ایتدیکنی حس ایشم ایدم. بلکه بوده بروهم و خیال ایدی. نه چاره که
بنی تعذیب ایدوردی، اشکنجه اتنده ازیوردی. نه اولوردی،
وهم و خیال اوله ایدی... فقط حسمک بو نقطهده یالکدینگی،
فرضمک حقیقه یقین اولدینگی تظاهر ایدوردی.

انک حقنده نه چیرکین، چیرکین ملاحظه لرده دوشدم. انک
غایت فتان، غایت خدعه کار اولمسی احتمالی بیله ذهنی قورجلامنه
باشلادی. بنی بیوک بر حیا به هدف ایتمک، بنی پک زنکین کورده رک

معیشت بتون اصول وفروعندن، بتون عادات وقواعدندن نکول ایتسون، بن یالکیز آنک ایچون یاشایم، او یالکیز نیم ایچون یاشاسون. اوتل عالمی! بویوک کاروانسرای، ملل مختلفه مدینه به منسوب اولانلره بر جمع اولیور. هر برینک عادات و اخلاقه رعایت ایتک، استراحتی تأمین اولغی استلیور. عادات بورالری بر بابل قلهسنه بکزیور. بری بری ایچون یاشامق، تأثراته، حسیاته استدیک کی جریان ویرمک ایکی سودا زده ایچون زرده اولدینی بلیرسز کی کورین، درلو درلو انسانلره، چهره لره تصادف، بونلرک غریب غریب طور و معامله لرینه هدف اولان بورلردن یالکیز سوداسی، خیالاتی، محبتی ایچون یاشامق استیائلر متفر بولسور. یاخود بن نفرت ایتک باشلادم. .. استیورم که آرتق جهسی - مادام قلیفور دک اصل کندی اسمی - ایله برابر برتها گوشیه چکلهلم.

نیل نهری ساحلنده عصوانه طوغرو کوبلردن برینه کیدوب برکله فقیرانه صیغه لم. هر کون، هر ساعت، هر دقیقه برلکده بولنهلم. .. بو ارزولر مدنده وازیکه بیلیردم، هیچ اولمازسه اوده نیم کی دوشونسهیدی، نیم قلم اکا قارشو فصل متحسس بولسور، فصل اهتزاز اید بوسره اولنک قلی ده ذره قدر بو آهنگه تابع بولنسهیدی کور یورم که اولق، ده طوغروسسی بو طبع سودا پرستانه، بو محبت خیال و روانه آنده یوق، اوله سنکده احتمالی یوق. آنک هر حالنده بر حساب، جدیت و موازنه، اعتدال و تربیه تطبیق حرکتدن متولد بر حساب وارا فن میدر، مدینت میدر، ندر جیاتک الک طائلی آواتی پایاغلاشیدیران، حد و قاعده وضع اولنه میان لندا سدودا کارانه سنه قاریشان اعتیادات عصریه نک آمر قاده

بو کیجه دن صکره قاهره ده اونی کونلک حیاتم که کجملکک بتون حسیات و مشیاتی پرورده ایده جک، که عشق و سودایی قدمه قدمه تعقیب ایدن، بونلک بتون لذت و علویتی، صفوتی انواع انفعالات ایله اخلاص ایلیان قسقا نخلکک تأیوتاتی تمامیه حاصل ایله جک وقوعات ایچنده کیدی.

اولقادرین، قدرتی یتدیک قدر بکا قارشو خطاسنی تعمیره چالشمش ایدی، یعنی حسیات سودا کارانه مه شدت ویرن التفاتلردن شکایت ایتش، کندینه قارشو قلبمه حاصل اولان، حتی بتون حیاتمی اشغال ایله جک درجده بر تأثیرشید کوسون محبتی تولیده سبب کندیبی اولدینی سوبله رک بيله بیله نیچون بکا قیدینی صومر مش ایدم. اوشکایته آرتق حقم یوق ایدی. بوسوالک لطیف و قنستدار جوانی ویرلش ایدی... محبتده اتصای امل نه اولدینی ده اکیم تعیین ایده بیلیم که بنده حسیاتی ایضاحه قادر اوله بیلیم؟ محبت زده لر دیاده الک قناعتلر زدر، دیدکلری صحیح ایتش. وجودنی بکا بخش ایدن بو قادیندن دهانه استیورم؟ .. استیورم که او وجود بتون علاقه دن تجر دایلسون، مدینت، بدویت، وحشت هر نه ایسه شوطر ز

چانطه سنک ایچنده شام و بیروت رسملری بولندینی ، بولنری
چیقاروب کتیرمک ، قولکسیوتی سیر ایتک استدیکنی سولدی ،
ایجرو اوطه یه کیردی .

بلکه آرده دن ردیقته کچدی . باشی اوجک ایچنه آتش ، بوسرکون
اوطه ده ، بو هر ج و مر ج عصی ایچنده نه حسیاتی اکلامنه ، نده
شوه حال و موقعی درک ایتکه موفق اولمه یه رق بریشان برحاله
بولیوردم ... مظلومدهش بریرده بولنی غائب ایدن یولچنک بر
ضیا ، برامید حس ایتهمسی کی پک طاتی بر صورتده ایجری اوطه دن :

— شفیق پک ! —

دیه اسممک تلفظ ایدلیکنی ایشتم . غیر اختیاری بر صورتده

هان طوغر و لدم . اوطرفه کیتدم ، مادام قیلفورد :

— عفو ایدرسکیز . چانطه قاریوله نك التده بر آرز معاونت

ایته کیزده چیقارسیم ...

دیدى ... بالکنز سالونده یانان لامه نك ضیاسیله پک خفیف

بر صورتده آیدینلاشمش اولان یتاق اوطه سنه کیردم .

هیچ برسوز سولمدم . میل ایتدم ، یتاقانک التندن بیوک

یول چانطه سنی چکمک استدم . اوده بکا یاردیم ایتک ، بر طرفندن

ظومق استدی . رعشه دار اللرم بو نیم ظلمت ایچنده انک حرارتلی

الترینه تماس ایتدی .

چانطه یی بر اقدم . صیم صیقی او اللری طوئدم . طوغر و لدم .

اوده چاروناجار حرکتی تقلید ایتدی . ایکی مینی مینی ال نیم بر

اوجک ایچنده غائب اولمش ایدی . دیگر الم صاچارینی اوقشایوردی .

باشم اوموزینه طوغر و میل ایتش ، دوداقلرم کردتی آرابوردی ...

دییه چککیزی بیلیورم . بونک ایچون سولمکه جسارت ایدیورم :
بدیخلتمه سبب سزسکیز .

— نیچون ؟ ... —

— شر قیلرک نه قدر سوداوی ، نه درجه خیالپرور اولدینی
پک کوزل تقدیر ایدیوردیکیز ... بوکی حسیات ایله مفطور ، یتون
موجودیتله محبتة مهممک ، اوفاق بریقعا جملة هان پارلامنه ، یانغه
مستعد اولان برزووالی رهکذاریکیزه تصادف ایدنجه انک حسیاتی
نیچون کوز تمدیکیز ؟

— قباحتی اوجه تقدیر ایده میورم ..

— نیچون بکا بو قدر التفاتلر کوستردیکیز ، نیچون بو تصادفی
بو قدر خصوصیتة مساعد برحاله قدر سوق ایتدیکیز ؟

— تربیه کیزدن امین اولدیم ایچون ...

آهه ضربه ؟ قاقوب هان بورادن چکلمک ایتدم . یایه مدم .

آجی بر تبسم ایله سوزینی تصدیق ایتدم . سوز سولیمه مدم .. ماصه نك

اوزرینه براتی ویرمش اولدینی قولته ، لامه نك ضیاسیله آتشین بر

رنک الان صاری توالر آره سنده کوریلن اوپنه تنه ، مینی مینی اله ،

نارین پارمقلره محزونانه دالمش اولان کوزلرینی تکرار قالدیرمغه ،

انک کوزلرینی اراشدیرمغه قدرت بولدم . اوکوزلرده بو تهلمکلی

قادینک حسیاتی اوقومغه چالشمق ایتدم . شدت و غضبه منتظر

اولدیم نظر لرده آثار اقسام وار ! بو اثر دوداقلرده بیله ظاهر اولدی .

بکایک مسترحانه کوزندی ... یوقسه مستز یانه می ؟ ...

یرندن قاقودی . بولندیمغز اوطه برسالون مقامنده ایدی .

یاندہ بر قیودن کوجک یتاق اوطه سنه کیویلیوردی . بوراده بولنان

کافه و مراسم رعایتدن راز وازیکجه بیلر دگی...؟ هدیه ایتدیککنز
رسملرکنزه مقابل تشکر بورجدر .

بوسوزلری سوبله رک قیوی بوسبتون آجدی. عشوه ازانه برادا
ایله، ایله اشارت ایتدی. بلکه اوزون مدت قیونسک اوکنده بلا
حرکت؛ حرکت بلا قدرت قاله می مناسب بولدی. بکا آجیدی.
بر ایکی دقیقه بنی بزم خصوصیتنه آلقده محذور کورمدی. محذور
کورسه ده رحم نسوانیسی محاکمه عقلیه سینه غلبه ایتدی. بن ایچون
بوراسی بر حیره سعادت ایدی.

انسان نیچون موزانسنی محافظه ایده میور؟ حس و تائثرک تحدیدینه
امکان ویرنلره ایانه نم. بوکار، کوزل، هم عشوه باز، هم صاحب
وقار برقادین ایله براوطله ده، بوقت، بوراده یالکنز بولندینم، یعنی
همنم... عیبت اولدینم ایچون بر عیجی مکتب چوچنی کبی رعشه دار
دوداقلری می آچمه، تیره یارمقلم اره سنده حالصیم صیقی طوتدینم
رسم طوماری بر ماصه اوزرینه قویغه نیچون موفق اوله میورم؟
مادام قلیفورده قدر جدیت پرور اولور ایسه اولسون، شوخال،
شو موقعده قدرتمک یتدیک قدر شطارت کورستمکه، بیک درلو
لطیفله، نکتله دوشونه رک صرف ایتکه، اوکوزل سیاده دائمی
بر بسم حاصل ایتکه چالشملی دگی...؟ بن ایسه نزاکت و تزییه نک
الفنی، باسنی بیله تکلمه قادر اوله میورم... حالبوکه یالکنز هوا
وهوسمک ایجاباته، مشتهاتمک سوقة تابع اوله رق بلکه یوزلجه
دفعه بوکلمز کیدلری کچمش، بو آتلا نماز ایشکلردن ایجری آیاق
آعش، بوکلمز خصوصی حجره لره منسلط، منشرح، بختیار اوله رق
قهرمانانه کورمش ایدم... بو قادینه قارشو ایسه مغلوبیتدن بشقه برشی

حس ایتور، تکمیل وجودی قاپایان هیجان عصی نک تاثیر
آتنده ازیلیورم... آه بو مخلوق! انی بشریتک فوقده بر قوته
مالک کوریورم. اک کوچک بر حرکتک حرمتزک اوله سندن
قورقورم... حالی اوده فرق ایتدی... حتی بن اوطله به کیردکن
صکره قیوی بیله اوقالادی.

المدن بر تهاتک نشئه سازیله رسملری قایدی. بکا ماصه نک
کنارنده بریر کورسوردی. اوده برضندایله ایله یانمه اوطوردی.
ماصه نک اوززنده یانان بیوک لامیه نک ضیاسنده رسملری برر برر
تماشایه باشلادی. بیوجک قطعه ده قولاقلری خلخالله مزین،
ایری قره کوزلری صانکه مستزیا نه بزه عطف ایتش کبی بروضه ده
بولانن بر برلی قادی نک رسمندن بر مدت کوزلری، او آتشین
نظرلری آپیرمدی. صکره اونظر بکیرله چارشدی. کوزلم
اوشدته دایانه میورق صانکه سونه چک ایدی.

-- شفیق بک. بوشرق دبلرلنده کی جاذبه بشقه...! شرق
ارککلری چوق بختیارددرلر!

دیدى... آرتق کندی می غائب ایتدم:

بن مستنا! کندی می بولرک اک بدبختی کوریورم.

-- بو آنده می...؟ بن سزى غایت شن و مسعود کوریوردم.

یوقسه سزى بووقده کچن اقسام کی بر کیجه صفا سندن محروم
براقدینم، مضطرب، تاڈی ایتدیکم ایچونى کندیکنزى بو قدر
بدبخت کوریورسکنز؟

-- اصلا... سبب بو دکل. فقط صافیانه اعترافانه برشی

اوتل پرسکون... بوسکوتی اخلا اتمه مکه چالیشه رق مترده،
 مهبج، متحصس بر حالده مادام قلیفور دک اوطه سنه قدر کلام.
 قویه خفیفجه اوردم. قیو بردن بره اچلیدی. احتمال مادام قلیفور
 رسلرینه صبر سز اقله انتظار ایدیور، قیو یانده بولسوردی. آه نه
 تبدل! هنوز بر چاریک ساعت بیله کجه مش ایدی. کوندزک لباسی
 چقارمش، بر کجه لک کیمش ایدی. اچیق دوز صاری ایجه چین
 کتنی اوزرینه یه بورنکده تول کیریلرک یابلمش، کنیش قول
 اغزلری، اچیق یقه اییک ایشلمه یه اورنکده دانته ایلبل، بتون،
 اوموز طرفلری قورده لهرله سوسلنمش ایدی... ایقلر خفیف
 برترلک ایچینده حبس ایلش صاجلر ایسه دوکوک و بستیون
 سربست بر حالده بر اقلمش ایدی.

اومنظره بنده آتی بر صدمه حاصل ایدی. المده طو دینغ رسلری
 بیله اوزاته مدم. اوله قالدیم. اوقیونک ایچنده بن طیشاری سنده قارشو
 قارشویه، او بر آرتیم، بن ایاغنه دوشه رکه یالوار مغه، اغلامغه مهیا.
 انک بلکه ایکی پارچه رسدن بشقه فکرنی اویالایان برشی یوق.
 بن بتون کاشانی اونومشم، اومستنا... قیوسنه قدر بو او یونجاقلری
 کتیرمکدن عبارت اولان اوخسیس وظیفه می خاطر لدم. رسلری
 اوزاتدم...

— آه نه اولور بر قاچ دقیقه اوزاقدن بومنظره کنزی تماشا

ایده بیله ایدم ...

دیه بیلدم.

— قیاقتم یک «نغلیزه»! فقط سزی قبول ایده بیلیرم. سیاحتده

حسیات، حزن آور تأثرات ایچنده عادی رسم مجشاری - وجد
 واستغرقه دوشلره «قدم» سنسک تأثیری کی - بنی عالم مادیاته
 ارجاع ایدرکن بو بحث بیله خلاف مأمول اولان، بکا موازنه می
 غالب استدرین نتیجه لره منجر اولووردی. یوقاریده کندیسنه رسم
 ویره جکم. اوطه سنسک قیوسنده بردها کنیدی کوره حکم.

— رسلری تنظیم ایچون بنده بر صبر سز تلق حاصل اولدی...
 مساعده ایدیکیز. اوطه مه چقیقم دیدی... بکا بو کجه ایچون
 «خبرلر اولسون» دیمکه بیله لزوم کورمدی. طوغر ولدی، قالدی
 سرغله سالوندن چقدی...

پیشندن قوشمش اولماق ایچون رعشه دار اثرمله ماصه نک
 اوزونده طوران رسل غزته لری قارشیدردم. سالون ایچنده
 براییک دقیقه مبهوت ومتفکر بر حالده کنزدم. بر تلاشم، بر هیجانم!
 چیون؟ ایضاحدن عاجزم.

بنجه یک اوزون کورینن، سالوندن کی ساعته نظر آوج درت
 دقیقه دن عبارت بولان بر زمان سالونده تک و تنها قالدیم. دهها زیاده
 صبره قادر اوله مدم. یوقاری به اوطه مه چقدیم. چانطه می آدم
 اوقدر تلاش ایچنده می که مقوا بر قوطو ایچنه قویمش اولدینغ رسلری
 بر دلولو بولق ممکن اوله میور. ایشایی التاوست ایتدم، بودقیقه ده
 اورسلر ایچون واری می، یوغیمی فدا ایده بیلیردم.

رسلری نهایت بولدم. آلم. اوطه مدن طیشاری چقدیم.
 بیلم. فصل بر احتیاطله یاخود اولتلرده حاصل اولان بر اعتیادله
 اوطه مک قیوسی کیدلدم. اناختاری جیمه قویدم. احتمال تکرار
 کنیدی سو قاعه آتمق مجبوریتی حس ایده جکده ...

توجیه ادوب نظری ثانیه لوجه ثابت بر حواله قاله ووردی ... بونکه برابر جهلشنی احتیاسات و احترامات ایچنده ضبط ادوب تخطر ایندیکم سوزلنده جدیتدن، عقل و منطقدن آرمامش اولدینگی، بکا عارض اولان شاشقیلق اکا کلدیکنی تصدیق ایدم بیلیم. خاطر مده قالان سوزلریله مختلف جهتلردن بحث ایندیکنیده سوبله بیلیم. اقوام شرقیه حقدن کی مراقی، بلکه حرص تدقیقندن ایلروکلن مراقی ایلرویه کتور یور، اوروپا لیلری و باخصوص امریقالیلری مدیتده و تکملات علمیده اقوام شرقیه متفوق بولدینگی حواله مدیلرک تدریجاً ضعف بنیه دوچار اولدقلری و صحت و زندگی، تمامی عضویت خصوصنده نقصانه، انتظام افعال حیاتیده عدم قدره اوغراقلری ده تسلیم اتمک ایستیوردی. بر آراق اغزنندن: — اه سز شرقلیلر! هر حاله امریقا مدیلرندن کوزلسکنز. سوزینی قاجیری. بکا اوله کلدی که بتون محاکات فکریه سی بونتیجهیه واصل اولقی و بی تشجیع ایده جک، نظر مده پک بیوک برمساعده و التفات صورتنده کوریه جک اولان بونتیجهیه یوزیه قارشو سوزلک ایچون ایدی ...

حسیاتک جریاتی ده، محوری ده غائب ایندیکمی اعترافده حقم یوقی ایمش؟

بیلیم نه حال؟ فرط تاثیر و هیجانغمی، فرط آرزو دمنی یورده کی تعریف ایدمیه جکم بر طاعتی حزن قایلدمش ایدی. آراق موقی ده، تربیه دنی ده، هیچ برشی دوشومیه لک انک اللرینی اللریک ایچیه آلمقی یالغین بر حاله بولان کوزلرینی اومک، پریشانانمش صاحب لرینی اوقشامق اتی اوهرک، اوقشایه رق اغلامق ایستیوردم.

دماغمک تضییق فوق العاده سی، محاکمه عقلمه مک صوک بر مقاومتی سایه سنده تاثیرات و حسیاتی ضبطه قادر اولدم. اولدینم برده — فقط یک بیتکین اوله رق — قالدیم، قالدیم اتمدم.

اوده بحثه احتمال ارتق جریان طبیعی ویرمیه ورده آمریقالیلرله شرقلیلرک مقایسه سی فصلندن، شرق سیاستدن غایت قیمتی بر خاطره محافظه ایده جکینی ایضاحه کیریه لک باشقه بحثه کیمش ایدی: — ایکی کون اول بر دکاندن یک چوق فطوغرافلر آلدیم.

سوریه دن ده بر چوق رسملر تدارک اتمش ایدم. بونلردن بیوک بر آلبوم تشکیل ایده جکم، بم ایچون قیمتدار بر خاطره اوله جق ...

ایواه انک قیمتدار دیدیکی خاطره بو کاغد پارچه لریم؟ ... سوزنده دوام ایندی:

— یورت سعیده بر قاچ رسم آلمق فکرنده ایکن فصله بوش بولندیم. اونوتدم ... فقط بوراده ده او رسملرک تدارکی ممکن صانیرم.

جان صیقندیسایه بالازوم یورت سعیده آتمش اولدینم رسملر خاطریمه کلدی ...

هان شمدی تدارک اولنه بیلیر. یوقاریده چانه مده بر چوق رسم وار. ایسترسه کز کیدوب شمدی کتیره یم.

— خبر، زحمت ایتیمک یوقاریده ویررسکنز. یارین صباحه قدر صبر اتم. بو کیجه او یقوم یوق. بونلری تنظیمه وقت کیمرک ایتیم ...

بو اقسام عقل فکریک زیروز بر اولسی مقدر ایمش. طاعتی

حیاتی استمدیکم کی، بکا کو روئیدی کی قبوله مجبور بولونیوردم.
هر کسکه بو مجبوریتده اولدیغی ملاحظه ایدیوردم... لطیفه‌لره
تیسملره قاریشق مصاحبه من خیلی دوام ایتدی... بن کندیسندن
یکقدر مساعدالدم. الیونسز الی دوستانه بر صورتده تکلیفسز جه
اوز ایتدی. قاورادم. حرارتی المک ایچنده بر مدت طوتم. صیقم
نارین یارمقلرک خفیف تفتیقنی حس ایتدم... هر شئی اونوتدم
بتون محاکمهی غائب ایتدم. بوالک صاحبی غدارا ولسون، استرسه
بوال بکامدهش برضربه اوزسون یته اویوب باشمه قویق استیوردم.
بر ارایه آنلادم. عرفان. بکی بولدم. انک دلالتیه لازم کلن
مساعده فی‌الدم. اوکون بعدالطعام مادام قلیفورده بر قای زیارتگاهه
کیتدک. اقشام اوز بیکهده بر کوچک تنهده بولندق. ارتق اوتلده
طیشاریده، قاهره ایچنده، بتون جهانده نیم مدارا شتال اویادی...
بواقشامی نه قدر منبسط ومنشرح بر حاله کچیردیکی تعریفه
قدرتم یوق. بوکونده یختیارانه کچن کونلرمدن بری ایدی. کچن
اقشامک برعینی. مادام قلیفورده دهه لایالی، دهه تکلیفسز ایدک
دیملک که برخی اقشامدن دهه خوش... یته اولکنک عینی اولق
اوزده اوتله کیچ وقت کلش، یته برلکده چای ایچمک ایچون بر
کوشه اوطورمش ایدک. بیلیم نه دن؟ نیم حرکتی تنظیمه قدرت
بواه میدنمغنی، انک قید تکلفه ارتق رعایته لزوم کورمیدکنمغنی
خدمتکارلرک انظار تفتیشکارانه سی نرم اوزریمزده زیاده شمش
ایدی. معافیه حرمت ورعایتده قصور یوق ایدی. بوکون خیلی
دولاشمقله برابر یورولامش ایدک. مشروبانه زیاده جه رغبته
کچلری حاصل اولان عطالتدن ده بری ایدم. امید ایدیورم که مادام

قلیفورده یورغونلنی بهانه ایدهدک همان اوطه‌سنه چکلمه‌چک،
برایکی ساعت سالونک برکوشه‌سنه طاتی محبت ایدوقت کچیره‌چکنر
اوبله بر وقت نه چمه‌سنی دکل کچمه‌سنی، تمادی اتمه‌سنی استیورم.
برلاندو ایچنده مادام «قلیفورد» ایه یان‌یانه قاهره سواققلرندن
کچیکه بعض مرأجوانک انظارینه هدف اولدیمغزنی انکار ایده‌م
بودق بی‌مناذی قلیور، انظار اغیارک اوزریمزه معطوف اولمامسنی
ارزو ایدیوردم. بوارزومه بر درجه قدر بوسالونک کوشه‌چکنده
نائل اولیورم.

مادام قلیفورد، بواقشام بکا قارشو معاملاتده لایالیلیکی او
درجه‌یه واردیمش ایدی که سدیر اوزرینه یاصلانه‌رق، سدیرک
کنارندن صاقان فستانک اتکلرینی بیله طوبلامغه لزوم کوریمه‌رک
صاری اسقارینلر ایچنده مجبوس ایغنی - شمدی به قدر کندنده
کوردیکم منانت طبع خلاقه - تلاش درونی، هيجان عصیسنی
کوسترد بر صورتده صاللامقده، ایاق طرفی سیاه، بالدیرینه طوغزو
پنه‌رنکلی اوزون چورانی فستولی بیاض اتکلک التده کورلمکده
ایدی.

باشی برالنک ایچنه دایامش، پک معیندار - هوسکارانه دیمه‌چکم -
کورینن انظارینی بکا طوغزو عطف ایتش ایدی، معناسنی تفسیر
و ایضاح ایدم‌دیکم خالده قلبمده بر خلجان، بتون اعصابمده بر
هرج ومرج حاصل ایدن بو انظارک تأثیری التده سنوژی بیله
شایومش ایدم.

اویسه بتون شخصیتنی تدقیق ایدرجه‌سنه اوزرمدن آیرمدیغنی
کوزلرینی کاه کاه کوزلریمک ایچنه عرب اوله‌رق - بعضاً اللریه

برقهقهه» دن باشقه بر تعبير بوله ميه جنم در جده كودلى. آنا راباسام ايسه كوزل و حرارتلى دودا قلا رينك ايكي طرفده بلكه بر ديقه استقرار بولدى... غايت تميز و منظم ديشلر آتشرين دودا قلا آره سندن كوريلور دى. بن بو خوش لوحه يه والها نه دالمش، غنى اولمش ايدم. كندم مدن قور قدم. تربيه مى محافظه ايجون چبر نفس ايتدم... اوقه قه نه شوسوز لرله بر قات دها رنگين اتمش ايدى :

— شفيق بك، سزه عشق وسودادن باشقه بر شيدن بحث اتمملى سزه خوش كورنمك ايجون بوستون حسيات و تمايلات قليه يي، حيثيت نسوانيه يي ده باعمال ايدرك او ككزه صاحي و يرملى. دوز سزى ارامقندن حقيقى مقصدم ميبانى اسلاميه يي زيارت ايجون دلاشكزى رجا ايله برابر الفت وانيسككزه مفتونستكده تاثيرى اولديغنى سويلملى ... اويله دكلى؟ ...

بو مخلوقى حسياتدن عارى كورمكه قدر وارشم. بيوك خطايه دوشمشم. امرقا تربيه سى انسانى جديت پرور ايدر، فقط طبع بشرى، طبع بشرده مكسوز حسياتى تغيره قدرت بولورمى؟ سوق طبعينك ايجاباتى تبديل ايدم جك قدر تربيه نك حكم و تاثيرى كوريله بيليرمى؟ بو قادين كنجدره، كوزلدر. سياجك، اقليبك بر تاثيرى وار ايسه بوندن ده وارسته قاله ماز. انجذابات و تمايلاتك مقابل اولمى ده رد ايديله مز. قلبدن قلبه يول اولديغى- كيم نه ديرسه ديسون- انكار اولنه ماز.

مادام « قليفورد » لك بوسوزلرى الك عشوه باز، الك شيوه كار بر فرانسز قادينك چوشقونلقلارينه بدل طوطيه مازمى؟ اوت باشقه طرزده، باشقه بر يولده ... لكن بوسوزلر بكا جسارت ويرمك

مادام (قليفورد) لك التفاتى خصوصيته، تكليف سزلكه واردير مق ايجون كافى دكلى؟ ...
فقط اوقدر شاشيردم كه اودقيقه ده كنديسه قارشو حسن مقابله ده بولمغه بيله قادر اولمدم.

— سوزلر ككزه ترده ميدان ويرمدم اينانيم. حتى كناهىلى بر طرزده بيله سويلا ككزه ينه حقيقت ديه تاقى ايدرم. يالوار بوزم. قلبى سويند يردك، سو نجم نه قدر خيال و روانه اولورسه اولسون نه قدر بعيدالاحتمال بولنورسه بولنسون، براقكز لطيف بر ايمد، طاتلى بر خيال ايجنده بوراده، يانككزه بش اون كون كچيريم بوده حياتك لك طاتلى كونلورى اوله جق ...

— مادامكه خوشالانيورسكز. سويلكز. ديكلورم ... فقط نيجون حالا متبسم؟ بو سوزلرم اوزرينه بن اندن تبسمه دكل، حزين بر طوره، سوداوى بر نظره، بنم نظر اشتياقه مقابل بر نظره، هوسه انتظار ايديبوردم. كوزلر يئز برى بر يئزك حسياته تر جان اولسون. بر مصادمه نظر، بر مصافحه قلب ديمك دكلى؟ ...
آمزه ده! او كوزلر بكا باقور. بر آتش سودا دكل، او كسكين باقمده بر متانت، بر مقصد، عادتاً بر استهزا اماده سى بيله وار ...
ترده دن بو قادي نه تصادف ايتدم؟ نيجون حالا زبونى يم؟ بر ديقه اول بتون جهانى پر شوق و سرور كوريركن شمدى ناكه نانى بر تبده او غرايه ريق نيجون حزن وكدره دوشبورم؟ ايواه! بو قباحث او قادينك دكل. غالباً بنم ... بنم قرار سز طبعمك ...

حزمنى تعديل ايتدم. بو قادينك بوزرجه لالابالانه حركته بو قدر التفاتنه درشانه مقابله هيج حقم اولديغنى دوشوندم.

استیورم. فاهرده اجیلرک اوقاف ادارهسندن برمساعده مخصوصه ایله بورالر کیرهجه جکلرینی ده خبر الدم. بومساعده نک استحسانه واسطنکری رجا ایده جکدم ...

کوردریکز می بنم تخیلامله بخت وطالعک بنم ایچون احضار ایندیکی جیهه آره سنده نه قدر بیوک فرق وار؟

فقط براقکزر. بوبیله بنی متسیل اتمکه کفایت ایتدی. آمریقا قونسولسخانه سنک قواصی بش دقیقه ده بومساعده نی آله بیلیدی، ایچون بکا تحمیل ایدیور، بنی قونسولسخانه خدشکارینه ترجیح اتمسی بنجه مناسبته بروسيله اولسون فکرندن ایلر وکلک سنک احتمالی یوقی؟ نه کی برمناسبت؟... مناسبت، سودا کارانه اولدقدن باشقه نه حکمی وار؟... انسان چونی آله کچیره مزه آره قناعت ایدر. بنی عقلمه کتیرمش، دوشونمش! بوقدری ده کافی ...

— باش اوسته، سزده بکا مساعده بیوریکزر. بوزیار تکر کزده سزه رفاقت ایدیم.

— زحمتی اودرجه به قدر وارد برمی استیزدم. فقط سزک رفاقتکیزی ده رده قادر اولامام... بوسوزیمی جعلی براور وپازا کنی کی تلقی ایتیم. درونی سوبلیم. فقط سوزلم سزک خوشلانیدنکزر طرز بیانه یقین کی دوشدی. انک ایچون ایضاحات ویریورم ...

— مادام، مادامکه برالتفاته بنی سوندردیکزر. طائی بر خولیایه طالیدردیکزر. پکایی بیلورسکزر که زشر قلیل خیالدن متلذذ اولورز. ایچون تکرار بنی حقیقته ارجاع ایدیورسکزر؟ قلبمده حاصل اولان مسرتی ایچون چوق کور یورسکزر؟

بو آنه قدر کندیسنده کورمدیکم برنش، برعشوه ایله «سورکلی

قویوجه لاجورد براییکلی اتمکله ینه بورنکده، فقط دها آچیق ودها ایجه برقاشدن بر بلوز کیمش اولدینی، ایقلرنده قوندوز بوجکی الحاق اوکچلی براسقارین بولندینی حالد مادام قلیفور ساولندن ایجری کوردی. صاریشین صاچلری قیوراق طولانمش ایدی. باشی آچیق. دیمک که سالونه انش، سواقعه چشمق اوزره حاضر لنامش ایدی.

سالون قیوسندن کوردیکنی کورنجه وجودمده برعشه طویدم. اهترازلی المی اوزاتم. غایت متبسمانه مقابله ده بولندی. حس ایتدیکم رعشه نک، هیجانک ذره سنی ده آنده کشفه چالیشیوردم. بوکشفه موفق اوله میوردیم.

دونکی غیوتم ایچون نمدیره اوغرایه جعفی تخمین ایدرک اامیده دوشمش ایدم، آه او ستملر، اوتعدیرلر بکا ز طائی کله جک ایدی. فقط نه بیوده امل! ذره جه حالده اثر اغیرار اولمه رق بکا توجه ایتش ایدی. بتون سوزلری، بتون معامله لری سودا کارانه دکل عادتاً مغفلا نه کورنمکده ایدی، فقط بنی ایچون اغفال ایتسون؟... برمسئله که بودقیقه ده حل ایده میوردیم ...

— بنی دون صورمش سکزر. بوراده بر قاج رفیق ودوست وار. انلرک دعوتی رد ایده ممش ایدم. دون سزه عرض احترامات ایده مدیکم ایچون متأسفم.

— تأسفنه دکر یری یوق. سزه تحمیل اتمک استدیکم برزحمت برکون تاخر ایتش اولدی.

— امریکز؟

— جامع ازهر ایله دیکر بر قاج جامع وتره بی زیارت اتمک

— بک افندی دون اوتلده طعام بیورمد بکنز. عجبا بک لری بزی
بکنمید بکنز می ؟

دیدى . بن جواب ویردم :

— خبر اصلا ، بک خصوصنده اصلا مشکل بسند دکم ،
بعض احبابی سالورمدیلر . بک دعوت ایتدیلر .

— بنده کزده اویله تخمین ایدهدک محترم مادام (قلیفورد) ه
بو بولده جواب ویرمکه جسارت ایتش ایدم .

— مادام بنی صورددیلر می ؟

— اوت ، ایکی دفعه . اوکله واقشام طعاملرندن صکره ...
خدمتکارله بو بنی ایلرویه کتورمک برنوع خصوصیت حاصل
ایتمک ایدی . بوکا میدان ویرمک استمدم ... سوزغی کسدم .

انتظار . اوت انتظارده بولنق لازم . بوکون انی بکله مک
محافظه ایتمک استدیکم غرور مردانه قیصه ویرمز . مادامکه دون
ایکی دفعه بنی صوردمش . بلکه بکا تودیبع ایتمک استدیکی خدمتی
وار . بر غریب الدیاره معاونت شریقلرل متخلاق اولدقلری مسافر
برورلک خصائلندن دکلی ؟

فقط بندن نه خدمت بکلیه بیلیر ؟ خط حرکتی تنظیمه مقتدر .
بندن بلکه قات قات زیاده عزم و متانته صاحب . بر شینه احتیاجی
یوق . دنیانک نه طر فیه کیتسه آمریقالیلمنی کودر . ایلک و صولک
تقطعه بونی ایلری یه سورن قونسولوسخانه سی هر یرده کندنی
محافظه مهیا . اولسه اولسه دونکی شوالی بکا قارشو بر اثر
نزا کتدر . بلکه بو نزا کت خفیف بر میلدن متولد در ... انتظار
برامیده ملاقی اولدقچه اشکنجهدر .

جدیات ایله اشتغال ایدهدک ، تکملات نوعیه داتر بر بحث
یوروده بیهلجک بر حالده می یم ؟ فقط نه چاره .. مادام (قلیفورد) بنی
بووادی یه سوق ایتش ایدی . صاحبین ایرکنجه اشانی سالونه ایتش ،
هان هر کسدن اول قهوه ایله قهوه اتی نوبتی صاومش ایدم .. بکلیوردم .
سوقاغه چیقمق ، قاهره نک صباحه مخصوص سربلکسندن استفاده
ایتمک ، هر کسک مساعی یومیده رقابتکارانه برتهالک کوسترهدک
بسون سوقاقلرک غلبه لک اولدینی بر صروده بر جولانده بولنق
ایستوردم ، یاه میوردم . غزته لری قارشدردم . سالونک ایچنده
کیزندم . دیوارده اصلی قبا صا یاغی بو یا تقلیدی رسمله باقدم .
بردرلو کندیمی سوقاغه آتق ممکن اوله مدی .

اولدقچه زماندیده بر خدمتکار احتمال تلاشمک اسباب حقیقه سنی
کشف ایتدی . یاخود بریارارلق کوسترمک ایستدی . خود بخود
بکاتوجیه خطاب ایتکی ده نزا کته یاقیشدیر مدی . سالوندن ماصه لری
دونلتمک . سند الیه لری برر ایکشیر بارمق — ایش کوردمش اولق
ایچون — برندن اوینامق ایله براکی دقیقه اشتغالدن صکره :

اوسته چقدق. باغچه ایله اطرافك بورادن منظره سی لك كوزل ، فقط بوراده تشكیل اولان بزم ذوق و محبت دها كوزل ایدی ... آرزو صره «عجبا مادام (قلیفورڈ) اوتله عودت ایتدیمی ؟ صیاحلین نزهه کتیدی ؟» ديه ذهمنه هجوم ایدن ملا حظله ری ده طرد ایدوردم . احتمال هیچ خاطر یله به جقدم . عرقان بك بنی دون غایت کبار و شوق برله دی ایله برلاندوده جزیره ده کوردی کندن معالی بر صورتده بجه باشلادی . بن و همیلرینك اصل سزا اولدیغنی سولدم . مادام (قلیفورڈ) ك تراكت و معلوماتنه ، بیرودن برو رفاقتمزه دائر ایضاحات ویردم . بلکه صدامده بر اهتزاز اثری کوردلی ، چونکه ویردیکم ایضاحات رفقایی اقاع ایده مه مش ، تبسملرینه نهایت ویردیرمه مش ایدی . ارتق اوتلك سمتنه نظر رغبت عطفه بیه لروم کوردم . بوگون خوش زمان کچیردك . بونا نازك ، ملتفت و مکرم رفقایله قاهره نی گوشه بوجاق کزدك . جدی زیارتلر ، هوایی اکلنجه لر بری برینه قارشدی . اگر بوگون مادام (قلیفورڈ) ك - مع التأسف - ینه اذن بخت ایدورم - افتراقندن شکایت ایدرسم رفقایه قارشو کفران نعمته بولنش اولورم .

اقسامه طوغر و جزیره قدر کیدوب کتیمه مکده اختلاف حاصل اولدی . رائی بکار قادیلر . بن بوسیره طرفدار ایدم . مادام قلیفورده اوراده تصادف ایده بیه جکمی امید ایدوردم ، ارتق بوقدر جق بر امیده دوشمكده معذور صاییه بیلیم .

هیئات ! ذوق و نشاط وار ، فقط ارادیغنی کوره مدم . اقسام طعامی ایچون رفقادن برینك دعوتنه اجابت ایتش ، انك انتخاب ایتدیکی بره کیمش ایدم . بعدا الطعام قافه آنغله تی ترجیح ایتدیلر . اوراده مکمل بر

اوکستره نی بر قاج ساعت دیکلدك . زرده دون اقسامکی اوتاثرات ایچنده اویسکانه و منفرد بر حالده کچیردیکم زمان ! بن بونی مقایسه ایدوردم . نتیجه مقایسه می سولیمم ...

کیج وقت رفقایه وداع ایدوب اوتله عودت ایدرکن ، ینه بر سقف التنده انکله بر کیجه دها کچیره جکمی دوشونوردم . کندیبه شویله سولبوردم :

بوگون کوزل بر تجربه اولدی . صیاحلین بنی بکلمه دن صاووشوب کتیدی . نهمه اقسامه قدر انك یوزینی کورمه مکده حقم وار . بر تراکتسزلک صاییه ماز . چونکه آره مزده بروعد و قرار یوق ... اگر بنم احتساستمدن اوده قلباً ذره قدر متاثر ایه نسوانتک سوقیه اولسون یارین صباح : کا کوچك بر اثر اغبار کوستیر . اگر بویه کندیسنده اغبار ده دلالت ایده جك بر طور و معامله فرق ایده مزسم ا کلامی م که قلباً لا قیددر . حقیقه بن انك ایچون بره واسطه تدقیق دن باشقه برشی دکم ، اگر بر آاز تعذیرده بولنورسه ولویك جزوی اولسون یورکنده بر میل بولندیغنی تظاهر ایدر . او حالده ... کرک شرودرک ، کرک بنم بوقادین حقدن کی فرضیه من بر آاز حقیقتدن انحراف ایدر . اساساً ینه دکشمزیا :

صباحه قدر انتظار . هر نهن ایهسه بوانتظارده بنم ایچون بر تسلی اولدی . اوگون آنی کورمه مدیکمی بر سبب معقوله اسناد ایتک قیلندن بر تسلی ..

خواننده نك بر آهنگ لطيف ، برحلاوت صدا ايله اظهار ايتديكى
 « حب الغديد ... » نداشتك حاله بك مناسب معناسى، فقط يالكىز
 بويكى كه نك معناسى فرق ايتشمدم... كاشكى فرق ايتسه بدم. بوقهوه
 خانه به بتون تا اثر اتمى دفع ايتك ايچون كيومش ايكن بتون تا اثر اتم
 تازه نمش ايدى .

اوله ساعت قاچده عودت ايتديكى، نصل اويقويه داله بيلديكى
 تعيندن عاجزم .

صباحين قهوه مى ايچمك اوزره سالونه اينديكم زمان اوراده
 هيچ كيمسه يي بوله مامش ايدم . برخدمتكاره مادام (قلفورد) ي
 صوردم . بر ساعت اول ارايه ايله كيتمش اولديغنى خبر و يردى .
 زره به ؟ ... خط حركتى تدقيقه صلاحيتدار مى يم ؟ دوشوندم كه
 اقسام اوطمسه چكيلر كن بكا برشى سويلمدى . بوكون ايچون بر
 وعدده بولمى ، اى او حالده كنديستى صورمغه بيه حقم يوق ...
 دون اقسام ملاحظه ايتديكم سربى كندى كندينه حاصل
 اولدى . بركون اول اكرام واعزازي ، التفاتى كوردىكم ، رفقانك ،
 احسانك زيارته كيتمك اوزره سوراقه چيغمه حاضر ليوردم .
 رفقلمدن ذكاى بك ايله عرفان بك سالوندن ايجرو كيوردلر .
 اعاده زيارته گلشلم ... بونلوك رفاقيه اولدن چيقدم . انكار ايدم .
 بوكون حال طبعي به گلش ، اسكى نشاطى ، هله سياخنده كي اولاقيدانه
 فرح ونشيه يي تكرار بولمى ايدم . اوزبكيه باغچيسندن باشلاشق .
 بن بك تنها كوردن بويانچده بووقت نصل براكلنجه بولنه بيه چكى
 دوشونبوردم . لاقدن ايكي قات قله چيچمنده يالمش اولان بنانك

اوزبکيه جوارنده بر جاده صايدم ، باغچه دن آبرلم . کيش برقهوونك اولك طرفنده كي ميدانجه سرپلمش اولان صنداليه لردن برينك اوزبکيه کنديكي آتدم ... دوشونيوردم :

بر ، بر يچي اي مصرده وقت کچيرمك ، انديشه سز قيسز ذوق وصفاعاللرند کز ده فکريمه استراحت ويرمك ايستيوردم . شامده ، يروتده کچيرديکم لطيف ساعتلري بوراده تکرار واتام ايجون بوسياحتي اختيار ايتش ايدم . اسکندريه ده يوقيد وعلاقندن آزاده اوله رق برهفته اولن بش کون قالمق ، قاهره يه کاي رکن - حکم ايردم - طظه يه چقمق ، قاهره ده بويله « خديويال » جوارينه اسير اولوب قاله جق و سرسريانه کز ده جك يرده بوراده بولديغ برقاج نازک ، خوش صحبت دوست رفاقت وموانستده کز مک ، کوکل اکندر مرمک ، قاهره يه اياق آتار آتاز بلکه اهرامه قدر همان بر جولان اجرا ايتمک ايستردم ... نيجون بويله دروني براضطراب ايجنده قالمه ؛ بو آمر يقالي قادين بي جاذبه سنه تابع قيلمش ، تسخيرينه آتش ايدى . بنده كي بومعلوليتيه سبب نه ؛ بوني ده بردرلو تفسير ايدمه ميوردم .

انك بندن استفاده سنى واپور آرقداشم المان تفسير ايتشيدى ... مصرده بردليله ، آرزوق شرق احوال وعاداتنه واقف بردليله احتياجي ده طبيعي دکلي ؛ نم رفاقته راضى اولمازسه ياغي ، کونده اون فراقله چاليشير قلاغوزلردن بري بيله جق ، لاندوده قارشوسنه ، ياخود آرابه جي نك يانه اوطوره ده جق ، هر عجمي سياح فصل حرکت ايديور ايسه ، باخصوص ممالك شريقه يي بونلرک رهبر ليکيه نه قدر ترس کويريويورسه ، نه قدر يالان يا کلبش معلومات اليورسه اويله کوره جك ، بر طاق صاحملر ايشيده جك ايدى ... برسمساره ؛ بر ترجمانه ويره جي

اجر تدني قاچور ؛ اصلا . احتمال نم رفاقتي بر ترجمانك دلالتندن ده قيمتدار بوليورده بوني ترجيح ايديور . فقط مع التأسف بن انك نظر ندنه عادى بر سياح ترجمانندن ده ايوکسک بر مرتبه يي احراز ايدمه ميورم . يالو التفاتلر ، اوتوجهار ، آره صره اوغشوله سبب نه ؛ بونلر ده نم رفاقت ودالات اجرتم ؛ چونکه باشقه درلو بي تسخير ايدمه رک برآي مدت ارزولرينه ، نيتلرينه ، ده اطوغروسي تدقيقات ومشاهداته آلت ايتمک غير قابل اولديغنى اولادى ... اوف ؛ نيجون بومزعج ملاحظاته داليورم ، قهر اوليورم ؛ بن قاهره يه بونك ايجونى کلدن ؛ يارين صباح ايرکي خط حرکتى سر بستانه تنظيم ايتسم ، بو آمر يقالي قادينيه هيچ اهميت ويرمسم ...

قهوده كي عرب چالغيسنك محرق ، سوداوى نغمه لري قهوه خانه نك ايجنه دولمش اولان ارباب ذوقك « آه دخليک ... » اواز لري سواقغه طوغري صاحيلوردى ... همان ملاحظاته فاصله ویردم . قالمدم ، قهوه دن ايجري کيردم . بر کوشه يي ده بن طوئدم . بوراسى اوستى باشي تميز ، اقديلردن ، قالين ماني کتهدن بردون کوملك کيمش مصريله قدر هر صنف خلقه مجمع اولمش ايدى . خواننده « يوم الوعيد ، حبالجدید .. » بر شرق طوئدموش . عودى تللى بونغمه ايله هم آهنگ ايديور ، هر کس غشى اولوب کيديور دى . کيم نه ديرسه ديسون ، شرق موسيقيسنگ دماغه ، قلبه والحاصل روحه فوق العاده تاثيراتى وار . براور وپالى شرق موسيقيسندن بحث ايدرکن « بيلم نه حال ؛ نغمه سندن ، گفته سندن ، بسته سندن برشى کلايه مدنيغ حالده اوموسيقي يي ديکلرکن متاثر اوليورم ، بر سوداي غيظه داليورم . طاتلى طاتلى اغلامق ايستيورم . » ديش ايدى . بن هيچ اولمازسه

رابطه برطانی سیاحت رفاقتدن باشقه نه اوله بیلوردی ؟ هر نه اولورسه اولسون مقصدی غایه املی بیلیمه رک ، دوشونیمه رک قلبمه حاصل اولان میل وانجذابک سوقيله حضورندن ، الفتندن ذوقیاب اولدیغیم بو قادین دن کوردیکیم بو تکلیفسز معامله ایله قناعت مجبوریتده دگی م ؟ ...

جزیره دن عودتده طوغری اوزبکیه باغیمسینه کیرمش ، نیم تکلیفم ، انک موافقتی اوززیه اوتلک (تابل دوت) نه رغبت اتمیه رک باغیمده اغاجلر ، چیچکلر ، چنلر آره سنده دلنشین بر کوچک کوشک صورتده یایلمش اولان لوقانطه ده برلکده طعمام ایتیمه قرار ویرمش ایدک . اوزبکیه ده برطرفده عسکری موسیقه سنک ، دیگر جهتمده یرلی ساز طائفنک ، خواننده لک نغماتی دیکلکدن صکره لوقانطه یه کیرمش ایدک ... اوزبکیه ده خیل قالدق . سیلانقاوی یولورده قولی قبول ایتدیرمش ، آرتق یکو جودکی انظار اغیاردن خالی دولامباجلرده کزیمکه باشلامش ایدک .

باغیمک دیگر برکوشه سنده بر مینی مینی بیره خانه ده ایکی المان قادینک بکا قارشو « فضل .. » ، اکا قارشو المانجه ، فرانسه جه ، انکلانزجه بر قاج کله احترامیه ایله استقبالی ده جوابیز بر اقدق ... آرتق نشه وصفایجنده غشی اولوب کیمش ایدم . بو آمریقائی دلبرده کوردیکیم تحولاتی ، بو درجه لالایانه وریفقانه حرکتی تفسیر ایچون آره صره ذهنم طالیوردی . فقط درین دوشونمک بو یختیارانه کچن بش اون دقیقه زمانمه بر مرارت حاصل ایتسون دیه قورقده رق اودوشونجه لرلی ذهنمن طرد ایدیوردم .

اوله عودت ایتدیکمز زمان وقت خیلی کیچ ایدی . بن مترددانه

بولنور ، اوطه سنک قیوسنه قدر کندیسینی کتورمک لازمه نزاکتدنیمدر ، دگیدردیه دوشونیوردم ... تردیده حاجت قالدی . سالونده برر چای ایچیمه مزی تکلیف ایتدی . خدمتکارلر اوتلک الک مکلف چای طاقنی چقاردیلر ، ویرلن امری یرینه کتیردیلر . چای ایچرکن - انک ساده تعیریه - اقشام کز تینسک احتیاساتی حقدقه مداوله افکار ایدیوردک . کوردم که نشه و نشاطی یرینه برطور جدیت قائم اولدی ، اوتلنن ایجری ایلق آتار آتامز برتحول آتی یه اوغرادی . باش اغریسندن شکایت ایدیور ، بونی ده خلاف اعتیادی اولان مشروباته حمل ایلیوردی .

چای صحیجی ده کچدی . بو کوزل اقشامده یتدی .

— عفو ایدرسکز ، شفیق بک سزدن اول اوطه مه چیقیورم ، بک یورغو نم .

دیدى . بن خدمتکارلرک انظار تفتیشکارانه سی قارشوسنده ، اوکونکی ذوق وصفانک خیالاتی ایچنده تلک و تنها اوتلک بکا بک قورقج ، بک مظل کورینن سالوننده قالدیم ... اویقو ! آرتق اولازمه حیالده اهمیت ویرمدم . ذاتا آنی دعوت ایده بیلیمک قولای دکل ایدی . انک حضورنده حس ایتدیکم قلبی مسرته ، روحانی ذوقه بدل غیابنده براضطراب درونی ، برهیجان قائم اولش ایدی . یارین صباحه قدر اوتلک دیوارلری آره مزده کیچلمز برسد تشکیل ایدیوردی . بو افتراقه بیله نیچون تحمل کوسترمه یورم ؟ برزمان صکره بحر محیطلر بزی آیره جق . بونی نیچون دوشونمیه یورم ؟ نه یایدیغنی بیلیم . باستونمی الهرق یه سواقانه فیزلادم ... سرسویه اوزبکیه جوارنده کی سواقلری ، جاده لرلی دولاشیورم .

مشغول ایدن بر آسراقالی قادین. هر نه اولورسه اولسوت بر قادین! اما باشقه برینک مالی! احتمال بو صرده لوندرده، او سیسل هوا ایچنده، بر هوا غازی شعله سنک آیدینلغنده فاطوره لر، حساب دفتلری تدقیقه مشغول، صقالی، بیغی طراشلی، یوزی قپ قبرمزلی، چینی مائی کوزلی، سیوری برونی، چیقق چکللی زوخی در خاطر ایدن ...

— «آه قلیفورد، سنده بوراده بولنسه ایدک! ...»

تفکیرینه دالان بر قادین یانمده بولنیور.

فقط نیم تصور اتمده بر حس حسودانه ورقا بستکارانهدن ایلرو کلیورمی؟ زواللی قادی لوندرده کی زوچندن قصصنامه می باشلادم؟ بکا کواستردیکی بو التفاتلر، جدیت طبعی محاکات فکریه کیودیکی، مسائل مهمه بشریه بی تدقیق ایتدیکی صرده کواستردیکی طوردن بللی ایکن ینه بدن دریغ اتمدیکی شوخانه وعشوه بازانه حرکتلر نیچون بی نمون ایده میور؟

هیچ امید اتمدیکم، هیچ بکلمدیکم نشه لر، جوشقونقلر کواسترمه سی، کاه طفلانه ادا لرده، کاه رفیقانه اویصا للقلرده بولومعه سی بی خوشود ایتدک ایچون کافی دکل؟ طاتلی رفاقتی بندن اسیر که میور، حضوریله بی یزار اتمه چالشدیغنی نشه سیله، شرفکاری کلنجاره انهماکله اظهار ایدن بوقادینه قارشو بن بر حس شکران کواسترملی می! قصصنامه محل یوق ...

جزیره ده مینی مینی باغچه جکلردن تشکیل ایدنش قهوه لر دن برنده بندن اول بر «راکی» اسمعه سی بیله بلکه عادت محلیه مزه اتباعاً بکا خوش کورونمک ایچون ایدی ... بوقادینه ارمه مزه کی

بر تزه ایچون وعدده بولندی. برایکی ساعت کوندوز اویقوسی اویومق ایچون او طه سنه چکلدی ..

نشاطم، سرورم بی اویقویه سوق ایده میوردی. نیم حرارتندن ده پروام یوق ...

توصیه نامه لریمک لرلی بی بولوق، بر قاچ آشنای آرامق ایچون اوتلدن چیقدم، بر ارا به ائلادم. استانبولده بر قاچ سنه رفاقیله متلذذ اولدیغ بر رفیق قویلاجه بولدم. بندن آیرلمی استه مدی. برایکی ساعت انکله طولاشدم. بن اوتله عودت ایچون جان آسورم، اوبی بر اقامق ایچون اصرار ایدیوردی.

بواقشامی اویله مادی، معنوی بر ذوق، وایله برشوق و سرور ایچنده کچیردم که مصر سیاحتک الک طاتلی زمانی بواقشامدن عبارت قالسه یدی بو خاطر ده بی دماغمک بر کوشه سنده صاقلار، یادیله لذتیب اولوردم... نه چاره که؟ ... شمعی سویلیم. صکریه قالسون. استردم که: جسر النبی کچدکن صکره آراهه صاغ طرفه بر قوس رسم ایدنجه پیش انظارده تجسم ایدن لوحه، جسم، اقالیم خاریه مخصوص اغاچلرک سایه صالدیغی «جزیره» مسیره سی غروبک او حزرین وسوداوی منظره سیله بر باشقه هیبت، باشقه، لطافت کسب ایتیش اولسون. روح بر عشق و صفا بولنسون. رفیقهم، محبوبهم، یکانه املهم، یکانه سودام بستیون نیم اولسون. مقابل صافانه محتمزه بورلر خوش بر کتابه تشکیل ایتسون. فقط رفیقهم شرقل سودای خیال پروانه سنه بیکانه، بوراده ذهنی احتمال نباتاتک صورت نشو و نما سیله اقلیمک امرجه بشریه تاثیراته یاخود مصر قدیم سکنه سنک بورالرده صورت کذران حیاتی تدقیقه

مصر قدیم مدینتیه بومدینتیک آثارمباقیهسنه دائر بر بحث آجلدی.
 اهرامه قدر بزرگده بر سیر و تتره اجراسی و موزه بی زیارت تصویری
 بوبخنه میدان ویرمش ایدی ... مصر قدیم مدینتیک اوروپا و آمریقا
 مدینت حاضرهنه تاثیرینی ، و عصر دن عصره مدینتیک تکملاتی یک
 کوزل تشریح ایدیوردی .

بخنی اوقدر وقوف وجدیت دائره سنده جریان ایدیوردی که
 بنیالکتر انک وضع دافریینی آهنگ صداسیله متلذذ اولق سودا سنده
 اولان کوزلری . قولاقلری بو طاتی مشغله به حشر ایدیوردیم .
 چونکه ذهن انک سوزلرینی قاوور یارق اوزون مدت شمعو لیلله ،
 معناسیله اشتغال ایدوب قالیوری . مدینت حاضرهنک بتون فواندینی
 تصدیق ایتیکله برابر شرقک لالیانه ، لایقانه حیات و معیشتده
 حیران اولیوردی . بوصاف هوانک بو کوزل اقلیمک وجوده تام
 برتندرسی اوافق تنک عوارضله مختل اولمقدن بری بر قوت و صحت
 حاصل ایدیکنی سوبلیور و بوراده احتیاجاتک یک آز ، حیاتک یک
 شاعرانه اولمسنی ، عادتا احتیاجات ضرورییه قارشو عدم تنزل
 کوسترلمسنی اقلیمک تأثیرینه حل ایدیوردی .

برکنج قادیله برکنج ارککلک - حق الانصاف دوشونلسون -
 عصر لردن بری یک شاعرانه بر حیات کورمش ، نیجه رنگین سودا
 لوحه لری سیرایش اولان بوراده ، بواقلمده سوزی ، صحتی بو
 وادیده می المی ؟ فقط نه پاهیم ؟ ...

قاهرده وقت ظهرده بر ایکی ساعت بتون مساعی سخته دار
 اولیور ، اومضع حرارت سیر و تتره ده امکان بر اقیوردی ..
 مادام قلیفورد اقشامه طوغری جسر نیله ، جزیره برلکده

— زواللی آدم ! انگلیز جهسی یک محدود . بکا خدمتی
 بکندیرمک ایچون انگلیز جه سوبلمکه چالشیور ، خوشمه کیدیور .
 — خوشکزه کیدیورسه بنده انگلیز جه سوبلمکه چالشیور .
 بلکه انک قدر سوبلیه بیدیم .

— سز بوبله هر خوشمه کیدن شیخی قصقانه جقمیمکیز ؟ براقکیز
 شو جملی جیه لری !

— جملی دکل . نزاکت و التفاتکنیزی یک قیمتدار کوره رک
 بوندن — ولوکه یک موقت بر زمان — محروم قالمق ایستورم . اوبلیه !
 تصادف تکرار بکا بوسعادتی کوستردی . سز رک رهگذار یکزه آدی .
 بنده حیرتدیم : نیچون طالعیم بکا بوقدر یار اولیور ؟ فقط بر قاج
 کون صکره سز اوروبابه اورادن آمریقایه عودت ایده جکسکیز .
 طبیعی یولده بر ایکی دفعه مصادف اولدیفکیز شرقلی یوده اونوته
 جکسکیز .

— یوق ... اونو تمیه جقمی وعدایده بیدیم . همده هان تصادفه ،
 طالعه استاد ایده جک قدر خیال پرور اولمکیز . سز سوریدن مصره
 کلیور ایدیکنیز . بنده بوبله ... بریولی تعقیبه عجسوروز دکلکی ؟
 قاهرده و اتلار محدود . بوراده ده بری بر تتره راست کله بیدر ایدک .
 بوبده بوبله اولدی .

— بوبله اولسنه منشکر اولقده حقم دکلکی ؟
 سوز قاهره به انتقال ایدی . شهری یک بکندیکنی سوبلیوردی
 بالکنز شهر ایچنده وسائل نقلیه نک نقصان بولونمسنی ، منتظم تراموا لیلر
 یاییلمامش اولمسنی — اوزمان یوق ایدی — برقصور اوله رق
 کوستریوردی . بوقصور دیده شرقه مخصوص لطافه باغشلا یوردی

هېڅ پياښه، اورته حالې طاقندن کوريلويږيږي. يوکاروانسرايک انتظام ومکمليتي تخځپه لږوم کورم. لکن بن اويکي دنياقوشې ايجون بو ققسي پک قبا کورپورم. بو سفرده طويلازان خلقک چشيدنه باقارق بو آريه انک قارشمنسي لايق بوليورم. عجباً بچون «شېرد» اوتلي ترجيح ايتدي ؟

هرحالي، ميليوزجه - انساني انديشناک اين قيدندن ازاده، يعني احتياج و ضرورتدن مېر والديني کوسترييور. وايور خدمتکارلرينک کنديسندن کوردرکلري «التفات نقدي» بي بيکده بر يولجيدن انتظار ايده ميه جکلرينه واقف اولمش ايدم... اوزمان هنوز «جزيره پالاس» وجود بولامش اولديني ايجون بوندن بجه لږوم کورميورم... سفرده مع التأسف پک اوزاق دوشمنش ايدم. بر صريه تصادف قارشودن قارشويه کنديسي کورده بيلمکه ده امکان بر اقيوردي بملک نشه سز کچدي ...

بعد الطعام قرائت سالونه بر لکده کيردک. اور سديري ترجيح ايتدي. بن بر صنداليه يي سديره تقريب ايتدم، او طوردم. طعامک رځاونه، اقليمک حرارته مغلوب اوله رق لاقيدانه سديره ياصلا ندی. طاني بر صحبته دالدي. خدمتکاره قهوه يي بورايه کتيرمسي تنيه ايتش ايدم.

اعتراف ايدرم که امريقالی مادامک مظهر توجهي اولان بر ذاتک بوراده اعتباري بر آنده زياده لشمش اولديني حس ايتدم. خدمتکار غايت احترامکارانه يا نزه کلمش. بر پريسه ايکي قهوه کتيرمش ايدی. مادام فلفور د خدمتکاره انگليزجه خطاب ايتدي. مقابله سنه خفيف تبسملر کوسترتدي.

يورودم... خير، قوشدم. بکا طوغزو اوزايدان الى تهالکه صيقدم.

— نه کوزل تصادف! دون پک چوق دقت ايتديکم حاله سزي هيچ بربرده کورمدم.

— بوصياح قاهره يه کلد.

— زده سکيز؟

— «خديوپال» ده.

— آه نه قدر ممنون اولدم! سفرده سزي کورده جکم... بر ساعت صورکه...

احترامله سالاملادم. لاندو سرعته آيرلدي. بن پارمقلماک ياننده باستونه اتکا ايدرک آرقه سندن متحيرانه ومتهيجانه باقيوردم آرتق سير و تماشايي اونوش، سسوقاقلري غائب ايتش، کلشي کوزل اوتيه بري صابروق، راست کله بردکانک اوکنده توقف ايدرک وقت کيرمک ايجون چالشمقده بولمشم.

سفرده خيلي غلبه لک واريدي. مصري بر قراج کار ذاتک ده بملک ايجون بورايه کلمش اولدقلىرني کوردم... اوتيه درت انگليز يالکنز سفرده کنديلري بولنيورمش کچي غايت نشه لي، غايت تکليف سز بر حاله ايديلر. سفرده بش اتني قادين واريدي. فقط بملک امريقاليم ادعا ايده بيلمکه بونلر آره سنده، بتون سفره خلقې ايجنده براستنا تشکيل ايدسيوردي. فقط بو استنائيت - پيروتدي کي فرانسز مهندسک ادعاسي کچي - بر غرابت صورتنده دکل ايدی. بلکه او طور کارانه او طرافت جديت پرورانه، سفرده کيلرک هيچ برنده کوريلويور، بملک نظر مده - اندن باشقه - بواجني کومه سي

اوزبکيه باغچەسى قارشوسىندە كوزل بر ميدانچە ناظر اولان مسافر خانەك قوسى اوكنە كلنچە بر قوسى، بر ترحان، بر خدمتكارك حرمت مخصوصه ايله استقباليه مظهر اولمش ايدم ... بواسعجال مخصوص شەبەز غودتدە تطيب خاطرلىرى ايچون بروسيا حاضرىلق ايچون ايدى .

برنجى قاده ، اوزبکيه باغچەسنە ناظر كنش براوطه انتخاب وحساباتى اولجه تنظيم ايتدم . ارتق بورادە كندى اومده ايتيم كى راحت ايدە بيليردم . يالكنز سكون ونهائى بىم ايچون برانديشه اولە بيليردى . فقط قاهرده برقاچ ذاتە توصيه نامەم وار ايدى . بونلرك نزاكت و تربيه سندن ، دلالتندن امين وبوسايەدە الفتارى قيمتدار ، جمعيتلى شطارت آور دها برچوق ذواتك مظهر التفانى ، داخل بىم صحبتي اولە جفمند اميد وار ايدم ... فقط بيلم نەدن ؟

براشنا ارامقندن ، بردوست بولقندن زياده اوامريقالى قايديه مصادف اولوق نجە برامل ايدى ، اوآندە يكانە ارزوم بوندن عبارت قاليوردى . صباح قهوه التيسنى اوتلك كنش يلك سالونندە يالكنزجە يدم ، باستونعى الدم . سوقانغە چيقدم ، اوزبکيه دە همشهريلر يزدن برينك اداره سنده برغازينو بولنديغنى خبر المش ايدم ... بورايە اوغرادم .

« شارع مسكى » دن يايلا اشانغى به طوغرو بوللا ندیم . قاهرەك بلانى ديلم ايدى . بورادن دوندیم . تكرار اوزبکيه باغچەسنىك يانە كلادم . باغچەك پارمقلغى تعقيبە باشلادم . اراهلر برسرع ت فوق العاده ايله اومتظم شوسەك اوزرندن عادتا قايروق كچيوردى .

قاديلى اركللى بر طاقم اجنيلرك واكب اولدقلرى سياسى

وايرى مركبلردن تشكىل ايدن قافلەر مائى كو مملكى ، يالين اياقلى سوروجى چوجقلىك «ظهر لك» «مينك!» نالرى آرسنده ، دكنك ضربەلرينك سويله حيزلى حيزلى يورويوردى .

اوزاقندن اچيق برلاندو بر طرفه غايت لاقيدانه بر صورتدە برمادام ياسلامش اولديغى حالده سرعتله كليوردى . مادام التدهكى اچيق ليلاق رنكنده كنارى ينه عين قماشدن قيرمه لره مزىن بر شمشيه يى بر طرفه اكش ايدى . جهره سنى ايوجه فرق ايدەمدىكم حالده ، اووضع ، اونارين وجود اوتواتل بىم اوزرمده فوق العاده بر تائير حاصل اتمش ، بردن بره ترمش ايدم . پورت سعيده شرودر ايله قهوه او كنده ناركيله ايچركنى بى رعشه دار ايدن لوحه بورادەده اولانجه لطافيله ، دماغه قليمه تائيرى برقاچ قات دها زياده اولديغى حالده بردن بره كوزيك او كنده تجسم اتمش ايدى .

شمسيه نك رنكنده غايت ايجه ايپكى بر قماشدن ياييلمش اولان بر لباس او وجوده باشقه بر جاذبه ، عادتا شوخانه بر طور كتيومش ايدى . قوللرينه اوقاشندن ، فقط كوكس قسمى بياض بر بارچه دن ياييلمش ايدى .

آرابه ياقلاشدى . بن غيراختيارى اوله رق اولديغى برده دوندیم . المى عادتا استمداد كارانه بر صورتدە اوزاتمى ، قالمش ... مادام (قلفورد) آراباچى به مرام اكلا تەمامش اولمى كه آرابەك ايچندە طوغرو له رق شمسيسنى قابادىغنى ، ايلويه ميل ايدرك آرابەچى به شمسيه نك اوچيله طوقونديغنى فرق ايتدم . آرابه بردن بره توقف ايتدى . بندن اوتوز قرق آديم اوتده توقف ايدن آرابه به طوغرو

چېقىدېغى ھېرىتدە ايكن موسيو (پالموتې) نىڭ مەيدى بولدىن چېقىدېغى

كوردىم . «بوتوزور» دېگەن ئىچون يوردۇم .

— چوقىشكەن ، ايرىڭ قالدېمىش ! چونكى سەزەن «بوتوزور»

دېھىلىمىڭ ئىچون يانكەزە كەلەيلىمىڭ باشقە صورتدە مەكەن ئاۋالە مازدى .

اوقۇر مشغۇلسىڭىز ! كېچ ياتوب ايرىڭ قالدېمىش ! .. عاشق ئاۋىوماز

دېرلر . ئاۋالە دېگەن شېئىر بىك .

فرانسىز مەھسەسك سەتارىنە ئولجە ھازىر ئىش ايدىم .

يولچىلىق رىقاقتىڭ ئىجابىنە رىقايتىڭ ، كەندىسەلە ئازكەنە ئىرلىقى

امەل ايدى . سوزلىرىنە قاتلاندىم ، مادامكە ئاندىن ئىجتىدىيىدور ، ئانى اىما

تېمىڭ ايسىتور . راضىم ، نە ايسىتەرسە سويلەسون .

ئاپور ئىلاندن كېردى . دەپىر آتدى . ئوتل سەمسارلىرى ئايلە

سەندالچىلر بىر طوقان كېيى واپورى باصدى .

بوقارغىشە ئاقى ئىچىدە ھەكس باشىڭ چارەسە باقوردى . پالموتې

ھارارتلى بىروداع ئايلە بىندىن ئىرلىدى . شەردور دەھاتىڭلىقىمىز بولدى .

«ايسىتەرسە كىز بىر ابرچىقەم» دېھ بىر تەكلىفدە بولدى . قوبول ايتىم . فقط

كوزم مادام (قىلفورد) ى ارامقەدە ايدى .

چاتىلەلرېمى ھازىر ئىش ايدىم ، قارەدە تالاشلە طولاشيوردۇم .

(قىلفورد) قوبولاجورد بىر ئاۋالە باشقە بورتىكەدە بىر اركىڭ شاقىقەسى

كىمىش ، يوزىنە سىق بىر يىياش تول اورتمىش اولدىننى ھالە قارەسەندى

چىقىدى . قارەتلىر كەندىسىنى بىر قەدەر كېلەركە سالا مالا دىلر . ھەكەتى

مەلۇم . . . نازكەنە بىر ئاۋالە كەتتە ايتىدى . سارەتېن رەنكەدە ئوزون

الدىون ئىچىدە مەيوس اولان ئانى بىكە ئازاتىدى . . منھوس درىنك

التىن ئاۋالە ھارارتى ھەس ايدى يوردۇم ، يەنە خىيالەمى طالەم ، بىلەم .

آز ، فقط طاتلى بىر اويۇقۇن اوياندۇم ۋاقىت بىك ايرىڭنى
ايدى . آمىرقالى قادىنىڭ ھەيىتى فېكىرىمەدە ، قەلبەدە اقشام بىر ئىسپات
ۋائىسرا ھەيىتە كەتتىمىش ايدى . ئاتىرىم ئازىدە ، مىناڭ ، بىر ھەيىجان
اولدىن ۋاقىتلىق اويۇقۇن ، تەبىئەت مەيلىنىڭ بىر نەتىجە طەبىئەت سەندىن قانچى
استىم . بىكە بولارمە ھەيىت بىكە كىرەن ، بىكە مەنەب كۆرىنەر . لېكىن
نەشەدە بولدى ، فېكىرىمەدە ئاۋىقۇن طاتلى خولالىر مەيدان بىر يىيور ،
ئىنسان بىر شوق ۋ غەلىبە ئاۋىقۇن اويەلە مەيدانە دوشىيور كە بولدى
تەبىئەت لىطىفەسى تەبىئەت ئاۋىقۇنە تەبىئەت ئىتتىپاقى استىيور . يولچىلر كە ھەن
ھەيىسى ئاۋىيور بولدى . ئازاقۇن ئىكەندىر بىر سەيىس ئىچىدە كۆرىلەيوردى .
ئاپور يولنى كەشمى ، ھەستە ھەستە لىمانە طوغرى ئايلر ۋەلەمكە
ايدى . لىمان طەرىقىدە كۆچىك بىلەنكى بىر قوۋىرەنك بىر ۋاقىت ئاۋىيور
توجە ايتىدىكىنى فېرىق ايتىم ، ئازىمەندە بىر مەللىق اولدى . باش طەرىقىدە
طوران غەيىت چۆپىك بىر بىرلىنى ئازىمەندە كۆرەتە كوردىم . يەنە
ئازىمەندە بىلەن بىر ئازىمەندە بولدى . كەنە ئادەمكە بىر قانچە غەزەپ
بىر سەت خەلق ئادەمەلە ئازىمەندە بولدى بىر مەيدان طەرىقىدە ئىش

بوسوزلری بشاشله سوبلدی . ایاته قالدی .

اه امریقایی قادین ! عشووه زانی صانکه فضله کورییور :

کندی یاپدینی نهدر ؟

النی بکا اوزاتدی . طوتم . لطیف برادا ایله سودلی چایی

قارده سسنده ایجه جکئی سوبلدی . کیجه لر خیر اولسون ، دیدی .

مردیونلردن ایندی ، نظرمدن غائب اولدی ...

باشی چوردم . صاعنده انکین بر دکز . صولده ، ... پک

اوزاقلرده برقرار پارلیور . بلکه دمیاط قاری ؟ ... بوده برشعله

امید دکلئ ؟

دنیاده برنجی ملت اوله رق امریقاییلری ، مکره انکلزلیری
صایبور ، قصوری قاله الموردی . فقط المان سیاحت نظر یه سنی ده
کندی اغزیله ، یوزیمه قارشو ، تصدیق ایدیوردی ... سوزنده
دوام ایتدی :

— سزک مصرده البت اجساکز واردر . انلردن برینک
خانه سنده مسافر اولورسکز دکلئ ؟

— خیر ، بالعکس ... براتله اینه جکم . فقط یوچلی ارقدا .
شلردن بری بکا برپانسیون توصیه ایدیوردی . بلکه اتی ترجیح
ایدرم .

— پانسیون ، اورپا طرزنده دکلئ ، اوراده بر محدودیت
حیات حس اتمدن نصل وقت کچیره ییلرسکز ؟ حالبوکه سیاحت
البرنجی لذتی الیویک صفاسی اومحدودیتدن ، معیشت یکر نکیدن
قورتلهمقدرد . بر اوتلک راحتسز قلاری غیر قابل تخملمدر ؟ عاداتا
اوتل حیاتی مستکر هدر . فقط سیاحتک بر لازمه سی ده بو ! ...
— محاکمه کز یک معقول . اوتله قرار ویردم .

— هانکیمسه ؟

— پانسیون فکرندن اول . « خدیویال » ی ترجیح ایتش
ایدم . اوققاره رجوع ایتک استیورم . یالکز برنجی بکا تکرار
تبدیل فکر ایتدیره ییلر .

— اوبرشی نهدر ؟

— سزک نازل اوله جفکز بری بیلیمک !

— صاقین قراریکیزی دهها ایلویه واردیروب آرقه معدن
آمریقاه قدر قوشمیکز . اوراده بوقدر سزکله صحته وقت بوله تم .

سره «اوپك نازكسكيز!» ديه بر مقابله عشوہ بازانده می بولنه؟
هانكيسندن خوشلانيرسكيز!

— پك صفوتله، قليمدن نه كليورسه آتی سويلدم. سزدن ده
اوپولده صفوت بکلرم، ايسترسه کز رد و تحقيری روا کورک...

— ينه تکراره مجبور اوليودم: تحقير سوزینی استعماله لزوم
يوق. بن هر حالده قلکیزی قيرمامق ايجون بندن انتظار ايديکسکيز
معامله می سزدن صوردم. سترو اخفايده لزوم کورم: رفاقتکسزدن
خوشلاندم. پك جدی سويليودم: کوزل، زنده بردلقانلسکيز!
بتون طور و حرکتکيز هم وجودکسزک، هم دماغکسزک صحت تامنی
کوسترييور. براز خياله انهماکيز سوداوی مزاجکيز اقليمک
ايجاييدر. همده پك خوشدر.

چوقشی! کاه استهزايه حمل اولنه بيلان برادايه، کاه جدیتندن
شبهه جائز اوله میه جق بر طرزده سويلیکی سوزلره نه مننی ویرهیم؟
بنی عاداتا دلکیرايده جک برايکی سوزی، نم براز اغبراریمی کوسترن
معامله اوزرينه هان جريان کلامی نيجون تبديل ايديور، بنی التفاتلريه
نيجون تکرار شمارتيور...؟

— هر حالده قاهرده تصادف سزدن جانکيز صيقلیمه جغنی اولسون
سويلسه کزده بکا جسارت ویرسه کز...

— شبهه سز بوتصادفدن ممنون اولورم، امين اولکسز.

— قاهرده «شپرد» ده قاليرسکيز صانيم.

— شرفک وشرفليرک احوال وعادته وقوف ايجون مراقم
وار. انک ايجون «شپرد» ی ترجيح ايده میه جکم. اوراسی نيورقدن
پك آز فرقلي. تصادف ايده جکلرم یا آمرقائی، یا انکلينز...

حاضره سنک هان بتون انارینی بيلوردي... بر قاچ آمرقيا
رومانندن وحکايه نويسندن ده بحث ايتدی. بن بيلمورم ديدکجه
فرانسز جهيه ترجمه ايدلش واجتي رومانلر کليساتنده نشر اولمش
اولديغی سويله رک بنی محبوب ايديوردي.

بويحث ادبی پک قولای بحث سودايه انتقال ايديوردي.
بزکو کرته اوزرنده او قدر طاتلی بر صحنه دالمش ايدک که چای
وقتک کلوب کچديکینی، قاروتک دعوت ايجون طولاشديغنی بيله
فرق ايده مدک.

بن بو آمرقائی نك خط حرکتی صورمهه جسارت ايده جک
قدر ايلويه وارماملی ايدم؟ فقط سياحتده لالالانه حرکتی معذور
کورميورمی؟ بکا بو قدر کلفتسز بر معامله کوسترميورمی؟ هرشی
صوره بيلم.

— اسکندريده بر قاچ کون قالمق فکرنده ميسکيز؟

— خير، طوغرو قاهره يه کيده جکم. سزک مقصدکيزده
يالکسز سياحت اولديغی سويلمش ايدکيز. مصرده قدر قاله جقسکيز؟

— برايکی آی.

— بنده او قدر وقتم وار. زوجه دن بر تلغراف آلوب آليرين
حرکتک مجبور اولمازسم ايکی آی قدر قاله بيلم. مادامکي قاهرده
بو قدر مدت قاله جغز. بری بریزه تصادف ايدرز، ظن ايدرم.

— سزی تعجيز ايتکدن، خوشکيزه کتيمه جک بر حرکتک
بولقندن قورقسيم او تصادفی تپيه ايجون قدر تمک يتشدیکی قدر
جالشيم...

— بوتوجه کيز قارشو سوزکلی بر قهقهه می بکليورسکيز؛ بوقسه

یورکده حفظ ایتک استیوردم . والحاصل اطرافم ، بوداژده محظه بوکوک کیجه بوواسع دکنر ذاتاً بنم خیالی او قشامنه کافی اکن برده ایسه جان بولش ایدم . بو کیجه مادام (قلیفورد) ایچون سویلیه جکم سوزلر مبالغه کارانه ده اولسه معذور کورلیم .

بویله بر موقعده انسان نهیه محتاج ! همدرد ، همحال بر رفیقه یاخود حسیات قلبیه سنی تمییز ، تمایلات سودا کارانه سنی جذب ایده جک بر وجود لطیفه دکلی ؟ ایشته اوده یا تمده ...

بلکه انسان سیاحک دیدیکی کی بو قادینک بندن استفاده سی روزنامه منه بنم سیمه اوج درت صحیفه علاوه ایتکدن عبارتدر ، فقط بنم نهه لازم ؟ استرسه آلدانهیم ؟ بعضاً الدانش ده بر ذوق دار . حیات نهدر ؟ اسرار طبیعت نهدن عبارتدر ؟ سوق طبیعی ، انجذابات مقابله ، قانون فطرتک دوامه واسطه اولمق اوزره انسان ایچون قورمش اولدینی طوزاقلر دکلی ؟ انسان بیلمه رلک بیک دفعه بودامه دوشیور . بر دفعه ده بیله رلک دوشسون .

یورت سمیده بر قاج ساعت اجرا ایتدیکمز سیر و تماشا حقده آچدینمز بحث کوزل بر وادی به سوق اولدی ... آه شرودر ؟ بکا نیچون قنالق ایتدی ؟ نارکیله دومانی ارقه سندن قوشوب کیدن ، طاغلق ، خیالی ، پریشان فکری می بر نقطه حقیقت اطرافده طویللامه ، بو قادینک بنم محبت میلی شرق حقده بر قاج سوز المی ، بر شرقلیدن بر قاج لقردی دیگله مک اولدینغی نیچون بکا سوبلدی ؟ آکر آره صره بو نقطه حقیقه فکرم رجوع ایدرک حسیات قلبیه می جوش و خروشیدن قورتارمیه دی بلکه بو قادینه بو کیجه کی محبت بکاتام خیالی ، سوداوی بر کیجه کپوره جکدی ...

کیم ندرسه دیسون ، تخیلات بنم ایچون بر صفای روهانیدر . خیالسر امیدسنر حیات نیجه لذتسز درده ...
مادام (قلیفورد) ده اشته بوندن بحث ایدیوردی . فقط او بنم قانع اولدینغ نقطه ده قناعت حاصل ایده میوردی .

— آه بوشر قلیلر نه قدر خیال پروردلر ... تصدیق ایدم . خیال ، بشریتک بر جهت شاعریتدر . یونانستانک اساطیر دورینه واقفم .

— فقط شرق حالا دور اساطیرده دکادر .
— عفو ایدر سکنر ، بویله سویلک استه میورم . سزک خیالاته لزومندن فضله مغلوبیت کوستردیکسز کی کلا تمق استمش ایدم ... ارتق بشریتک فصل بر قانون طبیعی واجتماعی ایه وحشتدن چیقیدینی ، نه صورتده سلسله حیواناندن موقع محترمی افراز ایتدیکی ، نه بولده ترقی و تکمل کوستردیکی هان قطعاً معلومدر . بوکون هپ بر لکده یشایان انسانلرک ، یاخود ایچلرندن برینک حرکتی تنظیم ایده جک اولان دستورلر میدانددر . بونلری اساس طوملی ده حیات ساعیانیه ومدنیته نک فصل تیاترولر بالولر بر صفا دمی ، بر لازمه سی ایسه حقیقت ایچنده ده خیال اولیه اوللی ، یوقسه خیالات اوزرینه بر طبریز معیشت تأسس ایده من .

— بویله بر موقعده ، بو محبتده یعنی حیاتک الذم سعود آننده بر اقلکنر مادیاتی ده اونوتهیم ...
نه قدر طبعکنر شاعرانه !

• حیاتمز تقابل ایچور . فقط بری برینه تقابل ایتش حیاتندن رومانلردن رومانلرک قهرمانلرندن بحثه کپریشدک . فرانسه ادبی

حرکت‌دهنده خیالی جهان‌دگر دیدگرایی زمانک، شامده کچن ایلک هنوز دماغمده، قلبمده اثری باقی اولان حس ونشئه‌ایله منشرح، مصرده‌ده بو کونلره مقیس برمدتجک کچریمک فکریه منبسط ایدم. بیروت‌ایله اسکندریه آره‌سده حد فاصل اولان اوچ کیجه ایچنده ینه بر مشغله ذهنیه، بر مشغله قلبیه بولش ایدم. هدف اشتغال امریق‌سالی قادین ایدی. غریب یاخود لطیف مخلوق بنله اوچ کونلک رفاقتدن باشقه بر مناسبتی اوله‌میه جغنی دوشوندیکم حالده ذهنی سه‌لرجه اشغال ایدن مسئله‌لردن زیاده - هر نه‌دن ایه - بوکا اهمیت ویرمکه باشلامش ایدم. رفاقت ایه یارین صباح افتراقه، بلکه افتراق ایدی به منجر اوله‌جق، اسکندریه جیجقه ایزنی، نام ونشانی غائب ایده جکدم.

ایشته بو فکرلر بالدفعات ذهنه کلیرکن، ذهنم بو محدودیت فکردن چقما یه‌رق کوکرته‌ده طولاشیرکن «اوطورمازمیسکنز؟» خطابنی بکا توجه اتمش ایدی.

— کال ممنونته!

... دیدم

برایکی ساعت مادام (قلیفورد) ک صحیحی بی غشی ایدی. دیماط آچیلرلرند برآز قابلمغه باشلا یان طالع‌لرک تأثیریه واپورک حاصل ایتدیکی صانتی، هوای صاف بنده تعریف ایده‌میه جکم بر صفای روحانی، عادتاً برنشئه مسقی حاصل ایدیورددی. بیولک برتحول وار: مادام (قلیفورد) نیم‌جاندن دیگله جکم بختلره میدان ویرمش ایدی. یالکیز بی متلاذ ایدن آهنگ صداسی دکل، منتظم بر صورتده کوزل اغیزندن دوکیل کله‌لری روزکاردن اول بن قایمق

اسکندریه طوغرو یول آلیورز. خفیف طالع‌لره واپور باش ویرمش ایدی. هواسکونت بولش. واپور یاله‌دن قورتلشمش ایدی.

سفرده یک شطارتلی برزمان کچدی. یوجیلردن بر ایکسینی یوزسعیده براقش، لرینه باشقه‌لرینی امش ایدک.

هر نه اولورسه اولسون، استرسه بی برانجوبه کی تدقیق ایتسون ینه امریق‌سالی قادیبک جاذبه‌سنه تبعیتدن کنیدی الهمدم. بوصوک کیجه‌نک نیجه لطیف، ایجه غریب بر خاطره‌سنی صاقلامق ایستدم کوکرته‌ده یقینده دولاشمغه باشلادم. بیلمم نه‌دن مهندسک بندن برازمعبر اولدینی حس ایدم. احتمال حسن رقابتدن متولد برحال، احتمال شرودرله باش باشه نازکیله ایجدیکی کوروب بندن متفر اولدی، چونکه اوصره‌ده دیگر قالدیرمدن کچدیکی کورمش ایدم. مادام (قلیفورد) ک اوکندن کچرکن:

— شفیق‌بک، اوطورمازمیسکنز!

دیدم.

بو اقسام سیاحتکم ک صفالی بر کیجه‌سی ایدی. بیروتدن

بر صره رسمچی دکا نلرینک اوکندن کچرکن جامکانلری سیر ایچون بر ایکی دقیقه توقف ایدوردوم .

دوت یول اغزینیه، کوچک میدانجه قدر کیش ایدم . بوراده کی قهوه خانه لردن برینی انتخاب ایدرک او طور مقی ایچون اطرافه باقیوردوم . (شرودر) بندن اول بر موقع انتخاب ایتیش، نارکیله کی قورمیش، بر عرب چوجغه قوندورسنی بو یاتیور، بونکله عربجه سویلشه رک کولیوردی . بنده دایم شن، شاطر کورینن بوسیا حک یاننه او طور دم .

— فضل یاسیدی ،

دیه بنی قارشولادی . بنم رایی المغه لزوم کورمه دن برنارکیله ده بکا کیتیردی . بش دقیقه ده شرودرله قفادار لغمز بش کونده فرانسز مهندسله حاصل اولان مناسبتنزدن ایلویه واردی . بوسیا حک دوت یچق سنه خطه مصریه ده اقامتی سایه سنده شرق اصول وعاداتیه انمیت حاصل ایتیش ایدی، لالالی مشربی خوشه کیدوردی .

شرودرک عربجه ایله قاریشیق فرانسزجه سنی دیکارکن مکلف برلاندو سرعته اوکزدن کیدی ... باشنده بیاض بر قوردراله ایله سوسلنمش بر کوچک حصیر شایقه، یوزنده بیاض بر تول وار . کناری قیرمه توللی، ایچی قویویشیل، اوستی بیاض ایک شمسیه سنی بر طرفه اکمش، لاندونک ایچنده عشوه بازانه بروضع آلمش ... اولدینمز طرفه باش اکدرک مسمانه بر سلام وردی . شرودر شایقه سنی فیولادی، بن الانورقه تمامی تقدیم ایتدم . آمریقالی دلبری سلاملا دق .

— بنم یول ارقداشی نه قدر سوسلنمش! آمریقالی بو . عققلنه کلانی یایار . واپورده بر قاج دفعه سرکله لقردی ایتدیکنی کوردم، سزدن خوشالانیره شرفده سیاحت ایدیور، بر شرقی ایله کوریشوب افکار

ومطالعاتی اکلایق ائک ایچون قیمتلدر . روزنامه سیاحتیه مطلق کچه کسکیز . اگر بوسیا ختامه نشر ایدیلورده، هیچ سویلمدیکیز سوزلری بوراده کوریرسه کیز متعجب اولمکیز آمریقا کوزلنک خاطره سنه باغشلا یکیز ...

شرودر بنم بنای خیالاتی صاردی . فرانسز مهندسله بر غریبه عد ایدرک لطفه لشدیکمز آمریقالی قادینک نظر ندنه عجباً بر « غریبه » تشکیل ایدن بنی ایدم ؟ معامله سنی ملتقانه عد ایتکه حتی بر خصوصیت اثری کوردرک قلباً سونمکه باشلامش ایدم . دیمک که الدانیورم . بکا قارشو معاملات نارکانه سی، هنوز بر آرز متوقیانه اولقله برابرینه محبتیه میلی مالک شرقیه حقتنده بندن معلومات ومطالعات المی ایچونی ؟ بنم طاتلی خیالاتم بویله عادی بر نتیجه یه منجر می اولیور؛ بلکه آمریقالی قادینک قارارسنه قیامه سی ده خاطر اتی قید ایتمک ایچون ایدی؛ بونی هر کسک کوزی اوکنده، سالونده یازمق استمدی . بویاشده، بوچاغده بر قادینه بو قدر جدیت یاقشیری ؟ فقط بن بو سیاحتنده یالکیز بو آمریقالی قادینله می اشتغال ایده جکم ؟ بر کون صکره اسکندریه موصلت ایده جکیز . شبهه سنر او آریله جق، بر طرفه کیده جک، بنده بر طرفه .

شرودر دن آیرلدم . پورسمیدک بیوک جاده سندن یوقاری اشانی برایی دفعه اینوب چیقدم . وقت کچیرمک ایچون قنال رسملریله قیافت محلیه کی کوستر بر رسملردن بر قاج دانه آلدیم . برایی مغازه یه کیردم، چیقدم ... طعام ایچون واپورده کیتمک زحمتده کیردم . ارقه طرفده مصر لیلرک محله سنه قدر اوزاندیم . جان صقندیسله، نه یاه جغنی . بیلمه یه رک دولاشیوردم ... نهایت واپورده عود ایتدم .

کوستر مکنند بشقه برشی یابدم. «سیاحتده هرشی عفو اوانور» دستوریکتردن جسارت آلدیم. قطعاً راحتکتر بجه ماترمدر.

چکلمک اوزره ایکن دیدی که:

— شفیق بک، یک وقارشانس سکز. فقط بن سزه تعریض ایتمک ایستمد. آره مزده ایکی کونلک سیاحت رفاقتدن باشقه بر مناسبت یوق. ایکی کون اولسه دهه ایکی آی بو یولده رفاقتکترده یوانسم نمونم. سوزم باشقه لرینه عاآدر ... پور سعیدی چوق سورم. کوچوچک، فقط خوش بر شهر!

کیسه عاآد اولدینقی صورمه میدان براقه دن سوزک مجراسنی تبدیل ایدی ویرمش ایدی. فقط هم بنی تطیب ایش. همده یکی بر بجه باشلا بهرق «یامدن آبرله» یولده برمساعده بنی بندن اسیرکده مهش ایدی.

بن بر قباحته بوئدینقی اکلادم. قادینک بکاغاتا بر خصوصیت کوستره دک درد لشمک ایستدیک حالد آلیغا نلقله غریب بر معاملهیه میدان ویرمش ایدم. فقط نیچون بنی چابوجاق عفو ایتدی، یاندنن ایرمیور؟ ... نه خیالره دوشده!

وابور بوراده سکز ساعت قدر قاله جق ایدی. شهره یالکنز چیقماق ایستدیکنی سوبلادی. تخیل ایتدیکم رفاقت تکلیفه سسد چکدی. «بالقه ده بر کوچک معامله وار.» سوزلرله ینه خاطریعی برینه کتیردی ...

مهندس بالوتیه وابورک یناشمه سنی متعاقب بر ضداله اتالادینقی کورمش ایدم. بنده یالکنز جه چیقمد. بیولک چاده بنی طوئدیردم.

سلام ویرمه مک عزم ایش ایکن انک یولنی کوزلیوردم. انتظارم یک چوق دوام ایتدی ...

اوروپا یا خود آمریکا تریه سنه موافق اولوب اولدینقی بیلم، سوق حس ایله مادم (قیلفورد) ه طوغری یوردوم. قالنجه شکر رنگ اییکلی بر قماشدن ظریف بر بلوز، ینه بورنکنده، بر آتوق یوجه شیاقدن براتک کینمکده ایدی. بیاض بر کرک بک ظرافتی میدانه قویه رق اندامی باشقه بر لطافتده کوستریوردی. هر حالده بوتواتده ایستر امریقایی، ایستر اوروپایی هر قادینک حسیات نسوانیه سیه مناسب بردقت مخصوصه اثری وار ایدی. دام بحرک تاثیرینی دایماً خفیف برینه رنگه مقرر اولان اوجدیت پرور چهره ده کوریه چک بر آتو صوغونلق کتیره چک فرضیه سنده ایدم. الدانسم ... اوسپابه بشقه جاذبه گلش، ییورنده، وابورده یالکنز وقورانه، غصوبانه نکاهنی فرق ایتدیکم کوزلر اوشدت نظری بر آتغائب ایش، جزئی بر رخواوته دلالت ایده چک صورته ده مخور باقیشلی اولش ...

— فورطنه سزی راحتسز ایتدی ظن ایدرم، عافیکتری صورمه جسارت ایده بیلمییم.

— لطف ایدیور سکز، تشکر ایدرم، یک چوق متأثر اولدم. لاقیدانه بولمق ... ده طوغروسی سوبلیم هدف اولدینق نظار دقتدن قورتلمق ایچون قاره مدن چیقمد.

بوسوزلرله بنی یاندنن بو سبتون دفع ایتکمی استیور؟ بر استیاقله یاننه قوشمش ایکن بوضربه اوزینه مبهوت و متهیج بر حالده قالدیم. فقط سوبلدیکی سوز قطعی ایدی.

— بن نزا کته قدر تمجه ریایت ایدرک سزه حرمت مخصوصه

اشيا آلوب و یرمه نك احتالی یوق ایدی ... ینه بو دالغەلر
ایچنده باته چیقه یول آلهه باشلاق .
اوکون اواقشام سفرده کیمسه کورنمدی . خدەتجی قادین ،
قاروتلر لاقیدانه بر صورتده قمارلره کیوب چیقمقده ، دابخر
متلارینه اهتام کوسترمکده ایدیلر . مادام (قلفورد) ک خدمتجی
قادین واسطه سیله استفسار خاطرنی دوشوند . بوکاده جسارت
ایده مدم . براقشام اول چایه گله می ، بر « کیجه لر خیرا ولسون »
دیمه می یورمکه عادتاً برحس عدوت اویاندرمش ، بنده بردها
سلام و یرمه مک ، اسکندریه قدر چارناچار حضوریته تحمل
کوسترمک غرضنی حاصل ایتشدی .
برکیجه دها بویه دهشت ایچنده کچدی . صاحبان قالدقم ،
یوقاری به چیقم . هوا راکده ، واپور آهسته آهسته یورسعد
ریخنمه یاقلاشور ، یاقلاشدجی بویکی شهرک منتظم ریختی ، منتظم
بنالری کوزا وکنده تجسم ایدیوردی .
چین سفرندن کادیکنی باش طرفک غریبه متوجه اولمسندن
استدلال ایتدیکم مسازیرنک جسم بر واپورینه نصب نگاه ایش
ایدم . یورسعدک عادتاً کوز الدینی قدر اوزون کیدن ساحله عمود
اولان جاده سی حداسه کاش ایدک .
واپورندن نظرنی بوجاده یه توجه ایتدم ، وانتظامه مفتون اولدم .
اعتراف ایدرم که نظرم بر نقطه ده ثابت قالمیور ، آره صره کوکرته به
چیقه جق مر دیونه غیر اختیاری اوله رق کیدیوردی ...
آمریقائی قادین اوزرمده بر تائیمی حاصل ایتدی ؟ برآهلق

چالشه رق ، فقط قوای طبیعی به مغلوبیتی کوستره رک ایلر واپوردی .
سما کشف بلوطلره قایلانش ایدی ... دکنر طوطه سندن پروام
یوق ایدی ، بوندن عادتاً مصون ایدم ، اما فورتنه نك کیتکجه شنداسه می ،
دالغەلرک کیتکجه قیامه سی بنی اور کودیوردی . کوکرته چیقمق
ایستدم . کوکرته نی یالایوب کچن بر طالغەلرک سرنیلیری بنی کری
چویردی . قمارمه ایندم ... بر بشیکده یاتار کی صالنتیه ،
بو صالنتیک اعصابه کتیردیکنی رخاوت ایچنده اویومش قالمش .
صاحبان فورتنه اولانجه شدتیه دوام ایدیوردی . بحر محیطی
آشمش اولان آمریقائی دالبرک یافه آچقلرندە خوف واحترازی
اولیه جغنی تخمین ایدیوردم . نه چاره که بویه اولدی . قاردهه صباح
قهوه سنده باش قیودان ایله شرودر ، برده بندن باشقه اثبات وجود
ایدن کورولدی ... طوغریبی بن برآز جبر نفس ایدرک جسارت
کوستریوردم . شرودر ایسه بودالغەلرک اشتها سی فوق العاده ترین
ایتدیکندن بحث ایدیور . قیودان بونکده بر نوع دکنر طوطه سی
اولدینی یولنده مقابله ده بولنیوردی .
یافه اوکته کلن واپورک نه بر یولجی چقارده بیله جکی ، نه ده
بریولجی آله جنی مظنون ایدی . واپور توقف ایتدی . فقط اولدینی
برده اویله بر حرکت رقصه اجرا ایدیور که هر نه اولورسه اولسون
یول آلمسی بوحر کتسه ترجیح اولنیور . یافه نك اوزون ، قیویق
قایقاری کورندی . یولده براییک دفعه باته جق ظن اولندی . یاقلاشدیلر
بیک زحمتله واپوره براییکده یولجی آلدیلر .
واپور اوج بچق ساعتدن زیاده قالدی .

چکلمکی موافق کورمیه چکنی فرض اید یوردم . الدانشم . بیوده
بکلام . حتی کوزه مهندسک استر اسنه بیه هدف اولدم .

— سزک قدر روزکاره مقاومت یوق . سزده نافله بکله دیکک نری

سویکه جسارت ایدرم ، بون بونی!

دیدى، قاده بیه ایندى ..

روزکار کیتدکجه شدتی آرتدیور ، طالعفلر بیویوردی .

— ۲۳ —

باش قاروتک همتیه یالکزجه یاتمده اولدینگ قارممدن ولوله
خراش بر کوریتله اویاندم . ساقلامام : یک زیاده قورقدم . بر
مصادمه می ؟ واپوزک یالیه سی ایاقده طورمغه بیه میدان یورمیه چک
قدر زیاده لشمش ایدی . پانتالونمی کیسدم . پالطومی ارقمه
آدم قارمندن چیقدم . واپور اوقدر صالانور که ایکی آدیم آتقی قابل
اوله میور . قارده قظرندن بر آز فضله اوله رق بر لوحه اینجده
دیشمش دیکلرده محافظه اولنان بارذاقلر ، سوزاخی بر طیقردی
حاصل ایدیور ، قبولر اوریلور ، کوکرته دن صدالر کلور ، برولوله
قولاقلری طولدر یور ، طوتونه رق مردیونلردن چیقدم . طاقه دن
برینه صوردم ، مراعی اکلایه مدی . بر تهلکه اولدینگنی کوردم .
خی بردن بره یتاغمدن فیولاتان کورولتی نک نه اولدینگنی اکلایه رق
حل مراق ایدمه منشم ایدم . بر قاروت کورندى . یاریم یاملاق
فرانسزجه ایله کوکرته اوزرینه اصیلی قنارک دوشدیکنی سوبلدى .

— بر آز هوا وار :

دیدى .

بر آزی ؟ قوس قوجه واپور طالعفلرک تهاجنه مقابله بیه

بری بریزدن غیر قابل مفارق امشز کچی دعوقی براز مغالی دوشدیکنیده انکار ایدم. او حدت ایتسون، بن ممنوم. فقط امریقا تربیه نسوانیهسی سیاحنده هرشیئی مباح کورپور. بونی اکلادیم.

مادام قلیفورد بردن بره قالقدی.

— کیدوب «پلدرین» می چیقاریم دیدی.

نازکانه «آرقه‌مدن قوشمه» دیمک استدی.

آنک حرکتی تقلیداً بن‌ده قالمش ایدم. کندیسنی کوره‌جکمی، بر «کیجملر خیر اولسون» ایله صوکراسمه یومیه‌نی ایفایده‌جکمی دوشونه‌ارک اشاغی‌یه ایندم.

شرودر سفرده‌کیلره روس چاینگ وچورکلرینک اوصافقه داتر بر نطق ایراد ایدوردی.

مهندس ایسه بونی بالذات تجربه‌ده ایدی بی مغالی تبسمارله قارشولدی.

— کوکرته براز سرین، صفوق آلمش اولمکنز، چایه براز روم‌قویسه‌کنز. فقط عفو ایدرسکنز. بن قیاس تفهله بویه سوبلدم.

سزک کچی حرارتلی کنجملر اوشورمی؟

«حرارتلی کنجملر» تعبیرینک نکته‌سنه غالباً شرودرده انتقال ایتدی. چونکه تبسمدن کندینی آله‌مدی.

فقط نیچون چایه کلور؟ کلدی. تکرار کوکرته‌یه چیقدیم.

خدمتچی قترک بر جای طاقیله بوقه‌یه طوغری کیتدیکنی کوردم.

تخمین ایتدم: چایی قارارسندده‌ایچمیش. مطلق کوکرته‌یه‌چیقه‌جق...

بوقدرجق برابطله‌یه حرمة بکا بر «غود نایت» دیمه‌دن قارارسنه

برآهنگ موسیقی، برنغمه‌روخوازکچی مغالسی دوشونه‌دن روحیه، قلیله دیکلر. متأثر، متحسس اولورمش. عین حالده ایدم. بو وقت، بوموقده فلسفه سیاحت‌ایله ترقیات نسوانیه یجی بی‌متلذذ ایده‌مزدی. سرت سرت اسمکه باشلایان روزکار ایله ماکنه‌نک حرکت متظمه‌سندن حصوله کلن شہانت ایچنده یاواش یاواش پالیه اورمغه باشلایان واپورک بو حرکت اهتزازیه‌سی بتون حسیات سودا کارانه‌می اوقشادینی، بی غشی ایتدیکنی حالده او صدانک حالوتنه موجودیتی قایدیرمشم.

آرده‌صره جواب ویرمک مجبوریتله اواغیر فکرلری ارایوب طارامغه‌روحه صفا ویره‌جک برمعنی چیقارمغه‌ده چالیشوردیم. بن استیوردیم که بوقادینله هیچ اولمازسه آنک ازده‌واچندن اولکی حسیات نوجوانانه‌سنه، بن اوزمان دکل، حالامغلوبی اولدیغ تخیلات عاشقانه‌مه ازجوق تماس ایده‌جک برسوز سوبلسون. مادیات یالکنز بوکوشه‌نهایی‌نک کتابه‌سنی تشکیل ایدن کوکرته، واپور، دکر سما، کیجه‌دن اولسونده بز بونلردن دکل حسدن، سودادن بحث ایدم لم ممکنی؟ رقیقه سیاحت بن ایچون بریباچی، هم پک یباچی، حتی امریقالی بر قادین! «امریقالی» دینجه غول ییانی کچی کلسون بتون غرایتله، بتون افکار جدیدسيله، بتون اوسودا کریز محاکاتله برابر بکا ینه مونس، ینه سوبلی کورینیوردی.

قارورت اوکترده کورندی.

— مادام وموسیوو.. چای حاضر!

دیدی. «های سنک چایک... دیمک استدم. قارورتک ایکیمزی

بوفرصتی ده قاچیرمدم . کندیی دها ایو طایمقی، کندیی دها ایو طایمقی ایچون برقاچ سوز سویلدم .

— او طومار ماز میسکیز؟ دیه بریر کو ستردی . سفر دهه اسممک سویلنمه سندن دها بیوک بر لطف ایدی . حال انفرادک برقاچ دقیقه اول قلمده حاصل ایتدیکی تاثرات آرتق زوالسیدر اولش ایدی . . احتیاطی الدن بر اقامق ایچون حرارتی برسوز سویلکدن مجتنب ایدم . کیجه تک ظلمتدن بر واپورک کوکرت سنده بولطف اقلیمده بوجید وصافی هوایی تنفس ایدرک باش ویرمش بر قادی ایل بر ادرک ایکی کنجک صحبته نه طائی زمینلر بولماز ! بن یوزمین طوغرو یورومکده متردد بولیوردم . سوز بنم ایچون لذت و صفا ویره جک بر طرزده جریان اتمه بیله بورفاقی ، بوحببیتی — هر نه اولورسه اولسون — تنها نه دهه ، لبسان طاغزلنده تونلر ، نیلک مجرا سنده سدر انشاسنه دائر مباحثهده مرجع کور یوردم .

ابتدا سیاحتدن ، سیاحتک لذت مادیه ومعنویه سندن بحث ایتدک . فقط فکر لر آره سندن کی تفاوت بعضاً بریر بریزک مرانی بردن بره اکلایمغه مانع اولیوردی . سوز لریز بریزک ایی اکلایوردی . انگلایر شیوه سیله سویلایکی فرانسز جه ده باشقه بر لطافت وار ایدی ، لسانی ظن و تخمینک پک چوق فوقنده ، کال سهولته سویلیوردی . حتی کندیی سر بسته مقابله مقتدر کوریرکن افادهده صعوبت چکمکه باشلادم .

سیاحتی ، سیاحتک لذتی او بندن باشقه بر طرزده حس و تلقی ایتمکده ایدی .

مطالعات و تدقیقاتک ذی حیات بر میداندن ده جولان ! .. انک فکر نجی سیاحت بو ایدی .

سیاحتدن سوز پک چابوق « مسئله استتاک » . یعنی ترقیات نسوانیه بخته انتقال ایدی . بوکاده اوسب اولدی . سوز لری عیناً ضبط ایتیموم . ظن ایدرسم شونی سویلک ایستیردی :

— زوجی لوندرده بر اقدرق بنم تک وتنها سوریدهده ، مصرده سیاحت ایتم بلکه سزه غریب کورینور . اوروپا اصول معیشته دائر اوقودینم اثر لرله ، بواصول معیشتی ، بوتربیی بالذات مشاهده ایله آکلادم که هنوز حقوق نسوان بورالرده اودرجه تقرایتمه مش ، حتی تصدیق بیله ایدله مشدر . اقوام شرقیه ایسه نسوان حقدده بوردرجه سر بستیتی اصلا روا کورمز لر بونی ده بیلیورم . فقط آمریقالیلر جه بوسرستی حرکت بر قاعده معیشت حکمنه کچمشدر . بز آمریقالیلرک احوال و اطوارینه اسناد غرابت ایدلریکنی ده دائما کوروب ایشید یورز — احتمال فرانسز مهندسک سوز لری ایشیده رک بونی ده ایما اتمک ایستور — بوده عدم استیناسدن ایلر و کلیور . بو یقینلرده اوروپا ترقیات نسوانیه دائر بعض میلر کورستیرور . ظن ایدرسم آمریقالیلر قلیلد حرکت ایدمک ... قادیلرکده ادرککلر کی ترقیات عمومییه ، تکاملات عصریه به خدمتی قبول ایلمه جک ...

قادیلرک ادرککه ، ادرککلر قادیلرکده جانی بخالریله اغراضیه جق ، آرددن فرق و تفاوتی قالدیرده جق ...

دیگیلوردم ، بعض رومانلرده ایضاح اولنان حیاتی نفسمده تخریه ایدوردم . بر سودازده بعضاً سویکیلسنک سویلایکی سوز لری ،

مہتاب یوق . فقط شرق سمای صافیہ غروبک رنک آتشی
بحر سفیدک متموج سطحندہ تماشایہ متأثر اوانماق ممکن اولہ میان
انعکاسات حصولہ کتیرمش ایدی . بچہ بر لوحۂ حزن آور تشرکیل
ایتمش ایدی . مینی مینی چو جقلرک بر مومہ قارشو یار مقاری ارہسندہ
دوندرہ درلودر لور نکلر ، رسملر سپر ایتدکلر بر «قالہ سِدوسقوب»
کچی قوۂ فاطر نکل تدویر ایتدیکی کرڈارض اوزرندہ ، شمسک ضیای
حیات بخشاسندن موقتاً افتراق ایدن نقطہ لرندہ ، سما ایلہ دکزک
بری برینی دراغوش اتمش اولدینی افق اوزرندہ ہر دقیقہ بو اہانک
الوان تبدل ایدوردی .

بوالوان لطیفہ تدریجاً کیجہ نکل ظلمتی اینجندہ غائب اولدی .
کشادہ سہادہ نجملر کوردندی . دکزک سطحندہ خفیف بر ضیانتار
ایدور ، واپورک خفیف طالعہ لر اوزرندن سکدرک کیتمسایہ حاصل
اولان کوپوکل ایزندن اوچوشمقندہ اولان صوقطرہ لر بری بوضیانتک
تایو یلہ دہا پارلاق کوریلور ، یاقاموزلردہ بونلرہ انضمام ایدرک
کینک آرقہ سندہ نورانی و متادی بریول تشکیل ایدوردی .
بو تماشایہ دالمش ایدم ... کوکر تہ اوزرندہ فصلیلر ، خفیف

قہقہہ لر ایشیدلمکدہ ایدی . بندن یک اوزراق اولیان بر قاپہ
اوزرندہ برار ککلہ بر قادین اوطورمش بولطف منظرہ ایلہ سرمست
اولہ رق ، سسلرینی ایشتمکلہ قاعۃ اتیمہ رنک صانکہ ضربان قلبی رنجدہ
دویمق ایچون ممکن اولدینی قدر بری برینہ صوقطلمشلر ایدی ...
بن یالکز ایدم .

بوتنہایی ہر ہندن ایسہ بودقیقہ بندہ بر تاثیر الم حاصل
ایتدی . آزادکی حیاتک ، عالمہ ، اولاد محبتی حس ایتکسزین کچن ، کاه

کاه راحتسندن بحث ایدیلن بو عمرک نتیجہ سز ، املسز اولدینی
دوشوندم ... کوزلم غیر اختیاری زوجنی لوندردہ بر اقدرق
اندیشہ سز ، قیدسز برصورتندہ کزیدی کوردینی یرلرک یالکز
مادیاتیلہ اشتغال ایدن آمریقائی قادی آزادی . ایکی قاپہ اوتہ طرفدہ
اوطورمش ، آیغنی آیغنی اوزرینہ آتہرق بر وضع وقوروانہ آلمش
ایدی . کوزلرینی افقدہ ، دکزک بی پلان ظن اولسان سطحیہ
محدود کورینن افقدہ بر نقطہ یہ توجہ اتمش ، بلا حرکت طور یوردی .
نہ دوشونیوردی ؟ یا (سیدون) لک ادوار تاریخیہ سنی لوحۂ خیالندن
کچریور . یاخود بو واپوری ایجاد ایدن نیچون برانکیز (فولتون)
اولوبدہ بر امریقائی (قلیفورد) اولدینی تأمل ایدیوردی .
سفرہ دہ کوردیکم معاملہ دن جسارتلہ بولندینی یرہ طوغزو
کیتدم . یقیندہ طوردم . دکزکی تماشاید یورمش کچی بوضع آلدیم .
ہر نہ اولورسہ اولسون برشی سولیک ایستہدم .
— نہ قدر متفکر بولنیورسکز !

بوسوزم اوقدر مناسبتسز دوشدی کہ نیم حیرت ، نیم حدتہ
کوزلرینی بکا توجیہ ایتدی . ہیچ بر جواب ویرمدی . بن اورادن
محجوبانہ آبرلدم . مادامکہ بر قصور دہ بولندم . تعمیرہ چالشمق لازم
دلکی ؟ دیدم کہ :

— مناسبتسز حرکتسندن طولانی غفویکیزی نیاز ایدرم ،
جسارت ایدرک ...

استغفای قصوریمک سببی آکلادی ، سوزیمی کسدی :

— بر بآس یوق ، سیاحتندہ ، مراسم متروکدور . ایکی کشی
بری برینہ کندینی قدیملہ سوز سویلہ ییلورلر ، نرم یالدیغمنز کچی ...

بر ذات دها وار. سزده کورنجه تسليم ایدہ جک سکنز ... آیلرجه زمان چوللرده قلوب قاهره یه عودت ایتک یورکده بیوک برحس صفا اویاندیردینی ایچون اولی . بن بوشهره محبت باغلام ... سزه اوز بیکه باغچہ سنده بریرا اکرام ایدیم ، بو دعوتی قبول بیوریرسکنز!

بالموتیه زدن آیرلدی . قاهره یه ایندی . موسیو شرودر قاهره حفته قضیلاته کیرشدی . قاهره ده بیوک اوتلاردن برینه نازل اولق کار عاقل اولدینی ، اھون وتیز برپانیسونه دلالت ایدہ جکنی سویلوردی .

دنیا کورمش اولان بوذات ایلہ کوکر تہدہ یان یانہ برقایہ اوزریه اوطوردق ... واپور یوجیلغندہ ، محبت ، فکر بشرک سراسری ولایالی طبیعتی تعقیب ایدر ، بر مباحثہ یه نەقدر انتظام ویرمل ایستہ تیلیرسه یه بوکا احتمال یوقدر . زده موسیو شرودر لہ یوسون طبیعی یه تابع اولدق . صحتکارم ، هنددن ، چیندن ، تبتدن طوندیردی . بن دہ اوکا بیرو اولدم . سوز ، اوروبا حیات اجتماعہ سنے انتقل ایتدی . کاشانی چنبرندن کچیرمش اولان بوذات ایلہ بوی اولچکده قانقشہ مدم . فقط بحث بر ازالق قادیلرہ وعالہ حیاتیہ انتقل ایدنجہ موسیو شرودرہ معترض بولنق سوداسنه دوشدم ... بوسوا ، ناکہانی براعتراضہ زمین اولہ بیلہ جک بر فکرک آتی سورده ورو دیلہ کلہ مش ایدی ، بیلم هر نەدن ایسہ ، کنجاک چانغہ اوقودینق بر قاج اثرخی بویلہ بر فکر ایدنکہ سوق ایتش اید . تدقیق وتبع ایتدیکمی فرض ایلہ دیکم بر مسئلہ ده فکریمہ مختلف بر قناعت قبول ایدہ مە ملک خسیلہ طغیان ایتش ایدم . نتیجہ مایلہ ده

المی صیقرق « بن دہ سزک فکرک زک دیم . نەچاره که اوروپا دها بودرجه یه کلدی » دیمشدی .

بجمنزک ، فکرکیمک موضوعی ، ماہیتی سویلیم . بن دیوردم کہ : اوت ، مدنی مالک عالہ حیاتیہ ارککلر حاکم مطلقدر . قوانین موجودہ بویولده مرتب . بر چوجق پدیرینک نامنی طاشیور ، بونکله افتخار ایدیور . فقط هندستانک بر قسمی کہ چوجقلرہ والدہ لرینک اسملرینی ویریورلر ، اوروپا لیلردن دها عاقل ، دها فطین دکلدرلر ؛ هانکی بابا ، چوجقلک حقیلہ باباسی اولدینتہ بر قطعیت ریاضیہ ایلہ امین اولہ بیلیر ؟ بر پدر ، هر بری اون سکنز ، یکریمی ، یکریمی بش یاشلیرینہ کلش فیز وارکک اولادیلہ مفتخر اولورکن بالفرض زوجہ سی ، بوجوجقلرک والدہ سی اولدینتہ شہہ ایدیلمہ یین ، ایکی ایکی دوت ایدر کی والدہ لکی اثبات ایدیله بیلن قادین بویدرہ ، زوجہ « شوچوجق سندن دکلدر . » دیرسہ اودم نەدیہ بیلیر ؟ بو حالده یاللق نەقدر امر اعتباری ایسہ والدہ لک دہ اوقدر جدی ومثبت اولمازی ؟ شو حقیقت میدانده ایکن هانکی زوج ، هانکی بابا ، بردستور ریاضی نک نتیجہ سنے استاد ایدرک بن کرچکدن بابیم ، دیسہ بیلیر ؟ بیچون ارککلر بوجلوه طبیعتہ واقف اوله رق ادعای خامدن واز کچیکورلر . چوجقلرینہ لایق اسم والدہ لرینک نامی اولدینتی قبول ایتیورلر ؛ ایشته المان سیاحلہ بجمنز بومسلہ اوزرینہ جریان ایتش ایدی ...

غروبک حزین منظرہ سنی تنہاجہ سیر ایتک ایچون بر وسیلہ بولدم ، شرودردن آیرلدم ... باش طرفہ کیتدم . بیروندن چیقارکن انتخاب ایتش اولدینق موقعہ اوطوردم . ساعت یاریم وار . سہادہ

ویرمک قورقوسیه بی هم محبوب، هم تعذیب ایدوردی.

— ایشته بوفضاله! تحمل قالدی. ارتق سزکله صلح قبول
ایتر برر قیب اوله جغم... دیدی.

مهندس حسدا تمکده حتی وارایدی. طوغریدن طوغریه،
سفردهده، بو قدر تکلیف سزکله، یعنی اسمعه بر امریقالی قادینه
مخاطب اولیشم نظر دقتی جلب ایده بیلیدی. بن بیه بو حال
تفسیرده متحیر ایدم. فرانسز مهندس واپورک حرکشدن، ماکنه لولک
ورندن، طالع لولک تهاجندن متحصل کورلدی. غلبه ایده جک
صدایله اسمعی بالدفعات تکرار ایش ایدی. فقط بزنی بری
بیمزه تقدیم ایدن خریطه جغرافیونک «صامت خریطه» دیککاری
نعدن اولاماقله برابر رسم تقدیمک بر راسم سویلکدن عبارت
الان قاعده سندهه بالطبع رعایت ایده مش ایدی. بزبو خصوصده
سریطه یار دیم ایش ایدک.

کوکرتیه چیققدق. المان سیاحده یانمزه کلدی. فرانسز مهندس
بهنک حضوریته غیر متحمل کورندیکی حالده او آدم غایت دریادل،
خیش مشرب لالابی مزاج بولیوردی. المان شیوه سیله بر موال
طایریمش، بسدن تغنی به چالشیور. بن حیرتله یوزینه باقدم:
— بن عریجه بیلیم. درد بچق سینه قاهره ده قالدیم. نیل اوزر زنده
او دفعه مدن زیاده سیاحتیم وار... آه قاهره! اوج کون صوکره
یغتاووشه جغم. سزک دها ایلک سیاحتکرمی؟

— اوت نیم ایلک سیاحتیم! فقط موسیو پلموتیه ایچون
اویادکل...

— او یله ایسه یانمزه قاهره نک کوزلکنه شهادت ایده جک

بو جور اده کی میوه بانچه لرینک محصولاتی ققلده خدمت ایتیه سی...
مسکنه، مشربه کوره دها نهلر، نه فکرل صرف ایدوب
کیدییوردی... بورادن نیل اوزر زنده کی سدرله، بندلره اتلادی.
جان صیقمه ده باشلادی.

اولکله یمنی ایچون اورولان قامانا بخته حسن ختام ویردی.
واپورده اوتلدن زیاده بختیار ایدم. سفردهده مسترس قلفورد
ایله پالموتیه نک آده سنه نیم یرم تصادف ایش ایدی... بر ایکی دفعه
امریقالی قادینه اوافق قنک سفره خدمت لرینی عرض ایدرک حسن
مقابله کوردم، مهندس نیم لطیفه، نیم جدی اوله رق یاواشجه:
— قادینه سحر می یالیدیکز. تبسم ایتمه نک یولنی بیلمدیکی حالده
یوزیکزه کولمکه چالشیور... دیدی.

— حسدی اید یوزیکز؟

— موقفتیکزنی تبریک ایتک ایستورم.

— بوکا موقفتی دیریکز؟

— بوقومشوا قلده بسدن زیاده بختیار اولدیکزنی ده کتم

ایده مزیکز یا!

مهندس جواب ویرمکه میدان قالدی. مادام قلیفورد نازکانه
ومتبسانه:

— شفیق بک، لطفکزی رجا اید یورم، صو شیشه سنی بر آرز
یاقلاشدیرمه همت بیوزیکز.

دیدی. درحال امری یری بولدی. سفردهده طائلی برکاله یه
وسیه اوله جق اولان بو خطا بدن استفاده مهندس مانع اولدی.
سسی کسمیور، قادینه کندندن بحث ایدلیدکنه داتر بر سر رشته

ایکسجی دفعه اوله رق صاحبسه عرض ایچون دورین تماشاشنک
فاصلهسه انتظار ایتم. دورینی بر اقدی .

— آه غفو ایدرسکنز . خریطلم سزی پک تعجیز ایتدی .
مقابلهسده بولندی . دیمک ایسته دم که :

— سرزه عائد هر شی 'نجه قیمتدار ، خدمتکنز بر شرفدر .
فقط دیهمدم . آمریقا تربیهسه دائر بردرس المقدن فورقدم .

مهندس موسیو بالموتیه بو آدهلق کو کر تیه چیقدی . بنی آنک
یاندیه کوردی . بلا پروا بولندیغمز نقطهیه توجه ایتدی . بن مادام
قلینورده «مساعدا کنز له !» دیدم . سرعتله فرانسزه طوغری برادیم
آتم . غایت تکلیفسز جه شونی سوبلدی :

— آه غراب مفتونی !... رقابت ایچورسکنز دکلئ ؟
مهندسله یان یانه کو کر تهده یوقاری انانگی کزنمکه ، — معنای
حقیقیسه — دردن تیهدن بخت ایتمکه باشلا دق . چونکه تعقیب
ایتمکه اولدیغمز سوریه ساحلی شام و بیروت آدهسده کی منظم شوسه
مهندسده بیان مطالبات ایچون بر زمین احضار ایتمش ، هنوز
اوزمن وجودی اولدیغنی حالده تصوری موجود اولان شام و بیروت
شمخوفر خطی حقتده بر طاق فکرکرل میدان قوبهسهسه میدان
ورمش ایدی .

فانسنر مهندسی سوریه شمخوفر لری بختده آمریقالی قادی
اونونم ایدی . او زمان متصور شممدی موجود اولان خطک
شوسه تعقیب ایتمهسی ، دنیانک الک مشهور والک منبت پروادیسی
اولان (بقاع) سحر اسنی خط مستقیم اوزره کچمهسهسی دولانبا جلاله
(بعلبل) ی طوبه ورق : اورادن جبال شرقیه طبرماغمهسی ،

اور باقیشلی آمریقالی قادیناه عجتک باشته بر زمین اوزرینه سوقی
کوچ ایتمش . برفرانسز قادیناه باخصوص بویه برکنج ، تک وتها
سیاحت ایدن براور و پالی قادیناه محتمل اولدیغنی کی هان عشق وسودا
بخته سوزنک انتقالی غیر قابل اولدیغنی حساب اتلی ایدم . فقط
خریطه نیک اوچمهسی کی بر کوچک حادثه نیک عجتیه مبدأ اوله جنیه ده
بیله سلیرمی ایدی ؟

— سوریه حقتده تدقیقاتده بولنمه مراقکنز وار .

دیدم . جواب وردی :

— هنوز بوراده سیاحت ایدیورم ، سیاحت ایجابندن دکلئ ؟

تدقیقات بختی قالمق ایچون دیدم که :

— سیاحتدن خوشلانیورسکنز ؟

بوسه اله اسم : جهسی قلیفورده ، دییه مقابله ایتدی . بن ده اسمهی
سویاهدم . هان جزو داغدن چقاردم ، قارتمی تقدیم ایتدم . آلدی
وصوکره دیدی که :

— زوچک برایشی ایچون بر لکده لوندیره قدر کللدک .
او اوج آی قدر اشتغاله مجبور . بن بو اوج ایدن ارض فلسطین ،
سوریه ونیل وادیسی کورمک صورتیه استفاده ایدیورم .

خریطه سنی کویشته کنارنده کی بر صره اوزرینه بر اقدی . ایکی
ایله دورینی طوئدی . ساحله توجیه ایتدی . بو معامله بنم هان
برسلامه یاندن ایرمهسی آمر ایدی . فقط هبونه حیران ومدیون
شکران اولدیغ روز کار بیه بختیه یارا اولدی . ایکسجی دفعه اوله رق
خریطه یی بیه برندن قالدیروب بنم دست اهتامه آتدی . بنده

آمریقالی قالدین انده بردورین طومتقه دیکرینی نیم بولدیغ طرفه اوزاده رق ایرولمکده ایدی ...

خریطه نك آمریقالی مادامك اندن قاجش اولدیغی اكلادم .
بندنه کندینسه طوغری بر ایکی آدیم آتدم . قارشو قارشویه کلدك آرقه سنه قویو قورشونی سطرنجلی - روزكارك سويقله اچیلان اتکلرندن اكلادم - قیزل ایپك استارلی بر « پله رین » باشنه دوز آچیق قورشونی اکلای بیاض قورداله لی برشاقه کیمش ایدی . لباس ینه سفرده کیدیکی لباس .

خریطه سی نازکانه برصورتده کندینسه تقدیم ایتدم . انکلز لرك فرانسزجه تکلمنی آتدیرر بر شیوه ایله فرانسزجه اوله رق :

— سزه بیان تشکر ایدم .

دیدي . الله خریطه یی اوزاتیرکن غیر اختیاری اوله رق کوزلریمی کوزلرینه توجیه اتمش ایدم . شامده سیاه ، اوزون کیریکلر آره سندن آتشین وسوداوی نظر لریفیرلاتان ایری قاره ، یاخود قویو الا کوزلره بدل مائی، چاقر ، یاخود غایت آچیق الا اولدیغی تعیندن عاجز قالدیغ کوزلرده بکا معطوف ایدی . فقط نیچون خفف بررعه حس ایتدم ، تعین ایدم . ظن ایدیورم که او رنگ آمیز و تحریرلی کوزلرده سوداوی وعاشقانه کل ، فقط مایلا نه ، مهمکانه ، فصل تعیر بوله می ؟ — مشتیانه برنظر وارایدی . بلکه اولتده ، واپوره بیرکن ، واپورک حرکتده حاصل اولان کوز آشناغنگ انک اوزرنده حاصل ایتدیکی تاثیردن ایلوو کلیوردی .

واپورده اولال رفقامزندن آمریقالی مادام ، فرانسز مهندس ، برده تجارت سیاحلرندن ممکن اولورسه مجرای نیلدن خرطومه

قدر ایرولمك عزمنده بولان بر آلمان سیاح وارایدی ... بولمان ایله — هر شرودر — فرانسز مهندسيله — موسیو پالموتیه — قنادار ایدك . آمریقالی مادامله کوز آشنالغی حاصل اولق ، او کوزلرده سوز سويلمکه جسارت ویره جك برنظر فریق ایده بيلمك ايسه بر موقفت ایدی . بوجسار تده بولندم .

— خریطه ده سوریه ساحانی تدقیق ایتك استیور دیکنز .

— اوت ، بر آتصوکره « سیدون » اوکندن کچه جکمز . واپور

اوراده توقف ایتز . اوزاقدن تماشا ایتك استیورم ... فقط دها

وقت وار . « نهر الجدر » مذبی قارشوسنده یز . دها « رأس دمور » ایله

« رأس جدره » یی کچه جکمز ...

اعتراف ایدم که بوقاطی بن بيلمکیم کچی « سیدون » یعنی صیدانك اهمیت تاریخیه سی دوشونه لک واپور بورادن کچرکن نظر دن قاجیر مامعی اوچ کون اولکی خاطرقی بر اقه رق ، اوچ بیک سنه اوله ارجاع فکر ایلمکی ده در خاطر ایده ممش ایدم .

آمریقالی قالدین ایله صحبته زمین حاضر لامق سوداسنه قالدیغ زمان بلکه بر اوروپالی قالدینه قارشو سويلنه جك نازکانه تعیرلری ، ریاکارانه سوزلری دوشونمش ایدم . فقط صحبته بیروت سواحنگ تدقیق ، سیدونك اهمیت تاریخیه سی بروسیله تشکیل ایده جکی خیالمدن کچمه مش ایدی . فقط مقصد تقدیم و تقدیم کلفتك سیاحت رفاقی خاطر سه باغشلا نهمه سی ، بو قالدینك سوز سويلمکه آلشمه سی ایدی که یوده حاصل اولدی . سوریه خریطه سنه برنظر عطفی نی ده بودرجه ایداز ایده بیلوردی .

فقط کیم بیلیر که بوجدیت یورور ، بوتند چهره ... فقط اشتها

جالب نظر بر حال اولدینغی ده فرق ایدورم . یورکده برحس سودا
دکلسه بيله برحس حیرت و تقدیر اویندیرور . یاخود بن بویه
احتیاسانده بولندم .

سفرده دن قانقمه صره سی کیش ایدی . آمریقائی قالدین سفریه
قارشو - اوطوراندله دکل - کیجهل خیر اولسون دیدی ، چکلدی
بوزمانه مترقب ایدم . چونکه قد وقامتیه مراقایدورم . موزون
اوزون بر بوی . عشوه کارانه ادایی ، لوندهانه خرام و رفتاری بوکا
اسناد ایتک خطادر .

« چیخاچف » واپورینک کوکرته سنده یوبجیلر طویلاغیش
ایدی . بیروتدن حرکت ایدم یارم ساعت قدر اولمش ایدی .

واپور « رأس بیروت » ی دولاشه رقی سوریه ساحله موازی
برصورتده جنوبه طوغری یول القده ایکن آرقیه ، بیروته متحصرانه
باقیوردم .

سوریه احتیاساتی قلمده بر تاثیر منعکس حصوله کتیرمش
ایدی . برزمان کچیردیکم ، فقط یک طائقی زشته لرله ، شوقلرله ، صفالرله
کچیردیکم ایچون بورادن افتراق بنده بر تاثیر حصوله کتیرمش
ایدی . رأس بیروتی دونه ریک بیروتک باغچه لری کوزدن غائب
اولنجه یه قدر کوکرته ده باندیردیرکنک دینده قولی کنار یاصلا مش
باشی اوجک ایچنه آلمش اولدینغ حالده متفکرانه قالدیم .

برحشریدی ایله کندیجی طویلادم . روزکارک سوقیه ایاقلریک
آلته کاش و آره لقمیدن دکره اوچغه حاضر لیش اولان بیوجک
بودوشق برکاغدی یردن قالدیردم . مفصل بر سوریه ساحلی
خریطه سی ایدی . قانقدم . اطرافه باقدم « باصول » اولتنده کوردیکم

اولامش ایدی. مهندسله برقاچ سنه لك ارقداش کچی اولدق. اکیلدی برارالق قولانغه شونی سویلدی :

— یانمده کی بر آمریقائی قادین ! تدقیقه ذکر برغریبه .

بیم صیقه، صیقه او طر فیه قادیغی، قولانمک کندی سوزلریله اشتعالدن زیاده کوزلریک، دماغمک او قادینه مشغول اولدیغنی ذکی فرانسز اکلامش ایدی ...

اولت عالم لرده یمک وقتی ال نشه ملی زمانی اولدیغنی کچی یمک یش صره سی ده نشه لره کسب کرما کریم ایندیکی آئیدر. بوصره ده قیدت کلندن بر آزدها آزاده بونلور . دها سر بست داو رانیلیر ... طباغمده کی المانک صو ک پارچه سی برکن فرانسز اوچنی موزی بئیر یوردی . سفره مه ایتده قرق سناه ک دوست ایدک ... آره مزده رابطه حصونه سبب اولان دها وار ایدی. ایکیمز لده محل توجهی اسکندریه وقاهره ایدی. ایکیمز ده اینکی سوکره بیروندن حرکت ایده جک اولان روس واپورینه ینمکه آماده ایدک ، یول ارقداش لهنه شمیدین کرمی ویرمک استیوردک. سفره ده آکلاندی : فرانسه ده متأهل ایش ، اینکی چوجنی وارمش ، زوج سهی (لیون) ده ایش . کندیس ی برایش ایچون بکار سیاحت ایدیورمش «بکار سیاحتی» قیدی ایچنده بئون حرکات لایالانه سی، سرنازان هسی مندیج کوسترمک استیوردی .

صندال هسی بر آز کری به چکدی . یاواشجه دیدی که :

— دوستم، سزه یمکده حائل اولدیغ ایچون بیک دفعه عفو بکنزی نیاز ایدم . اترلق پرستیده کیزی راحت سیر ایدک . اکلام که سزده نیم کچی مفتون غرابنسکنز .

— اوحالده آره مزده رقابت وار .

— بوغریبه یی بلا مجادله بیکلرجه کشتی سیر ایده ییلیر .

آمریقائی قادینک حال وطوری ته بزم شرق تریبه سنه ، نه ده آزچوق کوروب بیلیمک غیر تنده بولندیغمز اوروپا اصول معیشته توافقی ائیموردی ...

فقط فرانسزک تصویر ایتیمک استدیکی کچی بر انجوبه زمان دکل ایدی. نسوانه قارشو تملقاتده اولانجه مهارتنک — اوروپا اصولنده صرقندن بر نیجه استحصال ایده مدیکی، هیچ بر فرانسز قادینک مقاومت ایده میه جکی هجوم یلانک اصلا موفقیت کوسترمیدی ایچون فرانسز مهندس «آمریقائی دلیر» ی بویه تصویر ایدیوردی .

یکرمی بش یاشنده کورینیور . صاریشین صاحبدرده بریشان زلفار بر اقلامش ، تلر چکیله طوبالانش ، اوزون صاحب بر کتله تشکیل ایش ایدی . اوزونجه بر چهره ، صاحب لک قالدیرله سیله دهانزاده آچلمش بر آلین، چاقر کوزلر، اینجه دوداقلر کوچک براغز، اغزله متناسب برون بوچهره ده بر آهنگ وتناسب، یکنظرده بر جاذبه کوسترمه مدیکی، علائم وجهیه ده، قلبه رقیق بر حسن تولید ایده جک ، اهتزازات سودا کارانه حاصل ایله جک حسن وآن کورلمدیکی غیر قابل انکار . فقط، تام بر محته دالت ایدن او آتشین رنگ ، او نظر وقورانه ، او حرکت لاقیدانه بو آمریقائی قادینک حالنده بر عزم ووصانت ، بر جدیت اظهار ایدیور . آچیق قورشونی شیاقدن دوز بر لباس ، یاندن صیق دوکمه لی بر جاکتده اووجوده جملی بر تراکت، اوتند چهره یه صنعی بر لطافت ویرمه جک طرزده دکل ایدی . یان باقشله او قادینک چهره سنده ، شیخضنده

فورولش اولدینی اوزون سالونک مفر و شاته، دیوارلارنده کی رسملره کوزلرم آیشمش ایدی ...

سفرده کی مسافرلر ایچنده آلمان، فرانسه، باجیقالی، انکاریز حاصلی هرملندن برر نمونه کوریلوردی ... یانمه برکوزره فرانسز دوشمش ایدی. انک اوبر طرفده کنج بر قادین، ده اوتده یکی کلین کوکی اولدینی یک چابوق اکلاشیلان بر چفت المان ...

حاصلی سفره خلق اون بش، اون التینی بولیوردی.
بیروتلی آشنالر بی شامده کچوردیکم ایلمک خاطر اتندن یخنه دعوت ایتدیلر. فقط بن یانمده کی فرانسزک قومشوسو اولان قادینی تدقیقه مشغول اولدینغ ایچون قیسه بر جوا به اکتفا ایتدم. ذاتاً شام احتساستی سفرده بو قادیلی ارککلکی بین الملل بر جمعیتده ایضاحه قدرت بولوق مکنکی ...؟

فرانسز قرق یاشنده ایریجه قرال بیقلی، قیرمزی یوزلی، الماحق کیکلری چیقق، کینیش چهره لی، کوچوک کوزلی، ناصیه سندن نکاسی اکلاشیلر بذات ایدی. مهندس ایش. بونی ده اکلادم. بئم سفرده ورودیم عادتاباشاته قارشیلادی حتی اولجه کندینی بر باشقه برده کوروب کورمدیکمی تخطر ایچون ذهنی تصدیق بیه ایتدم. نتیجه سز قالدی. دیمک که کورمه مشم. چوق کچمه دن اکلادم که زواللی حس جوعنی تسکیندن زیاده سوز سویلمک حرصنی دفعه چاره آرایور، یانی باشنده بر مخاطبه محتاج بولیومش. آرادینغی بنده بولدی. اوبر طرفده کی قادینه قارشو نزا کتیلرینک، نکته لرینک، جیهله لرینک نتیجه سز قالدینغی ده بوندن اکلاشیلوردی.

سفرده اوطورمه لی، بری بریمزی طانیله هنوز اون دقیقه

ملاحظه دالدم ... آوان نوجوانی نک الک حرارتلی چاغنده دکل ایدم. اودوره به کیره لی بر قاج سنه اولش ایدی. یاشم یکریمی آلتی. ارتق کندیمی یورولش صانیوردم، فقط اوزماندن شمده به قدر اون سنه کیدی. کیتدکجه ده ایاو اکلا یوردم که کوکل قوجامیور.

ازابه لینانک لطیف باغچه لری آره سنده سر عتله ایندکجه بحر سفیدک دهنده امالر اوایاندیران منظره سی دکیشدی، جسم بر باغچه ایچنده اوتیه بری به کلشی کوزل یاللمش کاشانه لردن تشکیل ایدلش کچی کورینن «بیروت» نظردن غائب اولدی. افق محدودیت کسب ایتدی، دائرة امله ده برابر ... فقط بیروتک مدخلنده، لبسان انکلرندن شهره قدر تمتد ایکی طرفی صره اغاجلی جاده آره سندن بر طاق ظفردن کچر کچی بر انشراح مفر و راه ایه شهره یاقلاشیوردم. شهرک دولاماجلی سو قاقلرندن کچرک بیروتدن شامه کیدرکن قالدینغ «باسول» اوتله کلدیم ...

بو اوتلارده آرزوق رعایت ایدیلن سفره مراسمدن چیقماق ایچون اوستعی باشمی بر آرنیزلکه مجبور ایدم. اوتلجی نک کوستر دیک اوطیه کیردم ...

اوطله دن چیقدینغ زمان مسافرلی سفره باشنده بولدم. اوتلارده رعایت اولنان اصوله کوره موقعم الکصولک مسافر اولدینغ ایچون سفره نک الک کریسند ایدی. قدمیلر یوقاری طرفده کی موقعلری اشغال ایتش ایدی.

شامه کیتمه دن اول اوج درت کون بوراده قالمش ایدم. اوتلک سفره مداوملرندن بر ایکسیسه آشنالقی پیدا اولدینغی، بونلرینه بوراده بولدینغی ایچون کندیمی یک بیکانه بولدم. بو سفره نک

تکامل

بر رفیقك دفتر خاطر اتندن استنساخ ایدلشدن :

— ۶ —

شامك طرب وصفاسيله سرمست اولمش ، فقط جبل شرق
ایله جبل لبنانی کچهرک ، بقاع وادیسنده ، « اشتوره » ده برکیجه
قاله رق اونشئه نك خمارینی براز تعدیل ایتمش ایدم . بویله برحس ایله
بیروته کیر یوردم . لبنان دن سوزیلوب اینرکن بحر سفیدك مائی ووسیع
ساحه سی غروبك تقریبه قیرمز می ، لاجوردمی بر رنك آلمش
اولدینی حالده نظرده ظاهر اولی ویرنجه یورکده طاتلی امیدلر
اویاندیردی . بر ایکی کون اوله ارجاع ایدلش اولان ، ماضینك
خاطرات لطیفه سیله اویالانان فکری بودکیز لوحه سی ایلرولره
طوغرو سوق ایتدی . بر ایکی کون بودکیزك آغوشده سالاندقدن
موکره آیق آه جنم باشقه بر طوپراق اوزرنده ، باشقه عالمرده ،
باشقه بر شوق ونشئه ایچنده بر ایکی آی ده ا یوارلنوب کیده جکمی

تکامل

— حکایہ —

محرری : محمود صادق

91

استانبول — ۱۳۲۸

7
K. 13685

تنگنا

— حکایه —

عربی : محمود صادق

26203

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANESİ

Seyfettin Özege beğisi
استانبول

۱۳۲۸

[مطبعة خیریه و شرکائی]

EK 3
Tekâmül Romanı (Latin Harfleriyle)

Tekâmün

Bir refikin defter-i hatıratından istinsah edilmiştir:

-1-

Şam'ın darb u sefasıyla sermest olmuş, fakat Cebel-i Şark ile Cebel-i Lübnan'ı geçerek, Bekaa vadisinde, «Eştüre »de bir gece kalarak o ne'senin humarını biraz ta'dil etmiş idim. Böyle bir his ile Beyrut'a giriyordum. Lübnan'dan süzülüp inerken Bahr-ı Sefid'in mai ve vasi' sahası gurubun takribiyle kırmızımsı, laciverdimsi, bir renk almış olduğu halde nazarda zahir oluverince, yürekte tatlı ümidler uyandırdı. Bir iki gün evvel irca' edilmiş olan, mavinin hatırat-ı latifesiyle oyalanan fikri, bu deniz levhası ilerilere doğru sevk etti. Bir iki gün bu denizin aguşunda sallandıktan sonra ayak atacağım başka bir toprak üzerinde, başka âlemlerde, başka bir şevk ve neşe içinde bir iki ay daha yuvarlanıp gideceğimi

mûlahazaya daldım... O an nevcivâninin en hararetli çağında değil idim. O devreye gireli birkaç sene olmuş idi. Yaşım yirmi altı. Artık kendimi yorulmuş sanıyordum, fakat o zamandan şimdiye kadar on sene geçti. Gittikçe daha iyi anlıyorum ki gönül kocamıyor.

Araba Lübnan'ın latif bahçeleri arasında süratle indikçe Bahr-ı Sefid'in zihnimde emeller uyandıran manzarası değişti. Cesim bir bahçe içinde öteye beriye gelişigüzel yapılmış kâşanelerden teşkil edilmiş gibi görünen «Beyrut» nazardan kayboldu. Ufuk, mahdudiyet kesbetti. Daire-i emelde beraber... Fakat Beyrut'un medhalinde, Lübnan eteklerinde şehre kadar mümted iki tarafı sıra ağaçlı cadde arasında bir tâk-ı zaferden geçer gibi bir inşirah-ı mağrurâne ile şehre yaklaşıyordum.

Şehrin dolambaçlı sokaklarından geçerek Beyrut'tan Şam'a giderken kaldığım «Basul» oteline geldim...

Bu otellerde azıcık riayet edilen sofra merasiminden çıkmamak için üstümü başımı biraz temizlemeğe mecbur idim. Otelcinin gösterdiği odaya girdim..

Odadan çıktığım zaman misafirleri sofra başında buldum. Otellerde riayet olunan usûle göre mevkiim en son misafir olduğum için sofranın en gerisinde idi. Kıdemliler yukarı taraftaki mevkileri işgal etmiş idi.

Şam'a gitmeden evvel üç dört gün burada kalmış idim. Otelin sofra müdavimlerinden bir ikisiyle âşinalık peyda olduğu, bunlar yine burada bulunduğu için kendimi pek bigâne bulmadım. Bu sofranın

kurulmuş olduğu uzun salon mefruşatına, duvarlarındaki resimlere gözlerim alışmış idi...

Sofradaki misafirler içinde Alman, Fransız, Belçikalı, İngiliz hasılı her milletten birer numûne görölüyordu... Yanıma bir güzel Fransız düşmüş idi. Onun öbür tarafında genç bir kadın, daha ötede yeni gelin günü olduğu pek çabuk anlaşılan bir çift Alman... Hasılı sofra halkı on beş, on altıyı buluyordu. Beyrutlu aşinalar beni Şam'da geçirdiğim eyyâmın hatıratından bahse davet ettiler. Fakat ben yanımdaki Fransız'ın komşusu olan kadını tedkikle meşgul olduğum için kısa bir cevapla iktifa ettim. Zaten Şam ihtisasatını sofrada bu kadınlı erkekli beynelmilel bir cemiyette izaha kudret bulmak mümkün mü?...

Fransız, kırk yaşında irice kumral bıyıklı, kırmızı yüzlü, elmacık kemikleri çıkık, geniş çehrelî, küçücük gözlü, nasiyesinden zekâsı anlaşılır bir zat idi. Mühendis imiş. Bunu da anladım.

Benim sofraya vürûdumu adeta beşâşetle karşıladı. Hatta evvelce kendisini bir başka yerde görüp görmediğimi tahattur için zihnimi tazyik bile ettim. Neticesiz kaldı. Demek ki görmemişim. Çok geçmeden anladım ki zavallı hiss-i cû'unu teskinden ziyade söz söylemek hırsını def'e çare arıyor. Yanı başında bir muhataba muhtaç bulunuyormuş. Aradığını bende buldu. Öbür taraftaki kadına karşı nezaketlerinin, nüktelerinin, cemilelerinin neticesiz kaldığı da bundan anlaşılıyormuş.

Sofraya oturalı, birbirimizi tanıyalı henüz on dakika

olmamış idi. Mühendisle birkaç senelik arkadaş gibi olduk. Eğildi bir aralık kulağıma şunu söyledi:

— Yanımdaki bir Amerikalı kadın! Tedkike değer bir garibe.

Benim sıkça, sıkça o tarafa baktığımı, kulağımın kendi sözleriyle iştigalden ziyade gözlerimin, dimağımın o kadınla meşgul olduğunu zeki Fransız anlamış idi...

Otel âlemlerinde yemek vakti en neşeli zaman, olduğu gibi yemeğin yeniş sırasında neşelerin kesp-i germagerm ettiği ânıdır. Bu sırada kayd-ı tekellüften biraz daha âzâde bulunulur. Daha serbest davranılır...

Tabağımdaki elmanın son parçasını yerken Fransız üçüncü muzı bitiriyordu. Sofra nihayetinde kırk senelik dost idik... Aramızda rabıta husûlüne sebep olan bir hâl daha var idi. İkimizin de mahal-i tevcihi İskenderiye ve Kahire'ydi. İkimiz de iki gün sonra Beyrut'tan hareket edecek olan Rus vapuruna binmeye amade idik, yol arkadaşlığına şimdiden germi vermek istiyorduk. Sofrada anlattı:

Fransa'da müteehhil imiş, iki çocuğu varmış, zevcesi (Lion)'da imiş. Kendisi bir iş için bekâr seyahat ediyormuş. «Bekâr seyahati»kaydı içinde bütün hareket-i laubaliyanesini, serbaz-anesini mündemiç göstermek istiyordu.

Sandalyesini biraz geriye çekti. Yavaşça dedi ki:

— Dostum size yemekte hail olduğum için bin defa affınızı niyaz ederim. Artık perestidenizi rahat sanırdık. Anladım ki siz de benim gibi meftun-u garabetsiniz.

— O halde aramızda rekabet var.

— Bu garibeyi bila-mücadele binlerce kişi seyredebilir.

Amerikalı kadının hâl ve tavrı ne bizim Şark terbiyesine, ne de az çok görüp bilmek gayretinde bulunduğumuz Avrupa usûl-u maişetine tevafuk etmiyordu...

Fakat Fransız'ın tasvir etmek istediği gibi bir ucube-i zaman değil idi. Nisvana karşı temellükatta olanca maharetinin – Avrupa usulünde – sarfından bir netice istihsal edemediği, hiçbir Fransız kadının mukavemet edemeyeceği hücumplanının asla muvaffakiyet göstermediği için Fransız mühendis «Amerikalı dilber»i böyle tasvir ediyordu.

Yirmi beş yaşında görünüyor. Sarışın saçlarda perişan zülûfler bırakılmamış, teller çekile çekile toplanmış, uzun saçlar bir kitle teşkil etmiş idi. Uzunca bir çehre, saçlarının kaldırılmasıyla daha ziyade açılmış bir alın, çakır gözler, ince dudaklar küçük bir ağız, ağızla mütenasip bir burun, bu çehrede bir âhenk ve tenasüp, yek-nazarda bir cazibe göstermediği, alaim ü vechiyede, kalpte rakik bir his tevlit edecek ihtizazat-ı sevdakârâne hasıl eyleyecek hiss ü ân görülmediği gayri kabil-i inkar. Fakat, tam bir sılhate delalet eden o âteşin renk, o nazar-ı vakûrane, o hareketi lâkaydâne bu Amerikalı kadının halinde bir azm ü resanet, bir ciddiyet izhar ediyor. Açık kurşuni şayaktan düz bir libas, yandan sık dökmeli bir ceket de o vücuda ca'li bir nezaket, o tend çehreye sun-i bir letafet verecek tarzda değil idi. Yan bakışla o kadının çehresinde, şahsında

calib-i nazar bir hal olduğunu da fark ediyorum. Yürekte bir hiss-i sevda değılse bile bir hiss-i hayret ve takdir uyandırıyor. Yahut ben böyle ihtisasatta bulundum.

Sofradan kalkma sırası gelmişti. Amerikalı kadın sofraya karşı – oturanlara değıl – geceler hayır olsun dedi, çekildi. Bu zamana müterakkip idim. Çünkü kad ü kametini de merak ediyorum. Mevzun uzun bir boy, işve-kârâne edayı, levendane hıram u reftarı buna isnad etmek hatadır.

-2-

«Çikaçef» vapurunun güvertesinde yolcular toplanmış idi. Beyrut'tan hareket edeli yarım saat kadar olmuş idi.

Vapur « Re's-i Beyrut »u dolaşarak Suriye sahiline müvazi bir suretle cenuba doğru yol almakta iken arkaya, Beyrut'a mütehassırane bakıyordum.

Suriye ihtisasatı kalbimde bir te'sir-i münakis husûle getirmiş idi. Bir zaman geçirdiğim, fakat pek tatlı neş'elerle, şevklerle, safalarla geçirdiğim için buradan iftirak bende bir te'sir husule getirmiş idi. Re'si Beyrut'u dönerek Beyrut'un bahçeleri gözden kayboluncaya kadar güvertede bandıra direğinin dibinde kolumu kenara yaslamış başımı avcumun içine almış olduğum halde mütefekkirane kaldım.

Bir hışırtı ile kendimi topladım. Rüzgârın sevkiyle ayaklarımın altına gelmiş ve aralıktan denize uçmağa hazırlanmış olan büyücek buruşuk bir kağıdı yerden kaldırdım. Mufassal bir Suriye sahili haritası idi. Kalktım. Etrafıma baktım. « Basul »otelinde gördüğüm

Amerikalı kadın elinde bir dürbün tutmakta diğerini benim bulunduğum tarafa uzatarak ilerlemekte idi...

Haritanın Amerikalı madamın elinden kaçmış olduğunu anladım. Ben de kendisine doğru bir iki adım attım. Karşı karşıya geldik. Arkasına koyu kurşunî satrançlı – rüzgârın sevgiyle açılan eteklerinden anladım – kızıl ipek astarlı bir «pelerin» başına düz açık kurşunî enli beyaz kurdeleli bir şapka giymiş idi. Libas yine sofrada giydiği libas.

Haritasını nazikâne bir surette kendisine takdim ettim. İngilizlerin Fransızca tekellümünü andırır bir şive ile Fransızca olarak:

— Size beyan-ı teşekkür ederim.

dedi. Elimle haritayı uzatırken ğayri ihtiyari olarak gözlerimi gözlerine tevcih etmiş idim. Şam'da siyah, uzun kirpikler arasında ateşin ve sevdavî nazarlar fırlatan iri kara, yahut koyu elâ gözlere bedel mavi, çakır, yahut gayet açık elâ olduğunu tayinden aciz kaldığım gözler de bana matuf idi. Fakat niçin hafif bir ra'se hissettim. Tayin edemem. Zannediyorum ki o renk-amiz ve tahrirli gözlerde sevdavî ve aşikâre değil fakat mütemayilane, münhemikâne, – nasıl tabir bulayım – müştehiyane bir nazar var idi. Belki otelde, vapura binerken, vapurun hareketinde hasıl olan göz aşinalığının onun üzerinde hasıl ettiği te'sirden ileri geliyordu.

Vapura otel rüfekamızdan Amerikalı madam, Fransız mühendis, bir de ticaret seyyahlarından mümkün olursa mecra-yı Nil'den Hartum'a

kadar ilerlemek azminde bulunan bir Alman seyyah var idi... Bu Alman ile -HerShroder - Fransız mühendis ile -Mösyö Palmotiye- kafadar idik. Amerikalı madamla göz aşinalığı hasıl olmak, o gözlerde söz söylemeğe cesaret verecek bir nazar fark edebilmek ise bir muvaffakiyet idi.

Bu cesaretle bulundum.

— Haritada Suriye sahilini tetkik etmek istiyordunuz.

— Evet biraz sonra «Sidon » önünden geçeceğiz. Vapur orada tevakkuf etmez. Uzaktan temaşa etmek istiyorum... Fakat daha vakit var. «Nehr-ul Cedir» mansabı karşısındayız. Daha «Re's-i Demur»ile «Re's-i Cedre»yi geçeceğiz...

İtiraf ederim ki bu nukatı ben bilemediğim gibi «Sidon»yani Sayda'nın ehemmiyet-i tarihiyesini düşünerek vapur buradan geçerken nazardan kaçırmamağı üç gün evvelki hatıratı bırakarak, üç bin sene evvele irca-ı fikr eylemeyide der-hatır edememiş idim.

Amerikalı kadın ile sohbeta zemin hazırlamak sevdasına kapıldığım zaman belki bir Avrupalı kadına karşı söylenecek nazikâne tabirleri, riyakârane sözleri düşünmüş idim. Fakat sohbeta Beyrut sevhilinin tetkiki Sidon'un ehemmiyet-i tarihiyesi bir vesile teşkil edeceği hayalimden geçmemiş idi. Fakat maksat-ı takdim ve takdim külfetinin seyahat refakati hatırasına bağışlanması, bu kadının söz söylemeye alışması idi ki burada hasıl oldu. Suriye haritasına bir nazar atfı beni de bu derece idar edebilirdi.

Fakat kim bilir ki bu ciddiyet-perver, bu tent çehre... Fakat iştihâ-

aver bakışlı Amerikalı kadınla sohbetin başka bir zemin üzerine sevki güç imiş. Bir Fransız kadınıyla ba-husus böyle bir genç, tek ve تنها seyahat eden bir Avrupalı kadınla muhtemel olduğu gibi hemen aşk u sevda bahsine sözün intikali gayr-ı kabil olduğunu hesap etmeli idim. Fakat haritanın uçması gibi bir küçük hadisenin sohbe mebde olacağı da bilinebilir miydi?

— Suriye hakkında tetkikatta bulunma merakınız var.

dedim. Cevap verdi:

— Henüz burada seyahat ediyorum, seyahat icabından değil mi?

Tetkikat bahsini kapamak için dedim ki:

— Seyahatten hoşlanıyorsunuz?

Bu suale ismim: Cesi Clifford, diye mukabele etti. Ben de ismimi söyledim. Hemen cüzdanımdan çıkardım, kartımı takdim ettim. Aldı ve sonra dedi ki:

— Zevcemin bir işi için birlikte Londra'ya kadar geldik.

O üç ay kadar iştigale mecbur. Ben bu üç aydan Arz-ı Filistin Suriye ve Nil Vadisini görmek suretiyle istifade ediyorum.

Haritasını küpeşte kenarındaki bir sıra üzerine bıraktı. İki eliyle dürbününü tuttu. Sahile tevcih etti. Bu muamele benim hemen bir selamla yanından ayrılmamı emretti. Fakat hububuna hayran ve medyun-ı şükran olduğum rüzgâr yine muhabbetime yâr oldu. İkinci defa olarak haritayı yine yerinden kaldırıp benim dest-i ihtimamıma attı. Ben de

ikinci defa olarak sahibesine arz için dürbün temaşasının fasılasına intizar ettim. Dürbününü bıraktı.

— Ah afedersiniz. Haritam sizi pek taciz etti mukabelesinde bulundu. Demek istedim ki:

— Size ait her şey bence kıymettar, hizmetiniz bir şereftir. Fakat diyemedim. Amerika terbiyesine dair bir ders almaktan korktum. Mühendis Mösyö Palmotiye bu aralık güverteye çıktı. Beni onun yanında gördü. Bila-perva bulunduğumuz noktaya tevcih etti. Ben Madam Clifford’a «Müsadenizle» dedim. Süratle Fransız’a doğru bir adım attım. Gayet teklifsizce şunu söyledi:

— Ah garabet meftunu!... Rekabet etmiyorsunuz değil mi? Mühendisle yan yana güvertede yukarı aşağı gezinmeye, – Mânâ-ı hakikisiyle dereden tepeden bahsetmeye başladık. Çünkü takip etmekte olduğumuz Suriye sahili Şam ve Beyrut arasındaki muntazam şose mühendise de beyan-ı mütalaat için bir zemin ihzar etmiş, henüz o zaman vücudu olmadığı halde tasviri mevcut olan Şam ve Beyrut şimendifer hattı hakkında bir takım fikirler meydana koymasına meydan vermiş idi. Fransız mühendis Suriye şimendiferleri bahsinde Amerikalı kadını unutmuş idi. O zaman mutasavvur, şimdi mevcut olan hattın şoseyi takip etmesi, dünyanın en meşhur en mümbit bir vadisi olan (Beka’) sahrasını hatt-ı mustakil üzere geçmesi dolambaçlarla (Bilba’sel)’i tutarak: oradan Cebel-ı Şarkiye tırmanması,

bu civardaki meyve bahçelerinin mahsulatını nakle de hizmet etmesi...

Mesleğine, meşrebe göre daha neler, ne fikirler sarf edip
gidiyordu... Buradan Nil üzerindeki sedlere bentlere atladı.

Can sıkmağa da başladı.

Öğle yemeği için vurulan kampana bahse hüsn-ı hitam verdi.

Vapurda otelden ziyade bahtiyâr idim. Sofrada Miss Clifford
ile Palmotiye'nin arasına benim yerim tesadüf etmiş idi... Bir iki defa
Amerikalı kadına ufak tefek sofrâ hizmetlerini arz ederek hüsn-ü

mukabele gördüm, mühendis nim-latife, nim-ciddi olarak yavaşça:—Kadına
sihir mi yaptınız. Tebessüm etmenin yolunu bilmediği halde
yüzünüze gülmeye çalışıyor... dedi.

— Haset mi ediyorsunuz?

— Muvaffakiyetinizi tebrik etmek istiyorum,

— Buna muvaffakiyet mi dersiniz?

— Bu komşulukta benden ziyade bahtiyar olduğunuzu da ketm-
edemezsiniz ya!

Mühendise cevap vermeye meydan kalmadı Madam Clifford nazikâne
ve mütebessimane:

— Şefik Bey, lütfunuzu rica ediyorum, su şişesini biraz
yaklaştırmama himmet buyurunuz

dedi. Derhal emri yerini buldu. Sofrada tatlı bir mükâlemeye
vesile olacak olan bu hitapta istifademe mühendis mani oldu.
Sesini kesmiyor, kadına kendinden bahsedildiğine dair bir serrişte

vermek korkusuyla beni hem mahcup, hem ta'zib ediyordu.

— İşte bu fazla! Tahammül kalmadı. Artık sizinle sulh-u kabul etmez bir rakip olacağım... dedi.

Mühendisin haset etmekte hakkı var idi. Doğrudan doğruya, sofrada, bu kadar teklifsizlikle, yani ismimle bir Amerikalı kadına muhatap oluşum nazar-ı dikkati celbedebilirdi. Ben bile bu hali tefsirde mütehayyir idim. Fransız mühendis vapurun hareketinden, makinaların devrinden, dalgaların tehacümünden mütehassıl gürültüye galebe edecek bu sada ile ismimi bi-d'defaattekrar etmiş idi. Fakat bizi, biri birimize takdim eden harita, coğrafıyyunun «samit harita» dedikleri neviden olmamakla beraber resm-i takdimin birer isim söylemekten ibaret olan kaidesine de bittabi riayet edememiş idi. Biz bu hususta haritaya yardım etmiş idik.

Güverteye çıktık. Alman seyyah da yanımıza geldi. Fransız mühendis bunun huzuruna gayr-i mütehammül görüldüğü halde o adam gayet derya- dil, hoş-meşrep, laubali mizaç bulunuyordu. Alman şivesiyle bir maval tutturmuş, pesten teganniye çalışıyor. Ben hayretle yüzüne baktım:

— Ben Arapça bilirim, dört buçuk sene Kahire'de kaldım. Nil üzerinde on defadan ziyade seyahatim var... Ah Kahire! Üç gün sonra yine kavuşacağım. Sizin daha ilk seyahatiniz mi?

— Evet benim ilk seyahatim! Fakat Mösyö Palmötiye için öyle değil...

— Öyle ise yanımızda Kahire'nin güzelliğine şahadet edecek

bir zat daha var. Siz de görünce teslim edeceksiniz... Aylarca zaman çöllerde kalıp Kahire'ye avdet etmek yüreğimde büyük bir hiss-i safa uyandırdığı için olmalı. Ben bu şehre muhabbet bağladım... Size Özbekiye Bahçesi'nde bir bira ikram edeyim. Bu davetimi kabul buyurursunuz ya!

Palmötiye bizden ayrıldı. Kamaraya indi. Mösyö Shroder, Kahire hakkında tafsilata girişti. Kahire' de büyük otellerden birine nazil olmak kâr-ı akıl olmadığını, ehven ve temiz bir pansiyona delalet edeceğini söylüyordu.

Dünya görmüş olan bu zat ile güvertede yan yana bir kanepe üzerine oturduk... Vapur yolculuğunda sohbet, fikr-i beşerin serseri ve laubali tabiatını takip eder, bir mübahaseye ne kadar intizam verilmek istenilirse yine buna ihtimal yoktur. Biz de Mösyö Shroder'le bu sevk-i tabiiye tabi olduk. Sohbet-kârım, Hindi'den, Çin'den, Tibet'ten tutturdu. Ben de ona pey-rev oldum. Söz, Avrupa hayat-ı ictimaiyesine, intikal etti. Kâinatı çemberinden geçirmiş olan bu zat ile boy ölçmeğe kalkışamadım. Fakat bahis bir aralık kadınlara ve aile hayatına intikal edince Mösyö Shroder'e mu'teriz bulunmak sevdasına düştüm... Bu sevda, nagehanî bir itiraza zemin olabilecek bir fikrin ani surette vüruduyla gelmemiş idi, bilmem her neden ise, gençlik çağında okuduğum birkaç eser beni böyle bir fikir edinmeğe sevk etmiş idi. Tedkik ve tettebbu ettiğimi farz eylediğim bir meselede fikrime muhalif bir kanaat kabul edememek hissiyle tuğyan etmiş idim. Netice-i mübahasede

elimi sıkarak «Ben de sizin fikrinizdeyim. Ne çare ki Avrupa daha bu dereceye gelmedi» demişti.

Bahsimizin fikrimin mevzuunu, mahiyetini söyleyim. Ben diyordum ki: Evet, medeni âlemin aile hayatında erkekler hâkim-i mutlakdır. Kavanin-i mevcude bu yolda mürettip. Bir çocuk pederinin namını taşıyor. Bununla iftihar ediyor. Fakat Hindistan'ın bir kısmı ki çocuklara validelerinin isimlerini veriyorlar. Avrupalılardan daha âkil, daha fatin değil midirler? Hangi baba, çocuğunun hakkıyla babası olduğuna bir katiyet-i riyaziye ile emin olabilir? Bir peder, her biri on sekiz, yirmi, yirmi beş yaşlarına gelmiş kız ve erkek evladıyla müftehir olurken bil-farz zevcesi, bu çocukların validesi olduğunda şüphe edilemeyen, iki iki dört eder gibi valideliği ispat edilebilen kadın bu pedere, zevcine «Şu çocuk senden değildir.» derse o adam ne diyebilir? Bu halde babalık ne kadar emre itibar ise, validelik de o kadar ciddi ve müspet olmaz mı? Şu hakikat meydanda iken hangi zevç, hangi baba bir düstur-u riyazinin neticesine istinat ederek ben gerçekten babayım, diyebilir? Niçin erkekler bu cilve-i tabiata vakıf olarak iddia-yı hâmdan vazgeçmiyorlar. Çocuklarına layık isim validelerinin namı olduğunu kabul etmiyorlar? İşte Alman seyyahla bahsimiz bu mesele üzerine cereyan etmiş idi...

Gurubun hazin manzarasını tenhaca seyretmek için bir vesile buldum, Shroder'den ayrıldım... Baş tarafa gittim. Beyrut'tan çıkarken intihap etmiş olduğum mevkîe oturdum. Saat yarım var. Semada

mehtap yok. Fakat Şark'ın sima-yı sâfiyla gurubun renk-i âteşini
 Bahr-i Sefid'in mütemevic sathında temaşasıyla müteessir olmamak mümkün olamayan
 in'ikaat husule getirmiş idi. Bende bir levha-i hüzn-aver teşkil
 etmiş idi. Mini mini çocukların bir muma karşı parmaklıkları arasında
 döndürerek türlü türlü renkler, resimler seyrettikleri bir «Kaleidoskop»
 gibi kuvve-i fatıranın tedvir ettiği kürre-i arz üzerinde, şemsin ziya-ı
 hayat-bahşâsından muvakkaten iftirak eden noktalarında, sema ile denizin
 biri birini deraguş etmiş olduğu ufuk üzerinde her dakika bu ahenk-i
 elvan tebeddül ediyordu.

Bu elvan-ı latife tedricen gecenin zulmeti içinde kayboldu.
 Kuşâde semada necimler göründü. Denizin sathına hafif bir ziya nisar
 ediyor, vapurun hafif dalgalar üzerinden sekerek gitmesiyle hasıl
 olan köpüklü izinden uçuşmakta olan su katreleri bu ziyanın
 te'siriyle daha parlak görülüyor, yakamozlarda bunlara inzimam ederek
 geminin arkasında nurani ve mütemadi bir yol teşkil eyliyordu.

Bu temaşaya dalmış idim... Güverte üzerinde fısıltılar, hafif
 kahkahalar işitilmekte idi. Benden pek uzak olmayan bir kanepede
 üzerinde bir erkekle bir kadın oturmuş bu latif manzara ile sermest
 olarak, seslerini işitmekle kanaat etmeyerek sanki darban-ı kalplerini de
 duymak için mümkün olduğu kadar bir birine sokulmuşlar idi...
 Ben yalnız idim.

Bu tenhayı her neden ise bu dakikada bende bir tesir-i elim hasıl
 etti. Azadegî-i hayatın, aile, evlâd muhabbeti hissetmeksizin geçen, kâh

kâh rahatından bahsedilen bu ömrün neticesiz, emelsiz, olduğunu düşündüm... Gözlerim gayr-i ihtiyari zevcini Londra'da bırakarak endişesiz, kayıtsız bir surette gezdiği, gördüğü yerlerin yalnız maddiyatı ile iştigal eden Amerikalı kadını aradı. İki kanepe öte tarafta oturmuş ayağını ayağı üzerine atarak bir vaz-ı vakurane almış idi. Gözlerini ufukta, denizin bi-payân zannolunan sathıyla mahdut görünen ufukta bir noktaya tercih etmiş, bila-hareket duruyordu. Ne düşünüyordu? Ya Sidon'un edvar-ı tarihiyesini, levha-yı hayalinden geçiriyor. Yahut bu vapuru icat eden niçin bir İngiliz Folton olup da bir Amerikalı Clifford olmadığını teemmül ediyordu.

Sofra da gördüğüm muameleden cesaretle bulunduğu yere doğru gittim. Yakınında durdum. Denizi temaşa ediyormuş gibi bir vaz' aldım. Her ne olursa olsun bir şeyi söylemek istedim.

—Ne kadar mütefekkir bulunuyorsunuz!

Bu sözüm o kadar münasebetsiz düştü ki nim-i hayret, nim-i hiddetle gözlerini bana tevcih etti. Hiçbir cevap vermedi. Ben oradan mahcubane ayrıldım. Mademki bir kusur da bulundum. Tamire çalışmak lazım değil mi? Dedim ki:

— Münasebetsiz hareketimden dolayı affınızı niyaz ediyorum.

Cesaret ederek...

İstifa-ı kusurumun sebebini anladı, sözümü kesti:

— Bir beis yok, seyahatte, merasim metruktür. İki kişi birbirine kendini takdimle söz söyleyebilirler, bizim yaptığımız gibi...

Bu fırsatı da kaçırmadım. Kendimi daha iyi tanıtmak, kendini daha iyi tanımak için birkaç söz söyledim.

— Oturmaz mısınız? diye bir yer gösterdi. Sofrada ismimin söylenmesinden daha büyük bir lütuf idi. Hal-i infıradın birkaç dakika evvel kalbimde hasıl ettiği tehsirat artık zeva’-pezir olmuş

idi. İhtiyadı elden bırakmamak için hararetle bir söz söylemekten müctenip idim. Gecenin zulmetinden bir vapurun güvertesinde bu latif iklimde bu cidu saf-ı hevayı teneffüs ederek baş başa vermiş bir kadın ile bir erkek iki gencin sohbetine ne tatlı zeminler bulunmaz! Ben bu zemine doğru yürümekte mütereddit bulunuyordum. Söz benim için lezzet ü sefa verecek bir tarzda cereyan etmese bile bu refakati, bu sohbeti –her ne olursa olsun– Tenha’lgeh’te, Lübnan dağlarında tüneller, Nil’in mecrasında sedirler inşasına dair mübahasede müreccah görüyordum. İbtida seyahatten, seyahatin lezaiz-i maddiye ve maneviyesinden bahsettik. Fakat fikirler arasındaki tefavüt bazen birbirimizin meramını birden bire anlamaya mani oluyordu. Sözlerimizi pekiyi anlıyorduk. İngiliz şivesiyle söylediği Fransızcada başka bir letafet vardı. Lisanı zan ve tahminin pek çok fevkinde, Kemâl-ı suhuletle söylüyordu. Hatta kendimi serbestçe mukabeleye muktedir görürken, ifade de su’ubet çekmeye başladım. Seyahati, seyahatin lezzetini o benden başka bir tarzda his u telakki etmekte idi.

Mütalaat ve tetkikatın zi-hayat bir meydanında cevelan!... Onun fikrinde seyahat bu idi.

Seyahatten söz pek çabuk «Mes'eleyi isti'nas »a yani terakkiyat-ı nisvaniye bahsine intikal etti. Buna da o sebep oldu. Sözlerini aynen zapt ediyorum. Zannedersem şunu söylemek istiyordu:

— Zevcemi Londra'da bırakarak benim tek ve تنها Suriye'de, Mısır'da seyahat etmem belki size garip görünür. Avrupa usul-u maişetine dair okuduğum eserlerle, bu usul-ü maişeti bu terbiyeyi bizzat müşahade ile anladım ki henüz hukuk-u nisvan buralarda o derece tekrarr etmemiş hatta tasdik bile edilmemiştir. Akvam-ı Şarkiyye ise nisvan hakkında, bu derece serbestliği asla reva görmezler, bunu da biliyorum. Fakat Amerikalılarca bu serbesti-i hareket bir faide-i maişet hükmüne geçmiştir. Biz Amerikalıların ahvâl-i etvarına isnad-ı garabet eylendiğini de daima görüp işitiyoruz. İhtimal Fransız mühendisin sözlerini işiterek bunu da îmâ etmek istiyor. Bu da adem-i istinasdan ileri gelir. Bu yakınlarda Avrupa terakkiyat-ı nisvaniyyeye dair bazı meyiller gösteriyor. Zannedersem Amerikalılara taklid-i hareket edecek... Kadınların da erkekler gibi terakkiyat-ı umumiyyeye, tekamülât-ı asriyyeye hizmetini kabul eyleyecek...

Kadının erkeğe, erkeğin kadına rüçhanı bahisleriyle uğraşmayacak, arada fark u tefarütü kaldıracak...

Dinliyordum, bazı romanlar da izah olunan hayat, nefsimde tecrübe ediyordum. Bir sevdazede bazen sevgilisinin söylediği sözleri

bir âheng-i musiki, bir name-i ruh-nevaz gibi manasını düşünmeden ruhuyla, kalbiyle dinler. Müteessir, mütehasıs olurmuş. Aynı halde idim. Bu vakit, bu mevkide felsefe-i seyahat ile terakkiyat-ı nisvaniyye bahsi beni mütelezzi edemezdi. Sert sert esmeye başlayanrüzgâr ile makinenin hareket-i muntazamasından husûle gelen şamatat içinde yavaş yavaş yalpa vurmağa başlayan vapurun bu hareket-i ihtizaziyyesi bütün hissiyyat-ı sevda-kâranemi okşadığı beni ğaş'yettiği halde o sadânın halavetine mevcudiyetimi kaptırmıştım.

Ara sıra cevap vermek mecburiyetiyle o ağır fikirleri arayıp taramağa ruhuma safa verecek bir mana çıkarmağa çalışıyordum. Ben istiyordum ki bu kadınla hiç olmazsa onun izdivacından evvelki hissiyat-ı nisvaniyesine benim o zaman değil hala mağlubu olduğum tehayyülat-ı aşikâreme az çok temas edecek bir söz söylensin. Maddiyyat yalnız bu kûşe-i tenhayinin kitabesini teşkil eden güverte, vapur, deniz, sema, geceden olsun da biz bunlardan değil histen, sevdadan bahsedelim mümkün mü? Refika-i seyahatim benim için bir yabancı, hem pek yabancı, hatta Amerikalı bir kadın! «Amerikalı» deyince gulyabani gibi gelmesin bütün garabetiyle, bütün efkar-ı ciddiyesiyle, bütün o sevda-giriz muhakematiyle beraber bana yine munis, yine sevimli görünüyordu. Kamarot önümüzde göründü.

— Madam ve Mösyö... Çay hazır!
dedi. «Hey senin çayın..» demek istedim. Kamarotun ikimizi

biri birimizdengayr-i kabil müfarik imişiz gibi daveti biraz manalı düşüğünü de inkâr edemem. O hiddet etsin, ben memnunum. Fakat Amerika terbiye-i nisvaniyesi seyahatte her şeyi mübah görüyor. Bunu anladım ya.

Madam Clifford birden bire kalktı.

— Gidip «pelerin»imi çıkarayım dedi.

Nazikâne«arkamdan koşma»demek istedi.

Onun hareketini takliden ben de kalkmış idim. Kendisini göreceğimi, bir «Geceler hayır olsun» ile sonrasime-i yevmiyeyi ifa edeceğimi düşünerek aşağıya indim.

— Shroder sofradakilere Rus çayının ve çöreklerinin evsafına dair bir nutuk irad ediyordu.

Mühendis ise bunu, bizzat tecrübede idi. Beni manalı tebessümlerle karşıladı.

— Güverte biraz serin, soğuk almış olmayınız, çaya biraz rom koysanız... Fakat af edersiniz. Ben kıyas-ı nefisle böyle söyledim. Sizin gibi hararetli gençler üşür mü? «Hararetli gençler» tabirinin noktasına galiba Shroder de intikal etti. Çünkü tebessümden kendini alamadı.

Fakat niçin çaya gelmiyor? Gelmedi. Tekrar güverteye çıktım. Hizmetçi kızın bir çay takımıyla büfeye doğru gittiğini gördüm. Tahmin ettim: Çayını kamarasında içmiş. Mutlak güverteye çıkacak... Bu kadar çok rabıtaya hürmeten bana bir «good night» demeden kamarasına

çekilmeyi muvafık görmeyeceğini farz ediyordum. Aldanmışım. Beyhude bekledim. Hatta göze, mühendisin istihzâsına bile hedef oldum.

— Sizin kadar rüzgâra mukavemetim yok... Size de nafi beklediğinizi söylemeğe cesaret ederim, bon nuvi!
dedi, kameraya indi...
Rüzgâr gittikçe şiddetini arttırıyor, dalgalar büyüyordu.

-3-

Baş kamarotun himmetiyle yalnızca yatmakta olduğum kamaramdan velvele-hıraş bir gürültüyle uyandım. Saklamam: Pek ziyade korktum. Bir müsademe mi? Vapurun yalpası ayakta durmağa bile meydan vermeyecek kadar ziyadeleşmiş idi. Pantolonumu giydim. Paltomu arkama aldım, kamaradan çıktım. Vapur o kadar sallanıyor ki iki adım atmak kabil olamıyor. Kamarada kutrundan biraz fazla olarak bir levha içinde delinmiş deliklerde muhafaza olunan bardaklar, sürahi bir tıkırtı hasıl ediyor, kapılar ayrılıyor, güverteden sadalar geliyor, bir velvele kulakları dolduruyor, tutunarak merdivenlerden çıktım. Tayfadan birine sordum, meramımı anlayamadı. Bir tehlike olmadığını gördüm. Beni birden bire yatağımdan fırlatan gürültünün ne olduğunu anlayarak hal-i merak edememiş idim. Bir kamarot göründü. Yarım yamalak Fransızca ile güverte üzerine asılı fenerin düştüğünü söyledi.

— Biraz hava var dedi.

Biraz mı? Koskoca vapur dalgaların tahaccümüne mukabeleye

çalışarak, fakat kuvve-i tabiîyeye mağlubiyetini göstererek ilerliyordu. Sema, kesif bulutlarla kaplanmış idi. Deniz tutmasından pervam yok idi, bundan adeta masun idim, ama fırtınanın gittikçe şiddetlenmesi, dalgaların gittikçe kabarması beni ürkütüyordu. Güverteye çıkmak istedim. Güverteyi yalayıp geçen bir dalganın serpintileri beni geri çevirdi. Kamarama indim... Bir beşikte yatar gibi sallantıyla, bu sallantının asabıma getirdiği rehavet içinde uyumuş kalmışım.

Sabahleyin fırtına olanca şiddetiyle devam ediyordu. Bahr-i muhiti aşmış olan Amerikalı dilberin Yafa açıklarından havf ve ihtirazı olmayacağını tahmin ediyordum. Ne çare ki böyle olmadı. Kamarada sabah kahvesinde baş kaptan ile Shroder, bir de benden başka isbat-ı vücut eden görülmedi... Doğrusu ben biraz cebr-i nefis ederek cesaret gösteriyordum. Shroder ise bu dalgaların iştihasını fevkalade tezyin ettiğinden bahsediyor. Kaptan bunun da bir nevi deniz tutması olduğu yolunda mukabelede bulunuyordu.

Yafa önüne gelen vapurun ne bir yolcu çıkarabileceği, ne de bir yolcu alacağı maznun idi. Vapur, tevakkuf etti. Fakat olduğu yerde öyle bir hareket-i raksiye icra ediyor ki her ne olursa olsun yol alması bu harekete tercih olunuyor. Yafa'nın uzun, kıvrık kayıkları göründü. Yolda bir iki defa batacak zannolundu. Yaklaştılar bin zahmetle vapura bir iki de yolcu aldılar.

Vapur üç buçuk saatten ziyade kalmadı.

Eşya alıp vermenin ihtimali yok idi... Yine bu dalgalar içinde bata çıka yol almağa başladık.

O gün o akşam sofrada kimse görünmedi. Hizmetçi kadın, kamarotlar lakaydâne bir surette kamaralara girip çıkmakta, da-i Bahr mübtelalarına ihtimam göstermekte idiler. Madam (Clifford)'un hizmetçi kadın vasıtasıyla istisfar-ı hatırını düşündüm. Buna da cesaret edemedim. Bir akşam evvel çaya gelmesi bir «Geceler hayrolsun» demesi yüreğimde adete bir hiss-i adavet uyandırmış, ben de bir daha selam vermemek, İskenderiye'ye kadar çar naçar huzuruna tahammül göstermek azmini hasıl etmişti.

Bir gece daha böyle dehşet içinde geçti. Sabahleyin kalktım, yukarıya çıktım. Hava rakide, vapur aheste âheste Port Said rıhtımına yaklaşıyor, yaklaştıkça büyük şehrin muntazam rıhtımı, muntazam binaları göz önünde tecessüm ediyordu.

Çin seferinden geldiğini baş tarafının garbe müteveccih olmasından istidlâl ettiğim Mesajery'nin cesim bir vapuruna nasb-i nigâh etmiş idim. Port Said'in adeta göz aldığı kadar uzun giden sahile amut olan caddesi hizasına gelmiş idik.

Vapurdan nazarımı bu caddeye tevcih ettim ve intizama meftun oldum. İtiraf ederim ki nazarım bir noktada sabit kalamıyor, ara sıra güverteye çıkılacak merdivene gayr-i ihtiyari olarak gidiyordu...

Amerikalı kadın üzerimde bir tesir mi hasıl etti? Bir aralık

selam vermemeğe azmetmiş iken onun yolunu gözlüyordum. İntizarım pek çok devam etmedi...

Avrupa yahut Amerika terbiyesine muvafık olup olmadığını bilmem. Sevk-i his ile Madam (Clifford)'a doğru yürüdüm. Kalınca şeker renk ipekli bir kumaştan zarif bir buluz, yine bu renkte biraz koyuca şayaktan bir etek giymekte idi. Beyaz bir kemer belin zarafetini meydana koyarak endamı başka bir letafette gösteriyordu. Her halde bu tuvalette ister Amerikalı ister Avrupalı her kadının hissiyat-ı nisvaniyesiyle mütenasip bir dikkat-i mahsusa eseri var idi. Da-i bahrın tesirini daim hafif bir pembe rengi mukarrer olan o ciddiyet-perver çehrede görülecek biraz solgunluk getirecek faraziyesinde idim. Aldanmışım... O simaya başka cazibe gelmiş, Beyrut'ta vapurda, yalnız vakurane, gazubane nigâhını fark ettiğim gözler o şiddet-i hazan biraz kaybetmiş, cüzi bir vehamete delalet edecek surette mahmur bakışlı olmuş...

— Fırtına sizi rahatsız etti zannediyorum, afiyetinizi sormağa cesaret edebilir miyim?

— Lütfediyorsunuz, teşekkür ederim. Pek çok müteessir oldum. Lâkaydane bulunmak... Daha doğrusu söyleyim. Hedef olduğum enzar-ı dikkatten kurtulmak için kamaramdan çıkmadım.

Bu sözlerle beni yanından def etmek mi istiyor? Bir iştiyakla yanına koşmuş iken bu darbe üzerine mebhut ve müteheyyiç bir halde kaldım. Fakat söyleyeceği söz katı idi.

—Ben nezakete kudretimce riayet ederek size hürmet-i mahsusen

göstermekten başka bir şey yapmadım. «Seyahatte her şey affolunur.» düsturunuzdan cesaret aldım. Katiyen rahatınız bence mültezimdir.

Çekilmek üzere iken dedi ki:

— Şefik Bey, pek vakar-şinassınız. Fakat ben size tariz etmek istemedim. Aramızda iki günlük seyahat refakatinden başka bir münasebet yok. İki gün olmasa da iki ay bu yolda refakatinizde bulunsam memnunum. Sözüm başkalarına aittir... Port Sait'i çok severim. Küçücük fakat hoş bir şehir!

Kime ait olduğunu sormağa meydan kalmadan sözün mecrasını tebdil edivermiş idi. Fakat hem beni tadyib etmiş hem de beni yeni bir bahse başlayarak «Yanımdan ayrılma» yolunda bir müsaadeyi benden esirgememiş idi.

Ben bir kabahatte bulunduğumu anladım. Kadının bana adeta bir hususiyet göstererek dertleşmek istediği halde alınganlıkla garip bir muameleye meydan vermiş idim. Fakat niçin beni çabucak affetti, yanından ayırmıyor?... Ne hayallere düştüm!

Vapur burada sekiz saat kadar kalacak idi. Şehre yalnız çıkmak istediğini söyledi. Tahayyül ettiğim refakat teklifine set çekti. «Bankada bir küçük muamelem var.» Sözleriyle yine hatırımı yerine getirdi...

Mühendis Palmötiye vapurun yanaşmasını müteakip bir sandala atladığı görmüş idim. Ben de yalnızca çıktım. Büyük caddeyi tutturdum.

Bir sıra resimci dükkânlarının önünden geçerken camekânları seyir için bir iki dakika tevakkuf ediyordum.

Dört yol ağzına, küçük meydancığa kadar gelmiş idim. Buradaki kahvehanelerden birini intihap ederek oturmak için etrafıma bakıyordum. Shroder benden evvel bir mevki intihap etmiş, nargileyi kurmuş, bir Arap çocuğuna kundurasını boyatıyor, bununla Arapça söyleşerek gülüyordu. Ben de daim şen şatır görünen bu seyyahın yanına oturdum.

— Fazl ya seydi,

Diye beni karşıladı. Benim re'yimi almağa lüzum görmeden bir nargile de bana getirtti. Beş dakikada Shroder'le kafadarlığımız beş günde Fransız mühendisle hasıl olan münasebetimizden ileriye vardı. Bu seyyah dört buçuk sene Kıta-i Mısriye'de ikameti sayesinde Şark-ı usul ve adâtıyla ünsiyet hasıl etmiş idi. Laubali-meşrebi hoşla gidiyordu.

Shroder'in Arapça ile karışık Fransızcasını dinlerken mükellef bir lando sür'atle önümüzden geçti. Boyunda beyaz bir kurdele ile süslenmiş bir küçük hasır şapka, yüzünde beyaz bir tül var. Kenarı kırma tüllü, içi koyu yeşil, üstü beyaz ipek şemsiyesini bir tarafa eğmiş, landonun içinde işve-bazane bir vaz' almış... Olduğumuz tarafa baş eğerek mütebessimane bir selam verdi. Shroder şapkasını fırlattı. Ben alaturka temennamı takdim ettim. Amerikalı dilberi selamladık.

— Bizim yol arkadaşı ne kadar süslenmiş!. Amerikalı bu. Aklına geleni yapar. Vapurda birkaç defa sizinle lakırdı ettiğini gördüm. Sizden hoşlanır-a Şark'ta seyahat ediyor, bir Şarklı ile görüşüp efkâr-ı

mütalaatını anlamak onun için kıymetlidir. Ruzname-i seyahatine mutlak geçeceksiniz. Eğer bu seyahat-name neşredilir de hiç söylemediğiniz sözleri burada görürseniz müteaccip olmayınız. Amerika güzelinin hatırasına bağışlayınız. Shroder benim bina-yı hayalatımı sarstı. Fransız mühendisle bir garibe addederek latifeleştığımız Amerikalı kadının nazarında acaba bir «garibe» teşkil eden ben mi idim? Muamelesini mültefitane addetmeğe hatta bir hususiyet eseri görerek kalben sevinmeğe başlamış idim. Demek ki aldanıyorum. Bana karşı muamelât-ı nazikânesi henüz biraz mütevakkıyâne olmakla beraber yine sohbe meylî, memalik-i Şarkıye hakkında ve mütalaat almak için mi? Benim tatlı hayalatım böyle adi neticeye münce mi oluyor. Belki Amerikalı kadının kamarasına kapanması da hatıratını kaydetmek için idi. Bunu herkesin gözü önünde, salonda yazmak istemedi. Bu yaşta, bu çağda bir kadına bu kadar ciddiyet yakışır mı?

Fakat ben bu seyahatimde yalnız bu Amerikalı kadınla mı iştigal edeceğim? Bir gün sonra İskenderiye'ye muvassalat edeceğiz. Şüphesiz o ayrılacak, bir tarafa gidecek, ben de bir tarafa.

Shroder'den ayrıldım. Port Sait'in büyük caddesinden yukarı aşağı bir iki defa inip çıktım. Vakit geçirmek için kanal resimleriyle kıyafet-i mahalliyeyi gösterir resimlerden birkaç tane aldım. Bir iki mağazaya girdim, çıktım... Ta'am için vapura gitmek zahmetine de girmedim. Arka tarafta Mısırların mahallesine kadar uzandım. Can sıkıntısıyla, ne yapacağımı, bilemeyerek dolaşıyordum... Nihayet vapura avdet ettim.

-4-

İskenderiye'ye doğru yol alıyoruz. Hafif dalgalara vapur baş vermiş idi. Hava sükût bulmuş, vapur yalpadan kurtulmuş idi.

Sofrada pek şetaretli bir zaman geçti. Yolculardan bir ikisini Port Sait'te bırakmış, yerlerine başkalarını almış idik.

Her ne olursa olsun, isterse beni bir ucube gibi tetkik etsin yine Amerikalı kadının cazibesine tabiiyetten kendimi alamadım. Bu son gecenin bence latif, onca garip bir hatırasını saklamak istedim. Güvertede yakınında dolaşmağa başladım. Bilmem neden mühendisin benden biraz muğber olduğunu hissettim. İhtimal hiss-i rekabetten mütevellit bir hâl, ihtimal Shroder'le baş başa nargile içtiğimi görüp benden müteneffir oldu, çünkü o sırada diğer kaldırımdan geçtiğini görmüş idim.

Madam Clifford'un önünden geçerken:

— Şefik Bey, oturmaz mısınız!

dedi.

Bu akşam seyahatimin en safalı bir gecesi idi. Beyrut'tan

hareketimde hayâl-i cihan değer dedikleri zamanın, Şam'da geçen eyyamın henüz dimağında kalbinde eser-i bâki olan his ve neşe ile münşerih, Mısır'da da bugünlere ma'kes bir müddetçik geçirmek fikriyle münbasit idim. Beyrut ile İskenderiye arasında had-i fasıl olan üç gece içinde yine bir meşgale-i zihniye, bir meşgale-i kalbiye bulmuş idim. Hedef-i iştigalim Amerikalı kadın idi. Garip yahut latif mahlûkun benimle üç günlük refakatinden başka bir münasebeti olmayacağını düşündüğüm halde zihnimi senelerce işgal eden meselelerden ziyade –her nedense– buna ehemmiyet vermeye başlamış idim. Refakat ise yarın sabah iftiraka, belki iftirak-ı ebediyye münker olacak İskenderiye'ye çıkınca izini, nâm-u nişanını gaip edecektim.

İşte bu fikirler bid' defaat zihnime gelirken, zihnim bu mahdudiyet-i fikirden çıkamayarak güvertede dolaşırken «Oturmaz mısınız?» hitabı bana, teveccüh etmiş idi.

— Kemal-i memnuniyetle!
dedim...

Bir iki saat Madam Clifford'un sohbeti beni ra'şetti. Dimyat açıklarında biraz kabarmağa başlayan dalgaların tesiriyle vapurun hasıl ettiği salıntı, heva-ı sâf bende tarif edemeyeceğim bir safa-yı ruhani, adeta bir neş'e-i mesti hasıl ediyordu. Büyük bir tehavvül var: Madam Clifford benim candan dinleyeceğim bahislere meydan vermiş idi. Yalnız beni mütelezziz eden ahenk-i sadâsı değil, muntazam bir surette güzel ağzından dökülen kelimeleri rüzgardan evvel nem kapmak

yüreğimde hıfzetmek istiyordum. Velhasıl itirafım, bu daire-i muhite bu mükevkep gece, bu vasi‘ deniz zaten benim hayalimi okşamağa kâfi iken bir de enis-i can bulmuş idim. Bu gece Madam Clifford için, söyleyeceğim sözlerin mübalağa-kârane de olsa mazur görülmeliyim.

Böyle bir mevkide insan neye muhtaç! Hemdert hemhal bir refika yahut hissiyat-ı kalbiyesini teheyyüc, temayülat-ı sevdakâranesini cezbedecek bir vücud-u latife değil mi? İşte o da yanında...

Belki Alman seyyahın dediği gibi bu kadının benden istifadesi ruznâmesine benim sebebimle üç dört sahife ilave etmekten ibarettir, fakat benim neme lazım? İsterse aldanayım? Bazen aldanış da bir zevktir. Hayat nedir? Esrar-ı tabiat neden ibarettir? Sevk-i tabii, incizâbât-ı mütekabile, kânun-ı fitratın devamına vasıta olmak üzere insan için kurmuş olduğu tuzaklar değil mi? İnsan bilmeyerek bin defa bu dâma düşüyor. Bir defa da bilerek düşsün.

Port Sait’te birkaç saat icra ettiğimiz seyrü temaşa hakkında açtığımız bahis güzel bir vadiye sevk olundu. Ah Shroder? Bana niçin fenalık ettin? Nargile dumanı arkasından koşup giden dağınık hayali, perişan fikrimi bir nokta-i hakikat etrafında toplamağa bu kadının benimle sohbeta meyli Şark hakkında birkaç söz almak bir Şarklıdan birkaç lakırdı dinlemek olduğunu niçin bana söyledi?

Eğer ara sıra bu nokta-i hakikate fikrim rucu‘ ederek hissiyat-ı kalbiyemi cuşu huruştan kurtarmasaydı belki bu kadınla bu geceki sohbetim bana tam-i hayali, sevdavi bir gece geçirtecekti...

Kim ne derse desin tahayyülât benim için bir safa-yı ruhanidir. Hayalsiz, ümitsiz hayat bence lezzetsizdir de...

Madam Clifford da işte bundan bahsediyordu. Fakat o benim kani olduğum noktada kanaat hasıl edemiyordu.

Ah bu Şarklılar ne kadar hayalpervdiler... Tasdik ederim. Hayal, beşeriyetin bir cihet-i şairiyetidir. Yunanistan'ın esatir devrine vakıfım.

— Fakat Şark hala devr-i esatirde değildir.

— Af edersiniz, böyle söylemek istemiyorum. Sizin hayâlata lüzumundan fazla mağlubiyet gösterdiğinizi anlatmak istemiş idim... Artık beşeriyetin nasıl bir kânûn-û tabii ve içtimai ile vahşetten çıktığı, ne surette silsile-i hayvanattan mevki-i muhteremini ifraz ettiği, ne yolda terakki ve tekemmül gösterdiği hemen katiyyen malumdur. Bugün hep birlikte yaşayan insanların yahut içlerinden birinin hareketini tanzim edecek olan düsturlar meydandadır. Bunları esas tutmak da. Hayat-ı say'âne ve medeniyenin nasıl tiyatrolar balolar bir safa-demi, bir lazimesi ise hakikat içinde de hayal öyle olmalı, yoksa hayalat üzerine bir tarz-ı maişet tesis edemez.

— Böyle bir mevkide, bu muhabbette yani hayatımın en mesut anında bırakınız maddiyatı da unutayım...

— Ne kadar tab'ınız şairane!

Hissiyatımız tekabül etmiyor. Fakat birbirine tekabül etmiş hissiyattan romanlardan, romanların kahramanlarından bahse giriştik. Fransa üdeba-ı

hazırasının hemen bütün âsarını biliyordu... Birkaç Amerika romanından ve hikaye-nüvisinden de bahsetti. Ben bilmiyorum dedikçe Fransızcaya tercüme edilmiş ecnebi romanlar külliyatından neşrolunmuş olduğunu söyleyerek beni mahcup ediyordu.

Bu bahs-i edebi pek kolay bahs-i sevdaya intikal ediyordu.

Biz güverte üzerinde o kadar tatlı bir sohbeta dalmış idik ki çay vaktinin gelip geçtiğini kamarotun davet için dolaştığını bile fark edemedik.

Ben bu Amerikalının hat-ı hareketini sormağa cesaret edecek kadar ileriye varmamalı idim? Fakat seyahatte laubaliyane hareketi mazur görmüyor mu? Bana bu kadar külfetsiz bir muamele göstermiyor mu? Her şeyi sorabilirim.

— İskenderiye’de birkaç gün kalmak fikrinde misiniz?

— Hayır, doğru Kahire’ye gideceğim. Sizin maksadınız da yalnız seyahat olduğunu söylemiş idiniz. Mısır’da ne kadar kalacaksınız?

— Bir iki ay.

— Benim de o kadar vaktim var. Zevcimden bir telgraf alıp ansızın harekete mecbur olmazsam iki ay kadar kalabilirim. Mademki Kahire’de bu kadar müddet kalacağız. Biri birimize tesadüf ederiz, zannederim.

— Sizi ta’ciz etmekten, hoşunuza gitmeyecek bir harekette bulunmaktan korkmasam o tesadüfi tahiyeye için kudretim yettiği kadar çalışırım...

— Bu teveccühünüze karşı sürekli bir kahkaha mı bekliyorsunuz yoksa

size «O pek naziksiniz!» diye bir mukabele-i işvebazânede mi bulunayım?
Hangisinden hoşlanırsınız!

— Pek safvetle, kalbimden ne geliyorsa onu söyledim. Sizden de o yolda saffet beklerim, isterseniz red ve tahkiri reva görün...

— Yine tekrara mecbur oluyorum: Tahkir sözümü isti'male lüzum yok. Ben herhalde kalbinizi kırmamak için benden intizar ettiğiniz muameleyi sizden sordum. Setr- i ihfaya dalüzum görmem: Refakatinizden hoşlandım. Pek ciddi söylüyorum: Güzel, zinde bir delikanlısınız! Bütün tavır ve hareketiniz hem vücudunuzun, hem dimağınızın sıhhat-ı tâminini gösteriyor. Biraz hayale inhimanız, sevdavi mizacınız iklimin icabıdır. Hem de pek hoştur.

Çok şey! Kâh istihzaya hamlolunabilen bir eda ile kâh ciddiyetinden şüphe haiz olamayacak bir tarzda söylediği sözlere ne mana vereyim? Beni adeta dil-gir edecek bir iki sözü, benim biraz iğbirarımı gösteren muamelem üzerine hemen cereyan-ı kelimamı niçin tebdil ediyor, beni iltifatlarıyla niçin tekrar şımartıyor?...

— Herhalde Kahire'de tesadüfümüzden canınız sıkılmayacağını olsun söylemeniz de bana cesaret verseniz...

— Şüphesiz tesadüften memnun olurum, emin olunuz.

— Kahire'de «Shepherd» de kalırsınız sanırım.

— Şarkın ve Şarklıların ahval ve adâtına vukûf için merakım var. Onun için «Shepherd»'i tercih edemeyeceğim. Orası New York'tan pek az farklı. Tesadüf edeceklerim ya Amerikalı, ya İngiliz...

Dünyada birinci millet olarak Amerikalıları, sonra İngilizleri sayıyor, kusurunu kaale almıyordu. Fakat Alman seyyahın nazariyesini de kendi ağızıyla, yüzüme karşı, tasdik ediyordu... Sözünde devam etti:

— Sizin Mısır'da elbet ehibbanız vardır. Onlardan birinin hanesinde misafir olursunuz değil mi?

— Hayır bilakis... Bir otele ineceğim. Fakat yolcu arkadaşlardan biri bana bir pansiyon tavsiye ediyordu. Belki onu tercih ederim.

— Pansiyon, Avrupa tarzında değil mi? Orada bir mahdudiyet-i hayat hissetmeden nasıl vakit geçirebilirsiniz? Hâlbuki seyahatin en birinci lezzeti en büyük safası o mahdudiyetten maişet-i yek-rengîden kurtulmaktır. Bir otelin rahatsızlıkları gayr-i kabil tahammüldür? Adeta otel hayatı mütekerrihtir. Fakat seyahatin bir lazımesi de bu!...

— Muhakemeniz pek makul. Otele karar verdim.

— Hangisine?

— Pansiyon fikrinden evvel «Hıdivial» tercih etmiş idim. O karara rucu' etmek istiyorum. Yalnız bir şey bana tekrar tebdil-i fikr ettirebilir.

— O bir şey nedir?

— Sizin nazil olacağınız yeri bilmek!

— Sakın kararınızı daha ileriye vardiye arkamdan

Amerika'ya kadar koşmayınız. Orada bu kadar sohbe sizinle vakit bulamam.

bu sözleri beşşetle söyledi. Ayağa kalktı.

Ah Amerikalı kadın! İşvebazlığı sanki fazla görüyor!

Kendi yaptığı nedir?

Elini bana uzattı. Tuttum. Latif bir eda ile sevdalı, çayını
kamarasında içeceğini söyledi. Geceler hayrolsun, dedi.

Merdivenlerden indi, nazarımdan kayboldu...

Başımı çevirdim. Sağımda engin bir deniz, solumda... Pek
uzaklarda bir fener parlıyor. Belki Dimyat feneri?... Bu da bir şule-i
ümid değil mi?

– 5 –

Az fakat tatlı bir uykudan uyandığım zaman vakit pek erken idi. Amerikalı kadının sohbeti fikrimde, kalbimde akşam bir inbisad ve inşirah husule getirmiş idi. Teessüratı ziyade elem-nâk pür-heyecan olduğum zamanlar uykudan, tab-ı dima‘înin bu netice-i tabiyesinden kaçmak isterdim. Bana bu lazıme-i hayat, pek girân, pek muazzeb görünür. Lakin neşe-i deruni, fikr-i mesudâne o kadar tatlı hülyalara meydan veriyor. İnsan bir şevk ve galeyan olarak öyle ümitlere düşüyor ki bunun teessürat-ı latifesi altında uykuya tenezzül etmemek istiyor. Yolcuların hemen hepsi uyuyordu... Uzaktan İskenderiye bir sis içinde görünüyordu. Vapur yolunu kesmiş aheste aheste limana doğru ilerlemekte idi. Liman tarafından küçük yelkenli bir kotranın bizim vapura tevcih ettiğini fark etti. Az zamanda bize mülaki oldu. Baş tarafında duran gayet çevik bir yerliyi an-ı vahidde güvertede gördüm. Yine an-ı vahidde yelken bizden uzaklaştı. Gülen adamın yani kılavuzun bir sür’at-i harikuladeyle uzatılan ip merdiveni tutarak nasıl

çıktığına hayrette iken Mösyö'nün (Palmötiye)'nin merdivenden çıktığını gördüm. «Bonjur» demek için yürüdüm.

— Çok şükür, erken kalkmışım! Çünkü size bir «Bonjur » diyebilmek için yanınıza gelebilmek başka surette mümkün olamazdı. O kadar meşgulsünüz! Geç yatıp erken kalkmak! ... Âşık uyumaz derler. Öyle değil mi Şefik Bey?

Fransız mühendisin sitemlerine evvelce hazırlanmış idim.

Yolculuk refakatinin icabına riayet etmek, kendisiyle nazikâne ayrılmak emelim idi. Sözlerine katlandım. Mademki ondan bahsediyor onu ima etmek istiyor. Razıyım, ne isterse söylesin.

Vapur limana girdi. Demir attı. Otel simsarları ile sandalcılar bir tufan gibi vapuru bastı

Bu kargaşalık içinde herkes başının çaresine bakıyordu. Palmötiye hararetle bir veda ile benden ayrıldı. Shroder daha teklifsiz bulundu. «İsterseniz beraber çıkalım.» diye bir teklifte bulundu. Kabul ettim. Fakat gözüm Madam (Clifford)'ü aramakta idi.

Çantalarımı hazırlamış idim. Kamarada telaşla dolaşıyordum. (Clifford) koyu lacivert bir esvabı ile başına bu renkte bir erkek şapkası giymiş, yüzüne şık bir beyaz tül örtmüş olduğu halde kamarasından çıktı. Kamarotlar kendisini yerlere kadar eğilerek selamladılar Hikmeti malum... Nazikâne bir eda ile bana teveccüh etti. Sarışın renkte uzun eldiven içinde mahpus olan elini bana uzattı. Menhus derinin altından o elin hararetini hissediyordum. Yine hayale mi daldım, bilmem.

hafif bir tazyikini de hisseder gibi oldum. Beyaz tül altından çehre-
sindeki humred fark olunuyordu. Daha âteşin renkte olan dudakları
arasından -belki son bir yadigâr-i kıymettarı olarak- bana bahsettiği
tebessümün bürhanı yani bembeyaz dişleri görölüyordu.

— Kahire’de görüşürüz, Şefik Bey, vedaya lüzum görmem.
dedi. Geçti. Gitti.

Bu aralık Shroder kolumdan çekiyor «Haydi sandal tuttum.
Şu hamal eşyanızı alsın.» diyordu.

İskenderiye’de Shroder’in hamiyetiyle akşama kadar hoş bir zaman geçirdim.
«Kafe Paradi» sokağında nazil olduğumuz otelde bir iki saat istirahatle
hem denizin sarsıntısından mütevellit baş dönmesini biraz def edebilmiş,
hem de elimizi yüzümüzü yıkayarak, libasımızı değiştirerek şehir içinde
gezebilecek bir hale gelmiş idik. Araba ile kanal boyuna bir tenezzüh icra ettik.
Bu civardaki kahvelerden birisinin bahçesindeki bir iki saat-denizde
mütehassir olduğumuz- zevkten ağaçların sayesinde mütelezziz olarak
perişani-i fikr yerine zihnimizde bir küşayış, rehavet-i beden yerine adeta
bir zindegî hasıl oldu.

Büyük meydanda Bursa Gazinosu’nun önünde refikim benden ayrıldı.
O akşam İskenderiye’de kalmaya razı olmuş idim. Akşam ta’amında
Shroder’le birlikte bulunmağa karar vermiş idik. Shroder akşam üç dört
gün □İskenderiye’de kalmağa mecbur olduğunu bana söyledi. Bu zatın lâubalîyane
meşrebinden, sufiyane tavır ve muamelesinden memnun idim. Fakat bir kuvvet
beni Kahire’ye doğru çekiyordu. O gece geç vakte kadar gezdik.

İtalyan tiyatrosundan çıktıktan sonra birkaç saat daha dolaşmış idik.

Sabahleyin uykudan kalktığım zaman vakit pek geç idi. Öyle bir ağır ve derin uykuya dalmışım ki uyandığım vakit vücudumda çeviklik hissetmek şöyle dursun adeta katmerlenen uykunun hal-i tesiri altında bulunarak bir atalet duymakta idim. Bu hal beni o gün Kahire'ye hareketten men etti. Eşya katarlarının birkaç saat fazla süren seyahatine her istasyonda tevakkufuna tahammül edemeyeceğimi anladım. Yarı geceye doğru hareket eden ekspresi tercih ettim.

Kahire istasyonuna çıktığım zaman güneş tulu' edeli bir saat kadar olmuş henüz sabahın taravet ve letafeti geçmemiş idi.

Kahire'de havanın İskenderiye'de olduğu gibi rutubetli olmadığını his ettim. Sema başka bir renkte, başka bir letafette idi. İstanbul'un bütün Garbda, belki bütün yeni dünyada şöhet bulan, ressamaları, şairleri hayran eden sema-i sâfını burada bulmak mümkün, lâkin saf mai rengini bulmak kabil değil... Semada hafif bir pembe, bir turuncu renk görülüyor. Otel simsarlarının, tercümanlarının mevkuftunda hücum-u muzicanesi etrafa bakmağa meydan bırakmıyordu.

Bila-perva bir otelin hizmetkârı bir çantamı, diğeri öbür çantamı çekiyordu. Biri beni bir omnibüse sevk eylemeğe, diğeri hazırladığı landoyu kabul ettirmeğe çalışıyordu. Bence zaten gideceğim yer mukarrer olduğu için tereddüde düştüm. Çantalarımı bir landoya koydurdum. «Hidivial» dedim.

Özbekiye Bahçesi karşısında güzel bir meydancığa nazır olan misafirhanenin kapısı önüne gelince bir kapıcı, bir tercüman bir hizmetkârın hürmet-i mahsusa ile istikbaline mazhar olmuş idim... Bu isti'cal-i mahsus şüphesiz avdette tedyib-i hatırları için bir vesile hazırlamak için idi.

Birinci katta Özbekiye Bahçesi'ne nazır geniş bir oda intihab ve hesabatımı evvelce tanzim ettim. Artık burada kendi evimde imiş gibi rahat edebilirdim. Yalnız sükûn ve tenhayî benim için bir endişe olabiliyordu. Fakat Kahire'de bir kaç zâta tavsiye-namem var idi. Bunların cemiyetleri şetaret-aver daha bir çok zâtın mazhar-ı iltifatı dahil bezm-i sohbeti olacağımdan ümid-var idim... Fakat bilmem neden?

Bir aşına aramaktan, bir dost bulmaktan ziyade o Amerikalı kadına müsadif olmak bence bir emel idi, o anda yegâne arzum bundan ibaret kalıyordu. Sabah kahvaltısını otelin geniş yemek salonunda yalnızca yedim, bastonumu aldım. Sokağa çıktım, Özbekiye'de hemşerilerimizden birinin idaresinde bir gazino bulunduğunu haber almış idim... Buraya uğradım.

«Şar-ı Miski»den yaya aşağıya doğru yollandım. Kahire'nin planı delilim idi. Buradan döndüm, tekrar Özbekiye Bahçesi'nin yanına geldim. Bahçenin parmaklığını takibe başladım. Arabalar bir sür'at-i fevkalade ile o muntazam şosenin üzerinde adeta kayarak geçiyordu.

Kadınli erkekli bir takım ecnebilerin rakip oldukları beyaz

ve iri merkeplerden teşekkül eden kabileler mavi gömlekli yalın ayaklı sürücü çocukların « Zuhrak! » « Yemenk! » nidaları arasında, denizin darbelerinin sevkiyle hızlı hızlı yürüyordu.

Uzaktan açık bir lando bir tarafına gayet lâkaydane bir surette bir madam yaslanmış olduğu halde süratle geliyordu. Madam elindeki açık leylak renginde kenarı yine aynı kumaştan kırmalarla müzeyyen bir şemsiyeyi bir tarafa eğmiş idi. Çehresini iyice fark edemediğim halde, o vaz', o narin, vücut, o tuvalet benim üzerimde fevkalâde bir tesir hasıl etmiş, birdenbire titremiş idim. Port Sait'de Shroder ile kahve önünde nargile içerken beni ra'sedâr eden levha burada da olunca letafeti ile, dimağıma, kalbime, tesiri birkaç daha ziyade olduğu halde birden bire gözümün önünde tecessüm etmiş idi.

Şemsiyenin renginde gayet ince ipekli bir kumaştan yapılmış olan bir libas, o vücuda başka bir cazibe âdeta şûhane bir tavır getirmiş idi. Kolları o kumaştan fakat göğüs kısmı beyaz bir parçadan yapılmış idi.

Araba yaklaştı. Ben gayri ihtiyari olarak olduğum yerde döndüm. Elimi âdeta istimdad- kârâne bir surette uzatmış, kalmış... Madam (Clifford) arabacıya meramı anlatamamış olmalı ki arabanın içinde doğrularak şemsiyesini kapadığını, ileriye meylederek arabacıya şemsiyenin ucuyla dokunduğunu fark ettim. Araba birden bire tevakkuf etti. Ben de otuz kırk adım ötede tevakkuf eden arabaya doğru

yürüdüm... Hayır, koştum. Bana uzatılan eli tehalükle sıktım.

— Ne güzel tesadüf! Dün pek çok dikkat ettiğim halde sizi hiçbir yerde görmedim.

— Bu sabah Kahire'ye geldim.

— Neredesiniz?

— «Hıdivial»de.

— Ah ne kadar memnun oldum! Sofrada sizi göreceğim... Bir saat sonra...

İhtiramla selamladım. Lando süratle ayrıldı. Ben parmaklığın yanında bastonuma ittika ederek arkasından mütehayyirine ve müteheyyicane bakıyordum.

Artık seyir ve temaşayı unutmuş, sokakları kaybetmiş, gelişi güzel öteye beriye saparak, rasgele bir dükkânın önünde tevakkuf ederek vakit geçirmek için çalışmakta bulunmuştum.

Sofrada hayli kalabalık var idi. Mısırlı birkaç kibar zatın da yemek için buraya gelmiş olduklarını gördüm... Ötede dört İngiliz yalnız sofrada kendileri bulunuyormuş gibi gayet neşeli, gayet teklifsiz bir halde idiler. Sofrada beş altı kadın vardı. Fakat benim Amerikalım iddia edebilirim ki bunlar arasında, bütün sofrada halkı içinde bir istisna teşkil ediyordu. Fakat bu istisnaiyet-Beyrut'taki Fransız mühendisin iddiası gibi-bir garabet suretinde değil idi.

Belki o tavr-ı kibarane o zarafet-i ciddiyet-perverane, sofradakilerin hiçbirinde görülüyor, benim nazarımda- ondan başka-bu ecnebi kümesi

hep pespaye orta halli takımından görülüyor idi. Bu kervansarayın intizam ve mükemmeliyetini tahti'ye lüzum görmem. Lâkin ben o yenedünya kuşu için bu kafesi pek kaba görüyorum. Bu sofrada toplanan halkın çeşidine bakarsak, bu araya onun karışmasını layık bulmuyorum. Acaba niçin«Shepherd»otelini tercih etmedi?

Her hali-milyonerce-insani endişenâk eden kayıttan âzâde, yani ihtiyaç ve zarurettten müberra olduğunu gösteriyor. Vapur hizmetkârlarının kendisinden gördükleri «iltifat-ı nakdi»yi binde bir yolcudan intizar edemeyeceklerine vakıf olmuş idim... O zaman henüz«Cezire Palas» vücut bulmamış olduğu için bundan bahse lüzum görmüyorum...

Sofrada ma-teessüf pek uzak düşmüş idim. Bu sıraya tesadüfüm karşıdan karşıya kendisini görebilmekte imkan bırakmıyordu yemek neşesiz geçti...

Ba'de-taam kıraat salonuna birlikte girdik. O bir sediri tercih etti.Ben bir sandalyeyi sedire takrip ettim.Oturdum. Ta'amın rehavetine,aklımın hararetine mağlup olarak lâkaydane sedire yaslandı. Tatlı bir sohbeta daldık. Hizmetkârlara kahvemi buraya getirmesini tembih etmiş idim.

İtiraf ederim ki Amerikalı madamın mazhar-ı tevcihi olan bir zatın burada itibarı bir anda ziyadeleşmiş olduğunu hissettim. Hizmetkâr gayet ihtiram-kârane yanımıza gelmiş, bir yerine iki kahve getirmiş idi. Madam Clifford hizmetkarlara İngilizce hitap etti. Mukabelesine hafif tebessümler gösterdi.

— Zavallı adam! İngilizcesi pek mahdut. Bana hizmetini beğendirmek için İngilizce söylemeye çalışıyor, hoşuma gidiyor.

— Hoşunuza gidiyorsa ben de İngilizce söylemeye çalışıyorum. Belki onun kadar söyleyebilirim.

— Siz böyle her hoşuma giden şeyi kıskanacak mısınız? Bırakınız şu ca'li cemileleri

— Ca'li değil. Nezaket ve iltifatınız pek kıymetli görerek, bundan — Velez ki pek muvakkat zaman — mahrum kalmamak istiyorum. Öyle ya! Tesadüf tekrar bana bu saadeti gösterdi. Sizin reh-güzarınıza attı. Ben de hayretteyim: Niçin tali'im bana bu kadar yâr oluyor? Fakat birkaç gün sonra siz, Avrupa'ya oradan Amerika'ya avdet edeceksiniz. Tabii yolda bir iki defa müsadif olduğunuz Şarklıyı da unutacaksınız.

— Yok... Unutmayacağımı vaad edebilirim. Hem de hemen tesadüfe, tali'e istina edecek kadar hayal-perver olmayınız. Siz Suriye'den Mısır'a geliyor idiniz. Ben de böyle... Bir yolu takibe mecburuz değil mi? Kahire' de oteller mahdut. Burada da birbirimize rast gelebilir idik. Bu da böyle oldu.

— Böyle olmasına müteşekkik olmak da hakkım değil mi? Söz Kahire'ye intikal etti. Şehri pek beğendiğini söylüyordu. Yalnız şehir içinde vesait-i nakliyenin noksan bulunmasını muntazam tramvaylar yapılmamış olmasını - o zaman yok idi- bir kusur olarak gösteriyordu. Bu kusuru da Şarka mahsus letafete bağışlıyordu.

Mısır-ı Kadim medeniyetiyle bu medeniyetin asâr-ı mütebakiyesine dair bir bahis açıldı. Ehrama kadar birlikte bir seyir ve tenezzüh icrası ve müzeyi ziyaret tasavvuru bu bahse meydan vermiş idi... Mısır-ı Kadim medeniyetinin Avrupa ve Amerika medeniyet-ı hazırasına tesini, ve asırdan asra medeniyetin tekemmülünü pek güzel teşrih ediyordu.

Bahsi o kadar vukuf ve ciddiyet dairesinde cereyan ettiriyordu ki ben yalnız onun vaz'ı dil-firîbini âhenk-i sadasıyla mütelezziz olmak sevdasında olan gözlerimi, kulaklarımı bu tatlı meşgaleye hasrediyordum. Çünkü zihnim onun sözlerini kavrayarak uzun müddet şumuliyle, manasıyla iştilal edip kalıyordu. Medeniyet-i hazıranın bütün fevaidini tasdik etmekle beraber Şarkın laubaliyane, lâkaydane hayat ve maişetine de hayran oluyordu. Bu sâf havanın, bu güzel iklimin vücuda tam bir tendresti ufak tefek avarızla muhattal olmaktan beri bir kuvvet ve sıhhat hasıl ettiğini söylüyor ve burada ihtiyacatın pek az, hayatın pek şairâne olmasını, âdeti ihtiyacat-ı zaruriyeye karşı adem-i tenezzül gösterilmesini iklimintesirine hamlediyordu.

Bir genç kadınla bir genç erkeğin –hak'el insaf düşünölsün- asırlardan beri pek şairane bir hayat görmüş, nice rengin sevda levhaları seyretmiş olan burada, bu iklimde sözü, sohbeti bu vadide mi eylemeli? Fakat ne yapayım? ...

Kahire'de vakt-i zuhurda bir iki saat bütün mesai sekte-dar oluyor. O muzic hararet seyr ve tenezzühe de imkân bırakmıyordu...

Madam Clifford akşama doğru Cısır'el Nil'e, Cezire'ye birlikte

bir... tenezzüh için vaatle bulundu. Bir iki saat gündüz uykusunda uyumak için odasına çekildi...

Neşatım, surû rum beni uykuya sevk edemiyordu. Benim harareten de pervam yok...

Tavsiye-namelerimin yerlerini bulmak, birkaç aşınayı aramak için otelden çıktım, bir arabaya atladım. İstanbul'da birkaç sene refakatiyle mütelezziz olduğum bir refiki kolayca buldum. Benden ayrılmak istemedi. Bir iki saat onunla dolaştım. Ben otele avdet için can atıyorum. O beni bırakmamak için ısrar ediyordu.

Bu akşamı öyle maddi manevi bir zevk-i vaveyla, bir şevk ü sürur içinde geçirdim ki Mısır seyahatimin en tatlı zamanı bu akşamdan ibaret kalsaydı, bu hatırayı dimağımın bir köşesinde saklar, yâdıyla, lezzet-yâb olurum... Ne çare ki?... Şimdi söyleyemem. Sonraya kalsın.

İsterdim ki: Cisir'el Nil'i geçtikten sonra araba sağ tarafa bir kavis resmedince piş-i enzarda tecessüm eden levha, cesim, ekalim-i hareye mahsus ağaçların saye saldığı «Cezire»mesiresi grubun o hazin ve sevdavî manzarasıyla bir başka heybet, başka letafet kesbetmiş olsun. Ruhum pür aşk ü safa bulsun.

Refikam, mahbubem yegâne emelim, yegâne sevdam büsbütün benim olsun.

Mütekabil, safiyane muhabbetimize bu yerler hoş bir kitabe teşkil etsin.

Fakat refikam Şarkın sevda-ı hayal perveranesine bigâne, burada zihnimi ihtimal-i nebatatın suret-i neşvü nemasıyla iklimin enmuzec-i beşeriye tesiratiyle yahut Mısır-ı Kadim sekenesinin buralarda suret-i güzeran-ı hayatını tedkikle

meşgul eden bir Amerikalı kadın. Her ne olursa olsun bir kadın!

Ama başka birinin malı! İhtimal bu sırada Londra’da o sisli hava içinde, bir havagazı şulesinin aydınlığından faturalar, hesap defterleri tetkikiyle meşgul, sakal, bıyığı traşlı, yüzü kıpkırmızı, çini mavi gözlü, sivri burunlu, çıkık çeneli zevcini der-hatır eden...

— «Ah Cliffrod, sen de burada bulunsa idin!... »

tefekürüne dalan bir kadın yanımda bulunuyor.

Fakat benim tasavvuratımda bir his-i hasudâne ve rehavetkâraneden ileri gelmiyor mu? Zavallı kadını Londra’daki zevcinden kıskanmağa da mı başladım?

Bana gösterdiği bu iltifatlar, ciddiyet-i tabîî, muhakemat-ı fikriyeye girdiği mesail-i muhimme-i beşeriyyeyi tedkik ettiği sırada gösterdiği tavırdan belli iken yine benden diri’ etmediği şûhane ve işvebâ zâ ne hareketler niçin beni memnun edemiyor?

Hiç ümit etmediğim, hiç beklemediğim neşeler, coşkunluklar göstermesi kâh tıflane edalarda, kâh refikane uysallıklarda bulunması beni hoşnut etmek için kafi değil mi? Tatlı refakatini benden esirgemeyen, huzuriyle beni bizar etmemeğe çalıştığını, neşesiyle Şark-kâri eğlencelere inhimakiyle izhar eden bu kadına karşı ben bir his-i şükran göstermeliyim! Kıskançlığa mahal yok...

Cezire’de mini mini bahçeciklerden teşkil edilmiş kahvelerden birinde benden evvel bir«raki» istemesi bile belki adet-i mahalliyemize ittibaen bana hoş görünmek için idi... Bu kadınla aramızdaki

rabıta bir tatlı seyahat refakatinden başka ne olabilirdi? Her ne olursa olsun maksadı gaye-i emeli bilmeyerek, düşünmeyerek kalbimde hasıl olan mayi ve incizabın şevkiyle huzurundan, ülfetinden zevk-yab olduğum bu kadından gördüğüm bu teklifsiz muamele ile kanaat mecburiyetinde değil miyim? ...

Cezire'den avdetde doğru Özbekiye Bahçesi'ne girmiş, benim teklifim, onun muvafakatı üzerine otelin “Tabildot”una rağbet etmeyerek bahçede ağaçlar, çiçekler, çimenler arasında dil-nişin bir küçük kuşun suretinde yapılmış olan lokantada birlikte taam etmeye karar vermiş idik. Özbekiye'de bir tarafta askeri mızıkasının, diğer cihette yerli saz takımının, hanendelerin nağmesini dinledikten sonra lokantaya girmiş idik... Özbekiye'de hayli kaldık. Yılankavi yollarda kolumu kabul ettirmiş, artık yek vücud gibi enzar-ı ağıyardan hali dolambaçlarda gezmeye başlamış idik.

Bahçenin diğer bir köşesinde, bir mini mini birahane de iki Alman kadının bana karşı «Fazl...», ona karşı Almanca, Fransızca İngilizce birkaç kelime-i ihtiramiye ile istikbalini de cevapsız bırakmadık... Artık neşe sefa içinde gaşy olup gitmiş idim. Bu Amerikalı dilber de gördüğüm tahavvülatı, bu derece laubaliyane ve refikâne hareketi tefsir için ara sıra zihnim dalıyordu. Fakat derin düşünmek bu bahtiyârane geçen beş on dakika zamanımda bir meraret hasıl etmesin diye korkarak o düşünceleri zihnimden tard ediyordum.

Otele avdet ettiğimiz zaman, vakit hayli geç idi. Ben mütereddidane

bulunuyor, odasının kapısına kadar kendisini götürmek lazıme-i nezaketten midir, değil midir diye düşünüyordum... Tereddüdüm hacet kalmadı. Salonda bir çay içmemizi teklif etti. Hizmetkârlar otelin en mükellef çay takımını çıkardılar, verilen emri yerine getirdiler. Çay içerken-onun sade tabiriyle-akşam gezintisinin ihtisasatı hakkında müdavele-i efkâr ediyorduk. Gördüm ki neşe ve neşatı yerine bir tavr-ı ciddiyet kaim oldu. Otelden içeri ayak atar atmaz bir tahavvül -i aniye uğradı. Baş ağrısından şikâyet ediyor. Bunu da hilaf-ı i'tiyadı olan meşrubata hamleyliyordu.

Çay sohbeti de geçti. Bu güzel akşam da bitti.

— Afedersiniz, Şefik Bey, sizden evvel odama çıkıyorum, pek yorgunum.

dedi. Ben hizmetkârların enzar-ı teftişkâranesi karşısında, o günkü zevk u safanın hayalatı içinde tek ve تنها otelin bana pek korkunç, pek muzlim görünen salonunda kaldım... Uyku! Artık o lazıme-i hayata da ehemmiyet vermedim. Zaten onu davet edebilmek kolay değil idi. Onun huzurunda hissettiğim kalbi meserrete, ruhani zevke bedel gıyabında bir ızdırab-ı deruni, bir heyecan kaim olmuş idi. Yarın sabaha kadar otelin duvarları aramızda geçilmez bir set teşkil ediyordu. Bu iftiraka bile niçin tahammül gösteremiyorum? Bir zaman sonra baht-ı muhitler bizi ayıracak. Bunu niçin düşünemiyorum? Ne yaptığımı bilemedim. Bastonumu alarak yine sokağa fırladım... Serseriyâne Özbekiye civarındaki sokakları, caddeleri dolaşıyorum.

Özbekiye civarında bir caddeye saptım, bahçeden ayrıldım. Geniş bir kahvenin ön tarafındaki meydancığa serpilmiş olan sandalyelerden birinin üzerine kendimi attım... Düşünüyordum.

Bir, bir buçuk ay Mısır da vakit geçirmek, endişesiz kayıtsız zevk ü safa alemlerinde gezerek fikrime istirahat vermek istiyordum. Şam'da Beyrut'ta geçirdiğim latif saatleri burada tekrar ve itmam için bu seyahati ihtiyar etmiş idim. İskenderiye'de bu kayd ü alâyıktan, azade olarak bir hafta, on beş gün kalmak, Kahire'ye gelirken-hükmedersem-Tanta'ya çıkmak, Kahire'de böyle «Hidivyal» civarında esir olup kalacak ve serseriyane gezecek yerde burada bir kaç nazik, hoş sohbet dostun refakat ve müvanisetinde gezmek, gönül eğlendirmek, Kahire'ye ayak atar atmaz belki Ehram'a kadar bir cvelan icra etmek isterdim... Niçin böyle derûni bir ızdırap içinde kaldım? Bu Amerikalı kadın beni cazibesine tabi kılmış, teshirine almış idi. Bendeki bu mağlubiyete sebep ne? Bunu da bir türlü tefsir edemiyordum.

Onun benden istifadesini vapur arkadaşım Alman tefsir etmişti... Mısır'da bir delile az çok Şark ahval ve âdâtına vakıf bir delile ihtiyacı da tabii değil mi? Benim refakatime razı olmazsa, bayağı günde on frankla çalışır kılavuzlardan birini bulacak, landoda ya karşısına yahut arabacının yanına oturtacak, her acemi seyyah nasıl hareket ediyorsa, ba-husus memalik-i şarkıyyeyi bunların rehberliğiyle ne kadar ters görüyorsa, ne kadar yalan yanlış malumat alıyorsa, öyle görecektir, bir takım saçmalar işitecek idi... Bir simsara, bir tercümana vereceği

ücretten mi kaçıyor? Asla. İhtimal benim refakatimi bir tercümanın delaletinden daha kıymettar buluyor da, bunu tercih ediyor. Fakat ma-teessüf ben onun nazarında adi bir seyyah tercümanından daha yüksek bir mertebeyi ihraz edemiyorum. Ya o iltifatlar, o teveccühler, ara sıra o işvelere sebep ne? Bunlarda benim refakat ve delalet ücretim! Çünkü başka türlü beni teshir ederek bir ay müddet arzularına, niyetlerine, daha doğrusu tetkikat ü müşahedatına alet etmenin gayr-i kabil olduğunu anladı... Of! Niçin bu muz'ic mülahazata dalıyorum, kahroluyorum? Ben Kahire'ye bunun için mi geldim? Yarın sabah erken hatt-ı hareketimi serbestâne tanzim etsem, bu Amerikalı kadına hiç ehemmiyet vermesem...

Kahvedeki Arap algısının muharrik, sevdavî nağmeleri kahve-
hânenin içine dolmuş olan erbab-ı zevkin«Ah dahlik...»
avâzeleri sokağa doğru saçılıyordu... Hemen mûlahazatıma fasıla
verdim. Kalktım, kahveden içeri girdim. Bir köşeyi de ben tuttum.
Burası üstü başı temiz, efendilerden, kalın mavi ketenden bir dar gömlek
giymiş Mısrîlere kadar her sınıf halka mecmu’ olmuş idi.Hanende
«Yevmel va’it habbel cedit.»..bir şarkı tutturmuş.Udî, telleri
bu nağme ile hem-ahenk ediyor,herkes gaşyolup gidiyordu. Kim
ne derse desin, Şark musikisinin dimağa, kalbe velhasıl ruha
fevkalade tesirâtı var. Bir Avrupalı Şark musikisinden bahsederken
«Bilmem ne hal! Nağmesinden, güftesinden bestesinden bir şey anlayamadığım
Hâlde, o musikiyi dinlerken müteessir oluyorum. Bir sevda-yı muhayyele dalıyorum.
Tatlı tatlı ağlamak istiyorum.» demiş idi. Ben hiç olmazsa

Hânenendenin bir ahenk-i latif, bir halâvet-i sâdâ ile izhar ettiği
«Habbel kadid...» nidasının halime pek münasipmanasını, fakat yalnız
bu iki kelimenin manasını fark etmiştim... Keşke fark etmeseydim bu kahve-
haneye bütün teessüratımı def ‘etmek için girmiş iken, bütün teessüratım
tazelenmiş idi.

Otele saat kaçta avdet ettiğimi, nasıl uykuya daldığımı
tayinden acizim.

—2—

Sabahleyin kahvemi içmek üzere salona indiğim zaman orada hiç kimseyi bulamamış idim. Bir hizmetkâra Madam (Clifford)'u sordum. Bir saat evvel araba ile gitmiş olduğunu haber verdi. Nereye? ... Hatt-ı hareketini tedkike salâhiyettar mıyım? Düşündüm ki akşam odasına çekilirken bana bir şey söylemedi. Bugün için bir vaadde bulunmadı, iyi o halde kendisini sormağa bile hakkım yok...

Dün akşam mûlahaza ettiğim serbestî kendi kendine hasıl oldu. Bir gün evvel ikram u izazını, iltifatını gördüğüm, refikanın, ehîbbânın ziyaretine gitmek üzere sokağa çıkmağa hazırlanıyorum. Refiklerimden Zekai Bey ile İrfan Bey salondan içeri girdiler. İade-i ziyarete gelmişler... Bunların refakatiyle otelden çıktım. İnkâr edemem. Bugün hal-i tabiiye gelmiş, eski neşatı, hele seyahatteki o lâkaydâne ferah ve neşeyi tekrar bulmuş idim. Özbekiye Bahçesi'nden başladık. Ben pek تنها görünen bu bahçede bu vakit nasıl bir eğlence bulunabileceğimi düşünüyordum. Laktan iki kat kule biçiminde yapılmış olan binanın

üstüne çıktık. Bahçe ile etrafın, buradan manzarası pek güzel fakat burada teşkil olunan bizim zevk ve muhabbet daha güzel idi... Ara sıra «Acaba Madam (Clifford) otele avdet eti mi? Sabahleyin nereye gitti? ...» Zihnime hücum eden mülahazaları da tard ediyordum. İhtimal hiç hatırlamayacaktım. İrfan Bey beni dün gayet kibar ve şık bir leydi ile bir landoda Cezire’de gördüğünden manalı bir surette bahse başladı. Ben vehimlerinin asılsız olduğunu söyledim. Madam (Clifford)’un nezaket ve malumatına, Beyrut’tan beri refakatimize dair izahat verdim. Belki sedamda bir ihtizaz eseri görüldü, çünkü verdiğim rahat rüfekayı ikna edememiş, tebessümlerine nihayet verdirememiş idi.

Artık otelin semtine nazar-ı rağbet atfına bile lüzum görmedim. Bugün hoş zaman geçirdik. Bu nazik, mültefit ve mükerrem rüfeka ile Kahire’yi köşe bucak gezdik. Ciddi ziyaretler, hevaî eğlenceler biri birine karıştı. Eğer bugün Madam (Clifford)un maatteessüf yine ondan bahsediyorum -iftirakından şikayet edersem- rüfekaya karşı küfran-ı nimette bulunmuş olurum.

Akşama doğru Cezire’ye kadar gidip gitmemekte ihtilaf hasıl oldu. Reyî bana bıraktılar. Ben bu seyre taraftar idim. Madam Clifford’a orada tesadüf edebileceğimi ümid ediyorum, artık bu kadarcık bir ümide düşmekte mazur sayılabilirim.

Hey hat! Zevk ve neşat var, fakat aradığımı göremedim. Akşam ta’amı için rüfekadan birinin davetine icabet etmiş, onun intihap ettiği yere gitmiş idim. Bade’t-taam Kafe Angle’yi tercih ettiler. Orada mükemmel bir

orkestrayı bir kaç saat dinledik. Nerede dün akşamki o teessürat içinde, o bigâne münferit bir halde geçirdiğim zaman! Ben bunu mukayese ediyordum. Netice-i mukayesemi söyleyemem...

Geç vakit rüfekaya veda edip otele avdet ederken, yine bir sakf altında onunla bir gece daha geçireceğimi düşünüyordum. Kendime şöyle söylüyordum:

Bugün güzel bir tecrübe oldu. Sabahleyin beni beklemeden savuşup gitti. Benim de akşama kadar onun yüzünü görmemekte hakkım var. Bir nezaketsizlik sayılmaz. Çünkü aramızda bir vakit ve karar yok... Eğer benim ihtisasatımdan o da kalben zerre kadar müteessir ise nisvaniyyetin sevkiyle olsun yarın sabah bana küçük bir eser-i iğbirar gösterir. Eğer böyle kendisinde iğbirara delalet edecek bir tavır ve muamele fark edemezsem anlamalıyım ki kalben lakayttır. Hakikaten ben onun için bir «vasıta-ı tedkik»ten başka bir şey değilim, eğer biraz ta'zirde bulunursa -velev pek cuz'i olsun- yüreğinde bir meyil bulunduğu tezahür eder. O halde... Gerek Shroder'in gerek benim bu kadar hakkımdaki faraziyemiz biraz hakikatten inhiraf eder. Esasen yine değişmez ya?

Sabaha kadar intizar, her neden ise bu intizar da benim için bir teselli oldu. Ogün onu göremediğimi bir sebep-i makule isnad etmek kabilinden bir teselli...

□ 7 □

Ciddiyet ile iştigal edecek *tekemmülat-ı neviyeye* dair bir bahis yürütebilecek bir halde miyim? Fakat ne çare... Madam (Cifford) bahsi bu vadiye sevk etmiş idi. Sabahleyin erkence aşağı salona inmiş, hemen herkesten evvel kahve ile kahvaltı nöbetimi savmış idim... Bekliyordum. Sokağa çıkmak, Kahire'nin sabaha mahsus serinliğinden istifade etmek, herkesin mesai-i yevmiyede rekabet-kârane bir tehalük göstererek bütün sokakların kalabalık olduğu bir sırada bir cevalanda bulunmak istiyordum, yapamıyordum. Gazeteleri karıştırdım. Salonun içinde gezindim. Duvarda asılı kaba saba yağlı boya taklitli resimlere baktım. Bir türlü kendimi sokağa atmak mümkün olamadı.

Oldukça zaman-dide bir hizmetkâr, ihtimal telaşımın esbâb-ı hakikiyesini keşfetti. Yahut bir yararlık göstermek istedi hod be hod bana tevcih-i hitap etmeği de nezakete yakıştıramadı. Salonda masaları düzeltmek, sandalyeleri birer ikişer parmak-iş görmüş olmak için-yerinde oynatmak ile bir iki dakika iştigalden sonra:

— Beyefendi, dün otelde taam buyurmadınız. Acaba yemeklerimizi beğenmediniz mi?

Dedi. Ben cevap verdim:

— Hayır, asla, yemek hususunda asla müşkül-pesent değilim, bazı ehlibba beni salıvermediler. Yemeğe davet ettiler.

— Bendeniz de öyle tahmin ederek muhterem Madam (Clifford)'a bu yolda cevap vermeye cesaret etmiş idim.

— Madam beni sordular mı?

— Evet, iki defa... Öğle ve akşam taamlarından sonra...

Hizmetkârla bu bahsi ileriye götürmek bir nevi hususiyet hâsıl etmek idi. Buna meydan vermek istemedim... Sözünü kestim.

İntizar. Evet, intizarda bulunmak lazım. Bugün onu beklemek, muhafaza etmek istediğim gurur-u merdaneye nakısa vermez. Mademki dün iki defa beni sormuş. Belki bana tevdi etmek istediği hizmeti var. Bir garib'ül-diyara muavenet, Şarklıların müteallik oldukları misafir perverlik hasailinden değil mi?

Fakat benden ne hizmet bekleyebilir? Hat-ı hareketini tanzime muktedir. Benden belki kat kat ziyade azim ve metanete sahip. Bir şeye ihtiyacı yok. Dünyanın ne tarafına gitse Amerikalılığını güder. İlk ve son noktada bunu ileriye süren, konsolos-hânesi her yerde kendini muhafazaya müheyya... Olsa olsa dünkü suali bana karşı bir eser-i nezakettir. Belki bu nezaket, hafif bir meyilden mütevellittir... İntizar, bir ümide mülaki olmadıkça işkencedir.

Koyuca laciverd bir ipekli etekle yine bu renkte, fakat daha açık ve daha ince kumaştan bir buluz giymiş olduğu, ayaklarında kunduz böceği alçak ökçeli bir iskarpin bulunduğu halde Madam Clifford salondan içeri girdi. Sarışın saçları kıvrak toplanmış idi. Başı açık demekki salona inmemiş, sokağa çıkmak üzere hazırlanmamış idi.

Salon kapısından girdiğini görünce vücudumda bir ra'se duydum. İhtizazlı elimi uzattım. Gayet mütebessimane mukabelede bulundu. Hissettiğim ra'senin heyecanın zerresini de onda keşfe çalışıyordum. Bu keşfe muvaffak olamıyordum.

Dünkü gaybubetim için tazire uğrayacağımı tahmin ederek ümide düşmüş idim, ah o sitekler, o tazirler bana tatlı gelecek idi. Fakat ne beyhude emel! Zerrece halinde eser-i iğbirar olmayarak bana teveccüh etmiş idi. Bütün sözleri, bütün muameleleri sevdakârane değil adeta mugaffilane görünmekte idi. Fakat beni niçin iğfal etsin? ... Bir meseleyi bu dakikada halledemiyordum...

— Beni dün sormuşsunuz. Burada bir kaç refik ve dost var. Onların davetini reddedememiş idim. Dün size arz-ı ihtiramat edemediğim için müteessifim.

— Teessüfe değer yeri yok. Size tahmil etmek istediğim bir zahmet bir gün tehir etmiş oldu.

— Emriniz?

— Cami-i Ezher ile diğer bir kaç cami ve türbeyi ziyaret etmek

istiyorum. Kahire’de ecnebilerin evkaf idaresinde bir müsaade-i mahsusa ile buralara girebileceklerini de haber aldım. Bu müsaadenin istihsaline vesatetinizi rica edecektim...

Gördünüz mü benim tahayyülatımla baht ve tali’in benim için ihzar ettiği cemile arasında ne kadar büyük fark var?

Fakat bırakınız. Bu bile beni müteselli etmeğe kifayet etti. Amerika Konsoloshanesi’nin havası beş dakikada bu müsaadeyi alabilir, niçin bana tahammül ediyor, beni konsoloshane hizmetkarlarına tercih etmesi benimle münasebete bir vesile olsun fikrinden ileri gelmesinin ihtimali yok mu? Ne gibi bir münasebet? ... Münasebet, sevdakârane olmadıktan başka ne hükmü var?...İnsan çoğu ele geçiremezse aza kanaat eder. Beni aklına getirmiş, düşünmüş ya! Bu kadarı da kâfi...

— Baş üstüne siz de bana müsaade buyurunuz. Bu ziyaretlerimizde size refakat edeyim.

— Zahmetimi o dereceye kadar vardırmak istemezdim. Fakat sizin refakatinizi de redde kadir olamam... Bu sözümü calı bir Avrupa nezaketi gibi telakki etmeyin. Derunî söyledim. Fakat sözlerim sizin hoşlanmadığınız tarz-ı beyana yakın gibi düştü. Onun için izahat veriyorum...

— Madam mademki bir iltifatla beni söndürdünüz. Tatlı bir hülyaya daldırdınız. Pekiyi bilirsiniz ki Şarklılar hayalden mütelezziz olurlar. Niçin tekrar beni hakikate irca‘ ediyorsunuz? Kalbimde hasıl olan meserreti niçin çok görüyorsunuz?

Bu ana kadar kendisinde görmediğim bir neşe bir işve «sürekli

bir kahkaha»dan başka bir tabir bulamayacağım derecede güldü. Asar-ı ibtisam ise güzel ve hararetli dudaklarının iki tarafından belki bir dakika istikrar buldu... Gayet temiz ve muntazam dişler âteşin dudaklar arasından görölüyordu. Ben bu hoş levhaya ve elhana dalmış, gaşyolmuş idim. Kendimden korktum. Terbiyemi muhafaza için cebr-i nefis ettim... O kahkahayı şu sözlerle bir kat daha rengin etmiş idi:

Şefik Bey size aşk ve sevdadan başka bir şeyden bahsetmemeli

— Size hoş görünmek için büsbütün hissiyat vetemayyûlat-ı kalbiyyeyi, haysiyyet-i nisvaniyyeyi de pay-mal ederek önünüze saçıvermek. Dün sizi aramaktan hakiki maksadım mebani-i İslamiyyeyi ziyaret için delaletinizi rica ile beraber ülfet ve ünsiyetimizemefuniyetimin de tesiri olduğunu söylemek... Öyle değil mi? ...

Bu mahlûku hissiyattan arî görmeğe kadar varmışım. Büyük hataya düşmüşüm. Amerika terbiyesi insani ciddiyet- perver eder. Fakat tab'-ı beşeri, tab'-ı beşerde meknus hissiyatı tağyire kudret bulur mu? Sevk-i tabiyenin icabatını tebdil edecek kadar terbiyenin hükm ütesiri görülebilir mi? Bu kadın gençtir, güzeldir. Seyahatim, iklimin bir tesiri var ise bundan da vareste kalamaz. İncizabat ve temayyûlatın mütekabil olması da reddedilmez. Kalpten kalbe yol olduğu -kim ne deve desin- inkâr olunamaz.

Madam «Clifford»un bu sözleri en işve-baz en şivekâr bir Fransız kadının coşkunkuluklarına bedel tutulamaz mı? Evet başka tarzda, başka bir yolda... Lakin bu sözler bana cesaret vermek

Madam (Clifford)’un iltifatına hususiyete teklifsizliğe vardırarak
için kafi değil mi? ...

Fakat o kadar şaşırdım ki o dakikadan kendisine karşı hüsn-i mukabelede
bulunmağa bile kadir olamadım.

— Sözlerinize tereddüde meydan vermeden inanırım. Hatta kinayeli
bir tarzda bile söyledinizse yine hakikat diye telakki ederim. Yalvarıyorum.

Kalbimi sevindirdin, sevincim ne kadar hayalperverane olursa olsun
ne kadar baidü’l ihtimal bulunursa bulunsun, bırakınız latif bir ümid,
tatlı bir hayal içinde burada yanınızda beş on gün geçireyim
bu da hayatımın en tatlı günler olacak...

— Mademki hoşlanıyorsunuz söyleyiniz, dinliyorum...
Fakat niçin hala mütebbessim? Bu sözlerim üzerine ben ondan tebessüme
değil, hazin bir tavra, sevdavî bir nazara, benim nazar-ı iştiyakıma mukabil
tercüman olsun bir müsademe-i nazar, bir müsafaha-i kalp demek değil mi? ...
Ah nerede! O güzel gözler bana bakıyor. Bir âteş-i sevda değil, o keskin
bakışta bir metanet, bir maksat, adeta bir istihza emaresi bile var...
Nerden bu kadına tesadüf ettim? Niçin hâlâ zebunuyum? Bir dakika evvel
bütün cihanı pür-şevk-i sürur görürken şimdi nagehanî bir tebeddüle
uğrayarak niçin hüznün ve kedere düşüyorum? Eyvah! Bu kabahat o
o kadının değil. Galiba benim... Benim kararsız tab’ımın...

Hüznümü ta’dil ettim. Bu kadının bu derece lâubalîyane hareketine
bu kadar iltifatına dürüşthane mukabeleye hiç hakkım olmadığını düşündüm.

Hayatı istemediğim gibi, bana görüldüğü gibi kabule mecbur bulunuyordum.

Herkesin de bu mecburiyette olduğunu mülâhaza ediyorum... Latifelerle tebessümlerle karışık musahabemiz hayli devam etti... Ben kendisinden yemeğe kadar müsaade aldım. Eldivensiz elini dostane bir surette teklifsizce uzattı. Kavrardım. Hararetle elimin içinde bir müddet tuttum. Sıktım.

Narin parmakların hafif tazyikini hissettim... Her şeyi unuttum.

Bütün muhakematımı kaybettim. Bu elin sahibi gaddar olsun, isterse bu el bana müthiş bir darbe vursun yine öpüp başıma koymak istiyordum.

Bir arabaya atladım. İrfan Bey'i buldum. Onun delaletiyle lazım gelen müsaadeyi aldım. O gün bade'l taam Madam Clifford'la birkaç ziyaretgâha gittik. Akşam Özbekiye'de bir küçük tenezzühte bulunduk. Artık otelde dışarıda, Kahire içinde, bütün cihanda benim medar-ı iştigalim o idi...

Bu akşamı ne kadar münbasit ve münşerih bir halde geçirdiğimi tarife kudretim yok. Bugün bahtiyârane geçen günlerimde biri idi. Geçen akşamın bir aynı. Madam Cliffordile daha laubali, daha teklifsiz idik. Demek ki birinci akşamdan daha hoş... Yine evvelkinin aynı olmak üzere otele geç vakit gelmiş, yine birlikte çay içmek için bir köşeye oturmuş idik. Bilmem neden? Benim hareketimi tanzime kudret bulamadığından mı, onun kayd-ı teklife artık riayete lüzum görmediğinden mi? hizmetkarların enzar-ı teftişkâranesi bizim üzerimizde ziyadeleşmiş idi. Ma'mafih hürmet ve riayette kusur yok idi. Bugün hayli dolaşmakla beraber yorulmamış idik. Meşrubata ziyadece rağbette geceleri hasıl olan ataletten de beri idim. Ümid ediyorum ki Madam

Clifford da yorgunluğunu bahane ederek hemen odasına çekilmeyecek,
 bir iki saat salonun bir köşesinde tatlı muhabbet ile vakit geçireceğiz.
 Öyle bir vakit ki geçmesi değil geçmemesini, temadi etmesini istiyorum.

Bir lando içinde Madam «Clifford» ile yan yana Kahire sokaklarından
 geçtikçe bazı merak-cuanın enzarına hedef olduğumuzu inkâr edemem.
 Bu dikkat beni müteezzi kılıyor, enzar-i ağıyarın üzerimize matuf olmasını
 arzu etmiyorum. Bu arzuma bir dereceye kadar bu salonun köşeciğinde
 nail oluyorum.

Madam Clifford, bu akşam bana karşı muamelatında laubaliliği o
 dereceye vardırırmış idi ki sedir üzerine yaslanarak, sedirin
 içinde mahpus ayağını-şimdiye kadar kendinde
 gördüğüm metanet-i tab‘ hilafına-telaş-ı deruni, heyecan-ı asabiyesini
 gösterir bir suretle sallamakta, ayak tarafı siyah, baldırına doğru
 pembe renkli uzun çorabı fistolu beyaz etekliğin altında görülmekte
 idi.

Başını bir elinin içine dayamış, pek manidar-heveskarane diyemeyeceğim-
 görünen enzarını bana doğru atfetmiş idi, manasını tefsir
 ve izah edemediğim halde kalbimde bir helecan,bütün asabımda bir
 herc ü merc hasıl eden bu enzarın tesiri altında sözümü bile
 şaşırmış idim.

O ise bütün şahsiyetimi tedkik edercesine üzerimden ayırmadığı
 gözlerini kah kah gözlerimin içine garip olarak-bazen ellerime

tevcih edip nazarı saniyelerce sabit bir halde kalıyordu... Bununla beraber cümlesini ihtisat ve ihtiramat içinde zapt edip tahattur ettiğim sözlerinden ciddiyetten, akıl ve mantıktan ayrılmamış olduğunu, bana arız olan şaşkınlık ona gelmediğini tasdik edebilirim. Hatırımda kalan sözlerle muhtelif cihetlerden bahsettiğini de söyleyebilirim. Akvam-ı Şarkıye hakkındaki merakını, belki hırs-ı tetkikten ileri gelen merakını ileriye görüyor, Avrupalıların ve bahusus Amerikalıların medeniyette ve tekemmülat-ı ilmiyyede akvam-ı Şarkıyeye mütevacıf bulunduğ u halde medenilerin tedricen zaif bünyeye duçar olduklarını ve sıhhat ü zindeğ i, temami-i uzviyet hususunda noksana, intizam-ı ef'al- i hayatiyede adem-i kudrete uğradıklarını da teslim etmek istiyordu. Bir aralık ağzından:

— Ah siz Şarklılar! Herhalde Amerika medenilerinden güzelsiniz. sözünü kaçırdı. Bana öyle geldi ki bütün muhakemat-ı fikriyesi bu neticeye vasıl olmak ve beni teşci edecek, nazarımda pek büyük bir müsaade ve iltifat suretinde görülecek olan bu neticeyi yüzüme karşı söylemek için idi...

Bilmem ne hal?Fart-ı tesir ve heyecandan mı fart-ı arzudan mı yüreğimi tarif edemeyeceğim bir tatlı hü zün kaplamış idi. Artık mevkii de terbiyeyi de, hiçbir şeyi düşünmeyerek onun ellerini ellerimin içine almak baygın bir halde bulunan gözlerini öpmek,perişanlanmış saçlarını okşamak onu öperek okşayarak ağlamak istiyordum.

Dimağımın tazyik-i fevkaladesi, muhakeme-i akliyemin son bir mukavemeti sayesinde tesirat ve hissiyatımı zapta kadir oldum. Olduğum yerde -fakat pek bitkin olarak- kaldım, kıvıldanmadım.

O da bahsine ihtimal artık cereyan-ı tabii vermiyor da Amerikalılarla Şarklıların mukayesesini faslından, Şark seyahatinden gayet kıymetli bir hatıra muhafaza edeceğini izaha girişerek başka bahse geçmiş idi.

— İki gün evvel bir dükkândan pek çok fotoğraflar aldı.
Suriye’den de birçok resimler tedarik etmiş idim. Bunlardan büyük bir albüm teşkil edeceğim, benim için kıymetli bir hatıra olacak...

Eyvah onun kıymetli dediği hatıra bu kâğıt parçaları mı? ...
Sözünde devam etti:

— Port Sait’te birkaç resim almak fikrinde iken nasılsa boş bulundum. Unuttum... Fakat burada da o resimlerin tedariki mümkün sanırım.

Can sıkıntısıyla bila-lüzum Port Sait’te almış olduğum resimler hatırıma geldi...

Hemen şimdi tedarik olunabilir. Yukarıda çantamda birçok resim var. İsterseniz gidip şimdi getireyim,

— Hayır, zahmet etmeyin yukarıda verirsiniz yarın sabaha kadar sabretmem. Bu gece uykum yok. Bunları tanzimle vakit geçirmek isterim...

Bu akşam akıl ve fikrimin ziru zeber olması mukadder imiş. Tatlı

Hissiyyat, hüzn-aver teessürat içinde adi resm-i bahisleri -vecd ve istiğraka düşünlere « kudüm » sesinin tesirâtı gibi- beni âlem-i maddiyata irca' ederken bu bahis bile hilaf-i ma'mul olan bana muvazenemi kaybettiren neticelere müncer oluyordu. Yukarıda kendisine resim vereceğim. Odasının kapısında bir daha kendini görecekim.

— Resimleri tanzim için bende bir sabırsızlık hasıl oldu... Müsaade ediniz. Odama çıkayım dedi... Bana bu gece içinde «Hayırlar olsun.» demeğe bile lüzum görmedi. Doğruldu, kalktı süratle salondan çıktı...

Peşinden koşmuş olmamak için ra'sedar ellerimle masamım üzerinde duran resimli gazeteleri karıştırdım. Salon içinde bir iki dakika mebhut ve mütefekkir bir halde gezindim. Pür telaşım, pür heyecanım! . niçin? İzahtan acizim.

Bence pek uzun görünen, salondaki saate nazaran üç dört dakikadan ibaret bulunan bir zaman salonda tek ve تنها kaldım. Daha ziyade sabra kadir olamadım. Yukarıya odama çıktım. Çantamı açtım. O kadar telaş içindeyim ki mukavva bir kutu içine koymuş olduğum resimleri bir türlü bulmak mümkün olmuyor. Eşyamı alt üst ettim. Bu dakikada o resimler için varımı, yoğumu feda edebilirdim.

Resimleri nihayet buldum. Aldım. Odamdan dışarı çıktım. Bilmem nasıl bir ihtiyatla yahut otellerde hâsıl olan bir itiyatla odamın kapısını kilitledim. Anahtarı cebime koydum. İhtimal tekrar kendimi sokağa atmak mecburiyetini hissedecek de...

Otel pür-sükûn... Bu sükûneti ihlal etmemeğe çalışarak mütereddid, müteheyyc, mütehassıs bir halde Madam Clifford'un odasına kadar geldim. Kapıya hafifçe vurdum. Kapı birden bire açıldı. İhtimal Madam Clifford resimlerine sabırsızlıkla intizar ediyor, kapı yanında bulunuyordu. Ah ne tebeddül! Henüz bir çeyrek saat bile geçmemiş idi. Gündüzlük libasını çıkarmış, bir gecelik giymiş idi. Açık düz sarı ince Çin keteni üzerine yine bu renkte tül geçirilerek yapılmış, geniş kol ağzları, açık yaka ipek işleme yine o renkte dantela ile bel, bütün omuz tarafları kurdelelerle süslenmiş idi... Ayaklar hafif bir terlik içinde hapsedilmiş, saçlar ise dökük ve büsbütün serbest bir halde bırakılmış idi.

O manzara bende ani bir sıtma hâsıl etti. Elimde tuttuğum resimleri bile uzatmadan öyle kaldım. O kapının içinde ben dışarısında karşı karşıya, o biraz mütebessim, ben ayağına düşerek yalvarmağa, ağlamaya, müheyya, Onun belki iki parça resimden başka fikrini oyalayan bir şey yok. Ben bütün kâinatı unutmuşum, o müstesna... Kapısına kadar bu oyuncakları getirmekten ibaret olan o hasis vazifemi hatırladım. Resimleri uzattım...

— Ah ne olur birkaç dakika uzaktan bu manzaranızı temaşa edebilseydim...

diyebildim.

— Kıyafetim pek «Neglije»!Fakat sizi kabul edebilirim. Seyahatte

kıyafete ve merasime riayetden biraz vazgeçilebilir değil mi?..Hediye ettiğiniz resimlerinize mukabil teşekkür borcumdur.

Bu sözleri söyleyerek kapıyı büsbütün açtı. İşvebazane bir eda ile, eliyle işaret etti. Belki uzun müddet kapısının önünde bila-hareket; harekete bila-kudret kalmamı münasip bulmadı, bana acıdı.

Bir iki dakika beni bezm-i hususiyetine almakta mahzur görmedi. Mahzur görse de rahm-ı nisvaniyesi muhakeme-i akliyesine galebe etti. Benim için burası bir hücre-i saadet idi.

İnsan niçin muvazenesini muhafaza edemiyor? His ve tesirin tahdidine imkân verenlere inanamam. Bu kibar, güzel, hem işvebaz, hem sahip-i vakar bir kadın ile bir odada, bu vakit burada yalnız bulunduğum, yani hem-bezm... sohbet olduğum için acemi mektep çocuğu gibi ra'sedar dudaklarımı açmağa, titreyen parmaklarım arasında hala sımsıkı tuttuğum resmin tamamını bir masa üzerine koymağa niçin muvaffak olamıyorum? Madam Clifford ne kadar ciddiyet-perver olur ise olsun, şu hal, şu mevkide kudretimin yettiği kadar şetaret göstermeğe, bin türlü latifeler, nükteler düşünerek sarf etmeğe, o güzel simada daimi bir tebessüm hâsıl etmeğe çalışmalı değil miyim? Ben ise nezaket ve terbiyenin elifini besini bile tekellüme kadir olamıyorum... Hâlbuki yalnız heva ve hevesimin icabatına,müstehiyyatımın sevkine tabii olarak belki yüzlerce defa bu geçilmez geçitleri geçmiş, bu atlanmaz eşiklerden içeri ayak atmış, bu girilmez hususi hücrelere münbasit, münşerih, bahtiyar olarak kahramanane girmiş idim... Bu kadına karşı ise mağlubiyetten başka bir şey

hissetmiyor. Tekmil vücudumu heyecan-ı asabımın te'siri altında eziliyorum... Ah bu mahlûk! Onu beşeriyetin fevkinde bir kuvvete malik görüyorum. En küçük bir hareketimin hürmetsizlik olmasından korkuyorum... Halimi o da fark etti. Hatta ben odaya girdikten sonra kapıyı bile o kapadı.

Elimden bir tehalük-i neşe-saz ile resimleri kaptı. Bana masanın kenarında bir yer gösterdi. O da bir sandalye ile yanıma oturdu. Masanın üzerinde yanan büyük lambanın zıyasında resimleri birer birer temaşaya başladı. Büyücek kıtada kulakları halhallarla müzeyyen, iri kara gözlerini sanki müstehziyane bize atfetmiş gibi bir vazı'de bulunan bir yerli kadının resminden bir müddet gözlerini, o ateşin nazarlarını ayırmadı. Sonra o nazar benimkilerle çarpıştı. Gözlerim o şiddete dayanamayarak sanki sönecek idi.

— Şefik Bey bu Şark dilberlerindeki cazibe başka! ... Şark erkekleri çok bahtiyardırlar!

dedi... Artık kendimi kaybettim.

Ben müstesna! Kendimi bunların en bedbahtı görüyorum.

— Bu anda mı? ... Ben sizi gayet şen ve mes'ut görüyordum. Yoksa sizi bu vakitte geçen akşamki gibi bir gece safasından mahrum bıraktığım, mustarip, müteazzi ettiğim için mi kendinizi bu kadar bedbaht görüyorsunuz?

— Asla... Sebep bu değil. Fakat safiyane, itirafane bir şey

demeyeceğinizi biliyorum. Bunun için söylemeğe cesaret ediyorum:

bedbahtlığıma sebep sizsiniz?

— Niçin? ...

— Şarklıların ne kadar sevdâvi, ne derece hayalperver olduğunu pek güzel ediyordunuz... Bu gibi hissiyat ile meftur, bütün mevcudiyetiyle muhabbete münhemik, ufak bir kıvılcımla hemen parlamaya, yanmaya müstaid olan bir zavallı rehğuzarınıza tesadüf edince onun hissiyatını niçin gözetmediniz?

— Kabahatimi iyice takdir edemiyorum...

— Niçin bana bu kadar iltifatlar gösterdiniz. Niçin bu tesadüf bu kadar hususiyete müsait bir hale kadar şevkettiniz.

— Terbiyenizden emin olduğum niçin...

Ah ne darbe? Kalkıp hemen burada çekilmek istedim... Yapamadım.

Acı bir tebessüm ile sözünü tasdik ettim. Söz söyleyemedim. Masanın üzerine bırakıvermiş olduğu koluna, lambanın ziyasıyla ateşin bir renk olan son tüller arasında görülen o pembe tene, mini mini ele, narin parmaklara mahzun dalmış olan gözlerimi tekrar kaldırmağa, onun gözlerini araştırmağa kudret buldum. O gözlerde bu tehlikeli kadının hissiyatını okumağa çalışmak istedim. Şiddet ve gazabına muntazır olduğum nazarlarda âsârı-ı ibtisam var! Bu eser dudaklarda bile zahir oldu. Bana pek müsterhimane göründü... Yoksa müstehziyane mi? ...

Yerinden kalktı. Bulunduğumuz oda bir salon makamında idi.

Yandan bir kapıdan küçük yatak odasına giriliyordu. Burada bulunan

çantasının içinde Şam ve Beyrut resimleri bulunduğunu, bunları çıkarıp getirmek seyretmek istediğini söyledi, içeri odaya girdi.

Belki aradan bir dakika geçti başımı avucumun içinde almış, bu pür- sükûn odada, bu herc ü merc-i asabi içinde ne hissiyatımı anlamağa, ne de şu hal ve mevkii terk etmeğe muvaffak olamayarak perişan bir halde bulunuyordum... Mazlum ve müthiş bir yerde yolunu kaybeden yolcunun bir ziya, bir ümid hissetmesi gibi pek tatlı bir surette içeri odadan:

— Şefik Bey!

diye ismimin telaffuz edildiğini işittim. Gayri ihtiyari bir surette hemen doğruldum. O tarafa gittim, Madam Clifford:

— Affedersiniz. Çanta karyolanın altında biraz muavenet etseniz de çıkarsam...

dedi... Yalnız salonda yanan lambanın ziyasıyla pek hafif bir suretle aydınlanmış olan yatak odasına girdim.

Hiçbir söz söylemedim. Meylettim, yataklığın altından büyük yol çantasını çekmek istedim. O da bana yardım etmek, bir tarafından tutmak istedi. Ra'se-dar ellerim bu nim-i zulmet içinde onun hararetli ellerine temas etti.

Çantayı bıraktım. Sımsıkı o elleri tuttum. Doğruldu. O da çar ü naçar hareketimi taklit etti iki mini mini el benim bir avucumun içinde kaybolmuş idi. Diğer elim saçlarını okşuyordu. Başım omzuna doğru meyletmış, dudaklarım gerdanını arıyordu...

-7-

Bu geceden sonra Kahire’de on yedi günlük hayatım kâh gençliğin bütün hissiyat ve müştehiyyatını perverde edecek, kâh aşk-ı sevdâyı kademe kademe takip eden, bunun bütün lezzet ve ulviyetini, satvetini enva-ı infialat ile ihlal eyleyen kıskançlığın tesiratını tamamıyla hâsıl eyleyecek vukuat içinde geçti.

O kadın, kudreti yettiği kadar hatasını tamire çalışmış idi, yani hissiyat-ı sevdakâraneme şiddet veren iltifatlarından şikayet etmiş, kendine karşı kalbimde hasıl olan, hatta bütün hayatımı işgal eyleyecek derecede bir tesir-i şedidi gösteren muhabbeti tevlide sebep kendisi olduğunu söyleyerek bile bile niçin bana kıydığını sormuş idim. O şikâyete artık hakkım yok idi. Bu sualin latif ve kıymettar cevabı verilmiş idi... Muhabbette ittisa-yı emel ne olduğunu daha kim tayin edebilmiş ki ben de hissiyatımı izaha kadir olabileyim? Muhabbet-zedeler dünyada en kanaatsizlerdir, dedikleri sahih imiş. Vücudunu bana bahşeden bu kadından daha ne istiyorum? ... İstiyorum ki o vücut bütün alâkadan tecrit eylesin medeniyet, bedeviyet ve vahşet her ne ise şu tarz

maişetin bütün usul-ı furu'undan, bütün âdat ve kavaidinden nükul etsin, ben yalnız onun için yaşayım, o yalnız benim için yaşasın... Otel alemleri! Bu büyük kervansaray, muhtelif-i medeniyeye mensup olanlar bir mecmu' oluyor. Her birinin âdet ve ahlâkına riayet etmek, istirahat-i te'min olunmak isteniliyor. Adeta buraları bir Babil Kalesi'ne benziyor. Biri biri için yaşamak, te'siratına, hissiyatına istediği gibi görünen, türlü türlü insanlara, çeşitlere tesadüf, bunların garip garip tavr ü muamelelerine hedef olunan bu yerlerden yalnız sevdası, hayalatı, muhabbeti için yaşamak isteyenler müteneffir bulunuyor. Yahut ben nefret etmeğe başladım.

İstiyorum ki artık Cesi –Madam Clifford'un asıl kendi İsmi– ile beraber bir tenha köşeye çekilelim.

Nil nehri sahilinde Asuan'a doğru köylerden birine gidip bir kulübe-i fakiraneye sığınalım. Her gün her saat, her dakika birlikte bulunalım... Bu arzularımdan da vazgeçebilirdim. Hiç olmazsa o da benim gibi düşünseydi, benim kalbim ona karşı nasıl mütehassis bulunuyor, nasıl ihtizaz ediyorsa onun kalbi de zerre kadar bu ahenge tabi bulunsaydı. Görüyorum ki o kalp, daha doğrusu bu tabiî-i sevda-perestane, bu Mahabbet-i hayal-perverane onda yok, olmasının da ihtimali yok. Onun her halinde bir hesap-ı ciddiyet ve muvazeneye, itidal ve terbiyeye tatbik- i hareketten mütevellit bir hesap var! Fen midir, medeniyet midir, nedir hayatın en tatlı avanını bayağılaştıran, hat ü kaide vaz' olunamayan lezaiz-i sevda-kâranesine karışan itiyadat-ı asriyyenin Amerika'da

te' sis eden şekil ve suret, emelim, mahbubem bu anda bütün mevcudiyetim kendinden ibaret olan Cesi üzerinde gayr-i kabil tebdil bir te' sir gösteriyor; benim de bahtiyarlığımı zir ü zeber ediyordu...

Bende akıl ve fikir büsbütün perişanlaştı. Muhakematımı nefis-ül emre mutabık bir surette yürütmek kudretini benden kaldı. Madam Clifford ile tesadüfümüzden beri geçen vukuatı münsafane düşünsem her şeyi, malikiyetini, nisvaniyyetini bana feda ettiğini itiraf etmeliyim... Fakat onun kalbini, dimağını, terbiyesini, hüviyetini bir kuvve-i sahirane ile tebdil ve tağyir etmek de katiyen gayr-i mümkün. Bunu da bilmeliyim. Cesi bana müeehhil olduğunu, zevcinin kendisini Londra'da beklediğini söylememiş mi idi? Bunu da teemmül etmeliyim, hayretmeli idim.

Asıl beni şimdi düşündüren bir nokta! Bana karşı ilk tesadüfümüzden beri gösterdiği müsamahaları, davetleri nazar-ı dikkate alıyorum. Hatta bu otele bile benim hatırım için geldiğini ona niyetkârane bir surette farz ü tahmine kadar varıyorum. Gönlüm müteehhil olduğuna inanmıyor. Bana yalan söylemiş olduğuna, serbest bulunduğu kani' olmak istiyorum... Galiba Cesi'nin hakkı var. Biz ifrad derecede hayalperveriz, hayalim böyle olmak, yani onu serbest görmek istiyor. Ben de onun bir zevci bulunduğu da şüphelere, tereddütlere düştüm... Hâlbuki onun muhabbette hesab ve kitabı beni daha ziyade bizar ediyordu... Bunu Amerika terbiyesine atfediyorum. Fakat bir şey değil midir? Damarlarda cevelan eden kan, hayat-ı uzvi, sevk-i tabîî niçin hissiyata galeyan vermesin, niçin te'sirat muhabbet farklı olsun? ... Bu kadın, farz edeyim ki, beni

sevmiş olsun, muhabbetin sevgiyle o iltifatlarını bezletmiş bulunsun.

Niçin o muhabbetin arasında temami-i metrukiyet, temami-i safvet göremiyorum?

Beni sevdiğini söyledi. Bu muhabbetin sevkine tabiiyetten kendini alamayarak mertebe-i medeniyyesini unuttuğunu, sadakat-i aileyi pay-mal eylediğini itiraf etti. Öyle bir itiraf ki ciddiyyetten arî duruyor, Yalnız benim üzerine, yalnız benim hatırım için söylenmiş gibi görünüyor.

Beş on günlük hayatımızı enzar-ı ağyardan mahfî tutmak için çalıştık. Zevahir-i ahvale riayet etmek istedik, hatta birlikte gezintilere bile fasıla verdik. On, on iki gün dalgalar, fırtınalar içinde yuvarlandık. Tatlı bir rüyada imiş gibi vakit geçirdim. Bütün gündüzler, ekser geceler de serbest idim. Kahire'deki rüfeka, ehibba ile sözde eğlencelerde, saz ve söz içinde bulurdum. An-ı muvaffakiyeti takip eden zamanın on dört, on beşinci gününde benim için dehşetli bir ıstırap başladı. Çünkü bu günlerde artık benden tevakkiye, benden firara, diyebilirim ki beni red ve tenkile onun meyl-ettiğini hissetmiş idi. Belki bu da bir vehim ve hayal idim. Ne çare ki beni tazib ediyordu, işkence altında eziyordu. Ne olurdu vehim ve hayal ola idi... Fakat hissimin bu noktada yanılmadığı, farzımın hakikate yakın olduğu tezahür ediyordu.

Onun hakkında ne çirkin, çirkin mülahazalara düştüm. Onun gayet fettan, gayet hud'akâr olması ihtimali bile zihnimi kurcalamağa başladı. Beni büyük bir heyulaya hedef etmek, beni pek zengin göstererek

istifadede bulunmak, yani muhabbetini, zevkini pek pahalıya satmak fikrine düşmüş bir kibar ve serseri âşüfte olması bile hatırıma geldi.

Bu mülahazaları yine kendim cerh ediyordum. Çünkü garabet-i ahlâkı ile beraber kendinde sefahat ü zevk ü safââlemlerinde payân olmuş ve bu âlemin içini tamamen anlamış, katmerlerini öğrenmiş bir kadında görülebilen tavır ve muameleden eser yok idi. Vukuf ve malûmatı, tetkikatı o kadar ciddi ve vasi'ki bu derece tahsil ve tetebbu' kendisini -erkek olsaydı- fennî, ilmî encümenlerden birine azâ olarak kabul ettirmeğe kâfi idi. Amerika'da belki bu Şarkı ihraz için nisvanıyeti de mani değil... Hayır, bu kadın âdi bir âşüfte değil ve olamaz.

Niçin? ... Bana karşı o kadar müsaade-kârane davrandıktan, meyl-i muhabbet gösterdikten sonra böyle ani bir ric'ate sebep ne? ... Benim şikâyetlerime, tecavüzlerime mukabil sadaka ile beni biraz taltif ettikten sonra ibram ve ısrarda hiçbir hakkım olmadığını, ihtisat-ı kalbiyeme sevdâma mümaşat için i'tiyadını, azim ve risanetini kaybetmeye hiç bir mecburiyeti bulunmadığını göstermek istiyor... Ben ondan yalnız bir bir metrukiyet-i maddiye ve bedeniye intizar etmedim. Mademki benim his u hayale mağlup olduğumu takdir etti, lütfunu ikmal için bunu da okşamalı değil mi?

Aşkından, sevdasından meclubiyet ve meczubiyetinden, dil-i şeydasından bahseden benim gibi bir zavallıyı beş on gün oyaladıktan, bahtiyarlığın lezzetini gösterdikten sonra mahrum ve makhur etmek reva mı? Hani onun evvelki rahm ve takdiri, hani şimdiki birûdet tavrı...

Ah çıldıracağım! Bu tebdil-i nagehaniyi anlamaktan acizim! Ben de

bir kabahat mi var? ... Beni kıskandın mı? Bir hareketim kendisine hoş görünmeyerek birden bire benden müteneffir mi oldu? Bu on beş günlük vukuatı, bütün teferruatıyla hatırlıyorum -unutmak mümkün değil ki- onu dil-gîr edecek, kendimden müteneffir kılacak, bahanelerle benden firara mecbur eyleyecek derecede kusurumu, hatamı görmüyorum...

Evet, kıskançlık gösterdim, bazı serzenişlerde bulundum. Bu halimin şiddetli bir sevdadan, müvazenesiz bir muhahabbetten tehassül ettiğini, onun takdir ve tahmin etmemesi mümkün mü? Bu kadarcık bir hatadan muğber değil, katiyen memnun olması hissiyat-ı nisvaniyeye daha ziyade tevafuk etmez miydi?

Bir gün kendisini sabah ve akşam taamlarında hiç görmedim. Ertesi gün cebr-i nefis ederek ızdırabatımı ketmetmeğe çalıştım. Latife-â'miz bir surette ilan-ı tahassür ettim. Amerikan konsoloshanesinde bir müsamereye med'uv olduğunu söyledi. Gece geç vakit otele avdet etmiş.

Ertesi gün melûl, mütefekkir, kararsız akşamın en hüzn-aver bir zamanında Özbekiye Bahçesi'nin yolunda serseriyane dolaşırken vapur refikamız olan Fransız mühendise tesadüf ettim... Beni saatlerce işgâl etti. Amerikan konsolosunun müsameresine med'uv bulunduğunu, Amerikalı dilbere burada müsadif olduğunu anlatıyordu. O bezm-i safânın şaşaasından, Madam Clifford'un terbiye ve nezaketinden bahsediyor. Gariptir ki vapurda bu kadın hakkındaki fikir ve ifadesine muhalif olarak meth ve sitayiş için lafz ibzalinde asla imsak etmiyordu... Beni de tashih-i fikre davet eyliyordu. Zavallı bihaber!

Şu tesadüf bana iki noktayı izah etti. Birinci: Madam Clifford'un muteber ve kibar bir aileye mensup olmasından şek üşüpheye artık mahal yok idi... İkincisi: O gün, akşam müsamerede bulunduğunu haber vermiş idi, bunu da doğru söylemiş idi.

Bu müsamere üzerine Cesi'nin hal ve tavrındaki tebeddül büsbütün zahir oldu.

Öğle taamından sonra otelin salonunda yalnız kalmış idik. Müsterhimane yanına gittim:

- Artık beş dakika zamanını bile benden esirgiyorsun.
- Ne kadar his ü hayalinize mağlup oluyorsunuz.

«Ben», «Sen» diye hitap ederken bir tebeddül! Birçok günler, mes'udane demlerde onun sen hitabını işitmiş, bu teklifsizlik bana pek tatlı gelmiş idi... Şimdi yine İngilizcenin nüktesine, «Sen »

tabir-i latifesinden mahrum olan şivesine riayete başlamış idi.

— Sâfiyane sözden hoşlanırsın... Ben de açıktan açığa söyleyeceğim: Cesi, tahammülüm kalmadı. Niçin beni bu kadar rencide ediyorsunuz? Emelim, yegâne arzum şu anda, bu dünyada yalnız sensin. Hayatımı sana nazar etmeğe, bezletmeğe kadar varabilirim. Beni ibtidalâyık gördüğüm muhabbetinden, latifenden şimdi tard etmeğe sebep ne? Hiç olmazsa bunu söyle. Yüreğimi paralayan bu meraktan beni kurtar.

Tebessüm etti. Adeta rahimane bir nazarla yüzüme baktı. Bu nazar bana «vah zavallı» demek istiyordu. Fakat lisanı bu dereceye bile gitmiyordu:

— Yanlış fikre düşünüyorsunuz dostum. Yahut hal u mevkiimizi layıkıyla düşünmüyorsunuz. Ben size karşı dünyada en büyük fedakârlıktan çekinmedim. Herhalde vakar-u hissiyatımı, mevki ve terbiyemi muhafaza etmek de bence pek mühim bir vazifedir. Bu vazifemde zerre kadar nükûl edemem. Burada beni tanıyanlar bulundu. Seyyahlar arasında Newyork'ta ve Londra'da ailemizin mevki'ini, muhterem gören pek çok adam var. Hatta bunlar benim bu otelde bulunmamı bile reva görmüyorlar. Bunlara karşı temkin şart değil midir? Aramızdaki münasebetin kıyl ü kâli badi olmasını hiçbir zaman istemem. Beni muhterem görüyorsunuz, terbiye ve asaletinize de i'timad ediyorsunuz da bu noktaları niçin düşünüyorsunuz?

Ben müsterihim, o ise beni takdir ve te'zire mail...

— Benim nazarım önünde bulunmağa da tahammül edemiyorsunuz, buradan da ayrılmak istiyorsun.

— Azizim, niçin muhakemenizde daima hisse tabi' oluyorsunuz? Ailemi terk ederek sizinle firar mı edeyim, beş on gün hevesatınıza vasıta olduktan sonra âr u hicap ile meydanda mı kalayım? Bu sözleri söylemek istemem fakat Şarklıların, hatta Avrupalıların fikr ü mülâhaza-sına bunlar daha mülayim olduğu için sizi ikna edebilmek ümidiyle böyle söylüyorum.

— Ben size bir mesele-i siyasiyeden, yahut bir meseleyi ictimaiyeden bahsetmedim. Hissiyat-ı kalbiyyemi, muhabbetimi... Zerrekadar ehemmiyet vermek istemediğim, adi bir meyilden, maddi bir lezzetten ibaret gördüğün muhabbetimi bildirmeğe çalışıyorum... Bu noktada muhakeme-i akliyyeye tabi olmak, hissimi

muhabbetimi unutmak, kalbimi ezmek, bütün galeyanını teskin etmek mümkün mü?

— Bakınız Şefik, bence sizin hatıranız daima muazzez olacaktır.

Aramızda hâsıl olan rabıtayı asla unutmayacağımı da bilmelisiniz.

— Ne olur, beni böyle birden makhur etmesen de şimdi de biraz

bu hatıraya riayet etsek... Ati için hal-i hazır bana hafif

bir ümid olsun verse...

Tatlı bir tebessüm ile mukabelede bulundu:

— Şikâyetinizi haksız buluyorum.

Bütün kadınların muhakemat-ı fikriyesi arzularına tabi' olduğu gibi

Madam Clifford'dan ulum-ı tabiîyede vukûf-i tamî, sair şu'ubat-ı ilm

ü marifette mükemmeltetkiki ile beraberine nisvaniyetten tecerrüt etmemiş gibi

şikayetinde beni bir defa haksız buldu, haksız bulup gidiyor. Haksız imişim vesselam.

Sohbetin mecrasını değiştirdi. Bana Amerika maişetinden bahis

etti. Maişet-i medeniye'nin icabetini anlatmak, bunun mehasin ve mehazirini

izah etmek istedi... Dinleyemem, dinleyemedim... Yalnız sadanın

ahengiyle cerihadar kalbim bir kat daha müteessir oldu. Müthiş kadın!

Beni bu te'sirat içinde bıraktı. Resmi bir müsaade istedi.

Kalktı gitti.

Bu kadına rabt-ı kalp etmek için, bu te'sirat içinde yuvarlanıp gitmek

nihayetü'l emr bence bir ye's ve hurremani-i mucip olacaktı... Bunu

anlıyorum. Fakat şiddetli bir sevdâya müptela olan bir adam akl-ı muhakemesini

kaybetmeyip hareketinin vehametini hesap etse bile bu hesap üzere harekete kadir olur mu?

Tab'-ı beşer muhabbetten birden nefrete geçebilmek istidadını da göstermiştir, derler. Bu geçidin ne kadar sarp, arızalı, tehlikeli olduğunu izah etmek pek müşkül!

Cesi'den fazla ne bekleyebilirim? Lakin böyle pâymâl hakaret olurcasına reddedilmiş, bütün hüviyet-i şahsiyesini, nazik vücudunu birkaç gün evvel bana vakfetmiş olan bir kadın tarafından şimdi terk olunmuş bana, kalbime izzet-i nefsime pek girân geliyor, o kadının tavr ü muamelesi yüreğimde -asla uyandırmak istemediğim- kin ve gazez hislerini bile ikaz ediyor, adeta bu kadından intikama bile beni sevk eyliyordu.

Nasıl intikam? Mevanisetlerine can attığı Avrupalı, Amerikalı ehibbası karşısında kendisini tahkir etmek... Bana karşı mevcudiyetini feda etmesine böyle mi mukabelede bulunacağım? ... Of. Bu da mümkün değil. Buna cinayet derler.

Düşünüyorum ki bu kadın kibar olmak ile mükemmel bir tahsil ve terbiye görmek ile beraber yine adi bir heva-perest olmaktan, geçen asırlarda Fransa'da emsali pek çok görülmüş olan meşhur âlüfteler gibi zevk ü safâ ile ömür geçirmeğe hariç bulunmaktan kendini alamamıştır. O ciddiyet-i tab' o azm ü metanet, bu his-i şehvaniyi iptal edememiştir. Bir iki aydan ibaret bir zamanını Mısır'da geçirecek, niçin bana hasr-ı nefis etsin? Arzu-yı müştehiyanesini teskin için niçin -birtakım erkekler

gibi- bir düziye zevkin tebeddülünü şahsın tebeddülünde aramasın? ...

Bu fikirleri bir tarafa koyuyorum. On beş gün pek yakında gördüğüm, hayran olduğum tab‘-ı ciddiye-perverini isabet-i fikrini nazar-ı dürbînini..Ba-husus zevk ü sefâda ifrattan tevakkısını itidalü intizama fart-ı riayetini de bu tarafta tecessüm ettiriyorum. Eyvâh ki o âdi fikirleri, bu bayağı mülâhazaları hiç bunlara yakıştıramıyorum...

Bir darbe-i müthişe teessüratımı nihayet dereceye vardırdı. Şurada bulunduğum mahdut alem içinde, otelin hizmetkarlarıyla birkaç refikaya karşı bile muvazenemi muhafaza edebilmek benim için çok güç oldu.

Madam Clifford bir sabah Shepherdotelinde misafir bulunan kadınlı erkekli beş altı kişiden ibaret olan bir heyetin ziyaretini kabul etmiş, bir saat sonra birlikte bulunduğumuz otelin hesabını -benim yegâne ümidimle beraber -kesmiş, eşyasını Shepherd’a naklettirmiş idi...

Benim izahatımdan kurtulmak için ihtimal bu tedbiri çare-i yegâne olarak düşünmüş idi...

Serseriyane bir suretle beş on gün daha vakit geçti. Bu müddette kendisine bir iki defa tesadüf ettim. Bir günde Özbekiye’de refakatinde yaşlıca bir kadın bulunduğu halde rast geldim. Mültefitane selamını esirgemiyor, beni bu selamıyla müteazzi ediyordu.

Bir akşam Kafe Angle’nin önünde musiki heyeti için tertip edilmiş olan seddin yakınında bir masa başında Madam (Clifford) ihtiyarca bir erkek ile oturmuş idi. Bu adamın yalnız şakaklarının iki tarafına doğru kırca sakal başları uzamış, açık kurşuni bir redingot

bu renkte bir yelek giymiş, başına da siyah bir silindir şapka geçirmiş,
garabet-i vaz' u edası bir Amerikalı olduğunda şüphe göstermemekte
bulunmuş idi.Yaşı elli beş raddesinde idi. Bu refakatin kalbimde
bir his-i hased uyandırmamasına bu yaşı kâfi idi...

Ben geçiyordum... Tatlı bir edâ ile ümid-bahş bir surette Madam
Clifford ismimi söyledi... Birkaç defa tekrar etmekle beraber
olduğu yerden adeta arkamdan koşmak için hazırlanırcasına meyl
göstererek eliyle de işaret etti... Ben şaşırdım. Müteheyyic, ra'sedar
ellerimle selam verdim. Bana gayet teklifsizce bir yer gösterdi. Oturacağım
sandalyeyi eliyle düzeltti. Bir arada yanına çekti... Bu daveti red-
detmek elimden gelmedi. Bu tebeddüle sebep ne? Benden firar eden, beni ciddiyete
davet eyleyen, vakar ve hissiyetini kurtarmak için benden teba'üt etmekten
başka çare bulamayan bu kadın ilk nezaketiyle, cazibe-perverâne iltifatıyla
külfetsiz fakat sehharane tavır ve muamelesiyle beni cezb u davet ediyor...
Benim hissiyatımdan, onun temayülâtından da vazgeçtim. Hiç olmazsa suret-i
hareketini tefsir ve izah edebileydim... Bu keşmekeşten kurtula-
madım. Kahvenin önünde birkaç defa ismimi çağırdığı zaman gayet
lâkaydane ve şetaretkârâne bir surette yanına gelmek, bir el verdikten sonra
katiyen bir mazeret göstererek, bir mev'ud mülakata gittiğimi açıktan
açığa -yüreğini rencide etmek için- söyleyerek buradan hemen tebaüd
etmek lazım idi... İzzet-i nefsime bu yolda davranmağı daha muvafık
buluyordum. Fakat mümkün mü? Akl ü mantık kararımı verinceye, ben bu kararımı
harfiyen icra edebilecek bir azim ve metanet kesp edinceye kadar hissiyatım

galeyan etti. Bütün muhakematımı şaşırttı. Acz ü meskenetle yanına gittim, bana gösterdiği sandalyeye oturdum.

Bu tahavvüle sebep ne? Bir türlü anlamak kabil olamıyor. Bana karşı o kadar mültefit, muamelesi o derece serbazane ki... Zerrece enzar-ı halkı hesap etmeyerek sevgilisine bin türlü işveler, cilveler gösteren bir âlüfte bile bundan daha ileriye varmaz.

Madam Clifford'un yüzüne bahtü hayret içinde baktığım gibi ihtiyar Frenk'ten de çekiniyordum. Hâlbuki bu adam bir kelime bile Fransızca bilmiyordu. Madam Clifford ise Fransızca söyleyerek bir takım nüktelerle, imalarla şevk ü şetaret içinde biri birbirimizin kolları arasında gaşyolup gittiğimiz anları tahattur ediyor, tatlı darbelerle beni okşuyordu... İhtiyar Amerikalıyı bana, beni ona takdim etmiş idi. Ne benim söylediğimi o, ne de onun söylediğini ben anlayamamış idim.

Ben de teklifsizce davrandım:

— Cesi, affet. Bu tahavvüle sebep ne? Nerede o ciddiyet-i tavrın, nerede bu hoş şetaretin? ...

— Ne kadar müşkül-pesentsin! Sen böyle istiyorsun diye böyle hareket ediyorum. Yine mi teveccühünü kazanamadım.

— Alıştırdığın senli benli hitaptan da beni mahrum bırakmış idin... Acaba o devr-i saadetin avdet etti mi, ümit var olayım mı? ...

— Devr-i saadet dediğin, benimle ülfet ve ünsiyetin değil mi? Yalnız senin hayalin buna fasıla vermiş idi.

— Otelden firarın da hayal mi?

— Buna mecbur idim. Çünkü âşınaların ve aile dostlarının sözlerini reddedemez idim.

Bu aralık bir genç Amerikalı ile bir de kadın geldi. Yanımıza oturdular. Evvelce Madam Clifford'un yanında bulunduğum zatın kızı ile damadı olduğunu resm-i takdimimde anladım.

Hoş bir sohbetle tatlı bir zaman geçti. İhtiyar Amerikalı'nın damadı Fransızca biliyor idi. Her nedense bu sâf-dil adam bana ilk nazarda bir meyil gösteriyordu. Şüphesiz o da bir Şarklının tedkik-i ahvâline meraklı idi...

Ertesi günü beni öğlen taamina davet ettiler. Pek çok ısrarda bulundular. Kabul ettim... Madam Clifford taam vaktinden evvel gelmemi yavaşça kulağıma söyledi...

Ertesi sabah otele gittiğim zaman Madam Clifford'ı otelin ön tarafındaki taraça üzerinde buldum... Bir sandalye aldık. Taraçanın kenarına çektik. Sokakta kaldırım üzerinde fellah çocukları koşturuyor, bazıları bir küçük sepet içine büyücek tesbih, resim, bir türlü hurda doldurmuş gelip geçenlere uzatıyordu.

Cesi'yi akşam bir iki şişe şampanyanın tesirine mağlup zannetmiş idim. Halbuki hata etmişim. Gündüz akşamında daha şâtır, daha beşuş idi. Ben diyorum ki:

— Senin tab'ına akıl erdirmek mümkün değil.

— Şefik yine serzenişe başladı.

— Hakkım yok mu?

— Yine mi hak bahsi? Haksızsın, haksızsın...

— Niçin bana iğbirar gösterdin, beni red ve kahrettin, şimdi, yine o tatlı muamelene beni kavuşturdu? ... Hiç olmazsa bunu söyle... Keşke buraya gelmeyeydin. Ne olurdu.

— Buraya gelebilmek için öyle yaptım. Orada kalsam münasebetimiz kıyl u kâle sebep olacak idi. Seninle hüsn-i münasebeti âleme karşı ca'li bir surette göstermek, senin kadar his ü hayale mağlup bir âşıkı ikna ve irza etmek kabil değil idi.

— Bu tedbirler yalnız buraya nakledebilmek için öyle mi?

— Öyle farz et...

Haydi, öyle farz edeyim, fakat oradaki müsaade ve fırsat veren mevki nerede? Ben orada, o burada geçireceğimiz hayatın zevk ü safâsı nerede? Ben de kalkıp buraya geleyim? Onun korktuğu kıyl u kâl o zaman bütün şiddetiyle meydan almaz mı? ...

— Cesi, oradaki hususiyeti nasıl bulacağız? ...

— Derdin yalnız bundan ibaret kaldıysa ona da çare buluruz...

Gittikçe baht ü hayrete düşüyorum. Bu kadının asla bu kadar şû-hâne, bu kadar serbaz-âne hareket edeceğini -hele o infialden, o ciddiyet-perverâne muameleden sonra- asla ihtimal vermiyordum...

Taam pek şetaretle geçti. Hizmetkârlar zengin Amerikalıların misafiri olan Şarklıyı yani beni ikram ve i'zaza çalışıyorlardı...

Yemekten sonra salonda bir küçük bezm-i sohbet teşkil etmiş idik.

Şepherd salonu ne kadar mükellef olduğunu izaha hacet yok...

Benim şerefime olacak, bugün Amerikalılar gündüz uykusunu feda etmişlerdi... Akşama doğru arabalarla bir gezinti icra ettik...

Akşam taamına da beni otelde alıkoymak istediler. Razı oldum.

Müsaade istedim ayrıldım. Ertesi sabah için Madam Clifford benden söz almış idi...

On beş gün kadar bahtiyarâne bir hayat daha geçirdim. Cesi ile ilk devre-i ünsiyetimiz avdet etmiş idi. Fakat bu defa evvelki kadar külfetten âri olmadığını da itirafa mecburum.

Ehrama kadar bir kafil ile bir eğlence tertip olunmuş idi. Bugün pek hoş geçti... Cesi ile baş başa, enzar-i ağıyardan hali tek ve تنها vakit geçirecek, amal-i sevdakâranemize cereyan verecek şiddet-i muhabbetimizi birbirimize tekrar eyleyecek bir hücre bulmuş idik...

Bu hususta Kahire’de bulduğum birkaç refikimin nasihatinden istifade etmiş idim...

Cesi ilk günleri burasını memnuniyetle kabul etmiş iken on gün sonra bir türlü mahzurlarını sayıp dökmeğe, nihayet buradan müteneffir olduğunu söylemeğe başlamış idi... Eyvah yine bu kadında bir meccaniyyet, bir tevakki eseri görülmeğe başlamış idi. İhtimal benden yine kurtulmak istiyordu. Fakat bu defa ayrı ayrı yerlerde bulunmamız, bazen iki günde bir tesadüf etmemiz ictinabını tamamıyla göstermiyordu, seyrek görüşmemizle bu hali setredebiliyordu... Bu kadının tab’ ü

mizacı on beş günde bir televvün ve tebeddül ediyor. Acaba bundan ne hikmet var? Her neden ise bu defa ümit-var olarak iğbirar halinin geçmesine intizar ediyordum.

Bir hayli niyazlarım, ricalarım mev'ud mülakata son günlerde getirebilmek için te'sir göstermemiş idi.

Ben de kendisine karşı vakar-ı zatiyi muhafaza kastıyla iki gün olsun Cesi'yi görmemek, otele uğramamak kararını verdim...

İki gün geçti. Bir yerde tesadüf etmedim. Özbekiye'de, Cezire'de, geceleri Kafe Angle önünde gezindiğim gibi Şepheardotelinin taraçası yakınından bila-lüzum bi'ddefaat geçtim. Onu görmek gayr-i kabil. Tesadüf de ona uygun...

Üçüncü günü sabır ve tahammülüm elden gitti. Artık ya büsbütün bu hale nihayet vermek, yahut onun iğbirar ve infialini tekrar izaleye muvaffak olmak ümidiyle ale's sabah kahve zamanı Şepherd'a gittim. Mister « Pötibon » -Kahvede, Cesi'nin yanında tesadüf ettiğim ihtiyar Amerikalının damadı- salonda idi. Beni görünce bir tehalükle geldi. Benden isti'fa-ı kusura başladı. Bulunduğum otele gelmek üzere hazırlandığını ve eğer ben gelmeseydim mutlak yarım saat sonra orada bulunacağını söylüyor idi.

Bu sözleri söylediği sürede cebinden bir cüzdan çıkarmış, içinde bir kâğıt aramakta bulunmuş idi.

Aradığı kâğıdı buldu. Küçük beyaz bir zarf... Bana kayıtsızlıkla uzattı.

Hiçbir kelime tekellümüne muktedir olamadım. Sanki bu kâğıdın muhteviyatını bir kuvve-i harikulade ile keşfetmiş idim. Yüreğime ilham edilmiş idi. Ellerim titreyerek kâğıdı aldım bu kâğıt bana Madam Clifford'dan... Başka kimden gelebilir?

Mister Pötibon'dan müsaade bile istemedim. Zarfın üstündeki yazıyı tanıdım. Odasında o mektup yazarken, onun müsaadesiyle ben omuz başına doğru ittika ederek saçlarını okşar bir suret-i muntazama ile kâğıt üzerinde hareket eden ince uzun parmaklarıyla yüreğimde tatlı tatlı hissiyat uyandıracak, temaşasına beni kandıramayacak bir tarz-ı latifte kalemi sevk eyleyen ellerini uzaktan sever, kâh sabredemeyerek bileğini elimle tutar, hafifçe onu öperdim. Yazıyı bozduğum için ta'ziratına hedef olurdum. Ne tatlı ta'zirler!

Bunları düşünerek zarfı yırttım. Bir küçük pusula... Süratle hareket ettiği için görüşmeğe vakti olmadığını yazıyor. Benim hatırama riayet edeceğini, yani unutmayacağını vaad ediyor... Fakat ne bir adres veriyor, ne de muhabbetimizi, yâda alıyor. Eyvah! bu arada kendimden geçmişim...

Pötibon tafsilat veriyordu. Elimden kâğıdı bıraktım, bir sandalyeye oturdum. Londra'dan bir mektup almış. Mister Clifford hemen mektubu alır almaz hareket etmesini bildirmiş, Londra'da umur-ı hususatını ikmal ederek yalnız kendisinin avdetine muntazır olduğunu yazmış. Ne olmuş olmuş ise olmuş. Benim Pötibon'dan aldığım bu tezkere ile anladığım bir şey

var, bir haber-i felaket ortada ki bu da Madam Clifford'un dün akşam
İskenderiye'ye müteveccihen hareket etmesidir.

Bugün pazartesi idi. Mister Pötibonsalı günü sabahleyin
Marsilya'ya hareket edecek Fransa posta vapuruna rakip olacağını
söylemiş idi... Bence bu haber kâfi idi.

Sathî bir teşekkürle buradan ayrıldım. Doğru otele geldim. Eşyayı
toplamağa bile lüzum görmedim. Bir küçük el çantasıyla hemen istasyona
koştum... Katara atladım.

Fikrim perişan, halim pejmürde, tekmi-i vücudum ra'se-dâr
olduğu halde vagonun bir köşesine sığınmış idim...

İskenderiye'ye geç vakit vasıl olmuş idim... Büyük meydana
nazır bir otele indim. Çantamı bıraktım. Bu vakitten sonra onu arayıp
bulmak ihtimalden hariç idi...

Kendimi sokağa attım... Gazinoları dolaştım. Vapur
ilanlarını müddet-i hayatımda bu kadar dikkatle okuduğumu, bu derece telaşla
tetkik ettiğimi bilmiyorum.

Filhakika ertesi gün tam vakt-i zuhurda Marsilya'ya bir vapurun
hareketi ilan edilmiş idi. Serseriyane şehir içinde gezindim. Paradi
gazinosunda gece alafranga saat üçe kadar oturdum. Buradan
kafe şantanları devre başlamış idim. Girip çıktığım yerlerde ne yaptığımı,
ne işlediğimi bilmiyordum. Otele pek geç avdet ettim. Bir hizmetkâra
sabahleyin mümkün olduğu kadar erken uyandırılmaklığımı söyledim. Fakat
uyumağa kudret bulmak mümkün mü?

Vapurda Madam Clifford’u bulursam ne yolda muamele edeceğim, ne söyleyeceğim. Alıkoymak mümkün mü? Vapurdan çıkmayarak peşinden gitmek kabil mi?... Bu halde buraya kadar niçin geldim, niçin koştum? Velhasıl hatt-ı hareketimi kendim anlamaktan, edebilmekten aciz idim.

Sabaha kadar ceketimi bile çıkarmadan oda içinde kâh gezinerek kah ye’s ve heyecanımdan saçlarımı yolarcasına çekerek saatler geçirdim. Bazen bir sandalye üzerine yığılıp on, on beş dakika kaldıktan sonra bir heyecan-ı asabi ile yine yerimden fırlamakta, gezinmeğe başlamakta idim. Sabahın aydınlığı sanki bana bir şule-i ümid gibi geldi. Bir saat kadar daha tahammül gösterdim. Kendimi sokağa attım. Heykelin karşısına tesadüf eden bir kahvehanenin önüne oturdum.

Burada bir saat kadar kaldım, ba’de aheste aheste rıhtıma doğru yürüdüm. Marsilya’ ya hareket edecek olan Masajery’nin Sind ismindeki cesim vapuru idi. Bu kadar erken vapura gitmekte bir mani olmadığını düşündüm...

Rıhtımda bir müddet gezindim. Vapurun heyeti de yüreğimde ayrıca bir teessür husule getirmiş idi. Zannediyordum ki bu şekil, vapur suretinde temsil etmiş olan bir rakip idi. Sevgilimi ilelebet benden ayıracak, sinesine alarak uzaklara sevk edecek idi... Vapurdan nefret ederek geri döndüm. Tekrar İskenderiye’nin büyük meydanına, orta yerindeki tunç heykel ile daha muhteşem görünen, Mehakim-i Muhtalata Dairesi gibi yüce binalarla etrafı çevrilmiş olan meydana geldim. Ne tarafa gide –

ceğimi tayin edemeyerek mağazaların önünde, camekânların içindeki eşyaya görmez bir nazar atfederek sözde vakit geçiriyordum. Vakit geçirmek mi? Her dakikada bir mülahaza-i elemiye hasıl oluyor, bütün fikr ü muhakemem onunla meşgul olarak bir iki saat sonra Mısır toprağından bir daha belki ayak atmamak, nâm ve nişânını belli etmemek üzere iftirak edecek olan «kadın»ı kâh muhteşem, şâyân-ı takdis ve muhabbet görüyor, o tatlı muhabbetin, bu acı iftirakın te'siriyle için için ağlamak istiyordum. Kâh onun katiyen hevâü hevesine mağlup, garabet-i tabiînin icabatına tabi' hissiz, vicdansız bir âlüfteden başka bir şey olmadığını göz önüne getirerek nefret ediyordum. Ondan intikam almak sevdasına düşüyordum. İşte o «kadın» bugün zevkine vasıta kıldığını, yarın kahru tedmir ediyor, eski masallarda söylenen bir gece aguş-ı şehvetinde tuttuğu delikanlıyı ertesi gün katlettiren zalimleri hatıra getiriyor idi. Sanki Mısır toprağında Kleopatra gibi yaşamak istiyordu. Ne yaptığımı bilmeyerek, düşünceme bir intizam veremeyerek İskenderiye sokaklarının serseriyane geziyordum... İhtirasât içinde olduğum için bir yerde oturmak bile bence kabil olamıyordu.

Mesajerykumpanyasının acentesinden Madam Clifford'un Marsilya'ya kadar bilet alıp almadığını tahkik etmek hatırıma geldi. Şüpheyi davet etmekten de korktum. Çantamı bıraktığım otele geldim. Burada bir hizmetkâra bugün Marsilya'ya hareket edecek olan Madam Clifford isminde bir kadını teşyi' eyleyeceğimi, acenteden bu nâma bir bilet alınıp alınmadığını haber almasını tembih ettim. Beş dakika geçmeden hal-i merak ettim. Acenteden

avdet eden hizmetkâr, dünden muhterem madamın kamarasını tutmuş olduğunu haber verdi.

Pür heyecan ve telaş-sanki ben geç kalmışım gibi-arabaya atladım, tekrar limana geldim. Vapura geçtim. Salonları devretmeğe başlamış idim. Salonda ve güvertede hayli yolcu var idi. Bunların Port Sait'ten gelmiş olmaları muhtemel idi... Güvertede bir kenara ittika ederek bir müddet limana doğru baktım. Sahilde inşa edilmiş olan antrepolar şehrin manzara-i umumiyesini nazardan setrediyordu. Yolcular vapura gelmeğe başlamış idi. Bir simsarın, bir otel kapıcısının bir kuk acentesinin delaleti ile vapura gelenler görülüyordu.

Vapurun hareketine henüz iki saat var idi. Ben herhalde firarimin bir an evvel kendini vapura atacağını tahmin ediyordum. İntizam-ı hayata fevkalade alışkın olmakla ve dakikayı, hesap etmek i'tiyadı bulunmakla beraber Şark seyahatinde daima temkin ve ihtiyaç üzere hareket etmek lazım geldiğini bi'd defat Madam Clifford tasdik etmiş idi...

Ben herhalde vapura geleceğini tahmin etmekle beraber vapurun hareketinden bir çeyrek saat evvel geldiği takdirde ne söyleyebileceğini de nazar-ı dikkate alıyordum. Kendi kendime düşünüyordum:

Ben buraya niçin geldim? Cesi karşımda bulunuyor. Ne diyeceğim? İstirhamda bulunarak biri kaç gün daha İskenderiye'de kalması, benimle Kahire'ye avdet ederek birkaç ay zaman geçirmesini yahut zevcini, evini barkını terk ederek, yıkarak benimle gelmesini kaç hafta, kaç ay, kaç sene ise benim enaniyyet-kârane heves ü muhabbetime hizmet etmesini mi talep edeceğim?

Haydi talep edeyim, ısrar göstereyim... Yalnız haktan, nizamdan bahseden o yüreksiz kadına, o yenedünya garibesine meram anlatmak ihtimal dairesinde midir? ... İstirhamdan, niyazdan bir netice hâsıl olamayacak... O halde tahdidatta bulunmakta, kendisini velev ki beş dakika karşı karşıya gelebilecek bir zamanım olsun bu kadar kısa bir zamanda, şurada bu kadar yolcunun içinde rüsva etmekten başka benim için yapacak ne var? Bu makûl değil. Fakat ma'kulat dairesinde harekete hissim, bahusus his-i intikamım bunu idrakedemiyor. İşte bu düşünceler içinde iken koyulaciverd ipek bir kaşpusiyere bürünmüş olan Madam Clifford'ı vapurun güvertesinde benden üç adım ötede gördüm... O kadar dalmışım ki vapura geldiğine, güverteye çıktığına bile dikkat edememişim. Onu bekliyorum, onu görüyorum... Adeta kendime sahip değilim.

Nazarlarımız biri birine müsadıf oldu. Yine şakaklarımdan doğru gelerek iki çenelerimi biri birine adeta kenetlemek için cehd gösteren takallüsatin te'siri altında dudaklarımı sıktım. Şu azabı tahfif için gözyaşlarımın cereyanına meydan vermekten başak çare olmadığı halde te'essüratımı zabt için bütün metanet-i fikriye ve kalbiyemi sarf ediyordum.

Cesi beni vapurun güvertesinde birden bire görünce telaştan kendini alamadı. Daima dağınık ve karışık görünen kaşları hiddet ve tehavvürünü gösterecek surette çatıldı. Pembe rengi bir anda zail oldu. Sanki o renkler birden bire gözlerimin beyazından toplanı-

verdi. Gözler kızardığı gibi çehresi iptida bembeyaz kesilmiş idi.

Bu an-ı tesadüf Cesi’de birden bire bir te’essürü, hışım ve şiddetle karışık bir heyecanı mucip olduğu aşikâr idi...

Olduğum yerden kalktım. Tebessüm etmeğe çalıştım. Tebessüm o kadar acı ve müstehziyane benim laubaliyane, benim nazikâne surette el uzatışım o kadar muhakkirane düşmüş ki bembeyaz olan çehresi reng-i asliyesini iktisap etmek şöyle dursun adeta yeşile çalan sarı bir renk almış idi. Bu hali beni her şeyi yapmağa muktedir gördüğüne, belki kendisinin peşinden Londra’ya, ta Amerika’ya kadar giderek daimi bir belâ olacağımı tahmin eylediğine işaret makamında idi.

Şefik Bey, sizi dün Kahire’ de bıraktığım halde bugün burada gördüğüme mütehayyirim. Affedersiniz, hayret ve merakımı zabt edemedim. Burada niçin bulunduğumuz sual edebilir miyim?

— Senin için.

— Yine sevdâ ve muhabbetten bahis açacak, böyle bana daimi bir ülfetiniz gibi hitap edecek iseniz, sizi şu anda tanımamakta muhtarım. Nereye kadar istersiniz arkamdan geliniz. Size bir kelime söylemem. Başımı çevirip bakmam. Şayet zerre kadar terbiye-i umumiyye muhalif ve bana karşı mütecavizane bir muamelede bulunacak, ağzınızdan bir söz kaçırarak olursanız sizi lazım gelenlere şikayet etmekte takip ve tecavüzünüzden kendimi siyanet eylemekte hakkım yerden göğe kadardır.

— Affedersiniz Madam, muhabbet ve münasebetimizden kat-ı nazar, bu kadar şiddetli davranmağa yerden göğe kadar hakkınızı göremiyorum. Ancak muhabbet

ve münasebetimiz bu sözlerinizi hazmetmeme vesile olabilir.

Ben de birden bire tebdil-i lisan etmiş, müsterhimane muameleyi bir tarafa bıraktığım gibi tedafi-i hareketi de tercih etmeyerek tecavüze başlamış idim.

Senli benli hitabın artık Clifford'u iğzab etmekten başka bir şeye yaramayacağını tahmin etmiş, ben de kendisinin ihtiyar ettiği tarz-ı kelamı tercih eylemiş idim. Bu tahmin ve tercih uzun uzadı muhakemat-ı akliye neticesi olmadığını da itirafa mecburum. Bir his-i şedit, bir saik beni bu yolda harekete sevk eylemiş idi...

Cesi Clifford ihtimal benim niyazmendane ve âşıkane sözlerimi dinlemekten büsbütün bizar olduğu fasl-ı muhabbeti bir daha açmak istemediği için bana karşı birden bire şiddet-i istimal eylemiş idi. Dur u hür gitmek tebeddülünü görünce benden böyle vakurane bir mukabeleye hedef olunca hiddetimi teşdit edecek yerde birden bire hal-i tabiîyesini buldu. Nazikane bir surette söz söylemeğe, benimle adeta ilm-i ticarete olduğu gibi hissiz, ruhsuz fakat menfaat-perestane muhabbet etmeğe başladı.

Madam Clifford vapurda karşısında beni gördüğü halde bir türlü rahat edemiyordu. Vapurun hareketine iki saat kadar zaman var idi. Birlikte dışarıya çıkmamızı teklif etti. Teklifini reddetmedim. Zaten reddedecek, kendiliğimden bir şeye karar verebilecek bir iktidarda değil idim. Vapura niçin geldiğimi biliyor muyum ki niçin çıktığımı düşüneyim.

Rıhtımda yan yana yürümeğe başladık. İhtimal derunî ızdırabım

çehremde görünmüş perişani-i halim şayan-ı merhamet bir dereceyi bulmuş idi. Madam Clifford kolumdan tuttu, beni tevkif etti. Biraz yan tarafına ve bana doğru meylederek yüzüme dikkatle baktı.

— Şefik, niçin bu kadar hissine mağlup olup kalıyorsun, muvazene-i hayatiyeni ihlal edecek derecede infialata kapılıyorsun, dedi.

Koluma girdi...

Bu «sen» hitabı, bu işvekârane muamele, bu cemile bana bütün idkar-ı kalbiyemi unutturmağa, yine kalbimde bir şule-i ümit parlatmağa kâfi idi... Ben hemen ihtisasatımı teşrihe kalkıştım. O sözümü kesti.

Bir araba çağırdı. Kanal boyuna kadar süratle çekmesini söyledi. Buradaki kahvehanelerden birinin bahçesine girdik. Tenhaca bir köşede oturduk. Söze başladım:

— Şefik, beni dinle bu kadar müteessir olmanın sebebi nedir? Vaktim pek az. Kestirme bir sözle aramızdaki ihtilafı halledelim... Nasılsa bir ünsiyet peyda ettik. Beynimizde bir münasebet, bir rabıta vücut buldu. Bir kaç gün de istediğin gibi sevda-kârane, hayal-perverane vakit geçirdik. Ben aşk ü sevda arkasında dolaşır bir genç kız, yahut âşüfte olmadığımı sana söyledim. Ailemi, milletimi, mertebemi anlattım. Seyahatimin maksadımı, avdet etmek zamanını ta'yin ettim. Yalnız senin muhabbetini de kesretmek istemedim. Kudretimin yettiği kadar arzularına mümaşaat gösterdim. Bu halde benden muğber olmağa, sitem etmeğe, bahusus peşimden buraya kadar koparak beni bizar eylemeğe, adeta serbestime tarizde bulunmağa niçin kıyam ediyorsun?

Niçin kendini bu kadar müziç be bed-hû gösterip zihninden tatlı hatıranı ve terbiyeli şahsını silmeğe çalışıyorsun? ... Ben sana bu sözleri tarz-ı diğerde söylemiştim. Niçin bu dar vakitte tekrar ettiriyorsun?...

Bu aralık saatini çıkardı. Baktı. Araba bekliyor... Vapurda limanda harekete hazır bulunuyor. O da zaman hesap ediyor.

— Cesi! Ben senden aileni, zevcenı terk etmeni, ömrümüzün nihayetine kadar birlikte zaman geçirmemize razı olmanı isteyemem. Yegâne saadetim budur, ben bunu, senin mertebene ve saadetine fedaya mecburum. Sana muhabbetim kadar da riayetim vardır. Benim yegâne tesellim ve arzum senden muhabbetle ıftırak etmek, bu muhabbetin biraz zaman için muhafazası hakkında te'minat almak, iki satır olsun ara sıra mektubunu niyaz eylemek idi...

Mütebessimane bir surette:

— Muhabbetimizin yadigârını ömrünün sonuna kadar muhafaza etmek isterim ve edeceğim.

Bu sözü pek ciddi tavırda söylediği halde niçin buna bir de yani, yahut pek manidar bir tebessümü terdif eylemiş olduğunu bir türlü tefsire kadir olamam.

— Mademki böyledir, niçin veda etmeden kaçıyorsun, niçin ara sıra niçin muhabbetimize fasıla vererek hayalperest, hain, kalpsiz bir kadının hareketini, adeta bir âlüftenin tabiatını eder gibi davranıyorsun.

Ah! bu sözüm pek sert düşmüş. Birden bire hiddetine mucip oldu. Ayağa kalktı

— Affedersiniz bey, ben asla bir aşüfte değilim. Hem de tanıdığımız Avrupa kadınları gibi maksatsız ve rezilane fuhşiyat içinde vücutlarını pay-mal edenlere de kıyas olunamam. Benim maksadım sizin bir türlü havsalarınıza sığmadı ve sığamazdı... Size bir kaç defa mübahesatımız sırasında süret-i ciddiyede söyledim ki medeniler gittikçe zaaf-ı bünyeye uğramaktadırlar. Hele Amerikalılar da işrete inhimak ile mesai-i ifratkâraneyle cümle, asabiye-i muvazenesini kaybetmiş ve bünye, kuvvet-i dermandan ve akvam-ı Şarkıyyede görülen zindegîden ve tam-ı sıhhatten ve metanet-i bedeniyeden mahrum kalmıştır: Amerika'da ırkın bu surette devamı.....

O kadar baht ü hayret içinde kaldım ki bu garip kadının böyle dar bir zamanda Amerika ahval-i içtimayyesine dair ayakta bir nutuk irade etmesine nasıl mukabele edeceğimi şaşırdım. Galiba o da benim hayretimi fark etti. Çünkü sözüne biraz fasıla verdi.

— Şefik Bey, bu mukaddematı anlayamadınız değil mi? ... Bakınız size anlatayım insanlar hayvanatın ıslah-ı nevine pek ziyade çalıştıkları ve tekâmülata vasıta olabildikleri halde niçin kendileri için çalışmasınlar? İşte ben bu fikre de her hususta kanun-ı tekâmüle riayet etmek kastındaydım.

Kahvehaneden çıktık, yavaş yavaş yürüdük. Arabacıya: İşaret ettik. Araba arkamızda geliyordu... Cesi söylüyordu:

— ... Size müsadif oldum. Sıhhat-ü âfiyetinize, teşekkülat-ı

bedeniyyenize -hayalperverlikten münbais za'af tab'ınızdan kat'-ı nazar-kuvvet-i uzviyenize, tenasüp ü melahat-ı vechiyenize hayran oldum.
«Ah evladımın pederi bu olsa... »dedim. Bu arzumun husulü Amerika nesli için tarık-i tekâmülde benim vasıtamla bir küçük hatve atmak demek idi.

İlk münasebetimizde bu arzumun husulünü fark eder gibi oldum. Nisvanın sinesinde bir mahsul-i ömrü yani netice-i vazife-i tabîîyesi bulunmadığını gösteren ve mu'ted olan işareti gecikmiş, beni aldatmış idi. Mahsul-i hayatı sinemde sandım. Aldanarak seninle rabıtayı kestim. Shepherd'a kaçtım.

İşte görüyorsun ya! Açıktan açığa söylüyorum. Aldandığımı anlayınca tekrar te'yid-i münasebet ettim. Bu defa arzumun tamamı husulünden eminim. Münasebet-i müşterekemizin kıymetli hatırasını beynimde saklayarak senden ayrılıyorum. Bir zamanda bu hatıra-i zi-hayatı mükemmel, kavi bulunacağından, bir Amerika çocuğundan daha güzel, daha fatin biraz da hayal-perver olacağından emin olduğum o mini miniyi aguşumda, karşımda göreceğim... Affet, Şefik! Sen muhabbetimizden bir çok şey gaip etmedin. Ben çok şey kazandım... Şimdi anladınsa anladın. Ben âşüfte değilim. Kanun-ı tekâmüle riayet etmeğe çalışır bir kadını. Bir Amerikalıyım...

Yalnız sana şunu yapabilirim... Adresini ver. Senin bana mektup yazmaman şartıyla ben sana mümkün olursa yazarım, mümkün olursa çocuğumun resmini gönderirim... Arabaya atladı... Veda etti. Arabacıya kemal-i süratle çekmesi için emir verdi, meramını ifham

edebildi. Arabacı hayvanları şiddetle kamçıladi. Ben kanalın kenarında bir ağaç altında oturan mavi çarlı iki Mısırlı fakir kadının karşısında bakakalmış idim...

Eyvah! Ben ki tedkikat-ı tetebbuatımla, bütün katiyet-i riyaziye ile ispatına kani olamayacak bir fikir hasıl etmiş idim. Ben ki vapurda yol arkadaşım Mösyö Shroder'le bu bahsi yürütmüş, fikrimi müdafaa etmiş, o hayat-aşına zâta da fikrimi tasdik ettirmiş idim. Müddet-i hayatımda emin idim, ve müddet-i hayatımda emin olabilirdim ki bu kadının vücudunda sakladığı, büyüttüğü mahluk-ı zi-hayat benim çocuğum idi.

Mahsûl-i hayatımın benden uçup gittiğini düşünüyor, yalnız ben onu takdir ediyor, bu kadına da kanun-i tekâmülüne de lanet-hân oluyordum. Bedbahtlığım, tamir-i kabul etmeyen ve cehalet-i nev-civani'den ileri gelen hatamı nâdimane düşünüyor, kendimi bile tel'in ediyordum...

SON

